

๑๕๗

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มครเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๑. อตฺตสฺส (ปฺณณสฺส) ปาโต ว กสิตฺถุจฺจํ ปัสฺสจฺจํ อุปาทย
สพฺพํ รตฺตสฺวณฺณํ กณฺนิการปฺปพฺราสี วิย โสภมานํ อญฺจาสี ฯ โส ปพฺพุโ
โอโธเกตฺวา ภริยมาห ภทฺเท เอตํ กสิตฺถุจฺจํ สพฺพํ มม สฺวณฺณํ หุตฺวา
ปณฺณายติ กิณฺนุ โข เม อติอุสฺสฺสฺเร ลทฺธรภคฺตตาย อกฺขิณี ภมฺนตีติ ฯ
(สาปี ปฺณณสฺส ภริยา) มยฺหํปี เอวเมว ปณฺณายตีติ ฯ โส อญฺจาย ตตฺถ
คนฺตฺวา เอกํ ปิณฺฑํ กเหตฺวา นงฺกสฺสึเส ปหริตฺวา สฺวณฺณภาวํ ฌตฺวา
อโห อยฺยสฺส ฌมฺมเสนาปติสฺส ทินฺนทานน อชฺเชว วิปาโก ทสฺสึโต น โข
ปน สกฺกา เอตฺถกํ ฐนํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา ปรีกฺขชฺชิตฺตุนฺติ ภริยาย อากฺธํ
ภคฺตปาตี สฺวณฺณสฺส ปฺเรตฺวา ราชกฺลํ คนฺตฺวา รณฺหา กโตกาโส ปวิสิตฺวา
ราชานํ อภิเวทฺตฺวา ก็ ตาตาทิ วุตฺเต เทว อชฺช มยา กสิตฺถุจฺจํ สพฺพํ
สฺวณฺณภริตเมว หุตฺวา จิตํ สฺวณฺณํ อาหาราเปตฺว วฏฺฏตีติ ฯ โกสิ ตฺวนฺติ ฯ
ปฺณฺโณ นามาหนฺติ ฯ ก็ ปน เต อชฺช กตฺตุนฺติ ฯ ฌมฺมเสนาปติสฺส เม อชฺช
ปาโต ว ทนฺตกฏฺฏญฺจ มฺโฆทกญฺจ ทินฺนํ ภริยายปี เม มยฺหํ อาหารนภคฺตํ
ตสฺสเสว ทินฺนุนฺติ ฯ ตํ สุตฺวา ราชฯ อชฺเชว กิร โภ ฌมฺมเสนาปติสฺส
ตินฺนทานน วิปาโก ทสฺสึโตติ วตฺวา ตาต ก็ กโรมีติ ปุจฺฉิ ฯ พหุณี
สกกฺขสทฺสฺสานิ ปหิณฺตีตฺวา สฺวณฺณํ อาหาราเปตฺวา ราชฯ สกฺกฺขานิ ปหิณฺติ ฯ
ราชปฺริเสสฺส รณฺโฆ สนฺตกนฺติ คณฺหนฺเตสฺส คหิตคฺคหิตํ มตฺติกา ว โหติ ฯ
เต คนฺตฺวา รณฺโฆ อาโรเจตฺวา ตุมฺเหหิ กิณฺติ วตฺวา คหิตนฺติ ปุจฺฉา
ตุมฺหากํ สนฺตกนฺติ อาหํสฺส ฯ น มยฺหํ (ตาตา) สนฺตกํ คจฺจณฺ ปฺณณสฺส
สนฺตกนฺติ วตฺวา คณฺหนฺตฺวา เต ตถา กรีสฺส ฯ คหิตคฺคหิตํ สฺวณฺณเมว
อโหสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ส่า (สิริมา) อุตฺตราย อาฆาตํ พนฺธิตฺวา ทุกฺขมสฺสสา
 อูปฺปาเทสฺสามิตี ปาสาทา โอริยุห มหานสํ ปวิสิตฺวา ปฺวปจฺนภฺจฺจาเน
 ปกฺกฏฺจิตํ สปฺปิ กฏฺจฺจนา อาทาย อุตฺตรากิมุขี ปายาสี ฯ อุตฺตรา ตํ
 อากจฺฉนฺตี ทิสฺวา มม สหายิกาย มยุหํ มหาอุปกโร กโต จกฺกวาฬํ
 อติสมฺพาหํ พุรฺหมโลโก อติเนโง มม ปน สหายิกาย คุโณ ว มหนฺโต
 อหฺนฺหิ เอตํ นิสฺสํสา ทานณฺจ ทาตุํ ฆมฺมณฺจ โสตุํ ลภี สเจ มม เอติสฺสา
 อูปริ โกโร อตฺถิ อิทํ สปฺปิ มํ ททฺตุ สเจ นตฺถิ มา ททฺตุติ
 ตํ เมตฺตํตาย ฬริ ฯ ตาย ตสฺสา มตฺถเก อาสิตฺตํ ปกฺกฏฺจิตสฺปฺปิ สีสฺสทกํ
 วิย โอโหสิ ฯ อถ นํ อิทํ สีสฺสํ ภวิสฺสตีติ ปฺน กฏฺจฺจํ ปฺเรตฺวา อาทาย
 อากจฺฉนฺตี อุตฺตราย ทาสีโย ทิสฺวา อเปหิ พุพฺพินีเต น ตวํ อมฺหากํ
 อยฺยาย อูปริ ปกฺกฏฺจิตํ สปฺปิ อาสิณฺจิตุํ อนฺจฺฉนฺตฺวิกาติ สนฺตฺขฺเชนฺตฺติโย อิตฺโต
 จิตฺโต จ อฏฺฐาย หตฺถเอหิ จ ปาเทหิ จ โปเถตฺวา ภูมียํ ปาเตสฺสุ ฯ อุตฺตรา
 ตา วาเรตุํ นาสภฺขิ อถสฺสา อูปริ จิตา สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา กิสฺส
 เต เอวรूपํ ภาริยํ กมฺมํ กตฺตฺติ สิริมํ โอวทิตฺวา อุนฺนโหทเกน นหาเปตฺวา
 สตปฺปากเตเลน อพฺภณฺขิ ฯ ตสฺมี ขณฺเณ ส่า อตฺตโน พาหิรฺตฺถิภาวํ ญตฺวา
 จินฺเตสิ มยา ภาริยํ กมฺมํ กตํ สามีกสฺส หสฺสิตมฺมตฺตการณา อิมิสฺสา อูปริ
 ปกฺกฏฺจิตํ สปฺปิ อาสิณฺจฺฉนฺตฺติยา อยํ ฅนฺนํ นนฺตฺติ ทาสีโย น อาณานิเปตฺวา
 มํ วิเหจฺนกาเลปิ สพฺพา ทาสีโย ปฏฺิพาหิตฺวา มยุหํ กตฺตฺตพฺพเมว อกาสิ
 สจฺจาหํ อิมํ น ขมาเปสฺสามิ มุทฺธา เม สตฺตฺธา ฅเลยฺยาติ ตสฺสา ปาทฺมฺเณ
 นิปฺหฺนฺติตฺวา อยฺเย ขมาหิ เมติ อาห ฯ อหํ สปีติกา ธีตา ปิตริ ขมนฺเต
 ขมิตฺสามิตี ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. ที่อันอันนายปุลณะนั้น ไถแล้ว ในเวลาเช้าเทียว ทั้งปวง เข้าไปถือเอา ซึ่งจุนแห่งดินร่วน เป็นทองมีสีสุก เป็น ได้ตั้งงามอยู่แล้ว ราวกะ อ. กองแห่งดอกกรรณิการั ๑. นายปุลณะนั้น ตื่นแล้ว แลดูแล้ว กล่าวแล้ว ว่า ลูกอนนางผู้เจริญ อ. ที่อันอันเราไถแล้ว นั้น ทั้งปวง เป็นทอง เป็น ข่อมปรากฏ แก่เรา อ. นัยน์ตา ท. ของเรา ข่อมวิงเวียน เพราะความที่ แห่งเรา เป็นผู้มิรักอันได้แล้ว ในกาลอันมีพระอาทิตย์สูงยิ่ง หรือหนอแล ดังนี้ กระรยา ๑ (อ. ภรรยา ของนายปุลณะ แม่นั้น) กล่าวแล้วว่า อ. ที่นั้น ข่อมปรากฏ แม้แก่ดิฉัน อย่างนั้นนั่นเทียว ดังนี้ ๑. นายปุลณะนั้น ลูกขึ้น แล้ว ไปแล้ว ในที่นั้น จับแล้ว ซึ่งก้อน ก้อนหนึ่ง ประหารแล้ว ทั้งอนแห่ง ไถ รู้แล้ว ซึ่งความที่แห่งก้อนนั้น เป็นทอง คิดแล้วว่า โอ อ. วิบาก อันทาน อันเราถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดี ผู้เป็นเจ้า แสงแล้ว ในวันนี้้นเทียว ก็ อันเรา ไม่อาจแล เพื่ออันปกปิด ซึ่งทรัพย์ อันมีประมาณเท่านี้ แล้วจึง ใช้สอย ดังนี้ ยังถาดแห่งภัต อันอันภรรยานำมาแล้ว ให้เต็มแล้ว ด้วยทอง ไปแล้ว สู่ราชตระกูล เป็นผู้มิโอกาสอันพระราชา ทรงกระทำแล้ว เป็น เข้าไป แล้ว ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระราชา ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า ลูกอนพ่อ อ. อะไร ดังนี้ อันพระราชา ตรัสแล้ว กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. ที่อันอันข้าพระองค์ ไถแล้ว ในวันนี้ ทั้งปวง เป็นที่อันเต็มแล้วด้วยทอง นั้นเทียว เป็น ตั้งอยู่แล้ว อ. อันอันพระองค์ ทรงยังราชบุรุษให้นำมา ซึ่งทอง ข่อมควร ดังนี้ ๑. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า อ. ท่าน เป็นใคร ข่อมเป็น ดังนี้ ๑. นายปุลณะ กราบทูลแล้วว่า อ. ข้าพระองค์ เป็นผู้ชื่อว่าปุลณะ ข่อมเป็น ดังนี้ ๑. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า ก็ อ. กรรมอะไร อันท่าน ทกระทำแล้ว ในวันนี้ ดังนี้ ๑. นายปุลณะ กราบทูลแล้วว่า อ. ไม่เป็นเครื่อง

ชำระซึ่งพันด้วย อ. น้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้าด้วย อันข้าพระองค์ ถวายแล้ว
แก่พระธรรมเสนาบดี ในเวลาเช้าเทียว ในวันนี้ อ. ภักตร์เป็นที่อันเจ้านามา
เพื่อข้าพระองค์ แม้อันภรรยาของข้าพระองค์ถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดีนั้น
นั้นเทียว ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำนั้น ตรัสแล้วว่า คุณก่อน
ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า อ. วิบาก อันทาน อันนายปุณณะ ถวายแล้ว
แก่พระธรรมเสนาบดี แสดงแล้ว ในวันนี้ที่นั้นเทียว ดังนี้ ตรัสตามแล้วว่า
คุณก่อนพ่อ อ. เรา จะกระทำ อย่างไร ดังนี้ ฯ อ. นายปุณณะ กราบทูลแล้วว่า
อ. พระองค์ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพันแห่งเกวียน ท. อันมาก ยังราชบุรุษ ท.
จงให้นำมา ซึ่งทอง ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งเกวียน ท. ฯ
ครั้นเมื่อราชบุรุษ ท. กล่าวแล้วว่า อ. ทอง เป็นของมีอยู่ ของพระราชา ย่อม
เป็น ดังนี้ ถือเอาอยู่ อ. ทอง อันอันราชบุรุษ ท. ทั้งถือเอาแล้วทั้งถือเอาแล้ว
เป็นดินเหนียวเทียว ย่อมเป็น ฯ อ. ราชบุรุษ ท. เหล่านั้น ไปแล้ว กราบทูล
แล้ว แก่พระราชา เป็นผู้อันพระราชา ตรัสตามแล้วว่า อ. ทอง อันเจ้า ท.
กล่าวแล้วว่า อ. อะไร ดังนี้ ถือเอาแล้ว ดังนี้ เป็น กราบทูลแล้วว่า อ. ทอง
อันข้าพระองค์ ท. กล่าวแล้วว่า อ. ทองเป็นของมีอยู่ ของพระองค์ ย่อมเป็น
ดังนี้ ถือเอาแล้ว ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ตรัสแล้วว่า (คุณก่อนพ่อ ท.)
อ. ทอง เป็นของมีอยู่ ของเรา ย่อมเป็น หามิได้ อ. เจ้า ท. จงไป อ. เจ้า ท.
กล่าวแล้วว่า อ. ทองเป็นของมีอยู่ของนายปุณณะ ย่อมเป็น ดังนี้ จงถือเอา
ดังนี้ ฯ อ. ราชบุรุษ ท. เหล่านั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ อ. ทอง
อันอันราชบุรุษ ท. เหล่านั้น ทั้งถือเอาแล้วทั้งถือเอาแล้ว เป็นทองนั้นเทียว
ได้เป็นแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. นางสิริมานัน ผู้กษัตริย์ก่อนนางอุตตรา คิดว่า เราจักทำทุกขให้เกิด
แก่มัน จึงลงจากปราสาท เข้าไปยังโรงครัวใหญ่ ใช้ทัพพิทักษ์ไสอันเดือด
พล่าน ในที่ทอดขนมแล้วเดินมุ่งหน้าไปหานางอุตตรา ฯ นางอุตตรา เห็นนาง

สิริมากำลังเดินมา จึงแผ่เมตตาไปถึงนางว่า หญิงสหายของเราทำอุปการะเป็นอันมากแก่เรา จักรวาลก็แคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำยิ่งนัก ส่วนคุณของหญิงสหายเรา ใหญ่มากทีเดียว ก็เราอาศัยนาง จึงได้เพื่อถวายทานและฟังธรรม หากเรามีความโกรธเหนือนาง ขอนเยไสนี้ จงลวกเราเถิด หากไม่มีจงอย่าลวกเลย ฯ เนยไสที่เดือดพล่าน อันนางสิริมานั้นราด ลงบนกระหม่อมนางอุตตรา นั้น ได้เป็นเหมือนน้ำเย็น ฯ ลำดับนั้น พวกทาสีของนางอุตตรา เห็นนางสิริมานั้นตัก(เนยไส)ให้เต็มทัพพีอีก ด้วยเข้าใจว่า เนยไสนี้คงจกเย็นแล้วถือเดินมาอยู่ จึงคุกคามว่า นางหัวคือ เจ้าจงหลีกไป เจ้าเป็นผู้ไม่ควรจะราดเนยไสที่เดือดพล่าน บนแม่เจ้าของพวกเรา แล้วต่างลุกขึ้นจากที่นั่งบ้าง ที่นั่นบ้าง ไข่มือบ้าง เฒ่าบ้าง ทบถีบให้ล้มลงบนพื้น ฯ นางอุตตรา ไม่สามารถจะห้ามปรามนางทาสีเหล่านั้นได้ ฯ ที่นั้น นางอุตตราจึงห้ามทาสีทุกคนที่ยืนล้อมนางสิริมานั้นแล้ว ถามว่า เจ้าทำกรรมหนักถึงปานนี้ เพื่ออะไรกัน จึงตักเตือนนางสิริมาแล้ว ให้อาบด้วยน้ำอุ่น ทาด้วยน้ำมันที่หุงตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ฯ

ขณะนั้น นางสิริมานั้น รู้ตัวว่าเป็นหญิงภายนอกแล้ว คิดว่า เราราดเนยไสที่เดือดพล่านลงบนนางอุตตรา นี้ เพราะเหตุเพียงการหัวเราะของสามี ทำกรรมหนักเสียแล้ว นางอุตตรา นี้ ไม่สั่งบังคับพวกทาสีว่า พวกเธอจงจับมันไว้ กลับห้ามพวกทาสีทั้งหมด แม้ในเวลาที่ยืนเห่งเรา ได้ทำกรรมที่ควรทำแก่เราเท่านั้น ถ้าเราไม่ขอให้นางอุตตรา นี้ยกโทษให้ สิริชะของเรา ฟังแตกออก ๗ เสียง ดังนี้แล้วจึงหมอบลงแทบเท้าของนางอุตตรา นั้น แล้วกล่าวว่า ข้าแต่แม่เจ้า ขอแม่เจ้า จงยกโทษให้ดิฉันเถิด ฯ นางอุตตรา ตอบว่า ดิฉันเป็นธิดาที่มีบิดา เมื่อบิดายกโทษให้ ก็จักยกโทษให้ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
 สัมพันธ์ไทย
 สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เอกสุมี หิ สมเย ทหเร จ สามเณเร จ อุตตโน ฐมาจริยานเยว
 จีวรรรณาทินิ เวชยาวจฺจานิ กโรนฺเต ทิสฺวา เอกจฺเจ เถรา จินฺตยีสฺสุ มยฺปิ
 พุชฺชนสมเย กุสลา อมฺหากเมว กิณฺจิ นตฺถิ ชนฺนุน มยฺ สตุถารํ
 อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺยาม มยฺ พุชฺชนสมเย กุสลา อณฺเณสํ สนฺติเก
 ฐมฺมํ อุคฺคณฺหิตฺวาปิ อิมํ สนฺติเก อโสเชตฺวา มา สขุณฺณยิตฺถาติ
 ทหฺรสามเณเร อาณานิเปตฺวาติ เอวํ หิ อมฺหากํ ลาภสฺสกาโร วฑฺฒิสฺสตีติ ฯ
 เต สตุถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ตถา วทิสฺสุ ฯ สตุถา เตสํ วณฺํ สุตฺวา อิมํสุมี
 สาสเน ปเวณฺิเวสเนว เอวํ วตฺตุํ ลภติ อิมํ ปน ลาภสฺสกาโรนิสฺสิตาติ ฅตฺวา
 อหํ ตุมฺเห วาฏฺกธมฺมตฺเตน สาธฺวูปาติ น วทามิ ยสฺส ปเนเต อิตฺสาทโย
 ฐมฺมา อรหฺตฺตมกฺเคน สมฺจุณฺิณฺนา เอโสเอว สาธฺวูปาติ วตฺวา อิมํ
 กาถา อภาสิ

น วาฏฺกธมฺมตฺเตน	วณฺณโปกฺขรตฺยา วา
สาธฺวูป นโร โหติ	อิสุตฺถิ มจฺฉริ สโจ
ยสฺส เจตํ สมฺจุณฺิณฺ	มฺลฑมฺจํ สมฺมทํ
ส วนฺตโทโส เมธาวิ	สาธฺวูปาติ วุจฺจตีติ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

หิ ศัพท์ วิตุถารโชตก เอกสมัย วิเสสน ของ สมเยฯ กาลสตุตมี ใน จินตยีสฺ เถรา สยกตฺตา ใน จินตยีสฺฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก ทหเร กิตฺติ สามณฺเณเร กิตฺติ อวุตฺตกมฺม ใน ทิสฺวา จ สองศัพท์ ปทสมฺจุจยตฺถ เข้ากับ ทหเร และ สามณฺเณเร อตฺตโน สามีสมฺพนฺธ ใน ฐมฺมาจริยานํฯ สมฺปทาน ใน กโรนฺเต เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ ฐมฺมาจริยานํ จีวรจรณาทินิ วิเสสน ของ เวยฺยาจฺจานิฯ อวุตฺตกมฺม ใน กโรนฺเตฯ วิเสสน ของ ทหเร และ สามณฺเณเร ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน จินตยีสฺ เอกจุเจ วิเสสน ของ เถรา

“มยฺ สยกตฺตา ใน อมฺหฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ มยฺ พุณฺณชนสมเย ภินฺนาธาร ใน กุสลาฯ วิกิตฺติกตฺตา ใน อมฺห,

ผลฺ สยกตฺตา ใน นตฺติฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก อมฺหากํ สมฺปทาน ใน นตฺติ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ อมฺหากํ ภิกฺขุ วิเสสน ของ ผลฺ, ยนฺนฺน ศัพท์ ปริกฺปตฺถ มยฺ สยกตฺตา ใน วเทฺยยามฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก สตฺถาริ อวุตฺตกมฺม ใน อุปสงฺกมิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วเทฺยยาม เอว กิริยาวิเสสน ใน วเทฺยยาม

“(ภนฺเต อาลปฺน) มยฺ สยกตฺตา ใน อมฺหฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก พุณฺณชนสมเย ภินฺนาธาร ใน กุสลาฯ วิกิตฺติกตฺตา ใน อมฺห,

ตฺมฺเห สยกตฺตา ใน อาณฺาเปถ*ฯ อาขุยาตบท กตฺตฺวาจก (หรือสัมพันธว่า ตฺมฺเห เหตุกตฺตา ใน อาณฺาเปถ ทหเรสามณฺเณเร การิตกมฺม ใน อาณฺาเปถฯ อาขุยาตบท เหตุกตฺตฺวาจก)

* อาณฺาเปติ มีความเห็นหลายนัย เช่น อาณฺ = เปสเน (ส่งไป, ส่ง, บังคับ) + ณฺาเป + ติ หรือ อา + ณฺา(ฐ) + ณฺาเป + ติ เป็นเหตุกตฺตฺวาจก อีกนัยหนึ่ง อา + ณฺา + ณฺา + ติ เป็นกตฺตฺวาจก

‘ตุ้มเห สยกดตุตา ใน สขุฌายิตถ มา ศัพท์ ปฏิเสธ ใน สขุฌายิตถ ๆ อาขยาตบท กตตุวาจก อญเณลํ วิเสสน ของ ภิกขุณฺํ สามีสมพฺนฺ ใน สนฺตึเก ๆ วิสยาธาร ใน อุคฺคณฺหิตฺวา ฌมฺมํ อวฺตตกมฺม ใน อุคฺคณฺหิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อโสธฺเตว ปิ ศัพท์ อเปกฺขตถ เข้ากับ อุคฺคณฺหิตฺวา อิมํ วิเสสน ของ ภิกขุณฺํ สามีสมพฺนฺ ใน สนฺตึเก ๆ วิสยาธาร ใน อโสธฺเตว ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน สขุฌายิตถ อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาณแปถ ทหรสามเณเร อวฺตตกมฺม ใน อาณแปถ อิติ ศัพท์ สรฺูป ใน เหว,

หิ ศัพท์ วาทยารมฺภ ลากสฺกกาโร สยกดตุตา ใน วทฺธิสฺสฺตติ ๆ อาขยาตบท กตตุวาจก เหว ศัพท์ ปการตถ อมฺหากํ สมฺปทาน ใน วทฺธิสฺสฺตติ อิติ ศัพท์ อาการ ใน จินฺตยีสฺส ฯ

เต วิเสสน ของ เถรา ๆ สยกดตุตา ใน วทฺธิสฺส ฯ อาขยาตบท กตตุวาจก สตฺถารํ อวฺตตกมฺม ใน อุปสํกมิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วทฺธิสฺส ตถา กิริยาวิเสสน ใน วทฺธิสฺส ฯ

สตฺถา สยกดตุตา ใน อภาสิ ฯ อาขยาตบท กตตุวาจก เตลํ วิเสสน ของ เถรานํ ฯ สามีสมพฺนฺ ใน วจฺนํ ฯ อวฺตตกมฺม ใน สุตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ฌตฺวา

“โกจิ สยกดตุตา ใน ลกฺติ ฯ อาขยาตบท กตตุวาจก อิมํ สุมิ วิเสสน ของ สาสเน ฯ ภินฺนาธาร ใน ปเวณิ- ปเวณิวิเสสน กรณ ใน ลกฺติ เหว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ ปเวณิวิเสสน เหว กิริยาวิเสสน ใน วตฺตํ ฯ ตุมตฺถสมฺปทาน ใน ลกฺติ,

ปน ศัพท์ วิเสสไซฺตถ อิมํ วิเสสน ของ ภิกขุ ๆ สยกดตุตา ใน โหนฺติ ฯ อาขยาตบท กตตุวาจก ลากสฺกการณิยฺสฺสฺตติ วิกตฺติกตฺตา ใน โหนฺติ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ฌตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

“อหํ สยกดตุตา ใน วทามิ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน วทามิ ฯ อาขยาตบท กตตุวาจก ตุมเห อวฺตตกมฺม ใน วทามิ วาทยารมฺภตฺเตน วิเสสน ของ การณฺเนน ฯ เหตุ ใน วทามิ สาธฺรฺรูปา สรฺูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ อาการ ใน วทามิ,

ปน ศัพท์ ปกขุนทรโชตก ฐมา วุตตกมม ใน สมุจฉินนา
 ปุคคตสฺส ญฺจือนภิตกตฺตา ใน สมุจฉินนา ๆ กิตฺตท กมฺมวาทก ยสฺส
 วิเสสน ของ ปุคคตสฺส เอเต กัฏฺฐิ อิตฺตาทโย กัฏฺฐิ วิเสสน ของ ฐมา
 อรหตฺตมกฺเคน กรณ ใน สมุจฉินนา,

เอโส วิเสสน ของ ปุคคโล ๆ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท
 กตฺตวาทก เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ เอโส สารูโป วิกตีกตฺตา ใน โหติ
 อิติ ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อภาสิ อีมา วิเสสน
 ของ คาถา ๆ อวุตตกมม ใน อภาสิ

นโร สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตวาทก
 น ศัพท์ ปฏิเสชนตฺต วาการณมตฺเตน วิเสสน ของ
 การณณ ๆ กัฏฺฐิ วนฺณโปกฺขรตฺยา กัฏฺฐิ เหตุ ใน
 โหติ วา สองศัพท์ ปทวิกปฺปตฺต เข้ากับ
 วาการณมตฺเตน การณณ และ วนฺณโปกฺขรตฺยา
 สารูโป วิกตีกตฺตา ใน โหติ อิตฺตูกิ กัฏฺฐิ มจฺฉริ กัฏฺฐิ
 สโร กัฏฺฐิ วิเสสน ของ นโร,

จ ศัพท์ ปกขุนทรโชตก อิตฺตาทิโทสชาตํ
 วุตตกมม ใน สมุจฉินนํ และ สมุหตํ ปุคคตสฺส
 ญฺจือนภิตกตฺตา ใน สมุจฉินนํ และ สมุหตํ กิริยา
 สองบท กิตฺตท กมฺมวาทก ยสฺส วิเสสน ของ
 ปุคคตสฺส เอตํ วิเสสน ของ อิตฺตาทิโทสชาตํ
 มุลมจฺฉริ วิกตีกมม ใน กตฺวา ๆ กิริยาวิเสสน ใน
 สมุหตํ,

โส กิติ วนตโทโส กิติ เมธาวิ กิติ วิเสสน
 ของ ปุคฺคโล ๆ วุตตกมฺม ใน วุจฺจติ มยา อนภินิหิตกตฺตา
 ใน วุจฺจติ ๆ อาขุยาตบถ กมฺมวาจก สาธุรูปไป สรูป
 ใน อิติ ๆ ศัพท์ อาการ ใน วุจฺจติ อิติ ศัพท์ สรูป
 ใน อีมา คาลา ฯ

พระปิฎกโกศล มโนกร วัตปากน้ำ
 สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
 ตรวจแก้.

๑๖๗

ประโยค ป.ธ. ๓
บูรพภาค
สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่พศ๐๐๐๖/๑๐๓๓๑สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ(ชั่วคราว)อาคารธรรม
วโรดมฯ๑๐๐ปี วัดราชาธิวาสวิหาร เขตดุสิต กทม.๑๐๓๐๐๒๘พฤษภาคม
๒๕๕๔เรื่องพิธีเจริญพระพุทธมนต์สืบชะतालวงจตุรทิศเฉลิมพระเกียรติ นมัส
สการเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ สิ่งที่ส่งมาด้วยหนังสือขอเจริญพระพุทธมนต์เฉลิม
พระเกียรติจำนวน ๒๐๐๐เล่มด้วยในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่๑๗/
๒๕๕๔ที่ประชุมรับทราบการจัดงานโคลงกานและกิจกรรมร่วมเฉลิมพระเกีย
รติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา๗๐รอบ๕๕ธันวาคม๒๕๕๔ซึ่งมหาเถรสมาคมได้มอบให้เจ้าคณะ
ใหญ่แต่ละหนเป็นประธานดำเนินการพิธีเจริญพระพุทธมนต์สืบชะतालวงจตุร
ทิศเฉลิมพระเกียรติวันที่๑ธันวาคม๒๕๕๔ซึ่งเจ้าคณะใหญ่แต่ละหนจำนวน๕
หนได้กำหนดวันและเวลาเจริญพระพุทธมนต์เรียบร้อยแล้วรายละเอียดตามมติ
มหาเถรสมาคมดังแนบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขอนมัสสการว่าพิธี
เจริญพระพุทธมนต์สืบชะतालวงจตุรทิศเฉลิมพระเกียรติได้รับงบประมาณ
สนับสนุนจากฝ่ายจัดงานศาสนพิธีเนื่องใน โอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา๗๐รอบ๕๕ธันวาคม๒๕๕๔จำนวน๑๐๐๐๐๐๐ บาท ถวายหนละ
๒๐๐๐๐๐บาท ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการของงบประมาณในการนี้สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติขอถวายหนังสือขอเจริญพระพุทธมนต์เฉลิม
พระเกียรติจำนวน๒๐๐๐เล่มเพื่อแจกจ่ายประชาชนที่มาร่วมพิธีดังกล่าว
จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดทราบ ขอนมัสสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง นพรัตน์
เบญจวัฒนานันท์ (นายพนรัตน์ เบญจวัฒนานันท์)ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธ
ศาสนาแห่งชาติสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม โทร.๐๒๒๔๑๗๒๑๐
โทรสาร๐๒๒๔๑๗๕๕๓

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

๑๖๘

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

บุรพภาค

ที่ พศ ๐๐๐๖/๑๐๓๓๑

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

(ชั่วคราว) อาคารธรรมวโรดมฯ ๑๐๐ ปี

วัดราชาธิวาสวิหาร เขตดุสิต

กทม. ๑๐๓๐๐

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

เรื่อง พิธีเจริญพระพุทธมนต์สืบทอดาหลวงจตุรทิศเฉลิมพระเกียรติ

นมัสการ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือขอทเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

ด้วยในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๕๔ ที่ประชุม
รับทราบ การจัดงานโครงการ และกิจกรรมร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้มอบให้เจ้าคณะใหญ่
แต่ละหนเป็นประธานดำเนินการ พิธีเจริญพระพุทธมนต์สืบทอดาหลวง
จตุรทิศเฉลิมพระเกียรติ วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๔ ซึ่งเจ้าคณะใหญ่แต่ละหน
จำนวน ๕ หน ได้กำหนดวันและเวลาเจริญพระพุทธมนต์เรียบร้อยแล้ว
รายละเอียดตามมติมหาเถรสมาคมดังนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขอนมัสการว่าพิธีเจริญพระพุทธ-
มนต์สืบทอดาหลวงจตุรทิศเฉลิมพระเกียรติ ได้รับงบประมาณสนับสนุน
จากฝ่ายจัดงานศาสนพิธีเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ จำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
ถวายหนละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการของงบประมาณ

๑๖๙

ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขอถวายหนังสือบทเจริญ
พระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม เพื่อแจกจ่ายประชาชน
ที่มาร่วมพิธีดังกล่าว

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดทราบ.

ขอน้อมสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์

(นายณพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

โทร. ๐ ๒๒๔๑ ๗๒๑๐

โทรสาร ๐ ๒๒๔๑ ๗๕๕๓

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้ เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐตาอุโซ โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริม ฝีปาก เรียกว่า กณฺโฐอุโซ ฯ และเพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัว เป็นเสียง เดียวกัน คือ อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ, อ กับ อุ ผสมกันเป็น โอ ฉะนั้น จึงจัดเป็น สังกฤตสระด้วย ฯ

๒. ในสนธิกริโยปกรณํ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ วิการ ได้แก่การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่นทำ อิ ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่างเช่น มุณิ - อาลโย เป็นมุเนลโย สุ - อดฺธิ เป็น โสธฺธิ เป็นต้น

ส่วนทิฆะ ได้แก่การทำสระที่มีเสียงสั้นให้มีเสียงยาว เช่นทำ อ ให้เป็น อา ทำ อิ ให้เป็น อี ทำ อุ ให้เป็น อู ตัวอย่างเช่น ตตฺร - อยฺ เป็น ตตฺรยํ สทฺธา - อิธฺ เป็น สทฺธิธฺ จ - อุกฺยํ เป็น จุกฺยํ เป็นต้น

ธมฺมมิตฺถญาย เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัดเป็น ธมฺม - อิธ - อญฺญาย

ระหว่าง ธมฺม - อิธ นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิต เป็น ม ต่อเป็น ธมฺมมิตฺร ระหว่าง ธมฺมมิตฺร - อญฺญาย สระหน้าและสระหลังไม่มี พยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ ฐ ต่อเป็น ธมฺมมิตฺถญาย ฯ

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

ก. นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ, จัดเป็นนามนาม ฯ

ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ ภิกฺขเว ศัพท์เดิมเป็น ภิกฺขุ ลง โย อาลปนวิภัตติ พหุวจนะ เอา โย เป็น เว แล้ว เอา อุ เป็น อ สำเร็จรูปเป็น ภิกฺขเว ฯ

ก. อสีติ เป็น เอกวจนะ และอิตถิลิงค์อย่างเดียวแม้เข้ากับศัพท์ที่เป็น พหุวจนะลิงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ฯ

ฅ. ศัพท์ ในอิตถิลิงค์ เฉพาะจุดติวิภัตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอกวจนะ	พหุวจนะ
จุดติ	ตสฺสา อสฺสา ติสฺสา ติสฺสา	ตาสฺ ตาसानํ

ง. รโห แปลว่า ที่ลับ เป็นนิบาตบอกที่ ฯ

๔. ธาตุ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ฯ ท่านรวบรวมจัดไว้เป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ธาตุ	๒. หมวด รุ ธาตุ
๓. หมวด ทิว ธาตุ	๔. หมวด สฺ ธาตุ
๕. หมวด กิ ธาตุ	๖. หมวด กหฺ ธาตุ
๗. หมวด ตนฺ ธาตุ	๘. หมวด จรุ ธาตุ

สํกิลิสฺสติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ สํ บทหน้า กิลิส ธาตุ (ในความเศร้าหมอง เบียดเบียน แผลดเผา) ย ปัจจยฺ ติ วัตตมานาวิภัตติ เอกวจนะ ฯ

ปมฺหฺซีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ป บทหน้า มหฺ ธาตุ (ในความเมา) ย ปัจจยฺ อุ อชฺชัตตนิวิภัตติ พหุวจนะ ฯ

๕. ปัจจยฺแห่งกิริยาภิกทกัทั้ง ๓ หมวดนั้น แต่ละตัวบอกให้รู้ความดังต่อไปนี้ คือ อนาคต ปัจจยฺ ในหมวดกิตปัจจยฺ และมาน ปัจจยฺ ในหมวด กิตกิจจปัจจยฺ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่ เมื่อ

อนีย, ตพฺพ ปัจจยฺ ในหมวดกิจจปัจจยฺ บอกให้รู้ความจำเป็น แปลว่า พึง ตวนฺตุ, ตาวิ ปัจจยฺ ในหมวดกิตกิจจปัจจยฺ และ ต, ตุน, ตฺวา, ตฺวาน, ปัจจยฺ ในหมวดกิตกิจจปัจจยฺบอกให้รู้อดีตกาล แปลว่า แล้ว ฯ

และปัจจัย ๓ ตัว คือ อนีย, ตพพ, ต ปัจจัย ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ฯ
 สุทธิ ลง ตี ปัจจัย ฯ เป็นกัณฑ์รูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขณฺณติ เอตยาติ
 สุทธิ หรือเป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขณฺณ สุทธิ ฯ

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ฯ มี ๖
 อย่าง คือ ทุตียาพหุพพิหิ, ตตียาพหุพพิหิ, จตุตถียพหุพพิหิ, ปัญจมีพหุพพิหิ,
 ฉกฺขจฺญีพหุพพิหิ, สัตตมีพหุพพิหิ ฯ

กิลิฏฺฐนิวาสนปารูปโน (สามเณโร) เป็นฉกฺขจฺญีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส
 มือสมาหาร-ทวันทวสมาส (หรือสมาหารทวันทวสมาส)เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์
 ตามลำดับ ดังนี้

อ.ทวัน. วิ. นิวาสนนฺจ ปารูปนฺจ นิวาสนปารูปนานิ หรือ
 (ส.ทวัน. วิ. นิวาสนนฺจ ปารูปนฺจ นิวาสนปารูปน)

จ.ตล.พหุพ. วิ. กิลิฏฺฐานิ นิวาสนปารูปนานิ ยสฺส โส กิลิฏฺฐ-
 นิวาสนปารูปโน (สามเณโร) ฯ

๗. อี ปัจจัย ใน ตทสฺสตติตฺทิต กับ ปุณณตฺทิต มีวิธีใช้ต่างกันดังนี้ คือ
 อี ปัจจัย ใน ตทสฺสตติตฺทิต ใช้ลงแทน อตฺถิ ศัพท์ แปลว่า มี และใช้ลงท้าย
 ศัพท์นามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็นคุณนาม ตัวอย่าง ทณฺฑิ คนมีไม้เท้า
 โภคิ คนมีโกะ

ส่วน อี ปัจจัย ใน ปุณณตฺทิต ใช้ลงแทน ปุณณ ศัพท์ แปลว่า ที่เต็ม
 และใช้ลงท้ายปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น จนถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่
 เป็นอิตถิลิงค์ ทำปกติสังขยาให้เป็นปุณณสังขยา ตัวอย่าง เอกาทสึ ที่ ๑๑
 ทวาทสึ ที่ ๑๒ เป็นต้น ฯ

ทฺสฺสึลฺลํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวตฺทิต ฯ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทฺสฺสึลฺลสฺส ภาโว
 ทฺสฺสึลฺลํ ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
 สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
 ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สุตฺวา เสฏฺฐิ จินฺตลฺลิตฺติ อหํ อสุเกน นาม อจฺจราย คณฺหิตฺวา
คณฺทูลาทินิ ทินฺนาคีติ มม นาม คหิตมตฺเต อิมํ มาเรสุตฺตมิตฺติ อากโต
อยมฺปน สพฺพสงฺกาคํ กตฺวา เยหิปี นาฬิกาทิหิ มินิตฺวา ทินฺนํ
เยหิปี อจฺจราย คเหตุวา ทินฺนํ สพฺเพสํ มหปฺพลํ โหตุติ วตฺติ สจฺจํ
เอวรूपิ น ขมาเปสฺสามิ เทวทณฺโท เม มตฺถเก ปตฺติสฺสตีติ ฯ โส ตสฺส
ปาทุมฺเล นิปฺพชิตฺวา ขมาหิ เม สามีติ อาห กิมิทฺตํ จ เตน ปฏฺฐา
สพฺพนฺตํ ปวตฺตี อารโจะสิ ฯ ตํ กิริยํ ทิสฺวา สตฺถา กิมิทฺตํ
ทานเวยฺยาวุทฺธิกํ ปุณฺณิ ฯ โส อตฺตทิวสโต ปฏฺฐาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตี
อารโจะสิ ฯ อถ นํ สตฺถา เอวํ กิร เสฏฺฐิตฺติ ปุณฺณิตฺวา อาม ภนฺเตติ วุตฺเต
อุปาสก ปุณฺณํ นาม อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ ปณฺทิตปฺริสา หิ ปุณฺณํ
กโรนฺตา วิวญฺญูขณฺธํ วิย อุทเทน อนุกฺกเมน ปุณฺณเณน ปุณฺณติเยวาทิ
วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆณฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาคมาห

มววมณฺณเณถ ปุณฺณสฺส	น มตฺตํ อากมิตฺตํ
อุทพินฺทฺนิปาเตน	อุทกฺกมฺโหปี ปฺรติ
ปฺรติ ธีโร ปุณฺณสฺส	โธกํ โธกํปี อาจินฺนํ

แปล โดยอรรถ

๒. อนาถปิณฑโก หิ วิหารเมว อุททิสฺส จตุปณณาสโกฏิรณํ
 พุทฺธสาสนเน วิกีริตฺวา สตฺถริ เชตวเน วิหรนฺเต เทวสิกํ ตีณิ มหาอุปปญฺจนาณิ
 คจฺฉติ คจฺฉนฺโต จ ก็ นุ โข อาทาย อาคโตติ สามเณรา วา ทหฺรา วา
 หตฺถํปี เม โอโลเกยฺยุนฺติ ตฺวจฺฉนฺตฺโต นาม น คตฺพุทฺโธ ปาโต คจฺฉนฺโต
 ยาคุํ คหาเปตฺวา ว คจฺฉติ กตฺปาตฺราโส สปปิณฺวณฺีตาทีนํ เกสฺสชฺชาณิ
 คหาเปตฺวา คจฺฉติ สายณฺหสมเย มาลาคนฺชฺวิเลปนฺวตฺถาทีนํ คหาเปตฺวา
 วิหารํ คจฺฉติ เอวํ นิจฺจกาลเมว ทิวเส ทิวเส ทานํ ทตฺวา สีสํ รกฺขติ ฯ
 อปรภาเค โส ธนภฺยํ คจฺฉติ ฯ โวหารูปชีวิโนปิสฺส หตฺถโต อฏฺฐารสโกฏิรณํ
 อณฺเณ คณฺหีสฺส ฯ กุลสนฺตกาปิสฺส อฏฺฐารส หิรณฺณโกฏิโย นทีตีเร นิตฺติตฺวา
 จปีตา อุทเทน กุเล ภินฺเน มหาสมุทฺทํ ปวิสฺส ฯ เอวมสฺส อณฺุพฺพุเพน
 ธนํ ปรีกฺษยํ อคฺมาสิ ฯ โส เอวํภูโตปี สงฺฆสฺส ทานํ เทติเยว ปณฺีตํ ปน
 กตฺวา ทาตุํ น สกฺโกติ ฯ โส เอกทิวสํ สตฺถารา ทียติ ปน เต คหฺปติ
 กุเล ทานนฺติ วุตฺเต ทียติ เม ภนฺเต กุเล ทานํ ตยฺจ โข กณฺาชกํ
 พิลฺงฺกตฺตฺยนฺติ อาห ฯ อถ นํ สตฺถา คหฺปติ ลฺวํ ทานํ เทมีติ มา จินฺตยิ
 จิตฺตสฺมี หิ ปณฺีเต พุทฺธาทีนํ ทินฺนทานํ ลฺวํ นาม นตฺถิ อปีจ ตฺวํ คหฺปติ
 อฏฺฐนฺนํ อริยปฺกุคฺคานํ ทานํ เทสิ อหฺมปน เวลามกาเล สกฺลชฺมพุทฺธิปํ
 อุนฺนงฺคณํ กตฺวา มหาทานํ ปวตฺตยมาโน ติสฺรณคตฺมปี กณฺจิ นาลตฺถํ
 ทกฺขิณฺเอยฺยา นาม เอวํ พุทฺธภา ตสฺมา ลฺวํ เม ทานนฺติ มา จินฺตยิตี วตฺวา
 เวลามสฺสุตฺมสฺส กเถสิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. เศรษฐี ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น คิดแล้วว่า อ.เรามาแล้ว ด้วยอันคิดว่า ครั้นเมื่อชื่อ ของเรา เป็นชื่อสักว่าอันบุรุษนี้ถือเอาแล้ว ด้วยอันกล่าวว่า อ. วัตถุ ท. มีข่าวสารเป็นต้น อันเศรษฐีชื่อโน้น ถือเอาแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว ดังนี้ มีอยู่ อ. เรา ยังบุรุษนี้ จักให้ตายดังนี้ แต่ว่า อ. บุรุษนี้ กระทำแล้ว ซึ่งวัตถุ ให้เป็นวัตถุมีการถือเอาพร้อมกับด้วยวัตถุทั้งปวง ย่อมกล่าวว่า อ. วัตถุ อันชน ท. แม้เหล่าใด ดวงแล้ว ด้วยวัตถุ ท. มีทะนานเป็นต้น ให้แล้ว อ. วัตถุ อันชน ท. แม้เหล่าใด ถือเอาแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว อ. ผลอันใหญ่ จะมี แก่ชน ท. เหล่านั้น ทั้งปวง ดังนี้ ถ้าว่า อ. เรา จักไม่ยังบุรุษผู้มิอย่างนี้เป็นรูป ให้อดโทษไซ้ไร อ. เทวทัณฑ์ จักตก บนกระหม่อม ของเรา ดังนี้ ฯ อ. เศรษฐี นั้น หมอบแล้ว ที่ใกล้แห่งเท้า ของบุรุษนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ นาย อ. ท่าน ของจงอดโทษ ต่อข้าพเจ้า ดังนี้ด้วย ผู้อันบุรุษนั้น ถามแล้วว่า อ. เรื่องนี้ อะไร ดังนี้ บอกแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้นทั้งปวงด้วย ฯ อ. พระศาสดา ทรงเห็นแล้ว ซึ่งกิจยานั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งบุรุษผู้ประกอบแล้วด้วยความชวนชวนในทานว่า อ. เรื่องนี้ อะไร ดังนี้ ฯ อ. บุรุษ นั้น กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ทั้งปวง จำเดิมแต่วันอันล่วงไปแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ซึ่งเศรษฐีนั้น ว่า คุณก่อนเศรษฐี ได้ยินว่า อ. อย่างนั้น หรือ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อ. อย่างนั้น ดังนี้ อันเศรษฐีนั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า คุณก่อนอุบาสก ชื่อ อ. บุญ อันใครๆ ไม่พึงดูหมิ่นว่า น้อย ดังนี้ ชื่อ อ. บุญ อันใครๆ ถวายแล้ว ซึ่งทาน แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธานุญาตผู้เช่นกับด้วยเราเป็น ประมุข ไม่พึงดูหมิ่นว่า น้อย ดังนี้ ด้วยว่า อ. บุรุษผู้เป็นบัณฑิต ท. กระทำอยู่ ซึ่งบุญ ย่อมเต็ม ด้วยบุญ โดยลำดับ นั้นเทียว รวากะ อ. ภาชนะมีปากอันเปิดแล้ว เต็มอยู่ ด้วยน้ำ ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว

ซึ่งพระศาสดา นี้ ว่า

อ. บุคคล อย่าพึงดูหมิ่น ซึ่งบุญ ว่า อ. บุญ
อันมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง ดังนี้
เมื่อ.หม้อแห่งน้ำ ย่อมเต็ม ด้วยการตกลง
แห่งหยาดแห่งน้ำ ฉนั้นใด อ. นักปราชญ์
สั่งสมอยู่ ซึ่งบุญ หนึ่งหนึ่งแม่หนึ่งหนึ่ง
ย่อมเต็ม ด้วยบุญ ฉนั้นนั่น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความพิสดารว่า อนาคตนิมิตกสิกรรม หว่านทรัพย์ ถึง ๕๔ โกฏิ
ในพระพุทธศาสนา เฉพาะพระวิหารเท่านั้น เมื่อพระบรมศาสดา ประทับอยู่
ในพระเชตวันมหาวิหาร ไปยังที่บำรุงใหญ่ ๓ แห่ง ทุกวัน ก็เมื่อจะไป คิดว่า
พวกสามเณรก็ดี พวกภิกษุหนุ่มก็ดี พึงแลดูแม่มือของเรา ด้วยคิดว่า เสรฐฐินั้น
ถืออะไรมาบ้างหนอ ดังนี้ จึงไม่เคยเชื่อว่า มีมือเปล่าไปเลย เมื่อไปเวลาเช้า
ให้คนถือยาสูบไป บริโภคอาหารเช้าแล้ว ให้คนถือเกสรธูปธูปไม้และผ้า
เป็นต้น ไปยังวิหาร ถวายทาน รักษาศีล อย่างนี้ทุกๆ วัน ตลอดกาลเป็นนิตย์
ทีเดียว ฯ ในเวลาต่อมา อนาคตนิมิตกสิกรรมนั้น ถึงความสิ้นทรัพย์ ฯ อีกทั้ง
พวกพ่อค้า ก็กฐินี้ เป็นทรัพย์ถึง ๑๘ โกฏิ จากมือเสรฐฐินั้น ฯ เงินอีก ๑๘ โกฏิ
แม่ที่เป็นสมบัติแห่งตระกูลของเสรฐฐินั้น ที่ฝังไว้ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเมื่อน้ำเซาะฝั่ง
ก็เข้าไปยังมหาสมุทร ฯ ทรัพย์ของเสรฐฐินั้น ได้ถึงความสิ้นไปตามลำดับ
ด้วยประการฉะนี้ ฯ เสรฐฐินั้น แม้เป็นอย่างนี้ ก็ยังถวายทานแก่พระสงฆ์เช่นเดิม
แต่ไม่อาจที่จะถวายให้ประณีตได้ ฯ วันหนึ่ง เสรฐฐินั้น เมื่อพระบรมศาสดา
ทรงรับสั่งว่า คฤหบดี ก็ทานในตระกูล ท่านยังให้อยู่หรือ กราบทูลว่า

พระเจ้าข้า ทานในตระกูล ข้าพระองค์ ยังให้อยู่ แต่ว่าทานนั้นแล ใช้จ่าย
ปลายเกรียน มีน้ำฝักดองเป็นที่สองฯ

ที่นั่น พระบรมศาสดา ตรัสกะเศรษฐีนั้นว่า คฤหบดี ท่านอย่า
ได้คิดเลยว่าเราถวายทานที่เศร้าหมอง ด้วยว่า เมื่อจิตประณีตแล้ว ทานที่บุคคล
ถวาย แด่พระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเศร้าหมอง ย่อมไม่มี คฤหบดี อีกประการ
หนึ่ง ท่านถวายทาน แด่พระอริยบุคคลแปดอยู่ ส่วนเราในกาลเป็นเวลามพราหมณ์
ได้กระทำชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นให้พักไถนา ใ้ห้หาทานเป็นไปอยู่ ก็ยังไม่ได้
ใคร ๆ แม้ถึงไตรสรณะเลย ธรรมดาว่า ทักขิณียบุคคลทั้งหลาย เป็นผู้
หาได้ยาก ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น ท่านอย่าได้คิดเลยว่า ทานของเรา
เศร้าหมอง ดังนี้ จึงได้ตรัสเวลามสูตร แก่เศรษฐีนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตุโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๔

เตสุ กิร เอเกโก จกขุทวาราทิสฺส ปณฺจสุ ทฺวารesu เอเกกเมว
รกฺขติฯ อเถกทิวสํ สนฺนิปตฺติว อหํ ทฺรภํ รกฺขามิ อหํ ทฺรภํ รกฺขามิตฺติ
ววิทฺติว สตุถารํ ปุจฺฉิตฺวา อิมมตฺถํ ชานิสฺสามาติ สตุถารํ อูปสงฺกมิตฺวา
ภนฺเต มยํ จกขุทวาราทินิ รกฺขนฺตา อตฺตโน อตฺตโน รกฺขนทฺวารเมว
ทฺรภฺนติ มณฺณวาม โก นุ โข อมฺhesu ทฺรภํ รกฺขตฺติ ปุจฺฉิสฺสฯ สตุถา เอกํ
ภิกฺขุปี อโนสาเทควา ภิกฺขเว สพฺพานิเปตานิ ทฺรภฺขานew อปีจ โข น
ตุมฺहे อิทาเนว ปณฺจสุ ทฺวารesu อสฺวตา ปุพฺเพปี อสฺวตา อสฺวตฺตตฺตาเยว จ
ปณฺทิตานํ โอวาเท อวตฺตติว จีวิตฺกฺขยํ ปาปฺมิตฺถาติ วตฺวา กทา ภนฺเตติ
เตหิ ยาจิโต ตกฺกสฺสิตชาตกฺสฺส วตฺถุํ วิตฺถาเรควา รกฺขสฺสินํ วเสน ราชกุเล
จีวิตฺกฺขยํ ปตฺเต ปตฺตาภิเสเคน มหาสตุเตน เสตฺจจฺฉตฺตสฺส เหฏฺฐา ราชาสเน
นิสินฺเนน อตฺตโน สิริสมฺปตฺติํ โอลเเกควา วิริยํ นามตํ สตุเตหิ
กตฺตพฺพเมวาทิ วตฺวา อุทานวเสน อุทานิตํ

กุสฺลูปเทเส ฐิตฺยา ทพฺพหาย
อวภูจิตฺตตา ภยภีรุตาย จ
น รกฺขสฺสินํ วสมาคมิมฺห เส
ส โสตุถิภาโว มหตา ภเยน เมติ

อิมํ คาลํ ทสฺเสสฺสิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

ทูลุขํ วิกตีกตฺตา ใน โหติ อิติ ศัพฺทํ อาการ ใน มณฺเฑน
(หรือสัมพันธ์ว่า ... รกฺขนทวารํ อวุตฺตกมฺม ใน มณฺเฑน เหว ศัพฺทํ อวธารณ
เข้ากับ รกฺขนทวารํ ทูลุขํ สรูป ใน อิติฯ ศัพฺทํ อาการ ใน มณฺเฑน)

โก สยกตฺตา ใน รกฺขติฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก นฺ ศัพฺทํ ปุจฺจนตฺถ
โช ศัพฺทํ วจนาลงฺการ อมฺเหสุ นิทฺธารณ ใน โกฯ นิทฺธารณีย ทูลุขํ วิเสสน
ของ ทวารํฯ อวุตฺตกมฺม ใน รกฺขติ อิติศัพฺทํ อาการ ใน ปุจฺจิสฺสุฯ

สตุลา สยกตฺตา ใน ทสฺเสสิฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก เอกํ วิเสสน
ของ ภิกฺขุํฯ การิตกมฺม ใน อนฺโสภาเตวฺวา ปี ศัพฺทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ภิกฺขุํ
อนฺโสภาเตวฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

“ภิกฺขเว อาลปน ทวารานิ สยกตฺตา ใน โหนฺติฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก
สพฺพานิ กิตฺติ เอตานิ กิตฺติ วิเสสน ของ ทวารานิ ปี ศัพฺทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
สพฺพานิ ทูลุขานิ วิกตีกตฺตา ใน โหนฺติ เหวศัพฺทํ อวธารณ เข้ากับ ทูลุขานิ,

อปีจ ศัพฺทํ อปรนัย โช ศัพฺทํ วจนาลงฺการ ตุมฺเห สยกตฺตา ใน อสฺมฺวตาฯ
กิตฺตบถ กตฺตฺวาจก น ศัพฺทํ ปฏฺฐิเสชนตฺถ อิทานิ กาลสตุตฺถมี ใน อสฺมฺวตา เหวศัพฺทํ
อวธารณ เข้ากับ อิทานิ ปณฺจสุ วิเสสน ของ ทวารesuฯ อาธาร ใน อสฺมฺวตา,

ตุมฺเห สยกตฺตา ใน อสฺมฺวตาฯ กิตฺตบถ กตฺตฺวาจก ปุพฺเพ กาลสตุตฺถมี
ใน อสฺมฺวตา ปี ศัพฺทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ปุพฺเพ (ปณฺจสุ วิเสสน ของ ทวารesuฯ
อาธาร ใน อสฺมฺวตา),

จ ศัพฺทํ สมฺปิณฺชนตฺถ ตุมฺเห สยกตฺตา ใน ปาปุณฺณิตฺถฯ อาขยาตบถ
กตฺตฺวาจก อสฺมฺวตฺตฺตา เหตุ ใน ปาปุณฺณิตฺถ เหวศัพฺทํ อวธารณ เข้ากับ อสฺมฺวตฺตฺตา
ปณฺหิตานํ สามิสฺมพฺนฺธ ใน โอวาทेषฺว อาธาร ใน อวตฺตติตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ปาปุณฺณิตฺถ ชีวิตกฺขยํ อวุตฺตกมฺม ใน ปาปุณฺณิตฺถ อิติศัพฺทํ อาการ ใน วตฺวาฯ
ปุพฺพกาลกิริยา ใน ยาจิโต^๒

^๒ อาจารย์บางท่าน สัมพันธ์เข้ากับ วิตุลาเรตฺวา

“ภนฺเต อาลปน มยํ สยกคฺคตา ใน ปาปฺณิมหา ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก กทา กาลสคฺคมี ใน ปาปฺณิมหา (อํสํคคฺคตา เหตุ ใน ปาปฺณิมหา ปณฺทิตานํ สามีสมฺพนฺธ ใน โอวาทะ ๆ อาธาร ใน อวตฺติตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปาปฺณิมหา ชีวิตกฺขยํ อวตฺตกมฺม ใน ปาปฺณิมหา) อิติ ศัพท์ อาการ ใน ยาจิโต เตหิ วิเสสน ของ ภิกฺขุหิ ๆ อนภินิหิตกคฺคตา ใน ยาจิโต ๆ วิเสสน ของ สคฺคตา

ตถกฺกสิลาตคฺคสฺส สามีสมฺพนฺธ ใน วตฺถุ ๆ การิตกมฺม ใน วิตฺถาเรตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ทสฺเสสิ รกฺขสีนํ สามีสมฺพนฺธ ใน วเสน ๆ กรณ ใน ปตฺเต ราชกุเล ลกฺขณ ใน ปตฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา ชีวิตกฺขยํ อวตฺตกมฺม ใน ปตฺเต ปตฺตาภิเสเคน กัถิ นิสินฺเนน กัถิ วิเสสน ของ มหาสคฺคเตน ๆ อนภินิหิตกคฺคตา ใน อุทานิํ แสดงจตฺตสฺส สามีสมฺพนฺธ ใน เภฏจา ๆ ภินฺนาธาร ใน ราชาสเน ๆ อุปสิเลสิกาธาร ใน นิสินฺเนน อตฺตโน สามีสมฺพนฺธ ใน สิริสมฺปตฺติ ๆ อวตฺตกมฺม ใน โอโลเกตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

“วิธียํ วุตฺตกมฺม ใน กตฺตพฺพํ สคฺคเตหิ อนภินิหิตกคฺคตา ใน กตฺตพฺพํ ๆ กิตบท กมฺมวาทก นาม ศัพท์ สณฺณาโชตก เข้ากับ วิธียํ เอตํ วิเสสน ของ วิธียํ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ กตฺตพฺพํ อิติ ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อุทานิํ อุทานวเสน กรณ ใน อุทานิํ ๆ วิเสสน ของ คาลํ

“มยํ สยกคฺคตา ใน อากมิมฺห น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน อากมิมฺห ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก กุสฺลูปเทเส อาธาร ใน อวภูจิต- ธิติยา กรณ ใน อวภูจิต- ทพฺพาย วิเสสน ของ ธิติยา อวภูจิตคฺคตา กัถิ ภยภีรุตาย กัถิ เหตุ ใน อากมิมฺห จ สองศัพท์

“พระไตรปิฎกฉบับของพม่า คาลาบาทที่ ๑ และบาทที่ ๒ มีบาลีว่า “กุสฺลูปเทเส ธิติยา ทพฺพาย จ อนินฺวตฺติตคฺคตาภยภีรุตาย จ” ดังนั้น ธิติยา และ อนินฺวตฺติตคฺคตา จึงเป็น เหตุ ใน อากมิมฺห ตามแนวแห่งอรรถกถา.

ปทสมุจยัตถ เข้ากับ กุสอุปเทเส ฐิตยา
 ทพุหยา อวภูจิตตตฺตา และ ภยภีรุตาย"
 รกฺขสึนํ สามีสมฺพนฺธ ใน วสํ ๑
 สมฺปาปฺณิกมฺม ใน อากมิมฺห เส ศัพท์
 ปทปุรณ, โส วิเสสน ของ โสตุติภาโว ๑
 สยกตฺตา ใน อโหสิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก
 มหตา วิเสสน ของ ภเยน ๑ อปาทาน ใน
 โสตุติ- เม สมฺปทาน ใน อโหสิ อิติ ศัพท์
 สรูป ใน อิมํ คาคํ อิมํ วิเสสน ของ คาคํ ๑
 อวุตฺตกมฺม ใน ทสฺเสสิ ๑

พระปิฎกโกศล มโนโร วัดปากน้ำ
 สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
 ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓

บรรพภาค

สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่ พศ๐๐๐๖/๑๐๑๘๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๓๐ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๓ เรื่อง โคลงการรักษาศรี๔๘ล้าน
คนใช้บัดประชาชนใบเดียว นมัสกานเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด สิ่งที่ส่งมาด้วย
สำเนาหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขที่สธ๐๒๐๕/๐๑/๑๗๒๕
ลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้หาสื่อ
วิธีปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรกรณีโคลงการรักษาศรี๔๘ล้านคนตามนโยบาย
ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในการดำเนินการให้ประชาชนใช้สิทธิ
รักษาพยาบาลในสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือบัตรทองที่มีประมาณ
๔๘ล้านคนใช้บัตรประชาชนใบเดียวแทนบัตรทองในการเข้ารับการรักษา
ในโรงพยาบาลที่ละบุตามสิทธิตั้งแต่วันที่๑ตุลาคม๒๕๕๓เป็นต้นไป ซึ่งกระทรวง
สาธารณสุขได้แจ้งว่าโคลงการดังกล่าว คลอบคลุมถึงพระภิกษุสามเณรด้วยโดย
ให้พระภิกษุสามเณรแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรอื่นๆ ที่รัฐออกให้
ที่มีเลขประจำตัว๑๓หลักและมีรูปถ่ายติดอยู่หรือหนังสือสุทธิที่มีเลข๑๓
หลักปรากฏอยู่โดยไม่ต้องแสดงบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า(บัตรทอง)ต่อหน่วย
บริการที่ไปรับบริการและหากพบปัญหาอุปสรรคในการใช้สิทธิสามาดสอบถาม
รายละเอียดได้ที่สายด่วนบัตรทอง๑๓๓๐ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่ง
ชาติ จึงน้อมนมาเพื่อโปรดทราบและขอความอนุเคราะห์แจ้งวัดทุกวัดเพื่อโปรด
ทราบด้วยจักขอบพระคุณเป็นอย่างสูง. ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูงอำนาจ
บัวศิริ(นายอำนาจ บัวศิริ)ผู้อำนวยการสำนักงานมหาเถรสมาคมรักษาราชการแทน
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการมหาเถร
สมาคมโทร.๐๒๔๔๑๔๕๕๘ โทรสาร๐๒๔๔๑๔๕๕๘

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.ช. ๓

บรรพภาค

ที่ พศ๐๐๐๖/๑๐๑๘๓

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อำเภอพุทธมณฑล

จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๓

เรื่อง โครงการรักษาฟรี ๔๘ ล้านคน ใช้บัตรประชาชนเพียงใบเดียว

นมัสการ เจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ที่ สธ ๐๒๐๕/๐๑/๑๗๒๕ ลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓

ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้หารือวิธีปฏิบัติของพระภิกษุ-สามเณรกรณีโครงการรักษาฟรี ๔๘ ล้านคน ตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในการดำเนินการให้ประชาชนใช้สิทธิรักษาพยาบาลในสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือบัตรทอง ที่มีประมาณ ๔๘ ล้านคน ใช้บัตรประชาชนเพียงใบเดียวแทนบัตรทอง ในการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลที่ระบุตามสิทธิ ตั้งแต่ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ เป็นต้นไป ซึ่งกระทรวงสาธารณสุข ได้แจ้งว่า โครงการดังกล่าวครอบคลุมถึงพระภิกษุสามเณรด้วย โดยให้พระภิกษุสามเณรแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรอื่นๆ ที่รัฐออกให้ ที่มีเลขประจำตัว ๑๓ หลัก และมีรูปถ่ายติดอยู่หรือหนังสือสุทธิที่มีเลข ๑๓ หลักปรากฏอยู่ โดยไม่ต้องแสดงบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ต่อหน่วยบริการที่ไปรับบริการ และหากพบปัญหาอุปสรรคในการใช้สิทธิ สามารถสอบถามรายละเอียดได้ที่ สายด่วนบัตรทอง ๑๓๓๐ ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

๑๕๓

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดทราบ และขอความอนุเคราะห์แจ้งวัดทุกวัดเพื่อ
โปรดทราบด้วย จักขอบพระคุณเป็นอย่างสูง.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายอำนาจ บัวศิริ)

ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม
รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

โทร. ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๔๘

โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๔๘

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ก, จ ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง ๑ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ๑
๒. โลปสนธิกิริยาประกอบ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นไรบ้าง ๑ ยกคามปทีโป เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. ปฐมาวินิษยติ แบ่งเป็นเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑
 - ข. รณญะ มีวิธีทำตัวอย่างไร ๑
 - ค. ศัพท์มนโณณเฑาะฐมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ๑
 - ฃ. กิศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร ๑
 - ง. อมโก เป็นคำสำหรับเรียกใคร ๑
๔. วาจกคืออะไร ๑ วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ๑ วิดีนาเมติ, นิรุชฌิสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๑
๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง ๑ ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ มาดู ๑ พุทธภา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร ๑ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ๑
๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส ต่างกันอย่างไร ๑ ทณทหตุโคปาลโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตัทธิต กับ ราคาตัทธิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ๑ การณโก (พุทฺโธ) ลงปัจจัยอะไร ๑ ในตัทธิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาฬีไวยากรณ์

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้คือ ท, ม, ฎ, ก, จ ใช้ซ้อนพยัญชนะได้ดังนี้

ท เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตน ได้ตัวอย่าง เช่น สทท พุทท ฯ

ม เป็นพยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตน ได้ทั้ง ๕ ตัว ตัวอย่าง เช่น อนุคมป สมผลส อมพ กุมภ จมม ฯ

ฎ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น วฎฎ กฎฐ ฯ

ก เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ตัวอย่าง เช่น มกุก อกুম ฯ

จ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนหน้าตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สจจ ปจจนา ฯ

๒. โลปสนธิกิริยาปกรณ์ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิต ซึ่งอยู่เบื้องหน้าบ้างก็ได้ เช่น วิทฺฐนํ-อคุคํ เป็น วิทฺฐนคุคํ, อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ เป็นต้น ฯ

ยถายมฺปทีโป เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ฯ ตัดเป็น ยถา-อัย-ปทีโป ฯ

ระหว่าง ยถา-อัย ลบสระ อ ที่ อัย ต่อเป็น ยถายํ ตามหลักที่ว่า ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลายบ้างก็ได้

ระหว่าง ยถายํ-ปทีโป แปลงนิคคหิตที่ ยถายํ เป็น ม ต่อเป็น ยถายมฺปทีโป ตามหลักที่ว่าถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรคได้ ฯ

๑๕๖

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. ปฐมวิภัติแบ่งเป็น ๒ คือ เป็น **ลึงคตุโล** หรือ **กตุตา** ที่เป็นตัวประธานอย่าง ๑ เป็น **อาลปน** คำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑ (หรือแบ่งเป็น ๒ คือ เอกวจนะอย่าง ๑ พหุวจนะอย่าง ๑ ๆ)

ข. **รณฺเณ** มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ **รณฺเณ** ศัพท์เดิมเป็น **ราช** ลง **สุมิ** สัตตมีวิภัติ เอกวจนะ เอา **ราช** กับ **สุมิ** เป็น **รณฺเณ** สำเร็จรูปเป็น **รณฺเณ** ๆ

ค. ศัพท์มนคณะเข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างนี้ คือ เอาสระที่สุดของตนเป็น **โอ** ได้ เช่น **มโนโค** หมูแห่งมนะ **อโยมย** ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เว้นแต่ **วจ** ศัพท์ เมื่อเข้าสมาสแล้ว เอาสระที่สุดของตนเป็น **อิ** เช่น **วจิกมฺ** กรรมทางวาจา **วจิเภา** การเปล่งวาจา ๆ

ฃ. ก็ ศัพท์เมื่อแปลงเป็น **ก** แล้ว มีวิธีแจกอย่าง **ย** ศัพท์ในไตรลิงค์ ๆ

ง. **อมฺโบ** เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ในภาษาของเราท่านบัญญัติให้แปลว่า **แนะผู้เจริญ** ๆ

๔. กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติคือวาก สำหรับกล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาก ๑ กัมมวาก ๑ ภาววาก ๑ เหตุกัตตุวาก ๑ เหตุกัมมวาก ๑ วิธีจะจำวากได้แม่นยำนั้น ก็เพราะอาศัยปัจจัยที่ประกอบ เช่น กัตตุวาก มีปัจจัย ๑๐ ตัว คือ **อ, เ, ย, ณ, ณา, นา, ญหา, โ, ฃ, ญย**, กัมมวาก มี **ย** ปัจจัย กับทั้ง **อิ** อากมหน้า **ย** แม้ภาววาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก ก็มีปัจจัยเป็นเครื่องประกอบเช่นเดียวกัน ๆ

วิตินาเมติ ประกอบด้วยเครื่องปรุณดังนี้ คือ **วิ-อติ** บทหน้า **นม** ชาติ **ณ** ปัจจัย **ติ** วัตตมานาวิภัติ ๆ

นิรุชฺณิสฺ ประกอบด้วยเครื่องปรุณดังนี้ คือ **นิ** บทหน้า **รช** ชาติ **ย** ปัจจัย **อ** อัชชัตตนิวิภัติ แปลง **อ** เป็น **อิ** ๆ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลเป็น ๓ อย่าง คือ แปลว่า "ผู้"
ตัวอย่างรูปวิเคราะห์ กุมภํ กโรตติ กุมภกาโร, เทตติ ทายโก

ถ้าลงในอรรถ คือ ตัสสึละ แปลว่า "ผู้-โดยปกติ" ๑ ยกตัวอย่าง
รูปวิเคราะห์ ปาปํ กโรติ สีเลนาติ ปาปการี, ฐมมํ จรติ สีเลนาติ ฐมมจารี
ถ้าลงในสมาสรูปัตถสืลสาธนะ แปลว่า "ผู้-เป็นปกติ" ตัวอย่าง
รูปวิเคราะห์ ฐมมํ วุตตุํ สีลมสุสาติ ฐมมวาที, ปาปํ กาคุํ สีลมสุสาติ ปาปการี ๑
ทูลลภา (ภิกขา) ลง ข ปัจจย ๑ เป็นกัมมรูป และกัมมสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า

ทุกุเขน ลภยิตติ ทูลลภา (ภิกขา) หรือ

ทุกุเขน ลพุกตติ ทูลลภา (ภิกขา) หรือ

ทุกุเขน ลภิตพพาติ ทูลลภา (ภิกขา) ๑

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร คือ ทิคุสมาส
มีสังขยาอยู่หน้า มีนามอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา = ติโลกํ, จตสุโส ทิสสา =
จตุททิสํ ส่วนวิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น
บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนโต ปุริโส = มหาปุริโส, ขตติยา กณฺหา =
ขตติยกณฺหา ๑

ทณฺหาหตุโโคปาลโก เป็นวิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส
มีัญญูภินนาธิกรณพหุพพิหสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉ.ภินนา.พหุพ. วิ. ทณฺโท หตุเ ยสุส โส ทณฺหาหตุโ (โคปาลโก)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ทณฺหาหตุโ จ โส โคปาลโก จาติ ทณฺหาหตุโโคปาลโก

หรือ ทณฺหาหตุโ โคปาลโก ทณฺหาหตุโโคปาลโก ๑

๗. ณ ปัจจยในโคตตตัทธิต กับ ราคาทิตัทธิต ต่างกันอย่างไร คือ ณ ปัจจย
ในโคตตตัทธิต ใช้แทน โคตฺต หรือ อปจฺจ ศัพท์เท่านั้น เช่น โคตมสฺส อปจฺจํ
โคตโม เหล่ากอ แห่งโคตมะ ชื่อโคตมะ ส่วน ณ ปัจจยในราคาทิตัทธิต
ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป มี ราก ศัพท์เป็นต้น เช่น กสาเวน รตฺตํ วตฺถํ = กาสาวํ

ผ้าอัน (บุคคล) ย้อมแล้วด้วยรสฝาด ชื่อกาสาอะ (ผ้าอันบุคคลย้อมแล้วด้วย
รสฝาด) มคธ ชาโต มาคโธ (ชน) เกิดแล้ว ในแวนแคว้นมคธ ชื่อมาคธะ
(ผู้เกิดในแวนแคว้นมคธ) ฯ

การุณโก (พุทฺโธ) ลง ฌิก ปัจจย ฯ ในตรตฺยาทิตฺตํ ฯ ตั้งวิเคราะหฺว่า
กรณาย นิยุตฺโต การุณโก (พุทฺโธ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑.ราชา สดสหัสศกษณเก เทว กมฺพล ตสฺส ทาเปสึ ฯ พฺราหฺมโณ
น อิม มม สรีเร อุปโยคํ อรหฺนติ พุทฺธสาสนสฺสเว เต อนฺจุวิกาติ
เอกํ กมฺพลํ อนฺโตคนฺธกฺกฺขิํ สดฺธํ สยนสฺส อุปริ วิตานํ กตฺวา พนฺธิ เอกํ
อตฺตโน ฆเร นิพทฺธํ ภูณฺชนตสฺส ภิกฺขุโน ภตฺตกิจฺจุจฺจฺจฺจเน วิตานํ กตฺวา
พนฺธิ ฯ ราชา สายณฺหสมเย สดฺธํ สนฺติกํ กนฺตฺวา กมฺพลํ สณฺชานิตฺวา
ภนฺเต เกน ปุชา กตฺวาติ ปุจฺจิตฺวา เอกสาฏเณนาติ วุตฺเต พฺราหฺมโณ
มม ปสาทญฺจเนเยว ปสฺสิตฺติ จตฺตาริ หตฺถิ จตฺตาริ อสฺสเ จตฺตาริ
กหาปณสทฺธานิ จตฺสโส อิตฺถิโย จตฺสโส ทาสิโย จตฺตาริ ปุริสเ จตฺตาริ
คามเวรติ เอวํ ยาว สพฺพสตา จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา สพฺพจตุกกํ นามสฺส
ทาเปสึ ฯ

ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ กถํ สมนฺจฺจาเปสฺสุ อโห อจฺฉริยํ จูเพกสาฏกสฺส กมฺมํ
มฺหุตฺตเมว สพฺพจตุกกํ ลภิ อิทาเนว เขตฺตญฺจเน กเตน กลฺยาณกมฺเมน
อชฺเชว วิปาโก ทินฺโนติ ฯ สดฺธตา อากนฺตฺวา ภิกฺขเว สจายํ เอกสาฏโก
ปจฺมยาเม มยฺหํ ทาตุํ อสฺสจิสฺส สพฺพโสฬสํ อลภิสฺส สเจ มชฺฌิมยาเม ทาตุํ
อสฺสจิสฺส สพฺพญฺจกํ อลภิสฺส พลวปจฺจุเส ทินฺนตฺตา ปเนส สพฺพจตุกกํ
ลภิ กลฺยาณกมฺมํ กโรนฺเตน หิ อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ตังขณฺณเวย
กาทพฺพิ ทนฺธํ กตํ กุสลํ หิ สมฺปตฺติํ ททมานํ ทนฺธเมว ททาติ ตสฺมา
จิตฺตูปฺปาทสมนฺนตฺรเมว กลฺยาณกมฺมํ กาทพฺพนฺติ อาห ฯ

๑๑๔

แปล โดยอรรถ

๒. อตฺส (เสฏฺฐิปปุตฺตสฺส) น จิรฺสฺเสว เต ชุตฺตา ปิวนภาวํ ฃตฺวา
 ตํ ปริวารยีสฺส ฯ ฃจฺจนฺเต กาเล ปริวาริ มหา อโหสิ ฯ โส สฺเตนปี
 สตทฺวเณปี สุริํ อหฺราเปตฺวา ปิวนฺโต อนุกฺกเมน นิสินฺนุจฺจนาทิสฺส
 กหาปณฺราสี จเปตฺวา สุริํ ปิวนฺโต อิมินา มาลา อหฺรธ อิมินา คณฺหํ อยํ
 คีเต เณโก อยํ นจฺเจ อยํ วาทิเต อิมฺสฺส สหสฺสํ เทธ อิมฺสฺส เทว สหสฺसानีติ
 เอวํ วิกฺกิรฺนฺโต น จิรฺสฺเสว อตฺตโน สฺนตํ อสฺสีติโกฏฺฐนํ เขเปตฺวา จิณฺํ เต
 สามิ ฃนนฺติ วุตฺเต กิ ฃริยาเย เม สฺนตํ นตฺถิติ อตฺถิ สามิติ เตณฺหิ ตํ
 อหฺรธาติ ตํปี ตเถว เขเปตฺวา อนุปฺพุเพน เขตฺตอารามุชฺชานโยคฺคาทิกํปี
 อนุตฺมโส ภาชนณฺฑกํปี อตฺถรณฺปาวฺรณนีสฺสทฺนปี สพฺพํ อตฺตโน สฺนตํ
 วิกฺกิณฺตีตฺวา ขาทิ ฯ อตฺสฺส มหฺลลกกาเลเยว ปริหิณฺโณคฺสฺส อตฺตโน เกหํ
 วิกฺกิณฺตีตฺวา คหิตฺเตหา นีหริสฺส ฯ โส ฃริยํ อาทาย ปฺรชฺนสฺส เกหภิตฺติ นิสฺสาย
 วสนฺโต กปาลขณฺฑํ อาทาย ฃกฺขาย จริตฺวา ฃนสฺส อุจฺฉิณฺณภตฺตํ ฃญชิตฺตํ
 อารภิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระราชชา ยังราชบุรุษ ท. ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ท. ๒ อันมีค่าแสนหนึ่ง แก่พราหมณ์นั้น ๆ อ.พราหมณ์ คิดแล้วว่า อ.ผ้ากัมพล ท. เหล่านี้ ย่อมไม่ควร ซึ่งอันประกอบเข้า ที่สรีระ ของเรา อ.ผ้ากัมพล ท. เหล่านั้น เป็นของสมควร แก่พระพุทธศาสนานั้นเทียว ย่อมเป็น ดังนี้ ผูกแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ผืนหนึ่ง กระทำให้เป็นเพดาน ในเบื้องบน แห่งที่เป็นที่บรรทม ของพระศาสดา ในภายในแห่งพระคันธกุฎีผูกแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ผืนหนึ่ง กระทำให้เป็นเพดาน ในที่เป็นที่กระทำซึ่งกิจด้วยกัต ของภิกษุ ผู้ฉันอยู่ในเรือน ของตน เนื่องนิตย์ ๆ

อ.พระราชชา เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน ทรงจำได้แล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.การบูชา อันใคร กระทำแล้ว ดังนี้ ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า อ.การบูชา อันพราหมณ์ชื่อว่า เอกสาฎก กระทำแล้ว ดังนี้ อันพระศาสดาตรัสแล้ว ทรงดำริแล้วว่า อ.พราหมณ์ ย่อมเลื่อมใส ในที่เป็นที่เลื่อมใส* ของเรานั้นเทียว ดังนี้ ยังราชบุรุษ ท. ให้พระราชทานแล้ว ชื่อซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง กระทำให้เป็นวัตถุ ๔ ให้เป็นวัตถุ ๔ เพียงไร แต่ร้อยแห่งวัตถุทั้งปวง อย่างนี้คือ ซึ่งช้าง ท. ๔ ซึ่งม้า ท. ๔ ซึ่งพันแห่งกหาปณะ ท. ๔ ซึ่งหญิง ท. ๔ ซึ่งทาสี ท. ๔ ซึ่งบุรุษ ท. ๔ ซึ่งบ้านส่วย ท. ๔ แก่พราหมณ์นั้น ๆ

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่ โอ อ.กรรม ของพราหมณ์ ชื่อว่า จูเพกสาฎก เป็นกรรมนำอัสจรรย ย่อมเป็น อ.พราหมณ์ ชื่อว่า จูเพกสาฎกนั้น ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง ลีนกาลครุหนึ่งนั้นเทียว อ.ผลอันสุกพิเศษ

* ปสาทกุจจาน แปลว่า ในที่เป็นที่เลื่อมใส

ปสาท ในที่นี้ใช้เป็นคุณนาม คือเป็นวิเสสณะของ จาน, ประกอบด้วย ป อุปสัค - สท ชาติ - ณ ปัจจัย (พจนานุกรมไทย-มคธ ของ ป. หลงสมบุญ, น. ๔๗๓)

๑๑๖

อันกรรมอันงาม อันอันพราหมณ์นั้น กระทำแล้ว ในที่อันเป็นเขต ในกาลนี้
นั้นเทียว ให้แล้ว ในวันนี้ันนเทียว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าว
กับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ๆ อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท.
ถ้าว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวายเป็น
ในยามที่หนึ่งไซ้ อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๑๖
แห่งวัตถุทั้งปวง ถ้าว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวายเป็น
แก่เรา ในยามอันมีในท่ามกลางไซ้ อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้ได้แล้ว
ซึ่งหมวด ๘ แห่งวัตถุทั้งปวง แต่ว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนั้น ได้แล้ว
ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง เพราะความที่แห่งผ้าสาฎกนั้น เป็นผ้าอันตน
ถวายเป็น ในกาลเป็นที่จัดเฉพาะซึ่งมีอันมีกำลัง จริงอยู่ อ.กรรมอันงาม อันบุคคล
ผู้เมื่อกระทำยังจิตอันเกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมแล้ว พึงกระทำ ในขณะนั้นันนเทียว
ด้วยว่า อ.กุศล อันอันบุคคลกระทำแล้ว ช้าเมื่อให้ ซึ่งสมบัติ ย่อมให้ ช้านันนเทียว
เพราะเหตุนั้น อ.กรรมอันงาม อันบุคคล พึงกระทำ ในลำดับแห่งความเกิดขึ้น
แห่งจิตนั้นันนเทียว ดังนี้ ๆ

แปล โดยอรรถ

๒. ต่อมาไม่นานนั้นแล นักเลงเหล่านั้น รู้ว่าบุตรเศรษฐีนั้นดื่มจึงพากัน
แวดล้อมบุตรเศรษฐีนั้น ๆ เมื่อกาลล่วงไป ก็ได้มีบริวารหมู่ใหญ่ ๆ บุตรเศรษฐีนั้น
ให้นำสุรามาด้วยทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๒๐๐ บ้าง ดื่มอยู่ ตั้งกองกหาปณะไว้
ในที่นั้นเป็นต้น โดยลำดับ เมื่อดื่มสุราก็กล่าวว่า จงนำดอกไม้มาด้วยกหาปณะนี้
จงนำของหอมมา ด้วยกหาปณะนี้ ผู้นี้ฉลาดในการจับ ผู้นี้ฉลาดในการฟ้อน
ผู้นี้ฉลาดในการประโคม จงให้ทรัพย์หนึ่งพัน แก่ผู้นี้ จงให้ทรัพย์ สองพัน
แก่ผู้นี้ เมื่อใช้สุรุษสุรายเช่นนี้ ต่อกาลไม่นานนั้นแล ก็ทำให้ทรัพย์ ๘๐ โกฏิ
อันเป็นของตนหมดไปแล้ว เมื่อเศรษฐิกูเรียนว่า นาย ทรัพย์ของท่านหมดแล้ว
จึงพูดว่า ทรัพย์ อันเป็นของมีอยู่แห่งภรรยาของเรา ไม่มีหรือ เมื่อเขาเรียนว่า
ยังมีอยู่นาย จึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้น จงนำเอาทรัพย์นั้นมา ได้ทำให้ทรัพย์นั้น
หมดไปอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วขายสมบัติของตนทั้งหมด มีนา สวนดอกไม้
สวนผลไม้และยานพาหนะเป็นต้นบ้าง โดยที่สุด ภาชนะเครื่องใช้บ้าง
เครื่องลาด ผ้าห่ม และผ้าปูนั่งบ้าง โดยลำดับ เคี้ยวกิน ๆ ครั้นในเวลาที่เขาแก่เฒ่า
นั้นแล พวกเจ้าของเรือนจึงไล่เขาออกจากเรือนที่เขาผู้เสื่อม โภคะแล้วขายเรือน
ของตนถือครองไว้ ๆ เขาพาภรรยาไปอาศัยผ้าเรือนของชนอื่นอยู่ ถือแผ่นกระเบื้อง
เที่ยวขอทาน เริ่มกินอาหารที่เป็นเศษเดนของชนแล้ว ๆ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

๑๑๘

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๔

ตสฺส (กปิลสฺส) ปรียคฺติ นิสฺสาย มหาปรีวาโร ปรีวารํ นิสฺสาย ลาโก
อุทปาที๑ โส พาทุสจฺจมเทน มตฺโต ลากตณฺหาย อภิกฺขโต อติปณฺฑิตมานิตาย
ปเรหิ วุฑฺฒํ กปฺปิยํปี อกปฺปิยนฺติ วทติ อกปฺปิยํปี กปฺปิยนฺติ สาวหุชฺฌี
อนวหฺชนฺติ อนวหฺชฺฌี สาวหฺชนฺติ๑ โส เปสเลหิ ภิกฺขุหิ มา อาวุโส
กปิล เอวํ อวจาติ วตฺวา ฐมฺมญฺจ วินยญฺจ ทสฺเสตฺวา โอวทียมาโนปี
ตุมฺเห กิ ฆานาถ วิตตมฺมฏฺฐิสทิสาดิอาทีนํ วตฺวา ภิกฺขุ ชุมฺเสนโต วมฺเภนโต
วิจฺรติ๑ อถสฺส ภาตุ โสธนฺตเถรสฺสาปี ภิกฺขุ เอตมตฺถํ อาโรเจสฺส๑ โสปี นํ
อุปสงฺกมิตฺวา อาวุโส กปิล ตุมฺหาทิสานํ หิ สมฺมาปฏฺธิปตฺติ สาสนสฺส อายุ
นาม ตสฺมา สมฺมาปฏฺธิปตฺติ ปหาย กปฺปิยาทีนํ ปฏฺธิพาหนโต มา เอวํ
อวจาติ โอวทึ๑ โส ตสฺสาปี วณฺํ นาทยิ๑ เอวํ สนฺเตปี นํ เถโร
ทฺวิตฺติกฺขตฺถุ โอวทิตฺวา โอวาทํ อกฺคณฺหนตฺมํ นามํ มม วณฺํ กโรตฺติติ ญตฺวา
เตนหาวุโส ปณฺณายิสฺสสฺสิ สเกน กมฺเมนาติ วตฺวา ปกฺกามิ๑ ตโต ปฏฺจาย
นํ อญฺเฌปี เปสลา ภิกฺขุ จจฺจทฺยีสฺส๑

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.๕. ๓

สัมพันธไทย

๑. มหาปริวาริ สยกตฺตา ใน อุทปาติ ฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ กปิลสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ* ใน ปริยตฺตี ฯ อวฺตุตกมฺม ใน นิสฺสาย ฯ เหตุ ใน อุทปาติ, ลาโก สยกตฺตา ใน อุทปาติ ฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ปริวาริ อวฺตุตกมฺม ใน นิสฺสาย ฯ เหตุ ใน อุทปาติ ฯ

โส วิเสสน ของ กปิโล ฯ สยกตฺตา ใน วทติ สืบท กิริยาสืบท อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก พาหุสจฺจมเทน กรณ ใน มตฺโต ฯ กิตฺติ อภิภูโต กิตฺติ วิเสสน ของ กปิโล ลาภตณฺหยา อนภิหิตกตฺตา ใน อภิภูโต อติปณฺทิตมานิตาย เหตุ ใน วทติ สืบท ปเรหิ วิเสสน ของ ชเนหิ ฯ อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ฯ กิตฺติ กปฺปิยํ กิตฺติ วิเสสน ของ วตฺถุ ฯ อวฺตุตกมฺม ใน วทติ ปี สักกัฏฺฐ^๒ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ กปฺปิยํ, อกปฺปิยํ, สาวชฺช และ อนวชฺช (หรือสัมพันธว่า ปี สักกัฏฺฐ วากฺยสมฺมจฺยตฺถ^๓ เข้ากับ ปเรหิ วุตฺตํ กปฺปิยํ อกปฺปิยนฺติ วทติ, อกปฺปิยํ กปฺปิยนฺติ วทติ, สาวชฺช อนวชฺชนฺติ วทติ และ อนวชฺช สาวชฺชนฺติ วทติ) อกปฺปิยํ สรูป ใน อิติ ๙ ศัพท์ อาการ ใน วทติ,

(ปเรหิ วิเสสน ของ ชเนหิ ฯ อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ฯ กิตฺติ) อกปฺปิยํ กิตฺติ วิเสสน ของ วตฺถุ ฯ อวฺตุตกมฺม ใน วทติ กปฺปิยํ สรูป ใน อิติ ๙ ศัพท์ อาการ ใน วทติ, (ปเรหิ วิเสสน ของ ชเนหิ ฯ อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ฯ กิตฺติ) สาวชฺช กิตฺติ วิเสสน ของ กมฺม ฯ อวฺตุตกมฺม ใน วทติ อนวชฺช สรูป ใน อิติ ๙ ศัพท์ อาการ ใน วทติ, (ปเรหิ วิเสสน ของ ชเนหิ ฯ อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ฯ กิตฺติ) อนวชฺช กิตฺติ วิเสสน ของ กมฺม ฯ อวฺตุตกมฺม ใน วทติ สาวชฺช สรูป ใน อิติ ๙ ศัพท์ อาการ ใน วทติ ฯ

* สัมพันธเป็น สมฺปทาน ใน อุทปาติ ก็ได้

^๒ สัมพันธ ปี สักกัฏฺฐ เข้าที่ละศัพท์ตามลำดับก็ได้

^๓ ปี, อปี ศัพท์ ใช้ในอรรถหลายอย่าง เช่น สมฺมจฺยตฺถะ (และวิกัปปีตฺถะ), ปุจฺจนตฺถะ, อเปกฺขตฺถะ, สัมภาวนตฺถะ และ ครหตฺถะ

โส วิเสสน ของ กปีโล ๆ สยกตฺตา ใน วิจรติ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจาก เปสเลหิ วิเสสน ของ ภิกฺขุหิ ๆ อนภิตกตฺตา ใน โอวทียมาโน
“อาวุโส วิเสสน ของ กปีล ๆ อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา ใน อวจ มา ศัพท์
ปฏิสฺส ใน อวจ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก เอวํ กิริยาวิเสสน ใน อวจ อติ
ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ทสฺเสตฺวา ฌมฺมํ กัถิ วิณฺยํ กัถิ
อวุตฺตกมฺม ใน ทสฺเสตฺวา จ สองศัพท์ ปทสมฺมจฺยตฺถ เข้ากับ ฌมฺมํ และ วิณฺยํ
ทสฺเสตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน โอวทียมาโน ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ของ กปีโล
ปีศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ โอวทียมาโน

“ตฺมฺเห สยกตฺตา ใน ชานาถ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก ก็ อวุตฺตกมฺม
ใน ชานาถ, ตฺมฺเห สยกตฺตา ใน อตฺถ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก วิตฺตมฺมฏฺฐิสฺสทิสฺสา
วิกตฺติกตฺตา ใน อตฺถ อติ ศัพท์ สรฺูป ใน อาทีนํ วจนานํ อาทีนํ วิเสสน ของ
วจนานํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วิจรติ^๔ ภิกฺขุ อวุตฺตกมฺม
ใน จุสฺเสนฺโต และ วมฺเภนฺโต จุสฺเสนฺโต กัถิ วมฺเภนฺโต กัถิ อพฺภนฺตรกิริยา
ใน วิจรติ ๆ

อด กาลสฺตฺตฺมี ใน อาโรเจสฺสุ ภิกฺขุ สยกตฺตา ใน อาโรเจสฺสุ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก อสฺส วิเสสน ของ กปีลสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน
ภาตฺตฺวา วิเสสน ของ โสธฺนตฺเถรสฺส ๆ สมฺปทาน ใน อาโรเจสฺสุ อปี ศัพท์
อเปกฺขตฺถ เข้ากับ โสธฺนตฺเถรสฺส เอตํ วิเสสน ของ อตฺถํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน
อาโรเจสฺสุ ๆ

โส วิเสสน โสธฺนตฺเถโร ๆ สยกตฺตา ใน โอวทฺธิ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจาก ปีศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ โส นํ วิเสสน ของ กปีลํ ๆ อวุตฺตกมฺม
ใน อุปสงฺกมิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน โอวทฺธิ

^๔ อาจารย์บางท่าน สัมพันธ์ วตฺวา เป็น ปุพฺพกาลกิริยา ใน จุสฺเสนฺโต และ วมฺเภนฺโต

“อาวโส วิเสสน ของ กปิล ๆ อาลปน หิ ศัพท วากยารมภ
สมมาปฏิบัติ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ตุมหาทิสานํ
วิเสสน ของ ภิกฺขุณฺํ ๆ ภาวาทิสมฺพนฺธ ใน สมมาปฏิบัติ สาสนสฺส
สามีสมฺพนฺธ ใน อายุ ๆ วิคคิกตฺตา ใน โหติ นามศัพท สณฺณาโชตก เข้ากับ อายุ,

ตสฺมา เหตุ ใน อวจ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อวจ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก
สมมาปฏิบัติ อวุตฺตกมฺม ใน ปหาย ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อวจ^๔ กปฺปียาทินิ
วิเสสน ของ วตฺถุณิ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน ปฏิพาหนโต ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ใน
อวจ มา ศัพท ปฏิเสชนตฺถ เหวํ กิริยาวิเสสน ใน อวจ อิติ ศัพท อาการ ใน
โอวาทิ ๆ

โส วิเสสน ของ กปฺปิลอย สยกตฺตา ใน อาทายิ น ศัพท ปฏิเสช ใน
อาทายิ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ โสธนฺตเถรสฺส ๆ
สามีสมฺพนฺธ ใน วจฺนํ อปิ ศัพท อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ตสฺส วจฺนํ อวุตฺตกมฺม
ใน อาทายิ ๆ

เถโร สยกตฺตา ใน ปกฺกามิ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก เหวํ วิเสสน
ของ ภาวะ ๆ ลกฺขณ ใน สนฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา ปี ศัพท อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
สนฺเต นํ วิเสสน ของ กปฺปิลอย อวุตฺตกมฺม ใน โอวาทิตฺวา ทฺวิกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสน
ใน โอวาทิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ญตฺวา โอวาทํ อวุตฺตกมฺม ใน
อคฺคณฺหนตฺตํ วิเสสน ของ กปฺปิลอย อวุตฺตกมฺม ใน ญตฺวา

“ออย วิเสสน ของ ภิกฺขุ ๆ สยกตฺตา ใน กโรติ น ศัพท ปฏิเสช ใน
กโรติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก มม สามีสมฺพนฺธ ใน วจฺนํ อวุตฺตกมฺม ใน
กโรติ อิติศัพท อาการ ใน ญตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา “อาวโส อาลปน
เตนหิ ศัพท วิคคฺติปฏิรูปก ตฺวํ สยกตฺตา ใน ปณฺณายิสฺสสิ ๆ อาขยาตบถ

^๔ หรือสัมพันธ์ว่า ปหาย ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปฏิพาหนโต ... ปฏิพาหนโต อพฺภนฺตรกิริยา ของ ตฺวํ ...

๑๒๒

กตตฺวจาก สเกน วิเสสน ของ กมนฺน ๑ กรณ ใน ปณฺณายิสฺสสิ อิติ ศัพท์
อาการ ใน วตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปกฺกามิ ๑

ภิกฺขุ สยกตฺตา ใน จตฺตยีสฺส ๑ อาชฺยาตบท กตตฺวจาก ตโต วิเสสน
ของ กาลโต ๑ อปาทาน ใน ปฏฺจาย ๑ กิริยาวิเสสน ใน จตฺตยีสฺส นํ วิเสสน
ของ กปิลํ ๑ อวฺตตกมฺม ใน จตฺตยีสฺส อณฺเณ กิตฺติ เปสฺสา กิตฺติ วิเสสน ของ
ภิกฺขุ ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ อณฺเณ ๑

พระปิฎกโกศล มโนกรโ วัดปากน้ำ
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้.

๑๒๓

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๔

๑. อักษรในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักษรจำพวกไหน ชื่อนิสสัย ๑
จำพวกไหน ชื่อนิสสิต ๑ และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ๑
๒. ในอาเทศสระสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นไร ๑ จงตอบ
พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ๑
๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อพยยศัพท์ ๑ ในอพยยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต
มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ๑
๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็นปรสสพทและอัตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ๑
จงแจก ภูษ ชาติ (ในความกิน) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรสสพทมาดู ๑
๕. กิตกันั้น คืออะไร ๑ แบ่งเป็นกี่อย่าง ๑ อะไรบ้าง ๑ พนฺธน์ (จान์) ลงปัจจัย
อะไร ๑ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑
๖. ตัปฺปฺริสสมาสกับกัมมธรรยสมาสมีลักษณะต่างกันอย่างไร ๑ ปริพฺพณฺนปฺตจฺจิโร
(สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. ปัจจัยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์อะไร ๑ มณฺนิยา (นาวา) ลงปัจจัยอะไร ๑
ในตัทธิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. อักษรในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักษรเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โอ ชื่อนิสสัยฯ อักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคหิต เป็นที่สุด ชื่อนิสสิต ฯ และทำหน้าที่ต่างกันดังนี้ คือ สระเป็นที่ยอาศัย ของพยัญชนะ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ส่วนพยัญชนะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ
๒. ในอาเทศสระสนธิ จะแปลงสระ เป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นนี้ คือ ถ้า อิ เอ โอ อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อิ ตัวหน้าเป็น ย ยกตัวอย่าง ปฏิสนธจารวุติ-อสุต เป็น ปฏิสนธจารวุตยสุต แปลง เอ เป็น ย ยกตัวอย่าง เต-อสุต เป็น ตยสุต แปลง โอ เป็น ว ยกตัวอย่าง อลโข-อสุต เป็น อลขวสุต แปลง อุ เป็น ว ยกตัวอย่าง พหู-อาพาโห เป็น พหุวาพาโห ฯ
๓. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๓ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนาม ทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว ศัพท์เช่นนี้เรียกว่า อัพยศัพท์ ฯ อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันดังนี้ คือ อุปสัคนั้นสำหรับใช้นำหน้านาม และกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้า กริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ ส่วนนิบาตนั้น สำหรับลงในระหว่าง นามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปะนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยื่นเล้าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ
๔. การแยกวิภัติอาขยาตออกเป็น ประัสสพท และอัตตโนบท เพื่อประสงค์ดังนี้ คือจะได้กำหนดรู้วาทก เพราะประัสสพทเป็นเครื่องหมายให้รู้กริยาที่เป็น กัตตุวาทกและเหตุกัตตุวาทก ส่วนอัตตโนบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กริยา ที่เป็นกัมมวาทก ภาววาทก และเหตุกัมมวาทก แต่จะนิยมลงเป็นแน ที่เดียวก็ไม่ได้ บางคราวประัสสพทเป็นกัมมวาทกและภาววาทกก็มีเหมือนคำ

๑๒๕

บาลีว่า “สทิสโส เม น วิชชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อันใด ๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอรรถโนบทเป็นกัตตฺวาจากก็มี เหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโสกย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมากถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้วต้องอาศัยปัจจัยด้วย ๆ

ได้แจก ภูษ ชาติ (ในความกิน) ด้วยวิภัตติหมวดปัญหามีวิภัตติเฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส	เอกวณะ	พหุวณะ
ป.	ภุชชตุ	ภุชชนตุ
ม.	ภุชช ภุชชาหิ	ภุชชถ
อ.	ภุชชามิ	ภุชชาม

๕. กิตกัณั้น คือ ศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์และกริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน ๆ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง ๆ คือ เป็นนามศัพท์อย่าง ๑ เป็น กริยาศัพท์อย่าง ๑ ๆ พนฺธน์ (จัน) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตฺรูปอริกธสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า พนฺธติ เอตุถาติ พนฺธน์ (จัน) ๆ

๖. ตปฺปรัสสมาสกับกัมมธารยสมาสมีสลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ ตปฺปรัสสมาสคือนามศัพท์มี อ วิภัตติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลายมีวิภัตติและวณะไม่เสมอกัน ส่วนกัมมธารยสมาส คือ มีวิภัตติและวณะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ หรือเป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท ๆ ปฏิปณฺณปตฺตจิวโร (สามเณโร) เป็นฉฺฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาสมีสมาหารทวันทวสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ส.ทวัน.วิ. ปตฺโต จ จิวรณฺจ ปตฺตจิวโร

จ.ตฺล.พหุพ.วิ. ปฏิปณฺณ ปตฺตจิวโร ยสฺสโส ปฏิปณฺณปตฺตจิวโร (สามเณโร) ๆ

๑๒๖

๙. ปัจจัยในฐานตัตถิต ลงแทนศัพท์ ๔ ศัพท์ คือ จาน อรหติ หิต ภาว ฯ
มณิฌยา (นาวา) ลง มย ปัจจัย ในปกตัตถิต ตั้งวิเคราะห์ว่า มณิฌา ปกตา
มณิฌยา (นาวา) หรือ มณิสฺส วิกาโร มณิฌยา (นาวา) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เลขา
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เอโก กิร ภิกขุ อสณฺจิจฺจ เอกํ ติณฺณํ จินฺนทิตฺวา กุกฺกุกฺจ เออุปฺปนฺเน
เอกํ ภิกขุํ อุปสงฺกมิตฺวา อาวุโส โย ติณฺณํ จินฺนทิตฺวา ตสฺส กิํ โหตีติ อตฺตนา
กตถาวํ อาโรเจตฺวา ปุณฺณิ ฯ อถ นํ อิตโร ตฺวํ ติณฺณสฺส จินฺนการณา ภิกฺขุ
โหตีติ สณฺณํ กโรสี น เอตถ ภิกฺขุ โหติ เทเสตฺวา ปน มุจฺจสีติ วตฺวา
สยฺปิ อุโภหิ หตฺถเอหิ ติณฺณํ ลฺลวจิตฺวา อกฺกเหสี ฯ ภิกฺขุ ตํ ปวตฺตี สตฺถ
อาโรเจสฺส ฯ สตฺถา ตํ ภิกขุํ อนนฺกปริยาเยน วิครหิตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อีมา
คาลา อภาสี

กุโส ยถา ทฺวคฺคหิโต

หตฺถเมวานุกฺกนฺตติ

สามณฺณํ ทฺวปฺปารมฺภุจํ

นิริยาเยปฺกทฺฆตฺติ

ยงฺกิลฺลํ สิลฺลํ กมฺมํ

สงฺกิลฺลจฺจนฺติ ยํ วตํ

สงฺกสฺสรํ พุรหฺมจริยํ

น ตํ โหติ มหฺปฺพลนฺติ ฯ

ตตฺถ กุโสติ ยงฺกิลฺลํ ติจฺฉินฺนารํ ติณฺณํ อนฺตมโส ตาลปณฺณํปิ ฯ
ยถา โส กุโส เยน ทฺวคฺคหิโต ตสฺส หตฺถํ อุกฺกนฺตติ ฆาเลติ เอวเมว
สมณฺณมฺสงฺขาตํ สามณฺณํปิ ฆนฺทสึลาทิตาย ทฺวปฺปารมฺภุจํ ฯ นิริยาเยปฺกทฺฆตฺติ
นิริเย นิพฺพตฺตาเปตีติ อตฺถโง ฯ สิลฺลนฺติ โอหียิตฺวา กรณฺเนน สิลฺลคฺคาหํ กตฺวา
กตํ ภิกฺขุ กมฺมํ ฯ สงฺกิลฺลจฺจนฺติ เวสียาทิเกสุ อโคงเรสุ จรณฺเนน สงฺกิลฺลจํ ฯ
สงฺกสฺสรนฺติ สงฺกาหิ สริตฺพุพฺพํ อุโปสธกิจฺจาทีสุ อณฺตเรน ภิกฺขุเณ
สนฺนิปตฺติตํปิ สงฺฆํ ทิสฺวา อทฺธา อิมํ มม จริยํ ญตฺวา มํ อุภฺยปิตุกามา
สนฺนิปตฺติตาติ เอวํ อตฺตโน อาสงฺกาหิ สริตํ อุตฺตมํ สกฺกิตํ ปริสงฺกิตํ ฯ น ตํ โหตีติ
ตํ เอวรूपํ สมณฺณมฺสงฺขาตํ พุรหฺมจริยํ ตสฺส ปุคฺคลสฺส น มหฺปฺพลํ โหติ
ตสฺส อมหฺปฺพลภาเวน ภิกฺขาทายกานํปิสุ น มหฺปฺพลํ โหตีติ อตฺถโง ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สว อิสุสาปกตา ตัม ทาสี หตุปาเทสุ พนฺธิตฺวา ตสฺสา กณฺณนาถํ
 ฉินฺทิตฺวา เอกสฺมี ตฺวจฺฉนฺทพฺเภ ปกฺขิปิตฺวา ทฺวารํ ปิณฑิตฺวา ตสฺส กมฺมสฺส
 อุตฺตนา กตฺถาวํ ปฏิจฺฉนาเทตฺมํ เอहि อยุย วิหารํ คนฺตฺวา ฐมฺมํ สุณฺนิสฺสามาติ
 สามิกํ อาทาย วิหารํ คนฺตฺวา ฐมฺมํ สุณฺนตี นิสฺสีทิ ฯ อถสฺสา อาคนฺตฺกา
 ฌาตกา เกหํ อาคนฺตฺวา ทฺวารํ วิวริตฺวา ตํ วิปฺปการํ ทิสฺวา ทาสี โมจยีสฺสุ ฯ
 สว วิหารํ คนฺตฺวา จตฺตปริสฺมชฺเชม ตมฺคถํ ทสฺพลสฺส อาโรเจสิ ฯ สตฺถา ตสฺสา
 วจฺนํ สุตฺวา ทฺวจฺจริตํ นาม อิทํ เม อณฺเฏ ชนา น ชานนฺตีสฺติ อปฺปมตฺตกํปิ
 น กาทพฺพํ อณฺเฏสฺมี อชานนฺเตปิ สุจฺริตเมว กาทพฺพํ ปฏิจฺฉนาเทตฺวา กตํปิ
 หิ ทฺวจฺจริตํ นาม ปจฺฉานฺตฺวาปี กโรติ สุจฺริตํ ปาโมชฺชเมว ชเนตฺตีติ วตฺวา
 อิมํ คาถมาห

อกถํ ทุกฺกถํ เสยฺโย ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกถํ
 กตฺถจ สุกถํ เสยฺโย ยํ กตฺวา นานตฺตปฺปตฺตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.๕.๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ. ภิกขุรูปหนึ่ง ไม่แก้งแล้ว ตัดแล้วซึ่งหญ้าต้นหนึ่ง
ครั้นเมื่อความสงสัยเกิดขึ้นแล้ว เข้าไปหาแล้ว ซึ่งภิกขุรูปหนึ่ง บอกแล้ว
ซึ่งความที่แห่งกรรม เป็นกรรมอันตนกระทำแล้ว ถามแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ
อ. ภิกขุใด ย่อมตัดซึ่งหญ้า อ. โทษอะไร ย่อมมีแก่ภิกขุนั้น ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น
อ. ภิกขุนอกนี้ กล่าวแล้วว่า อ. ท่านย่อมกระทำซึ่งความสำคัญว่า อ. โทษอะไร ฯ
ย่อมมี ดังนี้ เพราะเหตุแห่งหญ้าอันท่านตัดแล้ว อ. โทษอะไร ฯ ในเพราะเหตุนี้
ย่อมมีหามิได้ แต่ว่า อ. ท่านแสดงแล้ว ย่อมพ้น ดังนี้ กะภิกขุนั้น ถอนแล้ว
ซึ่งหญ้า ด้วยมือ ท. ทั้งสอง ได้ถือเอาแล้วแมเเอง ฯ อ. ภิกขุ ท. กราบทูลแล้ว
ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่วนั้นแก่พระศาสดา ฯ อ. พระศาสดา ทรงดำหนิแล้ว
ซึ่งภิกขุนั้น โดยปริยายมิใช่หนึ่ง เมื่อทรงแสดงซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว
ซึ่งพระคาถาท. เหล่านี้ว่า

อ. หญ้าคา อันอันบุคคลจับแล้ว ย่อมตามบาด
ซึ่งมือนั้นเทียว ฉนใด อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ
อันอันบุคคลลูบคำแล้ว ย่อมคร่าเข้าไปในนรก
ฉนนั้น, อ. การงานอันย่อหย่อน อย่างใดอย่างหนึ่งด้วย
อ. วัตรใด อันเศร้าหมองพร้อมแล้วด้วย อ. พรหมจรรย์ใด
อันบุคคลพึงระลึกด้วยความสงสัยด้วย อ. กรรม
อันมีอย่าง ๓ นั้น เป็นกรรมมีผลมาก ย่อมเป็นหามิได้
ดังนี้ ฯ

อ. หล้าอันมีใบอันคม ชนิดใดชนิดหนึ่ง แม่ อ.ใบแห่งตาล
โดยกำหนดมีในที่สุด ชื่อว่าหล้าคา ในพระคานัน ๑ อ. หล้าคานัน
อันอันบุคคลใด จับชั่วแล้ว ย่อมตามบาด คือว่า ย่อมฝ่าซึ่งมือของบุคคลนั้น ฉนั้นใด
แม่ อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าสมณธรรม
ชื่อว่าอันบุคคลลูปคลำชั่วแล้ว เพราะความเป็นแห่งบุคคลมีบุคคลผู้มีศีล
อันขาดเป็นต้น (ย่อมคร่าเข้าไปในนรก) ฉนั้นนั้นนันทิเยว ๑ อ.อรรถว่า
อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ อันอันบุคคลลูปคลำชั่วแล้ว ย่อมยังบุคคลนั้น
ให้บังเกิด ในนรก ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **นिरยาယูปกทตติ** ดังนี้ ๑
อ. อรรถว่า อ. กรรม อะไร ๑ อันอันบุคคลกระทำแล้ว กระทำให้เป็นอันถือเอา
ย่อหย่อน เพราะอันกระทำหละหลวม ดังนี้ แห่งบทว่า **ลิลล** ดังนี้ ๑
อ. อรรถว่า (อ.วัตร) ชื่อว่าอันเศร้าหมองพร้อมแล้ว เพราะการเที่ยวไปใน
อโคจร ท. มีหญิงแพศยาเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **สงกิลิฏฐ** ดังนี้ ๑ อ. อรรถว่า
อ. พรหมจรรย์ อันอันบุคคลพึงระลึกด้วยความสงสัย ท. คือว่า อันอันบุคคลเห็น
ซึ่งสงฆ์ แม้ผู้ประชุมกันแล้ว ด้วย-ในกิจ ท. มีกิจด้วยอุโบสถเป็นต้นหนา-
กิจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จึงระลึกแล้วด้วยความสงสัยทั่ว ท. แห่งตน คือว่า
รังเกียจแล้ว คือว่าระแวงแล้วอย่างนี้ว่า อ. ภิกษุท. เหล่านี้รู้แล้วซึ่งความประพฤติ
แห่งเรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งเรา เป็น ประชุมกันแล้วแน่แท้ ดังนี้ ดังนี้
แห่งบทว่า **สงกสุตฺร** ดังนี้ ๑ อ. อรรถว่าอ. พรหมจรรย์ อันอันบัณฑิตนับพร้อม
แล้วว่าสมณธรรมนั้น คือว่า อันมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นพรหมจรรย์มีผลมาก
ย่อมเป็น แก่บุคคลนั้น หามิได้ เป็นพรหมจรรย์มีผลมาก ย่อมเป็น แก่ชน ท.
แม้ผู้ถวายซึ่งภิกษาแก่บุคคลนั้น หามิได้ เพราะความที่แห่งพรหมจรรย์นั้น
เป็นพรหมจรรย์ไม่มีผลมากแก่บุคคลนั้น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **น ต**
โหติ ดังนี้ ๑

แปล โดยอรรถ

๒. หญิงจีหิงนั้น มัดมื้อมัดเท้าหญิงรับใช้นั้นไว้แล้ว ตัดหูและจมูกของนาง จ้างไว้ในห้องว่าง ห้องหนึ่ง ปิดประตูไว้แล้วเพื่อจะปิดบังว่ากรรมนั้นอันตนทำแล้ว จึงชวนสามีว่า มาเถิด พี่ เราทั้งสองจักไปวัดฟังธรรมกันแล้ว พาสามีไปวัดนั่งฟังธรรมอยู่ๆ ขณะนั้น พวกญาติที่เป็นแขกของเธอมายังเรือนแล้ว เปิดประตู เห็นความผิดปกติแล้ว จึงแก้หญิงรับใช้ออก ๆ หญิงรับใช้นั้นไปวัดกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระทศพลท่ามกลางบริษัท ๔ ๆ พระบรมศาสดาทรงสดับคำของนางแล้วจึงตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าทุจริตแม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรทำ ด้วยหมายใจว่ากรรมของเรานี้ คนเหล่าอื่นย่อมไม่รู้ ถึงเมื่อคนอื่นจะไม่รู้ สุจริตเท่านั้นควรทำ เพราะขึ้นชื่อว่าทุจริตแม้ที่ปิดบังทำไว้ ทำความเดือดร้อนในภายหลัง (ส่วน) สุจริตย่อมให้เกิดความปราชัยอย่างเดียว ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

กรรมชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า (เพราะ) กรรมชั่ว
ทำให้เดือดร้อนในภายหลัง ส่วนกรรมที่บุคคล
ทำดีแล้ว ซึ่งไม่เดือดร้อนในภายหลัง ทำดีกว่า ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เนลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

อดสูส (มหาโมคคัลลานตเถรสูส) เต เทวปุตตา วิมานสามิก
อาจิขนฺดา อาหํสู ภูนฺเต เยน นนฺทิเยน นาม คหปติปุตฺเตน อสิปตเน
สตฺถุ วิหาโร กาเรตฺวา ทินฺโน ตสฺสตฺถาย เอตํ วิมานํ นิพฺพตฺตุนฺติ ฯ
อจฺจราสงฺฆโมปี นํ ทิสฺวา ปาสาทโต โอตฺริตฺวา อาห ภูนฺเต มยํ นนฺทียสฺส
ปริจาริกา ภวิสฺสามาติ อธิ นิพฺพตฺตา ตํ ปน อปสฺสนฺตา อติวีย อุกฺกณฺจิตมฺห
มตฺติกปาตี ภินฺทิตฺวา สุวณฺณปาตี คหณสทิสํ หิ มนุสฺสสมฺปตฺตี หิตฺวา
ทิพฺพสมฺปตฺตี คหณํ อิทาคมนตฺถาย นํ วเทยฺยาถาติ ฯ เถโร ตโต อากนฺตฺวา
สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจิ นิพฺพตฺตติ นุ โข ภูนฺเต มนุสฺสโลกเก จิตานณฺเวย
กตกถฺยาณานํ ทิพฺพสมฺปตฺติตฺติ ฯ โมคคัลลาน นนฺ เต เทวโลกเก นนฺทียสฺส
นิพฺพตฺตา ทิพฺพสมฺปตฺติ สามํ ทิฏฺฐา กสฺมา มํ ปุจฺจสฺสิตฺติ ฯ เอวํ ภูนฺเต
นิพฺพตฺตตฺติ ฯ อถ นํ สตฺถา โมคคัลลาน กิ นามตํ กเถสิ ยถา หิ จิรปฺปวตฺถํ
ปุตฺตํ วา ภาตฺรํ วา ปวาสโต อากจฺจนฺตํ คามทฺวารเ จโต โกจิเทว ทิสฺวา
เวเคน เคหํ อากนฺตฺวา อสุโก นาม อากโตติ อาโรเจยฺย อดสูส ฌาตกา
หฏฺฐปฺปหฏฺฐา เวเคน นิภฺขมิตฺวา อากโตติ ตาต อากโตติ ตาตาติ ตํ
อภินฺนเทยฺยํ เอวเมว อธิ กตกถฺยาณํ อิตฺถิ วา ปุริสํ วา อิมํ โลกํ หิตฺวา
ปรโลกํ คตํ ทสฺวิธํ ทิพฺพปณฺณาการํ อาทาย อหํ ปุโรโต อหํ ปุโรโตติ
ปจฺจุคฺคนฺตฺวา เทวตา อภินฺนทนต์ติ อาห ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธ์ไทย

อถ กาลสตุตมี ใน อาหํสู เทวปุตฺตา สยกตฺตา ใน อาหํสู ๆ
อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสฺน ของ มหาโมคฺคฺคฺลฺลฺลฺนคฺคฺเรสฺส ๆ สมฺปทาน
ใน อาจิกฺขณฺตา เต วิเสสฺน ของ เทวปุตฺตา วิมานสามิกํ อวุตฺตกมฺม ใน
อาจิกฺขณฺตา ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ของ เทวปุตฺตา

ภนฺเต อาลปน วิหาโร วุตฺตกมฺม ใน ทินฺโน คหปติปุตฺเตน
อนภิตกตฺตา ใน ทินฺโน ๆ กิตฺตบ ทมฺมวาทก เยน กิธึ นนฺทิเยน กิธึ
วิเสสฺน ของ คหปติปุตฺเตน นาม ศัพฺพ สลฺยวาทก เข้ากับ นนฺทิเยน
อิสิปฺตเน ภินฺนาธาร ใน วิหาโร สดฺธ สามีสมฺพนฺธ ใน วิหาโร การตฺวา
ปฺพพกาลกิริยา ใน ทินฺโน,

วิมานํ สยกตฺตา ใน นิพฺพตฺตํ ๆ กิตฺตบ ทกตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสฺน ของ
คหปติปุตฺตสฺส ๆ สมฺปทาน ใน อุตฺถาย ๆ สมฺปทาน ใน นิพฺพตฺตํ เอตํ วิเสสฺน
ของ วิมานํ อิติ ศัพฺพ อาการ ใน อาหํสู ๆ

อจฺจนฺราสฺงโฆ สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ปี ศัพฺพ
อเปกฺขตฺต เข้ากับ อจฺจนฺราสฺงโฆ นํ วิเสสฺน ของ มหาโมคฺคฺคฺลฺลฺนคฺคฺเรสฺส ๆ
อวุตฺตกมฺม ใน ทิสฺวา ๆ ปฺพพกาลกิริยา ใน โอตฺตริตฺวา ปาสาทโต อปาทาน
ใน โอตฺตริตฺวา ๆ ปฺพพกาลกิริยา ใน อาห

ภนฺเต อาลปน มยํ สยกตฺตา ใน อมฺหํ ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ‘มยํ
สยกตฺตา ใน ภวิสฺสาม ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก นนฺทิยสฺส สามีสมฺพนฺธ

° จะสัมพันธ์ นิพฺพตฺตา เป็นกิริยาคุมพากย์ก็ได้

ใน ปริจาริกา ๆ วิกติกตฺตา ใน ภวิสฺสาม อิติ ศัพท์ สรุปร ใน อาสาชย ๆ กรรม
ใน นิพพุตฺตา อธิ วิเสสน ของ จาเน ๆ อาธาร ใน นิพพุตฺตา ๆ วิกติกตฺตา
ใน อมฺห,

ปน ศัพท์ วิเสสโชตก มยฺ สยกตฺตา ใน อมฺห ๆ อาชยาตบท กตฺตฺวาจก
ตํ วิเสสน ของ นนฺทียํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อปฺสฺสนฺตา ๆ วิเสสน
(หรือ อพฺพนฺตรกิริยา) ของ มยฺ อติวีย กิริยาวิเสสน ใน อุกฺกณฺจิตา ๆ
วิกติกตฺตา ใน อมฺห,

หิ ศัพท์ ทพฺหิกรรมโชตก คณฺห์ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาชยาตบท
กตฺตฺวาจก มตฺติกปาตี อวุตฺตกมฺม ใน ภินฺทิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน
คณฺห์- สฺวณฺณปาตี อวุตฺตกมฺม ใน คณฺห์- คณฺห์สทิสํ วิกติกตฺตา ใน
โหติ มนุสฺสสมฺปตฺติ อวุตฺตกมฺม ใน หิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน คณฺห์
ทิพฺพสมฺปตฺติ อวุตฺตกมฺม ใน คณฺห์,

คฺคฺมฺเห สยกตฺตา ใน วเทยฺยาถ ๆ อาชยาตบท กตฺตฺวาจก อธิ วิเสสน
ของ จาเน ๆ ภินฺนาธาร ใน อาคมน- อาคมนฺตฺถาย สมฺปทาน ใน วเทยฺยาถ
นํ วิเสสน ของ นนฺทียํ ๆ อกฺกิตกมฺม ใน วเทยฺยาถ อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาห ๆ

เถโร สยกตฺตา ใน ปุจฺฉิ ๆ อาชยาตบท กตฺตฺวาจก ตโต วิเสสน ของ
เทวโลกโต ๆ อปาทาน ใน อาคณฺตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อุปฺสงฺกมิตฺวา
สตุถาริ อวุตฺตกมฺม ใน อุปฺสงฺกมิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปุจฺฉิ

ภนฺเต อาลปน ทิพฺพสมฺปตฺติ สยกตฺตา ใน นิพพุตฺติ ๆ อาชยาตบท
กตฺตฺวาจก นุ ศัพท์ ปุจฺฉนฺตฺถ โข ศัพท์ วจนาถฺการ มนุสฺสโลเก อาธาร
ใน จิตานํ ๆ กิตฺติ กตฺกถยาณานํ กิตฺติ วิเสสน ของ ชนานํ ๆ สมฺปทาน
ใน นิพพุตฺติ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ จิตานํ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺฉิ ๆ

สตถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก “โมคฺคลฺลฺลาน
 อาลปน ทิพฺพสมฺปตฺติ วุตฺตกมฺม ใน ทิฏฺฐา เต อนภิตกตฺตา ใน ทิฏฺฐา ๆ
 กิตฺตบท กมฺมวาทก นนุ ศัพฺพํ ปุณฺณนฺตล เทวโลเก วิสยาร ใน นิพฺพตฺตา
 นนฺทิสฺส สมฺปทาน ใน นิพฺพตฺตา ๆ วิเสสน ของ ทิพฺพสมฺปตฺติ สามํ
 กิริยาวิเสสน ใน ทิฏฺฐา,

ตุวํ สยกตฺตา ใน ปุณฺณสิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก กสฺมา เหตุ ใน
 ปุณฺณสิ มํ อวุตฺตกมฺม ใน ปุณฺณสิ อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน อาห ๆ

เถโร สยกตฺตา ใน ปุณฺณสิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปน
 ทิพฺพสมฺปตฺติ สยกตฺตา ใน นิพฺพตฺติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เอวํ กิริยาวิเสสน
 ใน นิพฺพตฺติ อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน ปุณฺณสิ ๆ

อล กาลสฺตฺตฺมี ใน อาห สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท
 กตฺตฺวาจก นํ วิเสสน ของ เถโร ๆ อภิตกมฺม ใน อาห

โมคฺคลฺลฺลาน อาลปน ตุวํ สยกตฺตา ใน กเถสิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
 กิ กิธึ เอตํ กิธึ วิเสสน ของ วณฺณํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน กเถสิ นาม ศัพฺพํ
 สลฺยาโชตก เข้ากับ กิ,

หิ ศัพฺพํ ตปฺปาฎิกรณฺโชตก โกจิ สยกตฺตา^๒ ใน อาโรเจยฺย ๆ
 อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ขถา ศัพฺพํ อุปมาโชตก จิรปุฏฺฐํ กิธึ อากฺขณฺตํ กิธึ
 วิเสสน ของ ปุตฺตํ และ ภาตฺรํ ปุตฺตํ กิธึ ภาตฺรํ กิธึ อวุตฺตกมฺม ใน ทิสฺวา
 วา สองศัพฺพํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ ปุตฺตํ และ ภาตฺรํ ปวาสโต อปาทาน
 ใน อากฺขณฺตํ ความทวาร สมิปาร ใน จิโต ๆ วิเสสน ของ โกจิ
 เอว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ โกจิ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน อากฺขณฺตฺวา

^๒ สัมพันธ์ โกจิ เป็นวิเสสนะของ ปุคฺคโล ก็ได้

เวเคน ตติยาวิเสสน ใน อาคนุตวา เกห์ สมปาปญญิกมม ใน อาคนุตวา ๆ
ปุปพกาลกิริยา ใน อาโรเจยฺย

‘อสุโก วิเสสน ของ ปุคฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน อาคโต ๆ กิตฺตท กตฺตฺวาจก
นาม ศัพท์ สณฺณาโชตก เข้ากับ อสุโก อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาโรเจยฺย,

อด วิวริย ใน เอว สนฺเต ๆ วิวธมฺ เอว วิเสสน ของ ภาเว ๆ ลกฺขณ
ใน สนฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา (หรือสัมพันธ์ว่า อด^๓ วิเสสน ของ ภาเว ๆ ลกฺขณ
ใน สนฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา) อสฺส วิเสสน ของ ปุคฺคลสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ
ใน ฌาตกา ๆ สยกตฺตา ใน อภินนฺตฺยํ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
หฺนฺจปฺปหฺนฺจา วิกตฺติกตฺตา ใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน นิภฺขมิตฺวา
เวเคน ตติยาวิเสสน ใน นิภฺขมิตฺวา ๆ ปุปพกาลกิริยา ใน อภินนฺตฺยํ

‘ตาท อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
อาคโต วิกตฺติกตฺตา ใน อสิ, ตาท อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจก อาคโต วิกตฺติกตฺตา ใน อสิ อิติ ศัพท์ อาการ ใน อภินนฺตฺยํ
ตํ วิเสสน ของ ปุคฺคลํ ๆ อภิตกมฺม ใน อภินนฺตฺยํ,

เทวตา สยกตฺตา ใน อภินนฺตฺยํ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เอว ศัพท์
อุปเมยฺยโชตก เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ เอว อิทฺ วิเสสน ของ โลเก ๆ
อาธาร ใน กต- กตฺกถฺยาณํ ก็ดี คตฺ ก็ดี วิเสสน ของ อิตฺถิ และ ปุริสํ อิตฺถิ ก็ดี
ปุริสํ ก็ดี อภิตกมฺม ใน อภินนฺตฺยํ ภา สอณฺฑํ ปทวิกปฺปตฺตฺ เข้ากับ อิตฺถิ
และ ปุริสํ อิมํ วิเสสน ของ โลกํ ๆ อวตฺตกมฺม ใน หิตฺวา ๆ ปุปพกาลกิริยา
ใน คตฺ ปรโลกํ สมปาปญญิกมม ใน คตฺ ทสฺวิธํ วิเสสน ของ ทิพฺพปณฺณการํ ๆ
อวตฺตกมฺม ใน อาทาย ๆ ปุปพกาลกิริยา ใน ปจฺจุคฺคณฺตฺวา

^๓สัมพันธ์ว่า อด ลกฺขณ ใน สนฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา ก็ได้

‘อหิ สยกตฺตา ใน ภวิสฺสามิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก ปุโรโต
ตติยาวิเสสน ใน ภวิสฺสามิ, อหิ สยกตฺตา ใน ภวิสฺสามิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก
ปุโรโต ตติยาวิเสสน ใน ภวิสฺสามิ อิติ ศัพท์ สรุปร ใน จินตเนน ๆ กรณ ใน
ปัจจุคนฺตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อภินฺนฺทฺติ อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาห ๆ

พระปิฎกโกศล มโนโร วัดปากน้ำ
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพภาค

สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่กบ.๓๒/๒๕๕๒สำนักงานแม่กองบาฬีสนามหลวง วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กทม.
๕พฤศจิกายน๒๕๕๒ เรื่องแจ้งผลการสอบประโยคบาฬีสนามหลวงในการสอบครั้งที่
ที่ ๒ พ.ศ.๒๕๕๒ เรียนเจ้าคณะภาคทุกภาค สิ่งที่ส่งมาด้วยบันชีรายชื่อ ผู้สอบประโยค
บาฬีสนามหลวงได้ในการสอบครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๒ ด้วยการตรวจข้อสอบประโยค
บาฬีสนามหลวงในการสอบครั้งที่๒พ.ศ.๒๕๕๒ ซึ่งเริ่มตรวจตั้งแต่วันอาทิตย์ที่๓
เดือนพฤศจิกายนพ.ศ.๒๕๕๒ตรงกับวันขึ้น๑๐ค่ำเดือน๖เป็นต้นมานั้น บัดนี้ได้เสร็จ
เรียบร้อยแล้วปรากฏว่ามีผู้สอบได้ดั่งบันชีรายชื่อผู้สอบได้ที่ส่งมาพร้อมกันนี้แล้ว
ขอได้แจ้งผลการสอบให้จังหวัดในสังกัดได้ทราบโดยทั่วกันและให้เก็บบันชีไว้เป็น
หลักฐานสำหรับตรวจสอบประโยคเดิมของนักเรียนที่ขอเข้าสอบในสัปดาห์ต่อไปเลขที่ที่
ปรากฏในบันชีนี้จะตรงกับเลขที่ใบประกาศนียบัตรทุกประการ โดยจะมีเลขที่ต่อจาก
เลขที่ในการประกาศผลการสอบครั้งที่๑ที่ผ่านมา อนึ่งรายการ ชื่อ ฉายา นามสกุล
และวัดเป็นต้นของนักเรียนรูปใดคราดเคลื่อนไม่ตรงกับหลักฐานให้ทางจังหวัด
มีหนังสือขอแก้ไขไปยังกองบาฬีสนามหลวงโดยส่งถึงสำนักงานแม่กองบาฬีสนาม
หลวงตึกเมตตาพุทธรังษี๑ วัดปากน้ำแขวงปากคลองเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
๑๐๑๖๐ ภายในวันเสาร์ที่๑๖เดือนพฤศจิกายนพ.ศ.๒๕๕๒ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำเดือน๖
เพื่อออกใบประกาศนียบัตรให้ถูกต้องต่อไปในการแจ้งลายการที่คราดเคลื่อนนั้น
ขอได้แจ้งให้ทราบเป็นการด่วนภายในเวลาที่กำหนดด้วยพร้อมกันนี้สนามหลวง
แผนกบาฬีได้มอบบันชีรายชื่อผู้สอบได้ประโยคบาฬีสนามหลวงครั้งที่๒
พ.ศ.๒๕๕๒จำนวน๑ชุดแก่เจ้าคณะภาคเพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาพระปริยัติธรรม
ของคณะสงฆ์ต่อไป. เรียนมาด้วยความนับถือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) แม่กองบาฬีสนามหลวง สำนักงานฯโทร.
๐๒๖๖๕๐๔๔๕,๐๒๖๖๕๐๔๔๖ โทรสาร.๐๒๖๖๕๐๔๔๕

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.๕. ๓

บูรพาภค

ที่ กบ.๑๒/๒๕๕๒

สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง
วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กทม.

๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒

เรื่อง แจ้งผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง ในการสอบ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๒

เรียน เจ้าคณะภาคทุกภาค

สิ่งที่ส่งมาด้วย บัญชีรายชื่อผู้สอบประโยคบาลีสนามหลวงได้ ในการสอบ ครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๕๕๒

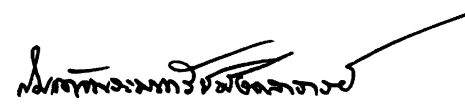
ด้วยการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง ในการสอบ ครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งเริ่มตรวจตั้งแต่วันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒
ตรงกับวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๖ เป็นต้นมานั้น บัดนี้ได้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่า
มีผู้สอบได้ดังบัญชีรายชื่อผู้สอบได้ที่ส่งมาพร้อมกันนี้แล้ว ขอได้แจ้งผลการสอบ
ให้จังหวัดในสังกัดได้ทราบโดยทั่วกันและให้เก็บบัญชีไว้เป็นหลักฐานสำหรับ
ตรวจสอบประโยคเดิมของนักเรียนที่ขอเข้าสอบในสัปดาห์ต่อไป เลขที่ที่ปรากฏ
ในบัญชีนี้ จะตรงกับเลขที่ใบประกาศนียบัตรทุกประการ โดยจะมีเลขที่ต่อจากเลขที่
ในการประกาศผลการสอบครั้งที่ ๑ ที่ผ่านมา

อนึ่ง รายการ ชื่อ ฉายา นามสกุล และวัด เป็นต้น ของนักเรียนรูปใด
คลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับหลักฐาน ให้ทางจังหวัดมีหนังสือขอแก้ไขไปยังกองบาลี
สนามหลวง โดยส่งถึงสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ดึกเมตตาพุทธิชน ๑
วัดปากน้ำ แขวงปากคลอง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๖๐ ภายใน
วันเสาร์ ที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖
เพื่อก่อใบประกาศนียบัตรให้ถูกต้องต่อไป ในการแจ้งรายการที่คลาดเคลื่อนนั้น

๑๕๓

ขอได้แจ้งให้ทราบเป็นการด่วนภายในเวลาที่กำหนดด้วย พร้อมกันนี้ สนามหลวง
แผนกบาลี ได้มอบบัญชีรายชื่อผู้สอบได้ประโยคบาลีสนามหลวง ครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๕๕๒ จำนวน ๑ ชุด แต่เจ้าคณะภาคเพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษา
พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์)
แม่กองบาลีสนาหลวง

สำนักงาน ฯ

โทร. ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๕, ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๖

โทรสาร ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๔

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร ฯ พยัญชนะไหน จัดเป็นโหมสะและอโหมสะ ฯ
๒. อาเทศสนธิกิริยาปกรณ์ในสระสนธิ แบ่งเป็นเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ
ภควนฺตฺราโย เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. คุณนามแบ่งออกเป็นกี่ชั้น ฯ อะไรบ้าง ฯ
 - ข. ภควตา มีวิธีทำตัวอย่างไร ฯ
 - ค. ปุ่ลึงค์ มีการันต์เท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ
 - ฌ. ตั้งแต่ ทุวิ จนถึง อฏฺฐารส เป็นวจนะและลึงค์อะไร ฯ
 - ง. อุทุรฺ, วย ในอพยยศัพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร ฯ
๔. วิภัติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร ฯ บทว่า
"นิตฺุหม" ในบาทพระคาถาว่า "นิตฺุหม มลฺมตฺตโน" นี้ แปลว่าอะไร ลงวิภัติ
หมวดไหน ฯ
๕. สาธนะ คืออะไร ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ นิพพานคามินี (ปฏิปทา)
ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๖. วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส กับ วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส
ต่างกันอย่างไร ฯ อสชฺฌายมฺลา (มนฺดา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์
มาตามลำดับ ฯ
๗. ตา ปัจจัย มีในศัพท์ใดบ้าง ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกรูปวิเคราะห์
มาประกอบด้วย ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาฬีไวยากรณ์

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มี ๓๓ ตัว ๆ พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ฃ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ท ฐ น, พ ภ ม และ ย ร ล ว ห พ ๒๑ ตัวนี้เป็นโฆสะ พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฌ, ฎ ฏ, ต ถ, ป ฝ และ ส ๑๑ ตัวนี้เป็นอโฆสะ อ นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ ประสงค์เป็นโฆสะ ส่วนนักปราชญ์ฝ่ายศาสนาประสงค์เป็นโฆสาโฆสวิมุติ พ้นจากโฆสะและอโฆสะ ๆ
๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ์ในสระสนธิแบ่งเป็น ๒ อย่าง ๆ คือแปลงสระเบื้องหน้า๑ แปลงสระเบื้องหลัง๑ ๆ
ภควนุตราโย เป็นอาเทศสระสนธิ ๆ ตัดเป็น ภคว - อนุตราโย ถ้ามีสระ อุ อยู่หน้ามีสระอยู่เบื้องหลัง แปลงอุ ที่ ภคว เป็น ว เป็น ภคว ต่อเป็น ภควนุตราโย ๆ
๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ
 - ก. คุณนามแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ๆ คือ ปกติ๑ วิเสส ๑ อติวิเสส๑ ๆ
 - ข. ภควตา เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ นา ตติยาวิภัติ เอกวณะ และ สุมา ปัญจมีวิภัติเอกวณะ ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น ภควนุตุ ลง นา ตติยาวิภัติ เอกวณะ เอา นุตุ กับ นา เป็น ตา สำเร็จรูปเป็น ภควตา ๆ แม้ สุมา ปัญจมีวิภัติก็มีคติเหมือน นา วิภัติ ๆ
 - ค. ปุ่ลึงค์มีการันต์ ๕ ๆ คือ อ อี อี อุ อุ ๆ
 - ฃ. ตั้งแต่ ทูวิ จนถึง อฏฐารส เป็นพหุวณะอย่างเดียว และเป็น ๓ ลึงค์ ๆ
 - ง. อุทุขั เป็นนิบาตบอกที่ วย เป็นนิบาตบอกอุปมาอุปไมย ๆ

๔. วิภัติอาชยาด ๘ หมวดนั้น บอกให้รู้ความดังนี้

วัตตมานาวิภัติ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล ๓ อย่าง ปัจจุบันแท้ แปลว่า
อยู่ ๑ ปัจจุบันใกล้อดีต แปลว่า ย่อม ๑ ปัจจุบันไกลอนาคต แปลว่า จะ ๑

ปัญจมีวิภัติ บอกความบังคับ แปลว่า จง ๑ บอกความหวัง แปลว่า
เถิด ๑ บอกความอ่อนนอน แปลว่า ขอ-จง ๑

สัตตมีวิภัติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร ๑ บอกความกำหนด
แปลว่า พึง ๑ บอกความรำพึง แปลว่า พึง ๑

ปโรกขาวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า แล้ว

หิยัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ
อยู่หน้าแปลว่า ได้-แล้ว

อัชชัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ
อยู่หน้าแปลว่า ได้-แล้ว

ภวิสสันติวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก

กาลาติปัตติวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก-แล้ว
ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า จักได้-แล้วฯ

บทว่า “นิทุธเม” ในบาทพระคาถาว่า “นิทุธเม มลमतฺตโน” นี้
แปลว่า พึงกำจัด หรือ พึงขจัด ลง เอยย หมวดสัตตมีวิภัติฯ

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ๗ มี ๗ อย่าง ๗
คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ, สัมปทานสาธนะ,
อุปทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะฯ

นิพฺพทานคามินี (ปฏิบัติทา) ลง ณ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพฺพทานํ คจฺจนฺติ เอตายาติ นิพฺพทานคามินี (ปฏิบัติทา)
(ลง อินี ปัจจัย เครื่องหมายอดีตถิลิงค์) หรือ ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป
กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพฺพทานํ คจฺจนฺเปตฺติ นิพฺพทานคามินี (ปฏิบัติทา)

๖. ต่างกันอย่างไร คือ วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น
บทประธานอยู่ข้างหลัง อุทาหรณ์ มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่
ส่วนวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า
อุทาหรณ์ สตฺโต วิเสโส = สตฺตวิเสโส สัตว์วิเศษ ฯ

อสุขณามลา (มนฺตา) เป็นฉัฏฐีตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส
มี นบุพพทกัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น สขุณฺณํ อสุขณฺณํ ฯ

ฉ.ตุล. วิ. อสุขณฺณํ มลํ เยสํ เต อสุขณฺณมลา (มนฺตา) ฯ

๗. ตา ปัจจยฺ มีใน สมุหัตถิตและภาวตถิต ฯ ยกรูปวิเคราะห์มาประกอบดังนี้
ตา ปัจจยฺในสมุหัตถิต เช่น สหายานํ สมุโห สหายตา
ประชุมแห่งสหาย ท. ชื่อสหายตา (ประชุมแห่งสหาย)
ตา ปัจจยฺในภาวตถิต เช่น สหายสุส ภาโว สหายตา ความเป็น
แห่งสหาย ชื่อสหายตา ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เจलय

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (หตุถาจริยปุพพโก) กิร เอกทิวส์ อจิรวดินทีดีเร หตุถิมกั
เอกั หตุถิ ทเมสุสามิติ อตุตนา อิจฉิตการณํ สิกขาเปตุํ อสกุโกนตํ ทิสวา
สมิเป จิตะ ภิกุชฺฐ อามนุเตตฺวา อาห อาวุโส สเจ อัย หตุถาจริโย อิมํ หตุถิ
อสุกฺกุจฺจานะ นาม วิชฺฌะเยยฺย จิปปเมว อิมํ การณํ สิกขาเปยฺยาติ ฯ โส ตสฺส
กถํ สุตฺวา ตถา กตฺวา ตํ หตุถิ สุทนต์ํ ทเมสิ ฯ เต ภิกุชฺฐ ตํ ปวตฺตี สตุถุ
อาโรเจสุ ฯ สตุถา ตํ ภิกุชฺฐํ ปกุโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตยา เอวํ วุตฺตนฺติ
ปฺจุฉิตฺวา สจฺจํ ฆนฺเตติ วุตฺเต ตํ วิกรหิตฺวา ภิณฺเต โมฆปุริส หตุถิยานะ
วา อญฺเณน วา ทนฺเตน น หิ เอเตหิ ยานะหิ อคตปุพฺพํ จานํ
คนฺตุํ สมตฺถโถ นาม อตุถิ อตุตนา ปน สุทนต์น สกฺกา อคตปุพฺพํ จานํ
คนฺตุํ ตสฺมา อตุตนาเมว ทเมหิ ภิณฺเต เอเตสํ ทมเนนาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

น หิ เอเตหิ ยานะหิ คจฺจะเยยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตุตนา สุทนต์น ทนฺโต ทนฺเตน คจฺจตีติ ฯ

ตสฺสสตฺถโถ ยานิ เอตานิ หตุถิยานาทินิ ยานานิ น หิ เอเตหิ ยานะหิ
โกจิ ปุคฺคโล สุปีนฺนเตนาปี อคตปุพฺพตฺตา อคตฺนฺติ สงฺขาตํ นิพฺพานทิสํ
คจฺจะเยยฺย ยถา ปุพฺพภาเค อินฺทริยทมเนน ทนฺเตน อปรภาเค อริยมคฺคภาวนาย
สุทนต์น อตุตนา ทนฺโต นิพฺพิเสวโน สปปญฺโธ ปุคฺคโล ตํ อคตปุพฺพํ
ทิสํ คจฺจติ ทนฺตญฺมี ปาปฺญาติ ตสฺมา อตุตทมนเมว เต วรณฺติ ฯ

๑๑๖

แปล โดยอรรถ

๒. เต (ปุตตะ) ภิดา ปีตรึ ปีเจ นิสีทาเปตฺวา สยํ อุกฺกจิปิตฺวา เกหํ
เนตฺวา สรีรํ เตเลน อพฺภยชิตฺวา อพฺภยญฺเฒตฺวา คณฺฐจฺจุณฺณาทีหิ นหาเปตฺวา
พฺราหฺมณฺโณ ปกฺโกสาเปตฺวา อชฺช ปญฺจาย อมฺหากํ ปีตรึ สมฺมาปญฺชคฺคถ
สเจ ปมาทํ อาปชฺชิสฺสถ นิคฺคณฺหิสฺสาม วอติวตฺวา ปณฺธิตโกชนํ โภเชสุํฯ
พฺราหฺมโณ สุโกชนณฺจ สุขเสยฺยณฺจ อากมฺม กติปาหจฺเจน สณฺชาตพโล
ปีณินฺทริโย อุตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อยํ เม สมฺปตฺติ สมณฺ คอตมํ นิสฺสาย
ลทฺธาติ ปณฺณาการตฺถาย เอกํ ทุสฺสยฺกํ อาทาย ภควโต สนฺติกํ คณฺตฺวา
กตปฏฺธิสฺสนฺธารो เอกมฺนตํ นิสฺสินโน ตํ ทุสฺสยฺกํ ภควโต ปาทฺมฺเฐ จเปตฺวา
มยํ โภ คอตม พฺราหฺมณา นาม อจฺริยสฺส อจฺริยชนํ ปริเยสาม ปญฺจิกฺคณฺหาตุ
เม ภวํ คอตโม อจฺริโย อจฺริยชนนฺติ อาหฯ ภควา ตสฺส อนุกมฺปาย
ตํ ปญฺจิกฺคเหตฺวา ชมฺมํ เทเสสิฯ เทสฺนาวสานเณ พฺราหฺมโณ สรณฺเสุ
ปติฏฺจาย เอวมาห โภ คอตม มยฺหํ ปุตฺเตหิ จตฺตาริ ชฺวภตฺตานิ ทินฺนํ
ตโต อหํ เทว ตุมฺหากํ ทมฺมิตฺติฯ อถ นํ สตฺถา กลฺยาณํ พฺราหฺมณ มยํ
ปน รุจฺจนญฺจานเมว คมฺิสฺสามาติ วตฺวา อุกฺกโยเชสิฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เจดย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง (อ.ภิกษุ ผู้เคยเป็นนายหัตถาจารย์) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งบุคคล ผู้ฝึกซึ่งช้าง ผู้คิดว่า อ.เรา จักฝึก ซึ่งช้าง เชือกหนึ่ง ดังนี้ แล้วจึงไม่อาจอยู่ เพื่ออันยังช้างให้สำเหนียก ซึ่งเหตุอันตนปรารถนาแล้ว ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำชื่อว่าอจิรวดี เรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ กล่าวแล้วว่า ลูกก่อนท่านผู้มีอายุ ถ้าวา อ.นายหัตถาจารย์ นี้ ฟังทาง ซึ่งช้าง นี้ ชื่อในที่โน้น ไชริ์ อ.นายหัตถาจารย์ นี้ ยังช้าง ฟังให้สำเหนียก ซึ่งเหตุ นี้ พลันนั้นเทียว ดังนี้ ฯ อ.นายหัตถาจารย์ นั้น ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของภิกษุ นั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฝึกแล้ว ซึ่งช้าง นั้น กระทำ ให้เป็น สัตว์อันตนฝึกดีแล้ว ฯ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ซึ่งความเป็นไปทั่ว นั้น แก่พระศาสดา ฯ อ.พระศาสดา ทรงยังภิกษุให้เรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ นั้น ตรัสถามแล้วว่า ได้ยินว่า อ.คำ อย่างนี้ อันเธอ กล่าวแล้ว จริงหรือ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.คำอย่างนี้ อันข้าพระองค์ กล่าวแล้ว จริง ดังนี้ อันภิกษุ นั้น กราบทูลแล้ว ทรงติเตียนแล้ว ซึ่งภิกษุ นั้น ตรัสแล้วว่า ลูกก่อนบุรุษเปล่า อ.ประโยชน์อะไร ด้วยยานคือช้างหรือ หรือว่า ด้วยยานอื่น อันอันบุคคลฝึกแล้ว แก่เธอ เพราะว่า อ.บุคคล ชื่อว่าเป็นผู้สามารถ เพื่ออันไป สู่ที่อันอันตนไม่เคยไปแล้ว ด้วยยาน ท. เหล่านั้น มีอยู่ หามิได้ แต่ว่า อันบุคคล มิตน อันฝึกดีแล้ว อาจ เพื่ออันไป สู่ที่อันอันตนไม่เคยไปแล้ว เพราะเหตุ นั้น อ.เธอ จงฝึก ซึ่งตนนั้นเทียว อ.ประโยชน์อะไร ด้วยการฝึก ซึ่งสัตว์ ท. เหล่านั้น แก่เธอ ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระศาสดา นี้ ว่า

อ.บุคคล ผู้ฝึกแล้ว ย่อมไป (สู่ทิศ อันอันตนไม่เคยไปแล้ว) ด้วยตน
อันฝึกแล้ว อันฝึกดีแล้ว ฉะนั้น อ.บุคคล ฟังไป สู่ทิศ อันอันตน
ไม่เคยไปแล้ว ด้วยยาน ท. เหล่านั้น ฉะนั้น หามิได้ แล ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความว่า อ.บุคคลผู้ฝึกแล้ว ก็ว่า ผู้มีความเสพฝึกออกแล้ว ก็ว่า ผู้เป็นไปกับด้วยปัญญา ย่อมไป สู่ทิศ อันอันตนไม่เคยไปแล้ว นั้น ก็ว่า ย่อมถึง ซึ่งภูมิแห่งบุคคลผู้ฝึกแล้ว ด้วยตน อันชื่อว่าฝึกแล้ว เพราะอันฝึกซึ่งอินทรีย์ ในกาลอันเป็นส่วนเบื้องต้น อันชื่อว่าทรมานดีแล้ว เพราะอันยังอริยมรรคให้เจริญ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ฉะนั้น อ.บุคคล ใด ๆ ฟังไป สู่ทิศคือพระนิพพาน อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า ออกตะ ดังนี้ เพราะความที่แห่งทิศคือพระนิพพาน นั้น เป็นทิศอันตนไม่เคยไปแล้ว แม้ด้วยความฝัน ด้วย - อ.ยาน ท. มียานคือ ช้างเป็นต้น เหล่านั้น เหล่าใด มีอยู่ - ยาน ท. เหล่านั้น จันนัน หามิได้ แล เพราะเหตุนั้น อ.การฝึกซึ่งตนนั้นเที่ยว เป็นคุณชาตประเสริฐ ย่อมเป็น แก่เธอ ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถา นั้น อันบัณฑิต ฟังทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บุตรเหล่านั้น กลับแล้ว เชิญบิดาให้นั่งบนตั่ง ยกขึ้นแล้วนำไปยังเรือน ด้วยตนเอง ทาสีระด้วยน้ำมัน ขัดสี สะโลมด้วยจุ่มมีกลิ่นหอมเป็นต้นแล้ว ให้เรียกพราหมณ์ทั้งหลายมาแล้วสั่งว่า ตั้งแต่วันนี้ไป เธอทั้งหลาย จงปรนนิบัติ บิดาของพวกฉันให้ดี ถ้าพวกเธอจักถึงความประมาทแล้วไซ้ พวกฉันจักลงโทษ พวกเธอ แล้วให้บริโภคนิโคชนะอันประณีต ฯ

พราหมณ์ อาศัยโภชนะดีและการนอนสบาย โดยกาลล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก็เกิดมีกำลัง มีอินทรีย์เปล่งปลั่ง มองดูอัธภาพแล้ว คิดว่า เราได้สมบัตินี้ เพราะอาศัยพระสมณโคดม จึงถือเอาผ้าคู่ ๑ เพื่อต้องการเป็นเครื่องบรรณาการ ไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีปฏิสันถารอันพระองค์ทรงกระทำแล้ว นิ่งแล้ว ณ ส่วนข้างหนึ่ง วางผ้าคู่ที่ลง ณ ที่ใกล้พระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระ โคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมแสวงหา ทรัพย์เป็นส่วนแห่งอาจารย์เพื่ออาจารย์ ขอพระ โคดมผู้เจริญ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ ของข้าพระองค์ โปรดรับทรัพย์อันเป็นส่วนอาจารย์เถิด ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับผ้าคู่ที่นั้น เพื่ออนุเคราะห์เขาแล้ว จึงทรงแสดงธรรม ฯ

๑๑๙

ในกาลจบเทศนา พราหมณ์ดำรงอยู่ในสภาวะแล้ว จึงกราบทูลอย่างนี้ว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ ขอถวายธรรมาศ ๒ ที่ จากธรรมาศ ๔ ที่
ซึ่งบุตรทั้งหลายให้แก่ข้าพระองค์นั้น แด่พระองค์ฯ ลำดับนั้น พระบรมศาสดา
ตรัสว่า งามละ พราหมณ์ แต่เรจักไปยังสถานที่ชอบใจเท่านั้น แล้วจึงทรงส่ง
เขาไปฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓

โส (ทานเวรยาวิโก) สตุถารา วุตตญฺจเนยว นํ นิสิตาเปตฺวา
ยาคุบาทนียโกชนิเยหิ สกุกจํ ปรีวสิ ฯ โส ภูตตภตฺโต มุขํ วิกฺขาลสิ ฯ
จเปตฺวา กิร อิมํ จานํ ตีสุ ปิฏฺเฏสุ อณฺเฏตฺถ ตถาคตฺตฺส ภตฺตวิจาร์ณํ นาม
นตฺถิ ตสฺส ปสฺสทฺททฺรตฺส จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ ฯ อตฺส สตุถา อนุปฺพุพิทํ
กเถตฺวา สจฺจานิ ปกาเสสิ ฯ โส เทสนาวสานเ สโตปตฺติเฟเล ปติฏฺฐหิ ฯ
สตุถาปี อนุโมทนํ กตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ มหาชนเ สตุถารํ
อนุคนฺตฺวา นิตฺติ ฯ

ภิกฺขุ สตุถารา สทฺธี คจฺจนฺตาเยว อุชฺฌายีสุ ปสฺสธาวุโส สตุ
กมฺมํ อณฺเฏสุ ทิวเสสุ เหวรูปํ นตฺถิ อชฺช ปเนกํ มนุสฺสํ นิสฺสาย ยาคุอาทีนิ
วิจเรตฺวา ทาเปสฺสิ ฯ สตุถา นิตฺติตฺวา จิตฺโกว ก็ ภิกฺขเว กเถถาติ
ปฺจุณฺติตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา อาม ภิกฺขเว 'อหํ ตีสโยชนกนฺตารํ อากจฺจนฺโต
ตสฺส อุปาสกสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา อากโต โส อติวีย ชิมฺจุณฺติโต ปาโตว
อุฏฺฐาย โคณํ ปรีเยสนฺโต อรณฺเณ วิจริ ชิมฺจุณาทุกฺเขน รมฺเม เทสิยมาเนปี
ปฏฺวิขณฺติตุํ น สกฺขิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา เอวํ อกาสิ ภิกฺขเว ชิมฺจุณาโรคสฺทิส
หิ โรโค นาม นตฺถิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

โส วิเสสน ของ ทานเวยยาวฎิโกฯ สยกตฺตา ใน ปรีวิสิฯ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก สตุถารรา อนภิตกตฺตา ใน วุตฺต- วุตฺตญฺจนาเน อาธาร ใน
นีสีทาเปตฺวา เอว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ วุตฺตญฺจนาเน นํ วิเสสน ของ
ทฺถคตฺตมนุสฺสํ ฯ การิตกมฺม ใน นีสีทาเปตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปรีวิสิ
ยาคุขาทนียโกชนิเยหิ กรณ ใน ปรีวิสิ สกุกจํ กิริยาวิเสสน ใน ปรีวิสิ ฯ

โส กิตฺติ ภูตฺตภุตฺโต กิตฺติ วิเสสน ของ ทฺถคตฺตมนุสฺสํ สยกตฺตา ใน
วิกฺขาลเลสิฯ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก มุจํ อวุตฺตกมฺม ใน วิกฺขาลเลสิ ฯ กิร ศัพฺพํ
อนุสฺสวณฺตฺถ ภตฺตฺตวิจารณํ สยกตฺตา ใน นตฺถิฯ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก
จเปตฺวา กิริยาวิเสสน ใน นตฺถิ (หรือสัมพันธว่า จเปตฺวา วิเสสน ของ อยฺยตฺถ
จนาเน) อิมํ วิเสสน ของ จานํฯ อวุตฺตกมฺม ใน จเปตฺวา ติสฺส วิเสสน ของ
ปิฏฺเฏสฺส ฯ อาธาร ใน นตฺถิ อยฺยตฺถ วิเสสน ของ จาเนฯ อาธาร ใน นตฺถิ
ตถาคตฺตสฺส ภาวาทิสฺมพฺพนฺธ ใน ภตฺตฺตวิจารณํ นาม ศัพฺพํ สลฺยาโชตก เข้ากับ
ภตฺตฺตวิจารณํ,

จิตฺตํ สยกตฺตา ใน อโหสิ ฯ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก ตสฺส กิตฺติ
ปสฺสทฺททฺทสฺส กิตฺติ วิเสสน ของ ทฺถคตฺตมนุสฺสํสฺสฯ สามิสฺมพฺพนฺธ ใน จิตฺตํ
เอกคฺคํ วิกฺกิตฺตฺตา ใน อโหสิ ฯ

อถ กาลสตุตฺตมิ ใน ปกาเสสิ สตุถา สยกตฺตา ใน ปกาเสสิ ฯ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสน ของ ทฺถคตฺตมนุสฺสํสฺสฯ สมนฺพทาน ใน ปกาเสสิ
อนฺนปุพฺพีกถํ อวุตฺตกมฺม ใน กเถตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปกาเสสิ สจฺจานิ
อวุตฺตกมฺม ใน ปกาเสสิ ฯ

โส วิเสสน ของ ทฺถคตฺตมนุสฺสํ สยกตฺตา ใน ปติฏฺฐหิ ฯ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก เทสนาวสานเน กาลสตุตฺตมิ ใน ปติฏฺฐหิ โสตาปตฺติผล อาธาร ใน
ปติฏฺฐหิ ฯ

สตฺถา สยกตฺตา ใน ปกฺกามิ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ปิ ศัพฺพํ
อเปกฺขตฺถ เข้ากับ สตฺถา อนุโมทนํ อวุตฺตกมฺม ใน กตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน อุฏฺฐาย ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปกฺกามิ อาสนา อปาทาน ใน อุฏฺฐาย ๆ

มหาชนฺ สยกตฺตา ใน นีวตฺติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก สตฺถารํ
อวุตฺตกมฺม ใน อนุคนฺตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน นีวตฺติ ๆ

ภิกฺขุ สยกตฺตา ใน อุชฺฌายีสุ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก สตฺถารา
สหตฺตตฺติยา ใน สทฺธิ ๆ ศัพฺพํ กิริยาสมวาย เข้ากับ คจฺจนฺตา ๆ อพฺภนฺตรกิริยา
ของ ภิกฺขุ เอว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ คจฺจนฺตา

“อาวุโส อาลปน ตุมฺहे สยกตฺตา ใน ปสฺสสฺส ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก
สตฺถุ สามีสมฺพนฺธ ใน กมฺม ๆ อวุตฺตกมฺม ใน ปสฺสสฺส,

กมฺม สยกตฺตา ใน นตฺถิ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก อณฺเณสุ วิเสสน
ของ ทิวเสสุ ๆ กาลสตฺตมฺมิ ใน นตฺถิ เอวรูปํ วิเสสน ของ กมฺม,

ปน ศัพฺพํ วิเสสชฺตก สตฺถา เหตุกตฺตา ใน ทาเปสิ ปุคฺคํ การิตกมฺม
ใน ทาเปสิ ๆ อาขยาตบถ เหตุกตฺตฺวาจก อชฺช กาลสตฺตมฺมิ ใน ทาเปสิ เอกํ
วิเสสน ของ มนุสฺสํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน นิสฺสาย ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วิจาเรตฺวา
ยาคุอาทีนิ วิเสสน ของ วตฺถุณี ๆ อวุตฺตกมฺม ใน วิจาเรตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ทาเปสิ อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน อุชฺฌายีสุ ๆ

สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก นีวตฺติตฺวา ปุพฺพกาลกิ
ริยา ใน จิตฺโก ๆ วิเสสน ของ สตฺถา ว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ จิตฺโก
“ภิกฺขเว อาลปน ตุมฺहे สยกตฺตา ใน กเถถ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก กิ
วิเสสน ของ วจฺนํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน กเถถ อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน ปุจฺฉิตฺวา ๆ
ปุพฺพกาลกิริยา ใน สุตฺวา ตํ วิเสสน ของ อตฺถํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน สุตฺวา ๆ
ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

“ภิกฺขเว อาลปน อาม ศัพฺพํ สมปฺปิจฺจนฺตฺถ เอวํ สจฺจวาทกฺลึงคตฺถ,
อหํ สยกตฺตา ใน อกาสิ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก

‘อหิ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก’ ตีสโยชนกนฺตาริ
อจฺจนตสํโยค ใน อาคจฺจนโต ๆ อพฺพนฺตรกิริยา ของ อหิ คสฺส วิเสสน
ของ อุปาสกสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน อุปนิสฺสยํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน ทิสฺวา ๆ
ปฺพพฺพกาลกิริยา ใน อาคโต ๆ วิกตฺติกตฺตา ใน อมฺหิ,

โส วิเสสน ของ อุปาสกโก ๆ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
อติวีย กิริยาวิเสสน ใน ชิมฺจฺฉโต ๆ วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ^๑,

โส วิเสสน ของ อุปาสกโก ๆ สยกตฺตา ใน วิจริ และ สกฺขิสฺสติ น ศัพฺพ
ปฺฏิเสธ ใน สกฺขิสฺสติ กิริยาสองบท อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปาโต กาลสฺสคฺคมี
ใน อญฺจาย ว ศัพฺพ อวธารณ เข้ากับ ปาโต อญฺจาย ปฺพพฺพกาลกิริยา ใน
ปริเยสนฺโต โคณํ อวุตฺตกมฺม ใน ปริเยสนฺโต ๆ อพฺพนฺตรกิริยา ของ อุปาสกโก
อรณฺณ อาธาร ใน วิจริ,

ชิมฺจฺฉาทุกฺเคน เหตุ ใน สกฺขิสฺสติ ฐมฺเม ลกฺขณ ใน เทสียมาเน มยา
อนภิตฺตกตฺตา ใน เทสียมาเน ๆ ลกฺขณกิริยา ปี ศัพฺพ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
เทสียมาเน ปฏฺวิชฺฌิตฺตุํ คฺคฺมตฺถสมฺปทาน ใน สกฺขิสฺสติ อิติ ศัพฺพ อาการ
ใน จินฺเตตฺวา ๆ ปฺพพฺพกาลกิริยา ใน อกาสิ เอวํ กิริยาวิเสสน ใน อกาสิ,

ภิกฺขเว อาลปนํ หิ ศัพฺพ ผลโชตก โรโค สยกตฺตา ใน นตฺถิ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ชิมฺจฺฉาโรคสฺสทิสฺส วิเสสน ของ โรโค นาม ศัพฺพ
สณฺณโชตก เข้ากับ โรโค อิติ ศัพฺพ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปฺพพฺพกาลกิริยา ใน
อาห อิมํ วิเสสน ของ คาคํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อาห ๆ

^๑ สัมพันธ์ อาคโต เป็นกิริยาคุมพากย์ก็ได้.

^๒ ประโยคนี้ อาจารย์บางท่านสัมพันธ์เป็นประโยคเดียวกันกับประโยคหลัง.

พระปิฎกโกศล มโนกริ วัดปากน้ำ
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๓

๑. อักษรวิธีและวจวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ๑ ในคำว่า "จิตฺตํ หนฺตํ สุขาวหํ" นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้เป็นครุหรือลหุ ๑
๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ๑ พุทฺธสฺสหาสมิ ในคำว่า "พุทฺธสฺสหาสมิ ทาโสว" เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. เชฏฺฐ เป็นอะไรในนามศัพท์ ๑ และเป็นลึงค์อะไร ๑
 - ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร ๑
 - ค. ตฺวํ, กตโร เป็นสัพพนามชนิดไหน ๑
 - ฅ. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ๑
 - ง. อิทานิ, ตเหิ แปลว่าอย่างไร ๑ สำเร็จรูปมาจากอะไร ๑
๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาได้ทั่วไป หรือ มีจำกัดอย่างไร ๑ จงแจก คหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัศสพทมาตุ
๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๑ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ๑ ปุชา ในคำว่า "ปุชา จ ปุชฌิยานํ" ลงปัจจัยอะไร ๑ เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ๑ และ จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ๑ มุนีวรจัน เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. เสฏฐัตถิตีมีปัจจัยเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ ต่างจากปัจจัยในตัทธิตีอื่นอย่างไร ๑ ที่ฉายตา ลงปัจจัยอะไร ๑ ในตัทธิตีไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. อักษรวิธีและวจวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ
อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระ
และพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็น
อันเดียวกัน ๑ ส่วนวจวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑
อภัยศัพท์ ๑ समास ๑ ตัทธิต ๑ อาขยาต ๑ กิตก ๑ ฯ

ในคำว่า “จิตฺ ตํ สุขาวหํ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นกร
หรือลหุ ดังนี้

จิตฺ	เป็น	กร	ตํ	เป็น	กร
สุ	เป็น	ลหุ	ขา	เป็น	กร
ว	เป็น	ลหุ	หํ	เป็น	กร

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักษระให้เนื่องกัน
ด้วยอักษระ เพื่อจะย่นอักษระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท
และให้คำพูดสละสลวย ฯ

พุทธสุสาหสมิ ในคำว่า “พุทธสุสาหสมิ ทาโส ว” เป็นทิมสระสนธิ
และโลปนิกคหิตสนธิ ฯ ตัดเป็น พุทธสุส - อหํ - อสุมิ

ระหว่าง พุทธสุส - อหํ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ
เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้ลบ
ด้วยทิมสระสนธิ ต่อเป็น พุทธสุสาห

ระหว่าง พุทธสุสาห - อสุมิ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง
ลปนิกคหิตซึ่งอยู่ข้างหน้าบ้างก็ได้ ต่อเป็น พุทธสุสาหสมิ ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้เป็น

ก. เชฏฐ เป็นคุณนาม ฯ และเป็นได้ ๓ ลิงค์ ฯ

ข. อุปาสิกะ ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา อาการันต์ ในอิตถิลิงค์ ลง สิ อาลปนะวิภัติ เอกวณะ ลบ สิ เสย เอา อา เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อุปาสิกะ ฯ

ค. ทฺวํ เป็นปฺริสศัพท์นาม กตโร เป็นวิเสสนศัพท์นาม ฯ

ฌ. นิบาตนั้น ใช้อย่างนี้คือ สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์ บ้าง ฯ

ง. อิทานิ แปลว่า ในกาลนี้ เดียวนี้ สำเร็จรูปมาจาก อิม ศัพท์ ลง ทานิ ปัจจย ตหิ แปลว่า ใน - นั้น สำเร็จรูปมาจาก ต ศัพท์ ลง หิ ปัจจย ฯ

๔. ในอาขยัต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาได้ไม่ทั่วไป มีจำกัด ดังนี้ คือ อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด หียัตตนิ อชัตตนิ และกาลาติปิตติ ออาคม นิยมลงหลังธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วย วิภัติหมวด อชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปิตติ ในหมวดธาตุทั้งปวง ฯ

แจก กหฺ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัสสบท	
เอกวณะ	พหุวณะ
ป. คณฺหาตุ	คณฺหนฺตุ
ม. คณฺห คณฺหาหิ	คณฺหถ คณฺหาถ
อุ. คณฺหามิ	คณฺหาม

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลักคือ รูปวิเคราะห์ แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุจากกัตติ เป็นเหตุกัตตุจากกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป วิเคราะห์แห่งสาธนะใดเป็นกัมมจาก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์ แห่งสาธนะใด เป็นภาวจาก สาธนะนั้นเป็นภาवरูป ฯ

ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชนียานิ” ลง อ ปัจจัย ฯ เป็นภาवरูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุชนํ ปุชา ฯ

๖. สมาหารทิกุสมาส สมาหารวันทวสมาส และอัพยยิภาวสมาส นิยมบทปลงเป็น
นปุงสกลิงค์เอกวณะอย่างเดียวกัน และจะทราบได้โดยความนิยมดังนี้

สมาหารทิกุสมาส นิยมมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน
อุทาหรณ์ **ตโย โลกา ติโลก**

สมาหารวันทวสมาส นิยมบทนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและใช้เป็น
ตัวประธาน ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน อุทาหรณ์ **สมโถ จ วิปสุตนา จ
สมถวิปสุตน์**

ส่วนอัพยยิภาวสมาส นิยมมีอุปสัค หรือนิบาตเป็นบทหน้าและใช้เป็น
ประธานของบทหลัง อุทาหรณ์ **ทรตสุต อภาโว นิทุทรธ** ๑

มุณิรวรจัน เป็นฉฐฐิตัพปุริสสมาส มีวิเสสนุตตรบทกัมมชารยสมาส
เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ.นุต.กัม.วิ. มุณิ วโร มุณิวโร

ฉ.ตป.วิ. มุณิรวรสุต วจัน มุณิรวรจัน ๑

(หรือเป็น ฉ. ตป. มีวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาสเป็นภายใน
ตั้งวิเคราะห์ดังนี้

วิ.บุพ.กัม.วิ. วร วจัน วรจัน

ฉ.ตป.วิ. มุณิโน วรจัน มุณิรวรจัน)

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว ๑ คือ ทร, ตม, อียิสฺสก, อีย, อิกฺข ๑ ต่างจากปัจจัย
ในตถิตอื่น คือมิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัยในตถิตทั่วไป แต่ใช้เป็น
เครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ **ทร อีย และ อียิสฺสก** ลงใน
วิเสสคุณศัพท์ **ตม และ อิกฺข** ลงในอติวิเสสคุณศัพท์ ๑

ทิมายูตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหตถิต วิเคราะห์ว่า **ทิมายูนิ สมุโห
ทิมายูตา** และในภาวตถิต วิเคราะห์ว่า **ทิมายูสุต ภาโว ทิมายูตา** ๑

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (ภควา) เอกกสฺส เสตจจตฺตสฺส เจว กปฺปรุกฺขสฺส จ มาลา-
ปฺปฬทามสฺส จ เหฏฺฐา นาคคณปริวฺโต นิสินฺโน โหติ ฯ ภูมมฺภูกเทวตาทีสุปี
เอกกสฺมี โอกาเส สปริวารํ เอกกํ นิมฺมิตฺตพฺพชฺชํ มาเปสิ ฯ เอวํ
สกลจกฺกวาฬคพฺเพ เอกฺกสฺสเว เอกฺกฉเน วีย จ ชาเต นาคานํ อนุคฺคหํ
กโรนฺโต เอกํ รตนนาวิ อภิรุหิ ฯ ภิกฺขุสุปี เอกโก เอกกเมว อภิรุหิ ฯ
นาคราชาโน พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นาคภวนํ ปเวเสตฺวา สพฺพพรตฺตี สตฺถ
สนฺติเก ฌมฺมกถํ สุตฺวา ทุตฺยทิวเส ทิพฺเพน ขาทนีเยน โภชนีเยน พุทฺธปฺปมฺขํ
ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวีสึสุ ฯ สตฺถา อนุโมทนํ กตฺวา นาคภวานา นิกฺขมิตฺวา
สกลจกฺกวาฬเทวตาหิ ปุชฺชียมาโน ปณฺจหิ นาวสเทหิ คงฺคานที อติฏฺกมิ ฯ
ราชา ปจฺจุคฺคณตฺวา สตฺถารํ นาวาโต โอตารตฺวา อาคมณกาเล ลิจฺฉวีหิ
กตสฺสการโต ทฺวิคฺคณํ สกฺกการํ กตฺวา ปุริมณเยเนว ปณฺจหิ ทิวเสหิ ราชคหํ
อาเนสิ ฯ

ทุตฺยทิวเส ภิกฺขุ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา สายณฺหสมเย ฌมฺมสภายํ
สนฺนิสินฺนา กถํ สมฺภุจาเปสฺสุ อโห พุทฺธานํ อานุภาโว อโห สตฺถริ
เทวมณฺุสฺसानํ ปสาโท คงฺคาย นาม โอรโต จ ปารโต จ อฏฺฐโยชนมคฺเค
พุทฺธคเตน ปสาเทน ราชหิ สมตลํ ภูมี กตฺวา วาลูกา โอกิริตฺวา ชนฺนํมตฺเตน
โอธินา นานาวณฺณานิ ปุปฺพานิ สนฺถตานิ คงฺคาย อุทกํ นาคานุภาเว
น ปณฺจวณฺณเหหิ ปทุมเหหิ สลณฺณนํ ยาว อกนิฏฺฐภวานา จตฺตาคิจฺจตฺตานิ อุตฺสาปีตานิ
สกลจกฺกวาฬคพฺพํ เอกาลงฺการํ เอกฺกสฺสวํ วีย จ ชาตฺนติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พุพฺพพุชฺชํ ทูรภิรมนฺติ อิมํ ชมฺมเทสนํ สตุถา เวสาลียํ นิสฺสาย
มฺหาวเน วิหรนฺโต อณฺตโร วชฺชีปฺตํ กิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ ยํ สนฺธาย
วุตฺตํ อณฺตโร วชฺชีปฺตํ กิกฺขุ เวสาลียํ วิหรติ อณฺตรสุมิ วนสฺสเน ๑
เตน โข ปน สมเยน เวสาลียํ สพฺพพฺรตฺตี จณฺวาโร โหติ ๑ อถ โข โส กิกฺขุ
เวสาลียํ ตูรียตาพิตฺวา ติตนฺนิคฺโขสสทฺทํ สุตฺวา ปรีเทวมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ
กาลมาห ๑

โส กิร วชฺชีรฏฺเฐ ราชปฺโต วาเรน สมปฺตํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตํ
เวสาลียํ จาตุมฺมหาราชิกเห สทฺธิ เอกาพทฺธํ กตฺวา สกลนฺคร ชฺชปตฺกาทิหิ
ปฏิมณฺฑิตเ โกมุทียา ปุณฺณมาย สพฺพพฺรตฺตี จณฺวาเร วตฺตมานเ เภริอาทินํ
ตฺริยานํ ตาพิตานํ นิกฺโขสํ วิณาทินฺนจ วาพิตานํ สทฺทํ สุตฺวา ยานิ เวสาลียํ
สตุต ราชสทฺสสถานิ สตุต ราชสถานิ สตุต จ ราชานํ ตตฺตกาเยว จ เนลํ
อุปราชเสนาปติอาทโย เตสุ อลงฺกตปฏฺิยเตเตสุ นกฺขตฺตกัปปนฺตถาย วิถิ
โอติณฺณเสสุ สฏฺธิหตฺเถ มหาจกฺกเม จกฺกมมาโน คคนมฺชฺเณ จิตฺํ ปุณฺณจกฺกํ
ทิสฺวา จกฺกมโกฏฺธิยํ ผลกํ นิสฺสาย จิตฺอ เวจนาลงฺการวิริหิตตฺตา วเน
ณทฺทิตทาทฺรํ วิย อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อตฺถิ นุ โข อณฺโณ อมฺเหหิ
ลามกตโรติ จินฺเตนฺโต ปกตฺติยา อารณฺณกาทิกุณฺณยฺตฺโตปี ตสฺมี ขณฺ
อนภิรติยา ปีฬิตเ เอวมาห ๑

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ผู้อันหมู่แห่งนาคแวดล้อมแล้ว เป็นผู้ประทับนั่งแล้ว ในภายใต้ แห่งเศวตฉัตรคันหนึ่ง ๆ ด้วยนั้นเทียว แห่งต้นกัลปพฤกษ์ ต้นหนึ่ง ๆ ด้วย แห่งพวงแห่งมาลาและดอกไม้พวงหนึ่ง ๆ ด้วย ย่อมเป็น ฯ อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงนรมิตแล้ว ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าอัน พระองค์ทรงนรมิตแล้ว องค์หนึ่ง ๆ ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร ในโอกาส หนึ่ง ๆ ในเทวคาท. แม้มีเทวดาผู้ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นเป็นต้น ฯ ครั้นเมื่อห้องแห่งจักรวาล ทั้งสิ้น เป็นราวกะวามีมหรสพอันเดียวกันด้วย เป็นราวกะวามีการละเล่น อันเดียวกันด้วย เกิดแล้ว อย่างนี้ อ.พระศาสดา เมื่อทรงกระทำ ซึ่งการ อนุเคราะห์ แก่นาค ท. เสด็จขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เรืออันเป็นวิหารแห่งรัตนะ ลำหนึ่ง ฯ อ. - แม้ในภิกษุ ท. หนา - ภิกษุ รูปหนึ่ง ๆ ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เรือลำ หนึ่ง ๆ นั้นเทียว ฯ อ.นาคผู้พระราชาท. ยังหมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธรูปเจ้าเป็น ประมุข ให้เข้าไปแล้ว สู่ภพแห่งนาค ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ในสำนัก ของพระศาสดา ตลอดราตรีทั้งปวง อังคาสแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข ด้วยของอันบุคคลพึงเคี้ยว ด้วยของอันบุคคล พึงบริโภค อันเป็นทิพย์ ในวันที่สอง ฯ อ.พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการ อนุโมทนา เสด็จออกแล้ว จากภพแห่งนาค ผู้อันเทวดาในจักรวาลทั้งสิ้นทั้งหลาย บูชาอยู่ เสด็จก้าวล่วงแล้ว ซึ่งแม่น้ำชื่อว่าคงคา ด้วยร้อยแห่งเรือ ท. ห้า ฯ อ.พระราชาท. ทรงต้อนรับแล้ว ยังพระศาสดา ให้เสด็จข้ามลงแล้ว จากเรือ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งสักการะ อันคุณด้วยสอง แต่สักการะ อันเจ้าลิจนวี ท. ทรงกระทำแล้ว ในกาลเป็นที่เสด็จมา นำเสด็จมาแล้ว สู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ โดยวัน ท. ห้า โดยนัยอันมีในก่อนนั้นเทียว ฯ

ในวันที่สอง อ.ภิกษุ ท. ผู้ก้าวกลับแล้วจากบิณฑบาต ผู้นั่งประหมัดกันแล้ว
ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน ยังวาจา
เป็นเครื่องกล่าววว่า โอ อ.อานุกาฬ ของพระพุทธเจ้า ท. โอ อ.ความเลื่อมใส
ในพระศาสนา ของเทวดาและมนุษย์ ท. อ.ดอกไม้มั ท. อันมีสีต่าง ๆ
อันพระราชา ท. ทรงกระทำแล้ว ซึ่งภาคพื้น ให้เป็นที่มิพื้นอันเสมอ
ทรงเกลี้ยลงแล้ว ซึ่งทรายท. ทรงลาดแล้ว โดยถ่องแถว อันมีเข้าเป็นประมาณ
ในหนทางอันมิโยชน์แปดเป็นประมาณ แต่ฝั่งในด้วย แต่ฝั่งนอกด้วย แห่งแม่น้ำ
ชื่อว่าคงคา ด้วยความเลื่อมใส อันไปแล้วในพระพุทธเจ้า อ.น้ำ ในแม่น้ำ
ชื่อว่าคงคา ดาดาบแล้ว ด้วยดอกปทุม ท. อันมีสีห้า ด้วยอานุกาฬของนาค
อ.ฉัตรและฉัตรซ้อน ท. อันมนุษย์และอมมนุษย์ ท. ให้ยกขึ้นแล้ว เพียงไร แต่ภพ
ชื่อว่าอกนิฏฐะ อ.ห้องแห่งจักรวาลทั้งสิ้น เป็นราวกะว่ามีเครื่องประดับ
อย่างเดียวกันด้วย เป็นราวกะว่ามีมหรสพอย่างเดียวกันด้วย เกิดแล้ว ดังนี้
ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ

แปล โดยอรธ

๒. พระบรมศาสดาเมื่อทรงอาศัยเมืองไพศาลี ประทับอยู่ในป่ามทวัน
ทรงปรารภภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง ที่พระธรรมสังคหอาจารย์ กล่าวหมายเอาว่า
ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง อยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง ใกล้เมืองไพศาลี ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ว่า **ทุปฺปพฺพชฺชํ ทฺวริกรมํ** เป็นต้น ฯ ก็โดยสมัยนั้นแล ในเมืองไพศาลี
มีมหรสพตามวาระตลอดทั้งคืน ฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น ได้ยินเสียงกึกก้อง
แห่งดนตรีที่เขาตีแล้วและเสียงพิณที่เขาตีแล้ว ในเมืองไพศาลี คร่ำครวญอยู่
กล่าวคาถานี้ ในเวลานั้น ฯ

ได้สดับมาว่า ภิกษุนั้น เป็นราชโอรสในแคว้นวัชชี สละราชสมบัติ
ที่ถึงแล้วตามวาระ บวชแล้ว เมื่อท้าวทั้งพระนคร ถูกประดับ ด้วยธงชัยและ
ธงแผ่นผ้าเป็นต้น กระทำให้เนื่องเป็นอันเดียวกันกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช

เมื่อมหรสพตามวาระตลอดทั้งคืน ในวันเพ็ญเป็นที่บ้านแห่งดอกโกมุท เป็นไปอยู่ในเมืองไพศาลี ได้ยินเสียงกึกก้องดนตรีมีกลองเป็นต้น ที่ถูกตีแล้วและเสียงดนตรีมีพิณเป็นต้น ที่ถูกประโคมแล้ว เมื่อพระราชเจ้าพินเจ็ดร้อยเจ็ดพระองค์ และเหล่าข้าราชการบริพารมีอุปราชและเสนาบดีเป็นต้น ของพระราชเจ้านั้น จำนวนเท่ากันเหมือนกัน ซึ่งมีอยู่ในเมืองไพศาลีประดับตกแต่งแล้วก้าวลงสู่ถนน เพื่อต้องการจะเล่นนักขัตต จงกรมอยู่ที่จงกรมใหญ่ ประมาณ ๖๐ ศอก เห็นพระจันทร์เพ็ญลอยเด่นอยู่ท่ามกลางท้องฟ้า ยืนฟังแผ่นกระดาน ที่ท้ายจงกรมมองดูอัฒจันทร์เหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งไว้ในป่า เพราะปราศจากผ้าโพกและเครื่องประดับ คิดอยู่ว่า จะมีไหมหนอแล คนอื่นที่ต่ำต้อยกว่าเรา แม้ประกอบด้วยคุณมีการอยู่ป่าเป็นวัตรเป็นต้น ตามปรกติ ถูกความไม่ยินดียังบีบคั้นแล้ว ในขณะนั้นจึงกล่าวอย่างนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

เตน วุตต์ ยี่ โข โส มหาราช เสฏฐิ คหปติ ตครลชี ปจเจกพุทฺธ
ปิณฑปาเตน ปฏิปาเทสิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน สุตตกฺขตฺตํ สุคตํ สกฺกํ
โลกํ อุปฺปชฺชิ ตสฺสเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา
สุตตกฺขตฺตํ เสฏฺฐิตตํ การสิ ๑ ยี่ โข โส มหาราช เสฏฐิ คหปติ ทานํ
ทตฺวา ปจฺจา วิปฺปฏิสําริ อโหสิ วรรเมตํ ปิณฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรรา วา
ภุญฺชเยยฺยุนฺติ ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน นาสฺสุพฺพาราย ภตฺตโกคฺกาย จิตฺตํ
นมฺติ นาสฺสุพฺพาราย วตฺตโกคฺกาย นาสฺสุพฺพาราย ยานโกคฺกาย นาสฺสุพฺพารานํ
ปญฺจนนํ กามคฺคานํ โภคฺกาย จิตฺตํ นมฺติ ๑ ยี่ โข โส มหาราช เสฏฐิ
คหปติ ภาตฺตํ เอกปฺตฺตํ สํปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ ตสฺส
กมฺมสฺส วิปาเกน พฺหุณี วสฺसानิ พฺหุณี วสฺสสตานิ พฺหุณี วสฺสสทฺสฺสานิ
พฺหุณี วสฺสสทฺสทฺสฺสานิ นิริเย ปจฺจิจฺจ ตสฺสเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน
อิทํ สุตตมํ อุปฺตฺตํ สํปเตยฺยํ ราชโกสํ ปเวเสนฺติ ๑ ตสฺส โข ปน
มหาราช เสฏฐิสฺส คหปติสฺส ปฺราณญจ ปฺญญํ ปริกฺขิณํ นวญจ ปฺญญํ
อนุปฺจิตํ อชฺช จ ปน มหาราช เสฏฐิ คหปติ มหาโรรุเว นิริเย ปจฺจติติ ๑

ราชา สตุถฺ วจฺนํ สุตฺวา อโห ภนฺเต ภาริยํ กมฺมํ เอตฺตเก นาม
โภเก วิชฺชมานเ เนว อตฺตนา ปริกฺขฺยชิ น ตุมฺหาทิสเ พุทฺเธ ชฺรวิหาเร
วิหรนฺเต ปฺญญกมฺมํ อกาสิติ อาห ๑ สตุถา เอวเมว มหาราช ทุมฺเมรปฺคฺคลา
นาม โภเก ลภิตฺวา นิพฺพานํ น คเวสนฺติ โภเก นิสฺสาย อุปฺปนฺนตฺตนา
ปเนเต ทิฆมฺรตฺตํ หนฺตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

หนนฺติ โภคา ทุมฺเมธํ โน จ ปารคเวสิน
โภคตฺตนาห ทุมฺเมธํ หนฺติ อญฺเฆว อตฺตนฺนํ ๑

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

วณํ วุตตกมฺม ใน วุตตํ ภควตา อนภินิหิตกตฺตา ใน วุตตํ ๆ กิตฺตบ
กมฺมวาทก เตน วิเสสน ของ การณน ๆ เหตุ ใน วุตตํ

มหาราช อาลปน เสฏฺฐิ สยกตฺตา* ใน ปฏิปาเทสิ ๆ อาชฺยาตบ
กตฺตฺวาทก ยํ กิริยาปฺรามาส โข ศัพฺพํ วณาลงฺการ โส กิธฺติ คหปติ กิธฺติ
วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ตฺรลฺลิตฺติ สณฺณววิเสสน ของ ปจฺเจกพุทฺธํ ๆ อวุตตกมฺม
ใน ปฏิปาเทสิ ปิณฺฑปาเตน กรณ ใน ปฏิปาเทสิ

โส วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ๆ สยกตฺตา ใน อุปฺปชฺชิ และ เหตุกตฺตา ใน
การลฺลิตฺติ อุปฺปชฺชิ อาชฺยาตบ กตฺตฺวาทก ปุคฺคํ การิตกมฺม ใน การลฺลิตฺติ ๆ
อาชฺยาตบ เหตุกตฺตฺวาทก ตสฺส วิเสสน ของ กมฺมสฺส ๆ สามีสมฺพณฺธ ใน
วิปาเกน ๆ เหตุ ใน อุปฺปชฺชิ สตฺตกขตฺตํ กิริยาวิเสสน ใน อุปฺปชฺชิ สุตฺติ กิธฺติ
โลกํ กิธฺติ อวุตตกมฺม ใน อุปฺปชฺชิ สกฺคํ วิเสสน ของ โลกํ

ตสฺส วิเสสน ของ กมฺมสฺส เอว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ ตสฺส กมฺมสฺส
สามีสมฺพณฺธ ใน วิปาการเสสน ๆ เหตุ ใน การลฺลิตฺติ อิมิสฺสาย วิเสสน ของ
สาวตฺถิยา เอว ศัพฺพํ อวธารณ เข้ากับ อิมิสฺสาย สาวตฺถิยา วิสยาธาร ใน การลฺลิตฺติ
สตฺตกขตฺตํ กิริยาวิเสสน ใน การลฺลิตฺติ เสฏฺฐิธฺตํ อวุตตกมฺม ใน การลฺลิตฺติ ๆ

มหาราช อาลปน เสฏฺฐิ สยกตฺตา ใน อโหสิ ๆ อาชฺยาตบ กตฺตฺวาทก
ยํ กิริยาปฺรามาส โข ศัพฺพํ วณาลงฺการ โส กิธฺติ คหปติ กิธฺติ วิเสสน
ของ เสฏฺฐิ ทานํ อวุตตกมฺม ใน ทตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อโหสิ ปจฺฉา
กาลสตฺตมฺมิ ใน อโหสิ วิปฺปฏิสาริ วิกตฺกตฺตา ใน อโหสิ

เอตํ วิเสสน ของ ภูณฺชนํ ๆ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาชฺยาตบ
กตฺตฺวาทก ทาธานํ กิธฺติ กมฺมกรานํ กิธฺติ ภาวาทิสมฺพณฺธ ใน ภูณฺชนํ วา สองศัพฺพํ

* บางอาจารย์ใช้ คหปติ เป็นประธาน เสฏฺฐิ เป็น วิเสสน

ปทวิกปฺปตฺต เข้ากับ ทาสนํ และ กมฺมกรณํ ปิณฑปาตสฺส ญฺญจิกมฺม ใน ภูณฺชนํ วรํ วิกตีกตฺตา ใน โหติ (หรือ เอตํ วิเสสน ของ การณํ ๑ สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก วรํ วิกตีกตฺตา ใน โหติ)

ทาสา กิธํ กมฺมกรํ กิธํ สยกตฺตา ใน ภูณฺเชยฺยํ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปิณฑปาตํ อวุตฺตกมฺม ใน ภูณฺเชยฺยํ วา สอญฺสํทํ ปทวิกปฺปตฺต เข้ากับ ทาสา และ กมฺมกรํ อิติ ศัพฺทํ สรฺูป ใน วิปฺปฏิสําริ

จิตฺตํ สยกตฺตา ใน นมฺติ น ศัพฺทํ ปฏิเสธ ใน นมฺติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ กมฺมสฺส ๑ สามิสฺมพฺนฺธ ใน วิปาเกณ ๑ เหตุ ใน นมฺติ สํบท อสฺส วิเสสน ของ เสฏฺฐิโน ๑ สามิสฺมพฺนฺธ ใน จิตฺตํ อุพาราย วิเสสน ของ ภคฺตโภคาย ๑ สมฺปทาน ใน นมฺติ

จิตฺตํ สยกตฺตา ใน นมฺติ น ศัพฺทํ ปฏิเสธ ใน นมฺติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสน ของ เสฏฺฐิโน ๑ สามิสฺมพฺนฺธ ใน จิตฺตํ อุพาราย วิเสสน ของ วตฺถโภคาย ๑ สมฺปทาน ใน นมฺติ

จิตฺตํ สยกตฺตา ใน นมฺติ น ศัพฺทํ ปฏิเสธ ใน นมฺติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสน ของ เสฏฺฐิโน ๑ สามิสฺมพฺนฺธ ใน จิตฺตํ อุพาราย วิเสสน ของ ยานโภคาย ๑ สมฺปทาน ใน นมฺติ

จิตฺตํ สยกตฺตา ใน นมฺติ น ศัพฺทํ ปฏิเสธ ใน นมฺติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสน ของ เสฏฺฐิโน ๑ สามิสฺมพฺนฺธ ใน จิตฺตํ อุพารานํ กิธํ ปลยฺจนฺนํ กิธํ วิเสสน ของ กามคฺฉานํ ๑ ญฺญจิกมฺม ใน โภคาย ๑ สมฺปทาน ใน นมฺติ ๑

(หรือสํมพันธ์วํ จิตฺตํ สํบท สยกตฺตา ใน นมฺติ สํบท น สํศัพฺทํ ปฏิเสธ ใน นมฺติ สํบท กิริยาสํบท อาขยาตบท กตฺตฺวาจก... ๑)

มหาราช อาลปน เสฏฺฐิ สยกตฺตาใน โวโรเปสิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ยํ กิริยาปรามาส โข ศัพฺทํ วจนาลงฺการ โส กิธํ คหฺปติ กิธํ วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ภาตฺ สามิสฺมพฺนฺธ ใน เอกปฺตฺตํ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน โวโรเปสิ สาปเตยฺยสฺส สามิสฺมพฺนฺธ ใน การณ ๑ เหตุ ใน โวโรเปสิ จีวิตา อปาทน ใน โวโรเปสิ

โส วิเสสน ของ เสฏฐี ๆ สยกตฺตา ใน ปจฺจิตฺต^๒ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก (หรือ เสฏฐี วุตฺตกมฺม ใน ปจฺจิตฺต อคฺคินา อนภิตกตฺตา ใน ปจฺจิตฺต ๆ อาขยาตบถ กมฺมวาทก) ตสฺส วิเสสน ของ กมฺมสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน วิปาเกณ ๆ เหตุ ใน ปจฺจิตฺต พหุณี สืบท วิเสสน ของ วสฺसानิ, วสฺสสฺตานิ, วสฺสสทฺสฺหานิ และ วสฺสสทฺสทฺสฺหานิ วสฺसानิ ก็ดี วสฺสสฺตานิ ก็ดี วสฺสสทฺสฺหานิ ก็ดี วสฺสสทฺสทฺสฺหานิ ก็ดี อจฺจนฺตสํโยค ใน ปจฺจิตฺต นิรเเย วิสยาธาร ใน ปจฺจิตฺต,

ราชปฺริสา เหตุกตฺตา ใน ปเวเสนฺติ สาปเตยฺยํ การิตกมฺม ใน ปเวเสนฺติ ๆ อาขยาตบถ เหตุกตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ กมฺมสฺส เหว ศัพฺพ าวธารณ เข้ากับ ตสฺส กมฺมสฺส สามีสมฺพนฺธ ใน วิปากาวเสนฺตฺตา เหตุ ใน ปเวเสนฺติ อิทํ ก็ดี สดฺตมํ ก็ดี อปฺปุตฺตกํ ก็ดี วิเสสน ของ สาปเตยฺยํ ราชโกสํ สมฺปาปฺณียกมฺม ใน ปเวเสนฺติ ๆ

มหาราช อาลปน ปน ศัพฺพ วากยารมฺภ ปฺลณฺถํ สยกตฺตา ใน ปริกฺขิณํ ๆ กิตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺส ก็ดี คหปติสฺส ก็ดี วิเสสน ของ เสฏฺฐิสฺส โข ศัพฺพ วจนาลงฺการ เสฏฺฐิสฺส สามีสมฺพนฺธ ใน ปฺลณฺถํ ปฺราณํ วิเสสน ของ ปฺลณฺถํ จ สองศัพฺพ วากยสมฺมจฺยตฺต เข้ากับ ตสฺส เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส ปฺราณํ ปฺลณฺถํ ปริกฺขิณํ และ (ตสฺส เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส) นวํ ปฺลณฺถํ อนฺนปจฺจิตํ ปฺลณฺถํ วุตฺตกมฺม ใน อนฺนปจฺจิตํ เสฏฺฐิสฺส จฺญจฺจอนภิตกตฺตา ใน อนฺนปจฺจิตํ ๆ กิตบถ กมฺมวาทก ตสฺส ก็ดี คหปติสฺส ก็ดี วิเสสน ของ เสฏฺฐิสฺส นวํ วิเสสน ของ ปฺลณฺถํ

มหาราช อาลปน จ ปน สองศัพฺพ นิปาตสมฺมทฺส เสฏฺฐี สยกตฺตา ใน ปจฺจติ^๓ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก (หรือ เสฏฺฐี วุตฺตกมฺม ใน ปจฺจติ อคฺคินา อนภิตกตฺตา ใน ปจฺจติ ๆ อาขยาตบถ กมฺมวาทก) อหฺช กาลสฺสคฺตมฺมี ใน ปจฺจติ คหปติ วิเสสน ของ เสฏฺฐี มหาโรรุเว สลฺลยาวิเสสน ของ นิรเเย ๆ วิสยาธาร ใน ปจฺจติ อิติ ศัพฺพ สรฺูป ใน วจฺนํ ๆ

^{๒-๓} ปจฺจิตฺต, ปจฺจติ มาจาก ปจฺ ชาติ (หฺง, ตํม, สฺก, ไหม้) ชาตินี้ ในสัททมนิติปกรณฺ ชาติมาลา จัดเป็นชาติ ๒ คณะ คือ ภาวาทิคณะ (สกัมมชาติ) มีรูปเป็น ปจติ, ปจฺนติ และ ทิวาทิคณะ (อกัมมชาติ) มีรูปเป็น ปจฺจติ, ปจฺจฺนติ เป็น กตฺตฺวาจก

๑๔๙

ราชา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก สตฺถุ สามีสมฺพนฺธ
ใน วจฺณ ๆ อวฺตฺตกมฺม ใน สุตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อาห

ภนฺเต อาลปฺน อโห ศัพฺพํ สํเวคฺตฺถ กมฺมํ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ
อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ภาริยํ วิคฺคิกตฺตา ใน โหติ (หรือ ภาริยํ วิเสสน ของ
กมฺมํ ๆ ลิงฺคตฺถ)

เสฏฺฐิ สยกตฺตา ใน ปริภุญฺชิ และ อกาสิ เอว ศัพฺพํ อวฺชารณ เข้ากับ
น ๆ สองศัพฺพํ ปฏฺฐิเสธ ใน ปริภุญฺชิ และ อกาสิ กิริยาสองบถ อาขยาตบถ
กตฺตฺวาจก โภเค ลกฺขณ ใน วิชฺชมาเน ๆ ลกฺขณกิริยา เอตฺตเก วิเสสน ของ
โภเค นาม ศัพฺพํ สลฺยาโชตฺก เข้ากับ เอตฺตเก อตฺตนา กรณ ใน ภุญฺชิ

คฺคฺมหาทิเส วิเสสน ของ พุทฺเธ ๆ ลกฺขณ ใน วิหรนฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา
ธฺรฺวิหาเร วิสยาธาร ใน วิหรนฺเต ปุณฺณกมฺมํ อวฺตฺตกมฺม ใน อกาสิ อิติ
ศัพฺพํ อาการ ใน อาห ๆ

สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก มหาราช อาลปฺน
เอวํ สองศัพฺพํ สจฺจวาทลิงฺคตฺถ ทุมฺเมธปฺปคฺคฺลา สยกตฺตา ใน คเวสนฺติ
น ศัพฺพํ ปฏฺฐิเสธ ใน คเวสนฺติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก นาม ศัพฺพํ สลฺยาโชตฺก
เข้ากับ ทุมฺเมธปฺปคฺคฺลา โภเค อวฺตฺตกมฺม ใน ลกฺขิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน
คเวสนฺติ นิพฺพานํ อวฺตฺตกมฺม ใน คเวสนฺติ

ปณฺ ศัพฺพํ สมฺปิณฺฑนฺตฺถ อฺปฺปณฺนตฺตฺหา สยกตฺตา ใน หนฺติ ๆ
อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก โภเค อวฺตฺตกมฺม ใน นิสฺสาย ๆ เหตุ ใน อฺปฺปณฺน- เอเต
วิเสสน ของ ทุมฺเมธปฺปคฺคฺเล ๆ อวฺตฺตกมฺม ใน หนฺติ ที่มฺรตฺตํ อจฺจนฺตสํโยค
ใน หนฺติ อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อาห อิมํ วิเสสน
ของ คาลํ ๆ อวฺตฺตกมฺม ใน อาห

โภคา สยกตฺตา ใน หนฺนฺติ ๆ อาขยาตบถ
กตฺตฺวาจก ทุมฺเมธํ วิเสสน ของ ปฺปคฺคฺลํ ๆ
อวฺตฺตกมฺม ใน หนฺนฺติ, จ ศัพฺพํ วิเสสโชตฺก
โภคา สยกตฺตา ใน หนฺนฺติ โน ศัพฺพํ ปฏฺฐิเสธ

ใน หนนฺติ ๆ อาขยาตบพ กตฺตฺวจาก
 ปารคเวสิโน วิเสสน ของ ปุคฺคเล ๆ
 อวุตตกมฺม ใน หนนฺติ, ปุคฺคโล สยกตฺตา
 ใน หนนฺติ ๆ อาขยาตบพ กตฺตฺวจาก โภกตฺตฺนฺหา
 เหตุ ใน หนนฺติ ทุมเมโธ วิเสสน ของ ปุคฺคโล
 อญฺเญ วิเสสน ของ ปุคฺคเล ๆ อวุตตกมฺม ใน
 หนนฺโต ๆ อุปมาวิเสสน ของ ปุคฺคโล อิว
 สัพพํ อุปมาโชตก เข้ากับ อญฺเญ ปุคฺคเล
 หนนฺโต อตฺตํ อวุตตกมฺม ใน หนนฺติ อิติ
 สัพพํ สรฺูป ใน อิมํ คาลํ ฯ

พระปิฎกโกศล มโนโร วัดปากน้ำ
 สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
 ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓

บรรพภาค

สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่กท๖๐๐๒/๓๕๙๔ สำนักงานเขตพาศิเจริญ ๔๖ซอยเพชรเกษม๕๔กทม.๑๐๑๖๐
๒ มิถุนายน ๒๕๕๑ เรื่อง การทำบัตรประจำตัวประชาชนของพระภิกษุสามเณร
นั้ศกานพระคุณเจ้าเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อ้างถึงหนังสือ กรมการปกครอง
ที่ มท ๐๓๐๕.๒/ว ๙๕๕๒ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ สิ่งที่ส่งมาด้วย
สำเนาหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๐๕.๒/ว ๙๕๕๒ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน
๒๕๕๐ จำนวน ๑ ฉบับ ด้วยกรมการปกครองมีหนังสือที่ มท ๐๓๐๕.๑/ว ๙๕๕๒
ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ เรื่องแนวทางปฏิบัติกรณีพระภิกษุสามเณรขอมิบัตรประจำ
ตัวประชาชนโดยให้สำนักงานเขตพิจารณาดำเนินการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน
ให้ซึ่งตามกตหมายพระภิกษุสามเณรเป็นบุคคลยกเว้นไม่ต้องทำบัตรประจำตัว
ประชาชนทั้งนี้แล้วแต่ความประสงค์ของพระภิกษุสามเณรแต่ละรูป สำนักงานเขต
พาศิเจริญขอแจ้งหลักตามประกอบการพิจารณาทำบัตรดังนี้ ๑.ทะเบียนบ้านของ
วัดหรือสำเนาทะเบียนของวัดที่ปรากฏรายการของพระภิกษุสามเณรเป็นผู้อาศัย
๒.คำนำหน้าเป็น "พระภิกษุ" หรือ "สามเณร" หากได้รับพระราชทานสมณศักดิ์
ให้ใบให้ถูกต้อง ๓.หนังสือสุทธิ ๔.หลักฐานอื่น ๆ (ถ้ามี) เช่นสูติบัตร บัตรประจำตัว
ประชาชนเดิม หนังสือเดินทาง ควรนำมาด้วย เพื่อให้ชื่อตัวชื่อสกุลภาษาอังกฤษ
ถูกต้องครบถ้วน ๕.ค่าทำเนียมกรณีขอมิบัตร ๒๐ บาท เนื่องจากเป็นบุคคลยกเว้น
สำนักงานเขตพาศิเจริญขอให้พระภิกษุสามเณรที่ประสงค์จะทำบัตรประจำตัว
ประชาชนติดต่อยื่นคำร้องได้ที่ฝ่ายทะเบียนสำนักงานเขตพาศิเจริญในวันและเวลา
ราชการแต่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับพระภิกษุสามเณรขอให้ยื่นคำร้องในช่วงบ่าย
ของวันเสาร์เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ ของทุกสัปดาห์วันหยุดนักขัตฤกษ์ จึงเรียนมาเพื่อ
โปรดทราบ ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง นคร บุญชนะ(นายนคร บุญชนะ)
ผู้อำนวยการเขตพาศิเจริญ ฝ่ายทะเบียน โทร. ๐๒๔๑๓๐๓๘๓ ต่อ ๖๖๑๓, ๖๖๑๒
โทรสาร ๐๒๔๑๓๐๓๘๓ ต่อ ๖๖๑๓

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.๓.๓

บรรพภาค

ที่ กท ๖๐๐๒/๓๕๗๔

สำนักงานเขตภาษีเจริญ

๔๖ ซอยเพชรเกษม ๕๔

กทม. ๑๐๑๖๐

๒ มิถุนายน ๒๕๕๑

เรื่อง การทำบัตรประจำตัวประชาชนของพระภิกษุสามเณร

นัสนการ พระคุณเจ้า เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

อ้างถึง หนังสือกรมการปกครองที่ มท ๐๓๐๕.๒/ว ๗๕๕๒

ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกรมการปกครองที่ มท ๐๓๐๕.๒/ว ๗๕๕๒

ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยกรมการปกครองมีหนังสือที่ มท ๐๓๐๕.๑/ว ๗๕๕๒ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ เรื่องแนวทางปฏิบัติกรณีพระภิกษุสามเณรขอมีบัตรประจำตัวประชาชน โดยให้สำนักงานเขตพิจารณาดำเนินการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนให้ ซึ่งตามกฎหมายพระภิกษุสามเณรเป็นบุคคลยกเว้นไม่ต้องทำบัตรประจำตัวประชาชน ทั้งนี้แล้วแต่ความประสงค์ของพระภิกษุสามเณรแต่ละรูป สำนักงานเขตภาษีเจริญขอแจ้งหลักฐานประกอบการพิจารณาทำบัตร ฯ ดังนี้

๑. ทะเบียนบ้านของวัดหรือสำเนาทะเบียนของวัดที่ปรากฏรายการของพระภิกษุสามเณรเป็นผู้อาศัย

๒. คำนำหน้าเป็น "พระภิกษุ" หรือ "สามเณร" หากได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ให้แก้ไขให้ถูกต้อง

๓. หนังสือสุทธิ

๑๕๓

๔. หลักฐานอื่นๆ (ถ้ามี) เช่น สูติบัตร บัตรประจำตัวประชาชนเดิม
หนังสือเดินทาง ควรนำมาด้วย เพื่อให้ชื่อตัว ชื่อสกุลภาษาอังกฤษถูกต้องครบถ้วน

๕. ค่าธรรมเนียมกรณีขอมีบัตร ๒๐ บาท

เนื่องจากเป็นบุคคลยกเว้น สำนักงานเขตภาษีเจริญ ขอให้พระภิกษุ
สามเณรที่ประสงค์จะทำบัตรประจำตัวประชาชน ติดต่อยื่นคำร้องได้ที่ฝ่าย
ทะเบียนสำนักงานเขตภาษีเจริญ ในวันและเวลาราชการ แต่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับพระภิกษุสามเณร ขอให้ยื่นคำร้องในช่วงบ่ายของวันเสาร์
เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ ของทุกสัปดาห์ ยกเว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ.

ขอแสดงความเคารพอย่างยิ่ง

นกร บุญชนะ

(นายนกร บุญชนะ)

ผู้อำนวยการเขตภาษีเจริญ

ฝ่ายทะเบียน

โทร. ๐๒ ๔๑๓ ๐๓๘๓ ต่อ ๖๖๑๒, ๖๖๑๓

โทรสาร ๐๒ ๔๑๓ ๐๓๘๓ ต่อ ๖๖๑๓

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ สระเช่นไร จัดเป็นครุ ๆ
๒. ทิฆะสระสนธิ มีเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ ในที่เช่นไร จึงทิฆะสระหน้าได้ ๆ
อิทาเนวาทิ เป็นสนธิอะไร ๆ ตัดและต่ออย่างไร ๆ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ๆ
ข. สตุถาโร มีวิธีทำตัวอย่างไร ๆ
ค. ปณณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน ๆ
ฌ. วิเสสนสัพพนามมีลักษณะอย่างไร ๆ
ง. ภนฺเต, สายํ ในอรรถยศัพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร ๆ
๔. ในอาขยาต จักวาจากไว้เท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ วาจากไหนลงปัจจัยอะไร ๆ
๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ และจะกำหนดรู้ได้
อย่างไรว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอะไร ๆ อปายคามิโน (สตุตา) ลงปัจจัย
อะไร ๆ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๆ
๖. อะไรชื่อว่าตปฺปฐิสมาส ๆ ตปฺปฐิสมาส กับ อพยยิภาวสมาส ต่างกัน
อย่างไร ๆ อจฺจราสทสฺสปริวุโต (เทวปฺตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง
จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๆ
๗. ภาวตัทธิต เป็นนามหรือคุณ ๆ ต่างจากตัทธิตถิต้อย่างไรบ้าง ๆ
เทสนากุสลดา ลงปัจจัยอะไร ๆ ในตัทธิตไหน ๆ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๆ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. สระในบาลีภาษามี ๘ ตัว ๆ คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๆ สระที่เป็นที่ฆะล้วนเช่นนี้ คือ อา อิ ู เอ โอ และสระที่เป็นรัสสะ คือ อ อิ ู มีพยัญชนะสังโยค และนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง จัดเป็นครุ มีเสียงหนักเหมือนคำว่า ภูปาโล มนุสฺสนุโท โกเสยฺย เป็นต้น ๆ

๒. ที่ฆะสระสนธิ มี ๒ ๆ คือ ที่ฆะสระหน้าอย่าง ๑ ที่ฆะสระหลังอย่าง ๑ ๆ ที่ฆะสระหน้าในที่เช่นนี้ คือ เมื่อสระหลังลบแล้วที่ฆะได้ ตัวอย่าง กิสุ-อิธ ลบ อิ ที่ อิธ แล้วที่ฆะสระหน้าได้ คือ ที่ฆะ อุ ที่ กิสุ เป็น อุ เป็น กิสุธ หรือ สาธุ-อิติ เป็น สาธุติ เป็นต้น หรือมีพยัญชนะอยู่หลังที่ฆะสระหน้าได้ตัวอย่าง มุนิ-จเร เป็น มุนิจเร ๆ

อิทานวาทํ เป็นโลปสระสนธิ และที่ฆะสระสนธิ ๆ ตัดเป็น
อิทานิ - เอว - อหํ

ระหว่าง อิทานิ - เอว สระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่นคั่น
ในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อิ ที่ อิทานิ ต่อเป็น อิทานว

ระหว่าง อิทานว - อหํ สระทั้งสอง คือ สระหน้าและสระหลัง
เป็นรัสสะมีรูปเป็น อ เสมอกัน เมื่อลบ อ ที่ อิทานว แล้วต้องที่ฆะสระ
ที่ไม่ได้ลบ คือ อ ที่ อหํ เป็น อา ต่อเป็น อิทานวาทํ ๆ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. นามที่ทั่วไปแก่ คน, สัตว์, ที่, อื่น ได้ เหมือนคำว่า มนุสฺโส มนุสฺย
ติรจฺฉาโน สัตว์ดิรัจฉาน นครํ เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณนาม ๆ

ข. สตฺถาโร มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ สตฺถาโร ศัพท์เดิมเป็น สตฺถ
ลง โย ปฐมาวิภคติ ทุตยาวิภคติ และอาลปนวิภคติ พหูวนะ เอา อุ การันต์
ที่ สตฺถ เป็น อาร มีรูปศัพท์เป็น สตฺถาร แล้วเอา โย ปฐมาวิภคติ

๑๕๖

ทุติยวิภัติ และอาลปนวิภัติ พหุวจนะ เป็น โอ สำเร็จรูปเป็น
สตถาโร ฯ

ก. ปณฺณรสี เป็นสังขยาชนิคปุณฺณสังขยา ฯ

ฃ. วิเสสนสัพพนาม มีลักษณะอย่างนี้ คือ คล้าย ๆ กับคุณนาม
แต่มีวิธีแจกไม่เหมือนคุณนาม ฯ

ง. ฃนฺเต เป็นนิบาตบอกอาลปนะ ส่าย เป็นนิบาตบอกกาล ฯ

๔. ในอาชยาดัตตวาทกไว้ ๕ ฯ คือ กัตตวาทก ๑ กัมมวาทก ๑ ภาววาทก ๑
เหตุกัตตวาทก ๑ เหตุกัมมวาทก ๑ ฯ ในแต่ละวาทกลงปัจจัยดังนี้

กัตตวาทก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ, เอ, ย, ฃ, ฃา, นา, ฃหา, โอ,
ฃณ, ฃย

กัมมวาทก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อี อาคม หน้า ย ด้วย

ภาววาทก ลง ย ปัจจัย

เหตุกัตตวาทก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฃณ, ฃย, ฃาเป, ฃาปย

เหตุกัมมวาทก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ฃาเป ด้วย
ลง ย ปัจจัยกับทั้ง อี อาคม หน้า ย ด้วย ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ ฯ คือ กัตตรูป ๑ กัมมรูป ๑ ภาวรูป ๑ ฯ
และจะกำหนดรู้ได้ว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอย่างนี้ คือ รูปวิเคราะห์
แห่งสาธนะใด เป็นกัตตวาทกกัฏฐิ เป็นเหตุกัตตวาทกกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็น
กัตตรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป
รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทกสาธนะนั้นเป็นภาวรูป ฯ

อปายคามิโน (สตฺตา) ลง ฃณ ปัจจัย เป็น กัตตรูป กัตตฺสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า อปายํ ฃณฺณนฺตติ อปายคามิโน (สตฺตา) หรือ
เป็นกัตตรูป กัตตฺสาธนะ ลงในอรรถแห่งตฺสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า อปายํ
ฃณฺณนฺตติ สึเลนาติ อปายคามิโน (สตฺตา) หรือเป็นสมาสรูปตฺสสึละสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า อปายํ ฃณฺณํ สึเลเมเตสนฺตติ อปายคามิโน (สตฺตา) ฯ

๑๕๗

๖. นามศัพท์มี อ วิภัติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย
ชื่อว่าตปฺปริสสมาส ๑ ตปฺปริสสมาสกับอภยิภาวสมาสต่างกันอย่างนี้ คือ
ตปฺปริสสมาสมิบทหลังเป็นประธาน ไม่ได้นิยมลิงค์และวณะ ตัวอย่างเช่น
สุขํ ปตุโต สุขปฺปตุโต (ปุริโส บุรุษ) ถึงแล้วซึ่งสุข รูปะ สณฺหา รูปสณฺหา
ความสำคัญในรูป วเน ปุฬํ วนปุฬํ ดอกไม้ในป่า ส่วนอภยิภาวสมาส
มิบทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสัคและนิบาต บทหลังเป็นนปฺสกลิงค์
เอกวณะ ตัวอย่างเช่น นครสุส สมปี อุปนคร ที่ใกล้แห่งเมือง ชื่อว่าที่ใกล้
แห่งเมือง ๑

อจนฺราสทสฺสปริวโต (เทวปฺตุโต) เป็นตติยาตปฺปริสสมาส มีภวิญฺตปฺปริส
สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ.ตป. วิ. อจนฺรานํ สทสฺสํ อจนฺราสทสฺสํ

ค.ตป. วิ. อจนฺราสทสฺเสน ปริวโต อจนฺราสทสฺสปริวโต (เทวปฺตุโต) ๑

๗. ภาวตฺทิตินาม ๑ ต่างจากตทสฺสตติตฺทิตินามอย่างนี้ คือ ภาวตฺทิตินาม
ตฺทิตินาม ลงปัจจัย ๖ ตัว คือ ตฺต, ญฺย, ตฺตฺน, ตา, ณ, กณฺ เทน
ภาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็นแห่ง... ตัวอย่าง สหายตา ความเป็นแห่งสหาย
เป็นต้น ส่วนตทสฺสตติตฺทิตินามตฺทิตินาม ลงปัจจัย ๕ ตัว คือ วิ, ส, สฺ, อิก,
อิ, ร, วณฺตุ, มนฺตุ, ณ เทน อตฺติศัพท์ แปลว่า มี ตัวอย่าง ปญฺหา อสฺส
อตฺติติ ปญฺหา ปญฺหา ของชนนั้น มีอยู่เหตุนี้ (ชนนั้น) ชื่อว่ามีปัญญา ๑

เทสนากุสลตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหตฺทิตินาม ๑ ตั้งวิเคราะห์ว่า
เทสนากุสลาณํ สมุโห เทสนากุสลตา แปลว่า ประชุมแห่ง(บุคคลทั้งหลาย)
ผู้ฉลาดในการแสดง ชื่อว่าเทสนากุสลตา (ประชุมแห่งบุคคลผู้ฉลาด
ในการแสดง) หรือลง ตา ปัจจัย ในภาวตฺทิตินาม ๑ ตั้งวิเคราะห์ว่า
เทสนากุสสฺส ภาโว เทสนากุสลตา แปลว่า ความเป็นแห่งบุคคลผู้ฉลาด
ในการแสดง ชื่อว่าเทสนากุสลตา (ความเป็นแห่งบุคคลผู้ฉลาดในการแสดง) ๑

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เจดย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. กงคาย นิพพุตตา นาคราชาโน จินตยีสฺ มนุสฺสา ตถาคตสฺส
สกุการํ กโรนฺติ มยํ ก็ นุ กโรมาติฯ เต สุวณฺณรชตมณฺมียา นาวาโย
มาเปตฺวา สุวณฺณรชตมณฺมียะ ปลฺลงเก ปลฺลหาเปตฺวา ปลฺลจวณฺณปทุมสณฺณนํ
อุทกํ กตฺวา ภาณเต อมฺหากํปิ อนุคฺคหํ กโรถาติ อตฺตโน อตฺตโน นาวํ
อภฺริหณตฺถาย สตุการํ ยาจิํสฺฯ มนุสฺสา จ นาคา จ ตถาคตสฺส ปุชฺชํ กโรนฺติฯ
มยํ ก็ นุ กโรมาติ ภูมมฺภุจกเทเว อาทิ กตฺวา ยาว อกฺนิภูจพฺรหฺมโลกา
สพฺพเทวตา สกุการํ กรีํสฺฯ ตตฺถ นาคา โยชนิกานิ จตฺตาดิจตฺตานิ อุทฺธิปํสฺฯ
เอวํ เหฏฺฐา นาคา ภูมิตเล มนุสฺสา รุกฺขจฺจณฺปพฺพตาทีสุ ภูมมฺภุจกเทวตา
อนฺตลิกฺเข อากาสฏฺฐกเทวตาติ นาคภวณํ อาทิ กตฺวา จกฺกวาพปริยนฺเตน
ยาว พฺรหฺมโลกา จตฺตาดิจตฺตานิ อุตฺสาปีตานิ อเหสฺสํฯ จตฺตนฺตเรสฺส ฐา
ฐชนฺตเรสฺส ปตาภา เตสํ อนฺตรนฺตรรา ปุพฺพทามวาสจฺจณฺณฐปาติสกุการो อโหสิฯ
สพฺพาลงฺการปฏฺิณฺณทิตา เทวปฺตฺตา ฉณเวสํ คเหตฺวา อุคฺโขสมยมานา อากาเส
วิจรีํสฺฯ ตโยเอว กิร สมามา มหนฺตา อเหสฺสํ ยมกปาฏิหาริยสมาคโม
เทโวโรหณสมาคโม อยํ กงฺโกโรหณสมาคโมติฯ ปรีตีเร พิมฺพิสาโรปิ ลิจฺจวีหิ
กตสกุการโต ทฺวิคฺคณํ สกุการํ สขฺเขตฺวา ภควโต อากมณํ อุทิกฺขมาโน อฏฺฐาสิฯ

๑๐๗

แปล โดยอรรถ

๒. สตุถา อิทํ อตีตํ อหริตฺวา ตทา ภิกฺขเว อหํ สงฺโฆ พฺราหฺมณเณ
อโหสิ มยา สุตฺตมสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส เจตียงฺกเณ ติณานิ อุทฺธฏฺฐานิ ตสฺส
เม กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมฺหํ วิหิตฺวานุคณฺณํ กตฺวา สฺพุทฺธํ สมตฺถํ
กริสุ มยา ตตฺถ วาลูกา โอภิณฺณา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมฺหํ
วาลูกํ โอภิริสุ มยา ตตฺถ วณฺกุสฺสมหิ ปุชา กตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน
อฏฺฐโยชนมฺหํ นานาวณฺณานิ ปุปฺพานิ โอภิณฺณานิ เอกโยชนญฺจเน กงฺคาย
อุทกํ ปณฺจวณฺณเณหิ ปทุเมหิ สลฺลนฺนํ มยา ตตฺถ กมฺมตฺถุทเทเน ภูมि
ปริปุโผสิตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิยํ โปกฺขรวสฺสํ วสฺสิ มยา ตตฺถ
ปตาคา อาโรปีตา นตฺตตฺถ พทฺธํ ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน ยาว อกฺนิภูจฺภวนา
ธชฺชปตาคจฺจตฺตตฺถตฺถาตีหิ สกฺลจกฺกวาพคฺคํ เอกุสฺสํ วิย ชาตํ อิติ โฆ
ภิกฺขเว เอส ปุชาสกฺกาโร มยฺหํ เนว พุทฺธานุภาเวน นิพฺพตฺโต น นาค-
เทวพฺรหฺมานุภาเวน อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจาคานุภาเวนาคิ วตฺวา ฐมฺมํ
เทเสนฺโต อิมํ คาลมาห

มตฺตาสฺสปริจฺจาคา

จเช มตฺตาสฺสํ ธีโร

ปสฺเส เจ วิปฺลํ สฺขํ

สมฺปสฺสํ วิปฺลํ สฺขนฺนติฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.นาคผู้พระราชทาน. ผู้บังเกิดแล้ว ในแม่น้ำชื่อว่าคงคา คิดแล้วว่า
อ.มนุษย์ท. ย่อมกระทำ ซึ่งสักการะ แก่พระตถาคต อ.เราท. จะกระทำ ซึ่งอะไร
หนอแล ดังนี้ ๑ อ.นาคผู้พระราชทาน. เหล่านั้น เนมิตแล้ว ซึ่งเรือท. อันสำเร็จ
แล้วด้วยทองและเงินและแก้วมณี จัดตั้งแล้ว ซึ่งบัลลังก์ท. อันสำเร็จด้วยทอง
และเงินและแก้วมณี กระทำแล้ว ซึ่งน้ำ อันคายแล้วด้วยดอกปทุมอันมีสีห้า
ทูลอ้อนวอนแล้ว ซึ่งพระศาสดา เพื่อประโยชน์แก่อันเสด็จขึ้นเฉพาะ สู่เรือ
ของตนๆ ด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ของทรงกระทำ ซึ่งการ
อนุเคราะห์ แม้แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ดังนี้ ๑ อ.มนุษย์ท. ด้วย อ.นาคท. ด้วย
ย่อมกระทำ ซึ่งการบูชา แก่พระตถาคต ๑ อ.เทวดาทั้งปวงท. กระทำ ซึ่งเทวดาผู้
ดำรงอยู่ที่ภาคพื้น ท. ให้เป็นต้น เพียงไร แต่พรหมโลกชั้นอกนิฏฐะ คิดแล้วว่า
อ.เราท. จะกระทำ ซึ่งอะไรหนอ ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งสักการะ ๑ อ. - ใน
มนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย เหล่านั้นหนา นาคท. ยกขึ้นแล้ว ซึ่งฉัตรและฉัตร
ซ้อน ท. อันประกอบแล้วด้วยโยชน ๑ อ.ฉัตรและฉัตรซ้อนทั้งหลาย เป็นฉัตร
อันมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย คือ อ.นาคท. ในภายใต้อ.มนุษย์ท. บนพื้นแห่ง
แผ่นดิน อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่บนภาคพื้น ท. ในที่ ท. มีต้นไม้และกอไม้และภูเขา
เป็นต้น อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่ในอากาศ ท. ในอากาศเป็นที่เห็นซึ่งรูปในระหว่าง
ให้ยกขึ้นแล้ว กระทำ ซึ่งภพแห่งนาคให้เป็นต้น เพียงไรแต่พรหมโลก โดยที่สุด
รอบแห่งจักรวาล ได้เป็นแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ๑ อ.ชงท. ได้มีแล้ว ในระหว่าง
แห่งฉัตรท. อ.ชงแผ่นผ้าท. ได้มีแล้ว ในระหว่างแห่งชงท. อ.สักการะมีพวงแห่ง
ดอกไม้และจุมเป็นเครื่องอบและรูปเป็นต้น ได้มีแล้ว ในระหว่าง ๑ แห่งชง
และชงแผ่นผ้าท. เหล่านั้น อ.เทพบุตรท. ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องอลังการ
ทั้งปวง ถือเอาแล้ว ซึ่งเพศแห่งบุคคลผู้เล่นซึ่งมหรสพที่วิวาหาร้องอยู่แล้ว

๑๐๙

ในอากาศฯ ได้ยินว่า อ.สมาคม ท. สาม นั้นเทียว คือ อ.สมาคมในกาลเป็นที่ทรง
กระทำซึ่งยมกปาฏิหาริย์ อ.สมาคมในกาลเป็นที่เสด็จลงจากเทวโลก อ.สมาคม
ในกาลเป็นที่เสด็จลงสู่แม่น้ำชื่อว่าคงคา นี้ เป็นสมาคมใหญ่ ได้เป็นแล้ว ฯ
แม้ อ.พระเจ้าพิมพิสาร ทรงจัดแจงแล้ว ซึ่งสักการะ อันคุณด้วยสอง แต่สักการะ
อันเจ้าลิจฉวี ท. ทรงกระทำแล้ว ได้ประทับยืนทอดพระเนตรอยู่แล้ว ซึ่งการเสด็จ
มา แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ฝั่งอื่น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มาแล้ว ตรัสว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย ในกาลนั้นเราได้เป็นสังขพราหมณ์ เราได้ออนหญ้าที่ลานพระเจดีย์
ของพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อสุลิมะ ด้วยผลกรรมของเรานั้น ชนจำนวนมาก
จึงได้ทำหนทาง ๘ โยชน์ ให้ปราศจากตอและหนาม ทำให้สะอาด มีพื้นเรียบ
เสมอกัน เราได้เกลี่ยทรายลง ที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น
ชนจำนวนมาก จึงเกลี่ยทรายลง บนหนทาง ๘ โยชน์ เราได้ทำการบูชา
ด้วยดอกไม้ป่าทั้งหลาย ที่พระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ชนจำนวนมาก
จึงได้โปรยดอกไม้ นานาพรรณลง บนหนทาง ๘ โยชน์ น้ำในแม่น้ำคงคา ในที่
ประมาณ ๑ โยชน์ จึงคายไปด้วยดอกปทุม ๕ สี เราได้ใช้น้ำในลักจั่น ประพรม
ภาคพื้น ที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ฝนโบกขรพรรษ จึงตก
ในเมืองไพศาลี เราได้ชักธงแผ่นผ้าขึ้นและกันร่มไว้บนพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรม
ของเรานั้น ท้าวทองจักรวาล จึงได้เป็นประหนึ่งว่ามีมหรสพอย่างเดียวกัน ด้วยธงชัย
ธงแผ่นผ้า และฉัตรซ้อน ๆ กันเป็นต้น ตลอดจนถึงอกนิษฐภพ ภิกษุทั้งหลาย
ด้วยเหตุฉะนี้แล บูชาสักการะนี้ ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ด้วยพุทธานุภาพ ก็หามิได้
บังเกิดขึ้น ด้วยอานุภาพของนาคเทวดาและพรหม ก็หามิได้ แต่ว่าบังเกิดขึ้น

๑๑๐

ด้วยอนุภาพการบริจาคนี้อย่างน้อย ในอดีตกาล ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรง
แสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ถ้าบุคคล พึงเห็นสุขอันไพบูรณ์ เพราะสละสุขพอ
ประมาณเสีย ชีรชน เมื่อเห็นสุขอันไพบูรณ์ ก็พึง
สละสุขพอประมาณเสีย ดังนี้ ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตคุตุโต วัดสุทัศน์เทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒

องฺกุรเทวปุตฺตวตฺถุ

ติณฺโพนฺโถ ฌตฺตานีติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา ปณฺทกมฺพลสฺสียํ
วิหรนฺโต ฌกฺกํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

วตฺถุ เย ฌมานปฺปสฺสตา ธีรราติ คากาย วิตฺถาริตเมว ฯ วตฺถุเตนฺตํ
ตตฺถ อินฺทํ อารพฺภ โส กิร ฌนฺนุทฺตฺตฺถุสฺส ฌนฺโตคํ ปิณฺทาย ปวิญฺจสฺส
อตฺตโน อากตํ กญฺจกฺกํ ทาเปสิ ตทสฺส ปุณฺณํ ฌกฺกเรน ทสฺสสฺสทสฺสทานิ
ทฺวาทสโยชนิกํ อุตฺถนปฺนฺตี กตฺวา ทินฺนทานโต มหปฺพลตรํ ชาตํ ตสฺมา
เอวมาห ฯ เอวํ วตฺเต สตฺถา ฌกฺก ทานนฺนาม วิเจยฺย ทาตุํ วัฏฺฐติ เอวณฺตํ
สฺกฺเขตเต สฺวตฺตพิชฺ ฌี มหปฺพลํ โหติ ตฺวํ ปน น ตถา อภาสิ เตนฺ เต
ทานํ น มหปฺพลํ ชาตฺนฺติ อิมมตฺถํ วิภาเวนฺโต

วิเจยฺย ทานํ ทาทพฺพิ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺพลํ ฯ

วิเจยฺย ทานํ สฺกตปฺปสฺสตฺถํ

เย ทกฺขิณฺญยา อธิ ฌีวโลเก

เอเตสฺส ทินฺนทานิ มหปฺพลานิ

วิชานิ วตฺตานิ ยถา สฺกเขตเตติ

วตฺวา อุตฺตรํ ฌมฺมํ เทสนฺโต อีมา คากา อภาสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ร. ๓

สัมพันธ์ไทย

องฺกุรเทวปฺตฺตวตฺถุ วุตฺตกมฺม ใน วุจฺเจเต มยา อนภินิหิตกตฺตา ใน วุจฺเจเต ๑
อาชฺยาตบฺท กมฺมวาทก ๑

สตุถา สยกตฺตา ใน กเถสิ ๑ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ตินฺโทสานิ
เขตฺตานิ สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ อาทยตฺถ ใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสน ของ
ฐมฺมเทสนํ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน กเถสิ ปณฺฑิตกมฺมพลฺลิตายํ อุปฺปเลสิกาธาร ใน
วิหรนฺโต ๑ อพฺพนฺตรกิริยา ของ สตุถา องฺกุโร อวุตฺตกมฺม ใน อารพฺก ๑
สมานกาลกิริยา ใน กเถสิ ๑

วตฺถุ วุตฺตกมฺม ใน วิตุถาริตํ มยา อนภินิหิตกตฺตา ใน วิตุถาริตํ ๑
กิตฺตบฺท เหตุกมฺมวาทก เย ฌานปฺปสุตฺตา ฐีรา สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ อาทยตฺถ ใน
คาลาย ๑ อาธาร ใน วิตุถาริตํ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ วิตุถาริตํ ๑

หิ ศัพท์ ทพฺพหิกรณโชตก เอตํ วิเสสน ของ วณฺณ ๑ วุตฺตกมฺม ใน วุตฺตํ
มยา อนภินิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ๑ กิตฺตบฺท กมฺมวาทก ตตฺถ วิเสสน ของ วตฺถุสฺมี ๑
อาธาร ใน วุตฺตํ อินฺทกํ อวุตฺตกมฺม ใน อารพฺก ๑ สมานกาลกิริยา ใน วุตฺตํ

กิริ ศัพท์ อนุสฺสวณฺตฺถ โส วิเสสน ของ อินฺทโก ๑ เหตุกตฺตา ใน
ทาเปสิ ปุคฺคํ การิตกมฺม ใน ทาเปสิ ๑ อาชฺยาตบฺท เหตุกตฺตฺวาจก
อนฺรุทฺตฺเถรสุส สมฺปทาน ใน ทาเปสิ อนฺโตะคามํ สมฺปาปฺณียกมฺม ใน ปวิญฺจสุส
ปิณฺฑาย สมฺปทาน ใน ปวิญฺจสุส ๑ วิเสสน ของ อนฺรุทฺตฺเถรสุส อตฺตโน
สมฺปทาน ใน อามตํ ๑ วิเสสน ของ กญฺจฺจุภิกฺขุ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน ทาเปสิ,

ตํ วิเสสน ของ ปุณฺณํ ๑ สยกตฺตา ใน ชาตํ ๑ กิตฺตบฺท กตฺตฺวาจก อสุส
วิเสสน ของ อินฺทกสุส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน ปุณฺณํ องฺกุเรน อนภินิหิตกตฺตา ใน
ทินฺน- ทสวสฺสสทฺสฺตานิ อจฺจนฺตสฺโยค ใน ทินฺน- ทวาทสโยชนิกํ วิเสสน ของ
อุทฺทฺชนปฺนฺตี ๑ อวุตฺตกมฺม ใน กตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ทินฺน- ทินฺนทานโต
อปาทาน ใน มหปฺพลตฺร ๑ วิกติกตฺตา ใน ชาตํ,

โส วิเสสน ของ อินทโก ๆ สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
ตสฺมา เหตุ ใน อาห เอวํ กิริยาวิเสสน ใน อาห ๆ

สตฺถา สยกตฺตา ใน อภาสี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เอวํ วิเสสน
ของ วจเน ๆ ลกฺขณ ใน วุตฺเต เตเน วิเสสน ของ อินทเกณ ๆ อนภิหิตกตฺตา ใน
วุตฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา

องฺกุร อาลปน ทาคฺคํ ตุมตฺถกตฺตา ใน วัฏฺฐติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
ทานํ อวุตฺตกมฺม ใน ทาคฺคํ นาม ศัพท์ สลฺยาโชตก เข้ากับ ทานํ วิเจยฺย*
ปฺปพฺพกาลกิริยา ใน ทาคฺคํ,

ทานํ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เอวํ ศัพท์ ปการตฺถ
ตํ วิเสสน ของ ทานํ สกฺเขเตเต อาธาร ใน สุวุตฺต- สุวุตฺตพีฬ อุปมาลึงกตฺถ
วีย ศัพท์ อุปมาโชตก เข้ากับ สกฺเขเตเต สุวุตฺตพีฬ มหปฺพลํ วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ,

ปน ศัพท์ วิเสสโชตก ตวํ สยกตฺตา ใน อภาสี น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน
อภาสี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตธา กิริยาวิเสสน ใน อภาสี,

ทานํ สยกตฺตา ใน ชาตํ ๆ กิตฺตบท กตฺตฺวาจก เตเน วิเสสน ของ
การณฺเน ๆ เหตุ ใน ชาตํ เต สามีสมฺพนฺธ ใน ทานํ น ศัพท์ ปฏิเสธนตฺถ
มหปฺพลํ วิกตฺติกตฺตา ใน ชาตํ อิติ ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปฺปพฺพกาลกิริยา
ใน วิภาเวนฺโต อิมํ วิเสสน ของ อตฺถํ ๆ การิตกมฺม ใน วิภาเวนฺโต ๆ
อพฺภนฺตรกิริยา ของ สตฺถา

ทานํ วุตฺตกมฺม ใน ทาทพฺพํ ปุคฺคเลน อนภิหิตกตฺตา
ใน ทาทพฺพํ ๆ กิตฺตบท กมฺมวาทก ตตฺถ วิเสสน ของ
เขตฺเต ๆ อาธาร ใน ทาทพฺพํ วิเจยฺย ปฺปพฺพกาลกิริยา
ใน ทาทพฺพํ, ทานํ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจก ยตฺถ วิเสสน ของ เขตฺเต ๆ อาธาร ใน
ทินฺนํ ๆ วิเสสน ของ ทานํ มหปฺพลํ วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ,

* วิเจยฺย : เลือกลงแล้ว, ตรวจแล้ว, คั่นคว่ำแล้ว, สอบสวนแล้ว...ฯลฯ มาจาก วิ + จิ
(เจย = ก่อสร้าง, สังสม) + ตฺนาทิปัจจาย แปลงตฺนาทิเป็น ย เอา อิ เป็น เอ ช้อน ย

ทาน์ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
 วิเจยฺย ปุพฺพกาลกิริยา ใน ทาน์ สยกตฺตํ วิกตฺกตฺตา
 ใน โหติ, เย วิเสสน ของ ทกฺขิณฺเอยฺยา ๆ สยกตฺตา ใน
 อตฺถิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อิธ วิเสสน ของ ชีวโลเก ๆ
 อาธาร ใน อตฺถิ, ทานานิ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท
 กตฺตฺวาจก ตถา ศัพฺพํ อุปเมยฺยโชตก เอเตสฺส วิเสสน ของ
 ทกฺขิณฺเอยฺยสฺส ๆ อาธาร ใน ทินฺนานิ ๆ วิเสสน ของ ทานานิ
 มหปฺพลานิ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ วิชานิ สยกตฺตา ใน
 โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก วุตฺตานิ วิเสสน ของ
 วิชานิ ยถา ศัพฺพํ อุปมาโชตก สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อาธาร ใน วุตฺตานิ
 มหปฺพลานิ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ

(หรือสัมพันธ์ว่า ทานานิ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท
 กตฺตฺวาจก เอเตสฺส วิเสสน ของ ทกฺขิณฺเอยฺยสฺส ๆ อาธาร ใน
 ทินฺนานิ ๆ วิเสสน ของ ทานานิ มหปฺพลานิ วิกตฺกตฺตา
 ใน โหติ วิชานิ อุปมาลึงคตฺถ วุตฺตานิ วิเสสน ของ
 วิชานิ ยถา ศัพฺพํ อุปมาโชตก เข้ากับ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 วุตฺตานิ
 วิชานิ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ใน วุตฺตานิ)

อิติ ศัพฺพํ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน เทเสนฺโต
 อุตฺตรํ กิริยาวิเสสน ใน เทเสนฺโต ฌมฺมํ อวุตฺตกมฺม ใน เทเสนฺโต ๆ อพฺภนฺตร-
 กิริยา ของ สดฺธา อีมา วิเสสน ของ คาธา ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อภาสิ
 (อิติ ศัพฺพํ สรฺูป ใน เอตํ วจฺนํ) ฯ

พระปิฎกโกศล มโนโร วัดปากน้ำ
 สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
 ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒

๑. ชิวหุคฺ - ปลายลัน เป็นกรรมของอักขระอะไรบ้าง ฯ และอักขระเหล่านั้นเกิดในฐานไหน ฯ เรียกว่าอะไร ฯ
๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ ในที่เช่นไร ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ สุตตฺถเจว เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส ฯ
 - ข. เทวเต มีวิธีทำตัวอย่างไร ฯ
 - ค. อสํติ เป็นได้กี่ลึงค์ ฯ
 - ฌ. ตุมฺห เป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลึงค์ ฯ
 - ง. ยคุเม เป็นคำสำหรับเรียกใคร ฯ
๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม นิยมลงในที่เช่นไร ฯ วุปสมิสฺส, ปจฺจาสิสนฺติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ
๕. คุณาธิปํจย คือ ปํจยอะไร ฯ บอกกาลอะไร ฯ ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็นย ฯ ฌมฺมเทสนา ลงปํจยอะไร ฯ เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๖. อะไรชื่อว่าพหุพพิหิสมาส ฯ ที่เรียกว่า ตฺลยาธิกรณพหุพพิหิ กับ ภินนาธิกรณพหุพพิหิ นั้น มีข้อสังเกตต่างกันอย่างไร ฯ ปริปัญฺณวิสฺตฺวโส (ปริโส) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ
๗. ณ ปํจย มีไหนตํทิตไหนบ้าง ฯ และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ วนฺณวนฺตํ (ปฺปฬ) ลงปํจยอะไร ฯ ในตํทิตไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาฬีไวยากรณ์

๑. ชิวหุคฺ - ปลายลีน เป็นกรณีของอักขระ ๗ ตัว คือ ต ถ ท ฐ น ล ส ฯ และ
อักขระเหล่านั้นเกิดในฐานพิน ฯ เรียกว่า **ทนุตชา** ฯ
๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะ
อยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ฯ ยกตัวอย่างประกอบดังนี้
เมื่อมีสระอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง เช่น **ตาสฺ-อหํ** เป็น **ตาสาหํ**,
วิทฺถนฺ-อญฺ เป็น **วิทฺถนญฺ** เป็นต้น
เมื่อมีพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง เช่น **อริยสจฺจานํ-**
ทสฺสนํ เป็น **อริยสจฺจานทสฺสนํ**, **พฺพุทฺธานํ-สาสนํ** เป็น **พฺพุทฺธานสาสนํ** เป็นต้น
สุตฺตญฺ-เอว เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ฯ ตัดเป็น
สุตฺตํ-จ-เอว
ระหว่าง **สุตฺตํ - จ** ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่หลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้า
ให้แปลงนิคคหิตที่ **สุตฺตํ** เป็นพยัญชนะสุตฺตวรรคได้ คือ แปลงนิคคหิต เป็น **ญ**
ต่อเป็น **สุตฺตญฺ**
ระหว่าง **สุตฺตญฺ-เอว** ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะกั้นใน
ระหว่าง ลปสระหน้า คือ **อ** ที่ **สุตฺตญฺ** ต่อเป็น **สุตฺตญฺ-เอว** ฯ
๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ
 - ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ เหมือนคำว่า
ปญฺชิตฺตโร เป็นบัณฑิตกว่า **ปาปโร** เป็นบาปกว่า ชื่อวิเศษ ฯ
 - ข. **เทวเต** เป็นอาลปนะ ทำตัวอย่างนี้ คือ **เทวเต** ศัพท์เดิมเป็น **เทวตา** ลง
ลิ ปฐมา วิภตฺติ เอกวจนะ **เอา** **อา** กับ **ลิ** เป็น **เอ** สำเร็จรูปเป็น **เทวเต** ฯ
 - ค. **อสีติ** เป็นได้ลิङ्ค์เดียว คือ **อิตถิลิङ्ค์** ฯ
 - ฅ. **ตุมฺห** เป็นสัพพนามชนิดปฐิสสัพพนาม มัชฌมบุรุษ ฯ เป็นได้ ๒ ลิङ्ค์
คือ **ปุงลิङ्ค์** และ **อิตถิลิङ्ค์** ฯ

ง. **ยคุเม** เป็นคำสำหรับร้องเรียกให้คนสูงกว่าตนตั้งใจฟังคำที่ผู้พูดประสงค์จะว่าไม่มีคำแปลในภาษาของเราให้ตรงกันได้ และคำเช่นนี้ ก็ไม่มีใครมีใช้นัก ในภาษาของเราเห็นมีอยู่แต่คำทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า "สรวมชีพ" หรือ "ขอเดชะ" ซึ่งเป็นคำพูดเพื่อจะให้พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชหฤทัยฟังคำที่จะพูดต่อไป หรือเป็นคำพูดที่ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ หรือบ่าวพูดกับนายก็ได้ ฯ

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด หียัตตนิ อัจฉตนิ และ กาลาติปัตติ ส่วน อิ อาคม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด อัจฉตนิ ภวิสสันติ และ กาลาติปัตติ ฯ

วุปสมิสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิ บทหน้า อุป บทหน้า สม ธาตุ ในความสงบ อ ปัจจัย อัม วิภัติหมวดอัจฉตนิ ลบ อิ ที่ วิ ที่มะ อุ ที่ อุป เป็น อุ แปลง อัม เป็น อีสฺ สำเร็จรูปเป็น **วุปสมิสุ** ฯ

ปจจาสิสนติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปติ บทหน้า อา บทหน้า สีส ธาตุ ในความปรารถนา ความหวัง ความอยากได้ อ ปัจจัย อนติ วิภัติหมวดัตตมานา แปลง ติ เป็น ตย แปลง ตย เป็น จจ สำเร็จรูปเป็น **ปจจาสิสนติ** ฯ

๕. **ตฺนาทิปัจจัย** คือปัจจัยมี **ตฺน** เป็นต้น หมายถึงปัจจัย ๓ ตัว คือ **ตฺน ตฺวา ตฺวาน** ฯ **ตฺนาทิปัจจัย**บอกอดีตกาล ฯ ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อธาตุมีอุปสัคอยู่หน้า เช่น อา อุปสัคบทหน้า ทา ธาตุ ในความให้ แปลงตฺนาทิปัจจัยเป็น **ย** สำเร็จรูปเป็น **อาทาย** เป็นต้น ฯ

ธมฺมเทศนา ลง **ยฺ** ปัจจัย ฯ เป็นถาวรรูป ถาวรฐานะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **ธมฺมเทศนํ ธมฺมเทศนา** ฯ

๖. **สมาสอย่างหนึ่งมีบทอื่นเป็นประธาน** ชื่อว่า **พหุพพิหิสมาส** ฯ ที่เรียกว่า **"ตุลยาริกรรมพหุพพิหิ"** กับ **"ภินนาริกรรมพหุพพิหิ"** นั้น มีข้อสังเกตต่างกันอย่างนี้ คือ

ศุลาชาธิกรณพหุพพิหิ ในวิเคราะห์แห่งสมาสทั้งหลาย บทประธาน และบทวิเศษณะมีวิภัติและลิงค์เสมอกัน แปลกแต่บทสัพพนามที่เป็น ประธาน แห่งบทสมาส ตัวอย่างเช่น อาคตา สมณา ยัม โส **อาคตสมโน** (อาราโม) เป็นต้น

ส่วนภินนาธิกรณพหุพพิหิ ในวิเคราะห์แห่งสมาส บททั้งหลายมีวิภัติ ต่างกัน ตัวอย่างเช่น อสิ หตุเถ ยสฺส โส **อสิหตุโ** (โยโซ) เป็นต้น ฯ

ปริปฺณฺณวิสฺทวสุ (ปริโส) เป็นฉฎฐีพหุพพิหิสมาส มีอสมการ- ทิคุสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกฺ. วิ. วิสฺติ วสุตานิ **วิสฺทวสุตานิ**

ฉ.พหุพ. วิ. ปริปฺณฺณานิ วิสฺทวสุตานิ ยสฺส โส **ปริปฺณฺณวิสฺทวสุ**
(ปริโส)

๓. ณ ปัจจย มีในโคตตัตถิต รากาติตัตถิต สมุหัตถิต ตทสฺสตติตัตถิต และ ภาวตัตถิต ฯ และใช้ต่างกันดังนี้

ในโคตตัตถิต ใช้แทน **อปฺจย** ศัพท์ แปลว่า **เหล้ากอ**

ในรากาติตัตถิต ใช้แทน **รตุต** ศัพท์ แปลว่า **ย้อมแล้ว** เป็นต้น

ในสมุหัตถิต ใช้แทน **สมุห** ศัพท์ แปลว่า **ประชุม**

ในตทสฺสตติตัตถิต ใช้แทน **อตฺถิ** ศัพท์ แปลว่า **มี**

ในภาวตัตถิต ใช้แทน **ภาว** ศัพท์ แปลว่า **ความเป็น**

วณฺณวนฺตํ (ปฺปฬ) ลง **วณฺตุ** ปัจจย ฯ ในตทสฺสตติตัตถิต ฯ ตั้งวิเคราะห์ ว่า **วณฺ** โณ **อสุส** **อตฺถิ** **วณฺณวนฺตํ** (ปฺปฬ) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ราชา เอวรูป กิร อมฺพรุกฺโข อุจฺจิโตติ สุตฺวา มา นํ โกจิ
ฉินฺทิตฺติ อารกฺขํ จเปสึ ฯ โส ปน คณฺเฑน โรปิตตฺตา คณฺทามฺพรุกฺโขเตว
ปณฺณายิ ฯ ชุตฺตกาปิ อมฺพปฏฺกานิ ขาทิตฺวา อเร พุทฺธจิตฺตฺติยา สมฺโม โคตโม
คณฺทามฺพรุกฺขมฺเล ปาณฺฑิหาริยํ กริสฺสตีติ ตุมฺเหหิ โยชนพฺภนฺตเร ตทพฺพสาตาปิ
อมฺพโปตฺกา อุปฺปาณฺฑาปีตา คณฺทามฺโพ นาม อยฺยนฺติ วตฺวา เต อุจฺฉิณฺณอมฺพญฺจฺหิ
ปหฺริสฺสุ ฯ สกฺโก วาตฺวลาหกเทวปฺตฺตํ อาณฺาเปสึ ติตฺตฺติยานํ มณฺทปํ วาเตหิ
อุปฺปาณฺฑเตว อุฏฺการมฺมมฺยํ จิปาเปหิตฺติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ สุริยเทวปฺตฺตํ
อาณฺาเปสึ สุริยมณฺทลํ นิคฺคณฺหนฺโต ตาเปหิตฺติ ฯ โสปี ตถา อกาสิ ฯ ปฺน
วาตฺวลาหกํ อาณฺาเปสึ วาตฺมณฺทลํ อุจฺฉาเปนฺโต ยาหิตฺติ ฯ โส ตถา กโรนฺโต
ติตฺตฺติยานํ ปคฺคมฺริตเสทสฺสรีเร รชวณฺญิโย โอกิริ ฯ เต ตามฺพวมฺมิกสฺสทิสฺสา อเหตุํ
วสฺสวลาหกํ อาณฺาเปสึ มหนฺตานิ มหนฺตานิ พินฺทุนิ ปาเตหิตฺติ ฯ โส ตถา
อกาสิ ฯ อถ เนสํ กาโย กพฺรคาวิสฺสทิสฺโส อโหสิ ฯ เต นิคฺคณฺหา พฺตฺวา สมฺมุข-
สมฺมุขญฺจฺจาเนยฺว ปลาสิสฺสุ ฯ เอวํ ปลายนฺเตสฺสุ ปฺรณกสฺสปฺสฺส อุปฺญฺจาโก เอโก
กสฺสโก อิทานิ เม อยฺยานํ ปาณฺฑิหาริยกรณฺเวลา ตํ ปาณฺฑิหาริยํ ปสฺสสิสฺสสามิตฺติ
โคณฺเณ วิสฺสชฺเชตฺวา ปาโต ว อากตํ ยาคุญฺญเจว โยตฺตณฺจ คเหตุว
อาคจฺฉนฺโต ปฺรณํ ตถา ปลายนฺตํ ทิสฺวา ภนฺเต อหํ อยฺยานํ ปาณฺ्डิหาริยํ
ปสฺสสิสฺสสามิตฺติ อาคจฺฉามิ ตุมฺเห กหํ คจฺฉณฺตาติ กิณฺเต ปาณฺฑิหาริเยน อิมํ เม
กุญฺญณฺจ โยตฺตณฺจ เทหิตฺติ ฯ โส เตน ทินฺนํ กุญฺญณฺจ โยตฺตณฺจ อาทาย นทิสฺสิ
คณฺตฺวา กุญฺญํ โยตฺเตน อตฺตโน คีวํ พนฺธิตฺวา รหเท ปตฺติตฺวา อุทกพฺพพฺพเก
อุจฺฉาเปนฺโต กาลํ กตฺวา อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺติ ฯ สตฺถา อากาเส รตนจฺงกมํ
มาเปสึ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตสุมี ขณ มหาชน สาธุการ ปวตเตติ ฯ ตสุส สาธุการปวตตน-
กาเล สตถา ตวามหติยา ปริสาย จิตตํ โอโโลเกนโต เอกกสฺส โสฬสนนํ
อาการานํ วเสน จิตฺตวารี อญฺญาสิ ฯ เอวํ ลหุกปรีวตฺตํ พุทฺธานํ จิตฺตํ ฯ โย โย
ยสุมี รมเม ยสุมิญจ ปาฏิหาริเย ปสนฺโน ตสุส ตสุส อชฺฌาสยวเสน รมมญจ
กเถสิ ปาฏิหาริยญจ อกาสิ ฯ เอวํ รมเม เทสิยมาเน ปาฏิหาริเย จ กริยมาเน
มหาชนสฺส รมมาภิสมโย อโหสิ ฯ สตถา ปน ตสุมี สมากเม อคฺคตโน มนํ
คเหตฺวา อญฺญํ ปณฺหํ ปุจฺฉิตฺตํ สมตฺถํ อทิสฺวา นิมฺมิตฺตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ เตน
ปุจฺฉิตฺตํ ปณฺหํ สตถา วิสฺสขฺเขสิ ฯ สตถารา ปุจฺฉิตฺตํ โส วิสฺสขฺเขสิ ฯ ภควโต
จํกมณกาเล นิมฺมิโต จานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ ฯ นิมฺมิตฺตสฺส จํกมณกาเล
ภควา จานาทีสุ อญฺญตรํ กปเปสิ ฯ ตมตฺถํ ทสฺเสตฺถํ นิมฺมิโต จํกมตฺติ
วาทิอาทิ วุตฺตํ ฯ เอวํ กโรนฺตสฺส สตฺถุ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา รมมกถญจ สุตฺวา
ตสุมี สมากเม วิสติยา ปาณโกณฺฐิณํ รมมาภิสมโย อโหสิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.๕. ๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระราชา ทรงสดับแล้วว่า ได้ยินว่า อ. ต้นแห่งมะม่วง อันมี
อย่างนี้เป็นรูป ตั้งขึ้นแล้ว ดังนี้ ทรงตั้งไว้แล้ว ซึ่งการรักษาทั่ว ด้วยพระดำรัส
ว่า อ.ใครๆ อย่าตัดแล้ว ซึ่งต้นแห่งมะม่วงนั้น ดังนี้ ฯ ก็ อ.ต้นแห่งมะม่วงนั้น
ปรากฏแล้วว่า อ. ต้นไม้ชื่อว่าคณทามพะ ดังนี้แน่นอน เทียว เพราะความที่แห่งต้น
แห่งมะม่วงนั้น เป็นต้นไม้อันบุคคลผู้รักษาซึ่งอุทยานชื่อว่าคณทะ ปลูกแล้ว ฯ
แม้ อ.นักเลง ท. เคี้ยวกินแล้ว ซึ่งมะม่วงอันสุกแล้ว ท. กล่าวแล้วว่า
ดูก่อนเดิรถียผู้อันโทษประทุษร้ายแล้วท. เว้ย อ.มะม่วงต้นอ่อนท. แม้อันเกิด
แล้วในวันนั้น ในภายในแห่งโยชน์ อันท่าน ท. ยังบุคคลให้ถอนขึ้นแล้ว ด้วย
อันคิดว่า อ.พระสมณะ ผู้โคดม จักทรงกระทำ ซึ่งปาฏิหาริย์ ที่โคนแห่งต้นไม้
ชื่อว่าคณทามพะ ดังนี้ อ.ต้นไม้ นี้ ชื่อว่าคณทามพะ ดังนี้ ประหารแล้ว
ซึ่งเดิรถีย ท. เหล่านั้น ด้วยเมสึดแห่งมะม่วงอันเป็นเคน ท. ฯ อ.ท้าวสักกะ
ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหะ ด้วยพระดำรัสว่า อ.ท่าน
ยังลม ท. ให้เพิกขึ้นแล้ว ซึ่งมณฑป ของเดิรถีย ท. จงให้ซัดไป บนพื้นอัน
แปลเปื้อนแล้วด้วยอุจจาระ ดังนี้ ฯ อ.เทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหะนั้น ได้กระทำ
แล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ อ.ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าสุริยะ
ด้วยพระดำรัสว่า อ.ท่าน ยึดไว้อยู่ ซึ่งมณฑลแห่งพระอาทิตย์ จงยังมณฑลแห่ง
พระอาทิตย์ให้ร้อน ดังนี้ ฯ อ.เทพบุตรชื่อว่าสุริยะเมื่อนั้น ได้กระทำแล้วเหมือน
อย่างนั้น ฯ อ.ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหะ
ด้วยพระดำรัสว่า อ.ท่านจงไป ยังมณฑลแห่งลมให้ตั้งขึ้นอยู่ ดังนี้ อีก ฯ อ.เทพบุตร
ชื่อว่าวาตวลาหะนั้น กระทำอยู่ เหมือนอย่างนั้น ไปรยลงแล้ว ซึ่งเกลียวแห่งรุติ ท.
บนสรีระอันมีเหงื่อไหลออกแล้ว ของเดิรถีย ท. ฯ อ.เดิรถีย ท. เหล่านั้น

เป็นผู้แทนกับด้วยจอมพลกอนแดง ได้เป็นแล้ว ๆ อ. ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว
ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวัสสวาทหะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยังหยาด ท. อันใหญ่
อันใหญ่ จงให้ตก ดังนี้ ๆ อ. เทพบุตรชื่อว่าวัสสวาทหะนั้น ได้กระทำแล้ว
เหมือนอย่างนั้น ๆ ครั้งนั้น อ. กาย ของเดียรธีย์ ท. เหล่านั้น เป็นกายเช่นกับ
ด้วยแม่โคต่าง ได้เป็นแล้ว ๆ อ. เดียรธีย์ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีคณะออกแล้ว
เป็น หนีไปแล้ว ในที่ทั้งมีหน้าพร้อมทั้งมีหน้าพร้อมนั้นเทียว ๆ ครั้นเมื่อ
เดียรธีย์ ท. เหล่านั้น หนีไปอยู่ อย่างนี้ อ. ขาวนา คนหนึ่ง ผู้เป็นอุปัชฌาย์
ของศาสดาชื่อว่าปุณณกัสสปะ คิดแล้วว่า อ. กาลนี้ เป็นเวลาเป็นที่กระทำซึ่ง
ปาฏิหาริย์ แห่งพระผู้เป็นเจ้าท. ของเรา ย่อมเป็น อ. เรา จักเห็น ซึ่งปาฏิหาริย์
นั้น ดังนี้ ปล่อยแล้ว ซึ่งโค ท. ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้ออันเต็มแล้วด้วยข้าวต้ม
ด้วยนั้นเทียว ซึ่งเชือกด้วย อันอันตนนำมาแล้ว ในเวลาเช้าเทียว มาอยู่
เห็นแล้ว ซึ่งศาสดาชื่อว่าปุณณะ ผู้หนีไปอยู่ เหมือนอย่างนั้น กล่าวแล้วว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กระผม ย่อมมา ด้วยความหวังว่า อ. เรา จักเห็น
ซึ่งปาฏิหาริย์ แห่งพระผู้เป็นเจ้าท. ดังนี้ อ. ท่าน ท. จะไป ในที่ไหน ดังนี้ ๆ
อ. ศาสดาชื่อว่าปุณณะนั้น กล่าวแล้วว่า อ. ประโยชน์อะไร แก่ท่าน ด้วยปาฏิหาริย์
อ. ท่าน จงให้ ซึ่งหม้อนี้ด้วย ซึ่งเชือกนี้ด้วย แก่เรา ดังนี้ ๆ อ. ศาสดาชื่อว่าปุณณะ
นั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้อด้วย ซึ่งเชือกด้วย อันอันขาวนานั้นให้แล้ว ไปแล้ว
สู่ฝั่งแห่งแม่น้ำ ผูกแล้ว ซึ่งหม้อ ที่คอ ของตน ด้วยเชือก กระโดดลงแล้ว
ในห้วงน้ำ ยังฟองแห่งน้ำ ท. ให้ตั้งขึ้นอยู่ กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว
ในนรกชื่อว่าเวจี ๆ อ. พระศาสดา ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งที่เป็นที่จักรมอันเป็น
วิหารแห่งรัตนะ ในอากาศ ๆ

แปลโดยอรธ

๒. ในขณะนั้น มหาชน ได้ให้สาธุการเป็นไป ฯ ในเวลาที่สาธุการของ
มหาชนนั้นเป็นไป พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูจิตของบริษัซึ่งใหญ่ถึงเพียงนั้น
ได้ทรงทราบวารจิตของแต่ละคน ด้วยอำนาจอาการ ๑๖ อย่าง ฯ จิตของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นไปรวดเร็ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ พระบรมศาสดา
ได้ทรงแสดงธรรม และทรงกระทำปาฏิหาริย์ ด้วยอำนาจอภัยของบุคคล
ผู้เลื่อมใสในธรรมและปาฏิหาริย์นั้น ๆ ฯ เมื่อพระองค์ ทรงแสดงธรรม และ
ทรงกระทำปาฏิหาริย์อยู่ อย่างนี้ การตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่มหาชน ฯ ก็ พระบรม
ศาสดา ทรงกำหนดจิตของพระองค์ ไม่ทรงเห็นใคร ๆ ผู้สามารถจะถามปัญหา
จึงทรงเนรมิต พระพุทธรูปขึ้น ในสมาคมนั้น ฯ พระบรมศาสดา ทรงเฉลย
ปัญหาที่พระพุทธรูปนั้นถามแล้ว ฯ พระพุทธรูปนั้น ก็เฉลยปัญหาที่
พระบรมศาสดาตรัสถามแล้ว ฯ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรม
พระพุทธรูปสำเร็จอริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอริยาบถอื่นเป็นต้น ฯ
ในเวลาที่พระพุทธรูปจงกรม พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงสำเร็จพระอริยาบถ
อย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาพระอริยาบถประทับยืนเป็นต้น ฯ เพื่อจะแสดงเนื้อความ
นั้น พระธรรมสังคากาจารย์ จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า นิมิตฺโต จงฺกมฺติ วา ฯ
เพราะเห็นปาฏิหาริย์ ของพระบรมศาสดา ผู้ทรงกระทำอยู่อย่างนี้ และเพราะได้
ฟังธรรมกถา การตรัสรู้ธรรม จึงได้มีแก่สัตว์ ๒๐ โกฏิ ในสมาคมนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตุโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธไทย
สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๑

๑. เต สพเพปี (ภิกขุ) เอกทิวส์ สตถาริ อุปสงกมิตวา วณทิตวา
นิสินนา อปี นุโฆ โว ภิกขเว ปพพชิตกัจจ มตถกัม ปตตุนติ สตถารา
ปฏฐา เอวมาหิสฺส ภนเต มยฺ เอรูปา จ เอรูปา จ ตสฺมา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตญฺเอย
อรหตฺตํ ปตฺตํ สมตฺตมฺหาติ จินฺเตตฺวา วิหรามติฯ สตถา เตสํ วจันํ สุตฺวา
ภิกขเว ภิกขุณา นาม ปริสุทฺธสีลาทิมตฺตเกน วา อนาคามิสฺสุมตฺตเกน วา
อปฺปกํ โน ภวทฺถุขณฺติ ทฺวํจํ น วฏฺฐติ อสวกฺขยํ ปน อปฺปตฺวา สุจิโตมฺหิตฺติ
จิตฺตํ น อุปฺปาเทตฺตพฺพนฺติ วตฺวา อีมา คาลา อภาสิ

น สีลพฺพตฺตมตฺเตน	พาหุสจฺเจน วา ปน
อถฺวา สมาธิลาเภน	วิวิตฺตสยเนน วา
สุสํมิ เนกฺขมฺมสุขํ	อปฺปชฺชนเสวิตํ
ภิกฺขุ วิสุสาสมาปาที	อปฺปตฺโต อสวกฺขยณฺติฯ

ตตฺถ สีลพฺพตฺตมตฺเตนาติ จตฺตปาริสฺสุทฺธิสํมตฺเตน วา เตรสฺสจฺจค-
คฺคตฺตมตฺเตน วา ฯ พาหุสจฺเจน วาติ ตินฺณํ ปิฎฺฎกานํ อุกฺคหิตมตฺเตน วา ฯ
สมาธิลาเภนาติ อฏฺฐสฺมาปตฺติลาเภน วา ฯ เนกฺขมฺมสุขณฺติ อนาคามิสฺสุขํ ฯ
ตสฺมา อนาคามิสฺสุขํ สุสํมิตฺติ เตตฺตกมตฺเตน วา ฯ อปฺปชฺชนเสวิตนฺติ ปุชฺชนเนหิ
อเสวิตํ อริเยหิ เสวิตเมว ฯ ภิกฺขุติ เตสํ อลฺยตฺตรมาลปฺนโต อาห ฯ
วิสุสาสมาปาทีติ วิสุสาสํ น อปฺปชฺชเยย ฯ อิํ วุตฺตํ โหติ ภิกฺขุ อิมินา
สมฺปนฺนสีลาทีภาวตฺตเกเนว มยฺหํ ภโว อปฺปโก ปริตฺตโกติ อสวกฺขยสงฺขาตํ
อรหตฺตํ อปฺปตฺโต หตฺวา ภิกฺขุ นาม วิสุสาสํ น อปฺปชฺชเยย ยถา หิ
อปฺปมตฺตโกปี คฺวโถ ทฺถคฺคนฺโธ เอวํ อปฺปมตฺตโกปี ภโว ทฺถุขณฺติ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

เต กี่ดี สัพเพ กี่ดี วิเสสน ของ ภิกขุ ๆ สยกตฺตา ใน อาหํสุ ๆ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ สัพเพ เอกทิวสํ กาลสตุตฺมึ ใน อาหํสุ สตฺถารํ อวุตฺตกมฺม ใน อุปสงฺกมิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วนฺทิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน นิสินฺนา ๆ วิเสสน ของ ภิกขุ

ภิกฺขเว อาลปน ปุพฺพชิตกิจฺจํ สยกตฺตา ใน ปตฺตํ ๆ กิตฺตบถ กตฺตฺวาจก อปี ศัพท์ ปุจฺจนตฺถ นฺ โข สองศัพท์ วจนาลงฺการ (หรือ อปี นฺ โข สามศัพท์ นิปาดสมฺห) โว สามีสมฺพนฺธ ใน ปุพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ อวุตฺตกมฺม ใน ปตฺตํ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺจาสฺมา อนนฺทิตกตฺตา ใน ปุจฺจาสฺมา ๆ วิเสสน ของ ภิกขุ เอวํ กิริยาวิเสสน ใน อาหํสุ

ภนฺเต อาลปน มยํ สยกตฺตา ใน อมฺหํ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก เอวฺรฺปา สองบถ วิกตฺติกตฺตา ใน อมฺหํ จ สองศัพท์ ปทสมฺจุยฺยตฺถ เข้ากับ เอวฺรฺปา สองบถ มยํ สยกตฺตา ใน วิหฺรํ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺมา เหตุ ใน วิหฺรํ มยํ สยกตฺตา ใน อมฺหํ ๆ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตกฺขณฺเ กาลสตุตฺมึ ใน อมฺหํ (หรือ กาลสตุตฺมึ ใน ปตฺตํ) เอว ศัพท์ อวฺชารณ เข้ากับ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตกฺขณฺเ อรหตฺตํ อวุตฺตกมฺม ใน ปตฺตํ ๆ ตุมฺมตฺถสมฺปทาน ใน สมตฺถา ๆ วิกตฺติกตฺตา ใน อมฺหํ อิติ ศัพท์ อาการ ใน จินฺตฺเตตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วิหฺรํ อิติ ศัพท์ สรูป ใน เอวํ ๆ

สตฺถา สยกตฺตา ใน อภาสิ ๆ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก เตสํ วิเสสน ของ ภิกฺขุณฺํ ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน วจนํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน สุตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

ภิกฺขเว อาลปน ทฺวํจฺจํ ตุมฺมตฺถกตฺตา ใน วฏฺฏติ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน วฏฺฏติ ๆ อาชฺยาตบถ กตฺตฺวาจก ภิกฺขุณา อนนฺทิตกตฺตา ใน ทฺวํจฺจํ นาม ศัพท์ สลฺลวฺชาตฺถก เข้ากับ ภิกฺขุณา ปริสุทฺทสึลาทิมตฺถเกณ กี่ดี อนาคามิสฺสขมตฺถเกณ

ก็ดี วิเสสน ของ คุณเณ สอนบท ๆ กรรม ใน ทฎฐิ วา สองศัพท์ ปทวิกปุตถ
เข้ากับ ปริสุทฐสีลาทิมุตตเคน และ อนาคามิสุขมุตตเคน อปฺปกํ วิเสสน ของ
ภวทุกขํ โน สามีสมนุส ใน ภวทุกขํ ๆ ลิงคตถ อติ ศัพท์ อาการ ใน ทฎฐิ

ปน ศัพท์ สมปัญฑนตถ จิตตํ วุตตกมม ใน อุปฺปาเตตพพํ ภิกขุณา
อนภิตกตตฺตา ใน อุปฺปาเตตพพํ น ศัพท์ ปฏฺฐิเสธ ใน อุปฺปาเตตพพํ ๆ กิตตบท
เหตุกมมวาก อาสวกุขยํ อวุตตกมม ใน อปฺปตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน
อุปฺปาเตตพพํ อหํ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก สุจิตฺโต วิกตฺติกตฺตา
ใน อมฺหิ อติ ศัพท์ สรฺูป ใน จิตตํ อติ ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน อภาสิ อิมํ วิเสสน ของ คาถา ๆ อวุตตกมม ใน อภาสิ

ภิกขุ อาลปน ภิกขุ สยกตฺตา ใน อาปาติ น ศัพท์
ปฏฺฐิเสธ ใน อาปาติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก
สีลพพตมตฺเตน วิเสสน ของ คุณเณ ๆ ก็ดี
พาหุสจฺเจน ก็ดี สมาริลาเณน ก็ดี วิวิตฺตสยเนน
ก็ดี การเณน ก็ดี กรรม ใน อาปาติ อหํ สยกตฺตา
ใน ศุสามิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก เนกขมมฺสฺขํ
อวุตตกมม ใน ศุสามิ อปฺปฺล
ของ เนกขมมฺสฺขํ อติ ศัพท์ สรฺูป ใน เอตฺตก-^๑
(หรือ สรฺูป ใน เอตฺตกมตฺเตน) เอตฺตกมตฺเตน
วิเสสน ของ การเณน ปน ศัพท์ ปทปฺปฺรณ
อถฺวา ศัพท์ ปทวิกปุตถ เข้ากับสมาริลาเณน วา
สี่ศัพท์ ปทวิกปุตถ เข้ากับ สีลพพตมตฺเตน

^๑เอตฺตก- มีที่มาจาก เอต + ตฺตก ปัจจย มีอรรถเป็นประมาณ วิเคราะห์ว่า

เอตํ ปริมาณมฺสฺสาติ เอตฺตํ ๑ อธิบายปทฐปสฺส
ตฺตกวนตฺต
ก็ ปริมาณมฺสฺสาติ กิตฺตํ เหว ยตฺตํ ตตฺตํ เอตฺตํ ๑ ดังนั้น ศัพท์
เอตฺตก จึงมีอรรถนามอยู่ในตัวแล้ว ๑

๑๔๙

พาหุสัจจน วิวิตตสยเนน และ^๒ ผุสามิ เนกขมมสุหิ
 อปฺปชฺชนเสวิตํ อิติ เอตฺตกมฺมตฺเตน วิสฺสาสํ
 อวฺตตกมฺม ใน อาปาธิ อปฺปตฺโต วิคฺคิกตฺตา ใน
 หุตฺวา ๑ สมานกาลกิริยา ใน อาปาธิ อาสวกฺขยํ
 อวฺตตกมฺม ใน อปฺปตฺโต อิติ ศัพฺพํ สฺรูป ใน อิมํ
 คาถา ๑

ตตฺถ วิเสสน ของ ปทสฺส ๑ นิทฺธารณ ใน ปทสฺส สีสพฺพตมฺมตฺเตน สฺรูป
 ใน อิติ ๑ ศัพฺพํ สฺรูป ใน ปทสฺส ๑ นิทฺธารณีย และ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ
 จตฺตปาริสฺสทธิสีสมฺมตฺเตน กิตฺติ เตรสฺสทฺตฺกคฺคณฺมตฺเตน กิตฺติ วิเสสน ของ คุณฺเนน
 สองบท ๑ กรณ ใน อาปาธิ วา สองศัพฺพํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ จตฺตปาริสฺสทธิ-
 สีสมฺมตฺเตน และ เตรสฺสทฺตฺกคฺคณฺมตฺเตน อิติ ศัพฺพํ สฺรูป ใน อตฺโถ ๑ ลิงฺกตฺถ ๑
 พาหุสัจจน วา สฺรูป ใน อิติ ๑ ศัพฺพํ สฺรูป ใน ปทสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน
 อตฺโถ คิณฺณํ วิเสสน ของ ปิฎฺฎกานํ ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน อุกฺคหิตมฺมตฺเตน (หรือ
 ภาวาทิสมฺพนฺธ ใน อุกฺคหิต-^๓) ๑ วิเสสน ของ คุณฺเนน ๑ กรณ ใน อาปาธิ วา
 ศัพฺพํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ คิณฺณํ ปิฎฺฎกานํ อุกฺคหิตมฺมตฺเตน อิติ ศัพฺพํ สฺรูป
 ใน อตฺโถ ๑ ลิงฺกตฺถ ๑ สมาริธาณํ สฺรูป ใน อิติ ๑ ศัพฺพํ สฺรูป ใน

^๒ วา ศัพฺพํสุดท้าย ผุสามิ เรียกหา อิติ เอตฺตกมฺมตฺเตน อยู่แล้ว ไม่ต้องบอกก็ได้ ๑

^๓ อุกฺคหิต- เป็น ภาวโลป หรือ ภาวปธาน

ในภาษาบาลี มีการใช้ศัพฺพํอยู่ลักษณะหนึ่ง เรียกว่า ภาวโลป (การลบ ภาว ศัพฺพํ) หรือ
 ภาวปธาน (ศัพฺพํที่มีภาวศัพฺพํเป็นปธาน) คือเป็นศัพฺพํที่มีอรรถ ภาว (ความเป็น) ประกอบ
 ร่วมอยู่ด้วย แต่ไม่ปรากฏ ภาวศัพฺพํหรือ ภาว ปัจจย เนื่องจากมีการลบ ภาว ศัพฺพํหรือ ภาว
 ปัจจย แต่อรรถยังคงปรากฏอยู่ ศัพฺพํนี้มีวิเคราะหฺว่า คิณฺณํ ปิฎฺฎกานํ อุกฺคหิตานํ ภาโว
 อุกฺคหิตภาโว, อุกฺคหิตตฺตํ, อุกฺคหิตภาโวติ, อุกฺคหิตตฺตฺตํ อุกฺคหิตมฺมตฺตํ ๑ อุทาหรณํ
 มนุสฺสสฺสปฏิลาโก อรรคภา แก่เป็น มนุสฺสสฺสตฺตปฏิลาโก นาถกรโณ อรรคภา แก่เป็น
 นาถภาวโร ๑

ปทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ อฏฺฐสฺมาปตฺติลาเภณ กรณ ใน อาปาติ วา
ศัพฺท ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ อฏฺฐสฺมาปตฺติลาเภณ อิติ ศัพฺท สฺรูป ใน อตฺโถ ๆ
ลึงคตฺถ ฯ

เนกขมฺมสุขํ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺท ใน ปทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ
อนาคามิสฺสุขํ อวุตฺตกมฺม ใน พุสฺสามี อิติ ศัพฺท สฺรูป ใน อตฺโถ ๆ ลึงคตฺถ ฯ ตสฺมา
เหตุ ใน อาปาติ อหํ สยกตฺตา ใน พุสฺสามี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อนาคามิสฺสุขํ
อวุตฺตกมฺม ใน พุสฺสามี อิติ ศัพฺท สฺรูป ใน เอตฺตก- เอตฺตกมฺมตฺเตน วิเสสน ของ
การณฺณ ฯ กรณ ใน อาปาติ วา ศัพฺท ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ อนาคามิสฺสุขํ
พุสฺสามีติ เอตฺตกมฺมตฺเตน (หรือ ภิกฺขุ สยกตฺตา ใน อาปาติ น ศัพฺท ปฏฺฐิเสธ ใน
อาปาติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตสฺมา เหตุ ใน อาปาติ อหํ สยกตฺตา ใน
พุสฺสามี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อนาคามิสฺสุขํ อวุตฺตกมฺม ใน พุสฺสามี อิติ ศัพฺท
สรูป ใน เอตฺตก- เอตฺตกมฺมตฺเตน วิเสสน ของ การณฺณ ฯ กรณ ใน อาปาติ
วา ศัพฺท ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ อนาคามิสฺสุขํ พุสฺสามีติ เอตฺตกมฺมตฺเตน) ฯ

อปฺปุชฺชนเสวิตํ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺท สฺรูป ใน คาถาปาทสฺส ๆ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ปฺปุชฺชนเนหิ อนภิตกตฺตา ใน อเสวิตํ ๆ กิฉิ เสวิตํ กิฉิ
วิเสสน ของ เนกขมฺมสุขํ ปฺปุชฺชนเนหิ อเสวิตํ วิวริย ใน อริเยหิ เสวิตเมว ๆ วิวณฺ
อริเยหิ อนภิตกตฺตา ใน เสวิตํ เอว ศัพฺท อวธารณ เข้ากับ เสวิตํ อิติ ศัพฺท สฺรูป
ใน อตฺโถ ๆ ลึงคตฺถ ฯ

สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ภิกฺขุ สฺรูป ใน อิติ ๆ
ศัพฺท อาการ ใน อาห เตสํ วิเสสน ของ ภิกฺขุณฺํ ๆ นิทฺธารณ ใน อณฺเวยตรํ
ภิกฺขุํ ๆ นิทฺธารณีย อณฺเวยตรํ วิเสสน ของ ภิกฺขุํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อาลปฺนโต ฯ
อพฺพนฺตรกิริยา ของ สตฺถา ฯ วิสฺสาสฺมาปาติ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺท สฺรูป ใน
ปททฺวยสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ วิสฺสาสํ อวุตฺตกมฺม ใน อาปฺชเชยฺย น
ศัพฺท ปฏฺฐิเสธ ใน อาปฺชเชยฺย ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ของ ภิกฺขุ อิติ ศัพฺท สฺรูป
ใน อตฺโถ ๆ ลึงคตฺถ ฯ

อิท วิเสสน ของ อตุธรูป ๑ สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
 วุตฺตํ วิกติกตฺตา ใน โหติ ภิกฺขุ อาลปน ภิกฺขุ สยกตฺตา ใน อาปฺชเชยฺย น ศัพฺท
 ปฏิเสธ ใน อาปฺชเชยฺย ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อิมินา กัฏฐิ สมฺปนฺนสึลาทิภาว-
 มตฺตเคน กัฏฐิ วิเสสน ของ กุณฺณ เอว ศัพฺท อวธารณ เข้ากับ สมฺปนฺนสึลาทิภาว-
 มตฺตเคน กุณฺณ กรณ ใน อาปฺชเชยฺย ภโว สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท
 กตฺตฺวาจก มยฺหํ สามีสมฺพนฺธ ใน ภโว อปฺปโก กัฏฐิ ปริตฺตโก กัฏฐิ วิกติกตฺตา ใน
 โหติ อปฺปโก วิวริย ใน ปริตฺตโก ๑ วิวณฺณ อิติ ศัพฺท สรูป ใน วิสุตาสํ
 อาสวกฺขยสงฺขาตํ วิเสสน ของ อรหตฺตํ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน อปฺปตฺโต ๑ วิกติกตฺตา
 ใน หุตฺวา ๑ สมานกาลกิริยา ใน อาปฺชเชยฺย นาม ศัพฺท สลฺยาโชตก
 เข้ากับ ภิกฺขุ วิสุตาสํ อวุตฺตกมฺม ใน อาปฺชเชยฺย

หิ ศัพฺท ตปฺปาฎิกรรมโชตก กุโธ สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท
 กตฺตฺวาจก ยถา ศัพฺท อุปฺมาโชตก อปฺปมตฺตโก วิเสสน ของ กุโธ ปี ศัพฺท
 อเปกฺขตฺต เข้ากับ อปฺปมตฺตโก ทุกฺคณฺโธ วิกติกตฺตา ใน โหติ ภโว สยกตฺตา
 ใน โหติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เอวํ ศัพฺท อุปฺเมยฺยโชตก อปฺปมตฺตโก
 วิเสสน ของ ภโว ปี ศัพฺท อเปกฺขตฺต เข้ากับ อปฺปมตฺตโก ทุกฺโข วิกติกตฺตา
 ใน โหติ อิติ ศัพฺท สรูป ใน อิท อตุธรูป ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
 สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
 ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓
บรรพภาค
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่พศ๐๐๐๒/๕๒๕๔ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ นมัสการเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ สิ่งที่ส่งมาด้วย ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๕๐ ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เสนอมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๑๕/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๐ เพื่อให้ความเห็นชอบระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๕๐ และได้ประกาศลงในหนังสือแจ้งการคณะสงฆ์ เล่มที่ ๕๕ ตอนที่ ๕ วันที่ ๒๕ กันยายนพุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งตามความในข้อ ๗.๑ ให้เจ้าคณะภาค ๕ รูป จากผู้แทนคณะสงฆ์หนต่างๆ ทั้ง ๕ หน เป็นคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ความระเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบถวายมาพร้อมนี้ เพื่อให้การดำเนินการการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดบรรลุผลสำเร็จจึงขอความเมตตาอนุเคราะห์พระคุณเจ้าได้โปรดคัดเลือกเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์จำนวน ๑ รูป เพื่อเสนอแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต่อไป จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณา ผลการพิจารณาเป็นประการใดได้โปรดกรุณาแจ้งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบในเวลาอันสมควรด้วย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้. ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง บุญศรี พานะจิตต์ (นางบุญศรี พานะจิตต์) รองผู้อำนวยการปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพภาค

ที่ พศ ๐๐๐๒/๕๒๕๔

สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๖๐

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

นมัสการ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้เสนอมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๑๕/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๐ เพื่อให้ความเห็นชอบระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้ประกาศลงในหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่มที่ ๕๕ ตอนที่ ๕ วันที่ ๒๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งตามความในข้อ ๗.๑ ให้เจ้าคณะภาค ๕ รูป จากผู้แทนคณะสงฆ์ หนต่าง ๆ ทั้ง ๕ หนเป็นคณะกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ความละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบถวายมาพร้อมนี้

เพื่อให้การดำเนินงานการจัดตั้งศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดบรรลุผลสำเร็จ จึงขอความเมตตาคุณพระคุณเจ้า ได้โปรดคัดเลือกเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จำนวน ๑ รูป เพื่อเสนอแต่งตั้งเป็นกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติต่อไป

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณา ผลการพิจารณาเป็นประการใด
ได้โปรดกรุณาแจ้งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบในเวลา
อันสมควรด้วย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง
บุญศรี พานะจิตต์
(นางบุญศรี พานะจิตต์)
รองผู้อำนวยการปฏิบัติราชการแทน
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

๑. ชิวหาหมขุณฺ - ท้ามกลางลิ้น เป็นกรณฺ์ของอักขระอะไรบ้าง ฯ และอักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ฯ เรียกว่าอะไร ฯ
๒. อาเทศสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ เอตมฺมงฺคลมฺตฺมํ เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. คุณนามเช่นไร จัดเป็นอติวิเสส ฯ
 - ข. ภควโต มีวิธีทำตัวอย่างไร ฯ
 - ค. ปุณฺณสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ฯ
 - ฌ. ต ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดไหน ฯ
 - ง. ทานิ ปัจจย ในอํพยศัพท์ เป็นเครื่องหมายอะไร ฯ
๔. สกัมมธาตุ กับ อกัมมธาตุ ใช้ในวาทอะไรได้บ้าง ฯ ภิกฺขุ ธาตุ และ มุจฺจธาตุ เป็นสกัมมธาตุ หรือ เป็นอกัมมธาตุ จงอธิบาย ฯ
๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ฯ ทุกฺทโม (อตฺตา), มรณํ ลงปัจจยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๖. อะไรชื่อว่าทิกฺขุสมาส ฯ ทิกฺขุสมาส กับ วิเสสนบุพฺพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ฯ อนฺโตเคหฺปฺเวสนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ
๗. ตา ปัจจย มีในตัทธิตไหนบ้าง ฯ และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ ทุกฺชี (ชโน), ปาสาทิกํ (รูป), ทฺวาทสโม (วคฺโค) ลงปัจจยอะไร ฯ ในตัทธิตไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ชิวหามขุณฺ - ทามกลางลัน เป็นกรณีของอักษร ๘ ตัว คือ อี อื จ ฌ ช ฌ ฌ, ย, ๑ และอักษรเหล่านั้นเกิดที่เพดาน ๑ เรียกว่า ตาลุชา ๑

๒. อาเทศสระสนธิ แปลงสระเบื้องหน้าได้ในที่เช่นนี้ คือ ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้าเป็น ย ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง อุ. ว่า ปฏิสณฺจารวุตติ-อสุส เป็น ปฏิสณฺจารวุตยสุส, อคฺคิ-อาคารํ เป็น อคฺคยาคารํ, เอา เอ เป็น ย อุ. ว่า เต-อสุส เป็น ตยสุส, เม-อัย เป็น มยัย, เต-อหํ เป็น ตยหํ, เอา โอ เป็น ว อุ. ว่า อถโ-อสุส เป็น อถวสุส, เอา อุ เป็น ว อุ. ว่า พหุ-อาพาโ- เป็น พหฺวพาโ-, จกฺขุ-อาปาถํ เป็น จกฺขฺวปาถํ ๑

เอตมฺมํจกฺกมฺมุตฺตมํ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น เอตํ-มจฺกํ-อฺจฺจตฺมํ

ระหว่าง เอตํ - มจฺกํ ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือ แปลงนิคคหิตที่ เอตํ เป็น ม ต่อเป็น **เอตมฺมํจกฺก**

ระหว่าง **เอตมฺมํจกฺก** - อฺจฺจตฺมํ นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม และ ท ในที่นี้แปลงนิคคหิตที่ **เอตมฺมํจกฺก** เป็น ม ต่อเป็น **เอตมฺมํจกฺกมฺมุตฺตมํ** ๑

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เหมือนคำว่า ปณฺติตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด ปาปตโม เป็นบาปที่สุด จัดเป็น อติวิเสส ๑

ข. ภควโต ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น ภควนฺตุ เอา นฺตุ แห่ง วนฺตุ ปัจจัย กับ ส จตุตถิและณัฐวิภัติเป็น โต สำเร็จรูปเป็น ภควโต ๑

ค. ปุรณฺสํขยา มีวิธีใช้ดังนี้ คือ สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้น ๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า

๑๕๗

เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า บุตรชายที่ ๑ ของผู้มีชื่อไปเรียนหนังสืออยู่ในสำนักครูที่ ๒ พอถึงปีที่ ๓ ก็สอบไล่ได้ประโยคที่ ๔ ยังไม่ถึงชั้นที่ ๕ เป็นต้น ๆ

ฅ. ต ศัพท์ เป็นปฐิสัถพนาม ประณมบุรุษ และเป็นนิยมิวิเสสน สัถพนาม ๆ

ง. ทานิ ปัจจัยในอภัยยศัพท์ เป็นเครื่องหมายสัตตมิมิวิถัตถิลงในกาล ๆ

๔. สกัมมธาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก อกัมมธาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก และเหตุกัตตุวาก ๆ

ภิฏ ธาตุ และ มุฏ ธาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมธาตุ ทั้งอกัมมธาตุ ภิฏ ธาตุ ถ้างในหมวด รุฏ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ต่อย หรือ ทำลาย อุ. สูโท ภาชน ภินุทติ ถ้างในหมวด ทิฏ ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า แดก อุ. ภาชน ภินุทติ

มุฏ ธาตุ ถ้างในหมวด รุฏ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ปล่อย หรือวาง อุ. โคปาโล โคณ มุณจติ ถ้างในหมวด ทิฏ ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า หลุด หรือพ้น อุ. โคโณ มุณจติ ๆ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่า "ผู้" อุ. กุมภ กโรตติ กุมภกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ, เทตติ ทายโก ผู้ให้, ถ้างในอรรถคือตัสสึละ แปลว่า "ผู้-โดยปกติ" อุ. ฐมมวาทิ สึเลนาคี ฐมมวาทิ ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ ปาป กโรติ สึเลนาคี ปาปการิ ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ, ถ้างเป็นสมาธูป-ตัสสึละสาธนะ แปลว่า "ผู้มีอัน - เป็นปกติ" อุ. ฐมม จริตุ สึลมสุสาติ ฐมมจาริ ผู้มีอันประพฤติ ซึ่งธรรมเป็นปกติ ปาปกาตุ สึลมสุสาติ ปาปการิ ผู้มีอันทำซึ่งบาปเป็นปกติ ๆ

ทุททุโม (อุตตา) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุททุโม ทมียเตติ ทุททุโม (อุตตา)

มรณ ลง ย ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า มรณ มรณ หรือ มรยเต มรณ ๆ

๖. กัมมชารยสมาสมีสังขยาอยู่ข้างหน้าชื่อว่า ทิคุสมาส ฯ ต่างกันอย่างนี้ คือ ทิคุสมาสเป็นสมาสที่มีสังขยาอยู่ข้างหน้าบทประธานอยู่ข้างหลัง
 อุ. ตโย โลกา=ติโลกํ ปณฺจ อินฺทฺริยานิ=ปณฺจอินฺทฺริยํ เป็นต้น ส่วนวิเสสน
 บุปพบท กัมมารยสมาส เป็นสมาสที่มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธาน
 อยู่ข้างหลัง อุ. มหนฺโต ปุริโส=มหาปุริโส นีลํ อุปลํ=นีลุปปลํ เป็นต้น ฯ
 อนุโตเคหฺปฺปเวสนํ เป็นฉัฏฐัตถ์ปุริสสมาส มีนิปาตบุพพกะ อพยยิภาว
 สมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

นิปาต. อพยยิ. วิ. เคหสฺส อนุโต อนุโตเคหํ ฯ

ฉ. ตป. วิ. อนุโตเคหสฺส ปเวสนํ อนุโตเคหฺปฺปเวสนํ ฯ

๗. ตา ปัจจยฺ มีใน ๒ ตัทธิต คือ สมุหตัทธิต และภาวตัทธิต ฯ และใช้ต่างกัน
 อย่างนี้ คือ ในสมุหตัทธิต ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม อุ. สหายานํ
 สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย ท. ชื่อ สหายตา ประชุมแห่งสหาย
 ส่วนในภาวตัทธิต ใช้แทน ภาวศัพท์ แปลว่า ความเป็น อุ. สหายสฺส ภาโว
 สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ชื่อ สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ฯ

ทฺฤชี (ชโน) ลง อี ปัจจยฺ ในตทิสตติตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ทฺฤชํ
 อสฺส อตฺถิติ ทฺฤชี (ชโน)

ปาสาทิกํ (รูป) ลง ฦก ปัจจยฺ ในตฺรตยาตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า
 ปสาทํ อาหารตติ ปาสาทิกํ (รูป)

ทฺวาทสโม (วคฺโค) ลง ม ปัจจยฺ ในปฺรณตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ทฺวาทสนํ
 ปฺรโณ ทฺวาทสโม (วคฺโค) ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เจดย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วิปัสสิทสพลสฺส กาลสฺมี หิ มหาเอกสาณฺณกพฺราหฺมโณ นาม
อโหสิฯ อยมฺปนฺน เอตฺรหิ สวตฺถิยํ จูเพกสาณฺณโก นามฯ ตสฺส หิ เอโก
นิวาสนสาณฺณโก อโหสิ พฺราหฺมณียาปิ เอโก อุภินนํปิ เอกเมว ปารุปนํฯ
พหิคมณกาลํ พฺราหฺมโณ วา พฺราหฺมณิ วา ตํ ปารุปติฯ อถกทิวสํ วิหาร
ธมฺมสฺสวเน โฆสิตํ พฺราหฺมโณ อาห โภติ ธมฺมสฺสวณํ โฆสิตํ ก็ ทิวา
ธมฺมสฺสวณํ คมิตฺสสฺสํ อุทาทู รตฺติํ ปารุปนสฺสํ หิ อภาเวน น สกฺกา อมฺเหหิ
เอกโต คณฺตุนฺติฯ พฺราหฺมณิ สามี อหํ ทิวา คมิตฺสสามิตฺติ สากฺกํ ปารุปิตฺวา
อคมาสิฯ พฺราหฺมโณ ทิวสากํ เกเห วิตฺติณามตฺวา รตฺติํ คณฺตฺวา สตฺถุ ปฺรโต
นิสินฺโน ธมฺมํ อสฺสสฺสํฯ อถสฺส สรรี ปรมาณา ปญฺจจณฺณา ปีติ อฺปฺปชฺชํฯ
โส สตฺถารํ ปุชฺชิตฺวาโม หุตฺวา สเจ อิมํ สากฺกํ ทสฺสามิ เนว พฺราหฺมณียา
น มยฺหํ ปารุปนํ ภาวิตฺตํ จินฺตสฺสํฯ อถสฺส มจฺเจรจิตฺตานํ สหสฺสํ
อฺปฺปชฺชํ ปุณฺณํ สทฺธาจิตฺตํ อฺปฺปชฺชํ ตมฺปิ อภิภวณฺตํ ปุณฺณ มจฺเจรสหสฺสํ
อฺปฺปชฺชํฯ อติสฺสํ พลวมจฺเจรํ พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ วิย สทฺธาจิตฺตํ
ปฏฺธิพาหิตฺเตวฯ ตสฺส ทสฺสามิ น ทสฺสามิตฺติ จินฺตณฺตสฺสํ ปจฺจยาโม
วิตฺตฺวาโตฯ ตโต มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต ตสฺมีปิ ทาตุํ นาสฺสํฯ ปจฺจยาเม
สมฺปตฺเต โส จินฺตสฺสํ มม สทฺธาจิตฺเตน มจฺเจรจิตฺเตน จ สทฺธี ยฺยชฺฌณฺตสฺสํ
เทว ยามา วิตฺตฺวา อิทํ มม เอตฺตํ มจฺเจรจิตฺตํ วทฺธมฺมานํ จตฺตฺหิ อปาเยหิ
สํสํ อุกฺกิปิตฺตํ น ทสฺสํ ทสฺสามิ สากฺกนฺติฯ โส มจฺเจรสหสฺสํ อภิภวิตฺวา
สทฺธาจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา สากฺกํ อาทาย สตฺถุ ปาทฺมฺเฐ จเปตฺวา ชิตํ เม
ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตํ มหาสทฺทมกาสิฯ

๑๐๙

แปล โดยอรรถ

๒. ราชา ปเสนทิโกศลโล ฌมมํ สุณนโต ตํ สททํ สุตฺวา ปุจฺจน
 นํ กิํ กิร เตน ชิตนฺติ อาหฯ โส ราชปุริเสหิ ปุจฺจโติ ตมตฺถํ อาโรเจสิฯ
 ตํ สุตฺวา ราชา ทุกฺกัรํ กตํ พุราหุมนฺนํ สงฺกหฺมสฺส กริสฺสามิตี เอกํ
 สาฏกยฺกํ ทาเปสิฯ โส ตมปิ ตถาคตฺสเสว อทาสิฯ ปุณ ราชา เทว จตฺตาริ
 อฏฺฐ โสฬสชาติ ทฺวิคฺฌํ กตฺวา ทาเปสิฯ โส ตานิปี ตถาคตฺสเสว อทาสิฯ
 อถสฺส ราชา ทวตฺตีสยฺกานิ ทาเปสิฯ พุราหุมนฺนํ อตฺตโน อคฺคเหตฺวา
 ลทฺธํ ลทฺธํ วิสฺสชฺเชสิยฺเววติ วาทวิโมจฺนตฺถํ ตโต เอกํ ยฺกํ อตฺตโน เอกํ
 พุราหุมนฺนํ เทว ยฺกานิ คเหตฺวา ตีส ยฺกานิ ตถาคตฺสเสว อทาสิฯ ราชา
 ปน ตสฺมี สตฺตกฺขตฺตุมปิ ททนฺเต ปุณ ทาคฺกาโม ว อโหสิฯ ปุพฺเพ
 มหาเอกสาฏโก จตฺสฏฺฐิยา สาฏกยฺกเคสฺส เทว อคฺคเหสิฯ อยมฺปน
 ทวตฺตีสยฺกคฺลทฺธกาเล เทว อคฺคเหสิฯ ราชา ราชปุริเส อาณานิเปสิ ทุกฺกัรํ
 ภณฺเ พุราหุมนฺนํ กตํ อนฺเตปุเร มม เทว กมฺพเล อหฺราเปยฺยาถาติฯ
 เต ตถา กริสฺสุฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ชื่อ อ. พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎก ได้มีแล้ว ในกาลแห่งพระทศพลพระนามว่าวิปัสสีฯ แต่ว่า อ. พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎก นี้ เป็นผู้ชื่อว่าจุเพกสาฎก ได้เป็นแล้ว ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ในกาลนี้ฯ ก็ อ. ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ผืนหนึ่ง ได้มีแล้ว แก่พราหมณ์นั้น อ. ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ผืนหนึ่ง ได้มีแล้ว แม่แก่นางพราหมณ์ อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม ผืนหนึ่ง นั้นเที่ยว ได้มีแล้ว แก่พราหมณ์และนางพราหมณ์ ท. แม่ทั้งสองฯ อ. พราหมณ์ หรือ หรือว่า อ. นางพราหมณ์ ย่อมห่ม ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม ผืนนั้น ในกาล เป็นที่ไปในภายนอกฯ ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง ครั้นเมื่อการฟังซึ่งธรรม ในพระวิหาร อันบุคคล ป่าวร้องแล้ว อ. พราหมณ์ กล่าวแล้วว่า ลูก่อนนาง ผู้เจริญ อ. การฟังซึ่งธรรม อันบุคคล ป่าวร้องแล้ว อ. เธอ จักไป สู่ที่เป็นที่ฟัง ซึ่งธรรม ในเวลากลางวันหรือ หรือว่า อ. เธอ จักไป สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม ในเวลากลางคืน เพราะว่า อันเราท. ไม่อาจ เพื่ออันไป โดยความเป็นอันเดียวกัน เพราะความไม่มี แห่งผ้าเป็นเครื่องห่ม ดังนี้ฯ อ. นางพราหมณ์ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ นาย อ. จัน จักไป ในเวลากลางวัน ดังนี้ ห่มแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก ได้ไปแล้วฯ

อ. พราหมณ์ ยังกาลอันเป็นส่วนแห่งวัน ให้น้อมล่องไปพิเศษแล้ว ในเรือน ไปแล้ว ในเวลากลางคืน นั่งแล้ว ข้างพระพักตร์ ของพระศาสดา ได้ฟังแล้ว ซึ่งธรรมฯ ครั้งนั้น อ. ปิติ อันมีวรรณะห้า แผ่ไปอยู่ ตลอดสรีระ ของพราหมณ์นั้น เกิดขึ้นแล้วฯ อ. พราหมณ์นั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา ซึ่งพระศาสดา เป็น คิดแล้วว่า ถ้าว่า อ. เรา จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก นี้ไฉน อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม จักไม่มี นั้นเที่ยว แก่นางพราหมณ์ อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ฯ ครั้งนั้น อ. พัน แห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความ ตระหนี่ท. เกิดขึ้นแล้ว แก่พราหมณ์นั้น อ. จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา

๑๑๑

ดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วอีก อ. พันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่
เกิดขึ้นแล้ว อีก ครอบงำอยู่ ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา แม้นั้น ๆ
อ. ความตระหนี่อันมีกำลัง ของพราหมณ์นั้น เป็นราวกะว่า ผูกถือเอาอยู่
ยอมห้ามซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธานั้นเทียว ด้วยประการฉะนี้ ๆ
เมื่อพราหมณ์นั้น คิดอยู่ว่า อ. เรา จักถวาย อ. เรา จักไม่ถวาย ดังนี้ นั้นเทียว
อ. ยามที่หนึ่ง เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว ๆ ในลำดับนั้น ครั้นเมื่อยามอันมีในท่ามกลาง
ถึงพร้อมแล้ว อ. พราหมณ์นั้น ไม่ได้ आजแล้ว เพื่ออันถวาย ในยามอันมีใน
ท่ามกลาง แม้นั้น ๆ ครั้นเมื่อยามอันมีในภายหลัง ถึงพร้อมแล้ว อ. พราหมณ์นั้น
คิดแล้วว่า เมื่อเรา ครอบงำ กับด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธาด้วย
ด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ด้วย นั้นเทียว อ. ยาม ท. สอง
เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว อ. จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ อันมีประมาณ
เท่านี้ ของเรา นี้ เจริญอยู่ จักไม่ให้ เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งศรัทธา จากอบาย ท. สี่
อ. เรา จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก ดังนี้ ๆ อ. พราหมณ์นั้น ครอบงำแล้ว ซึ่งพันแห่งจิต
อันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ กระทำแล้ว ซึ่งจิตอันประกอบพร้อม
แล้วด้วยศรัทธา ให้เป็นปุเรจาริก ถือเอาแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก วางไว้แล้ว ณ ที่ใกล้
แห่งพระบาท ของพระศาสดา ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียงอันดัง ลั่นสามครั้ง ว่า
อันเรา ชนะแล้ว อันเรา ชนะแล้ว ดังนี้ เป็นต้น ๆ

แปล โดยอรรถ

๒. พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสดับธรรมอยู่ ทรงได้ยินเสียงนั้น
จึงตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงถามพราหมณ์นั้น ได้ยินว่า เขาชนะอะไร ๆ พราหมณ์
นั้น ถูกพวกราชบุรุษถาม จึงแจ้งความนั้น ๆ พระราชา ทรงสดับความนั้นแล้ว
จึงทรงดำริว่า พราหมณ์ทำสิ่งที่ผู้คนทำได้ยาก เราจักทำการสงเคราะห์เขา
จึงทรงรับสั่งให้พระราชทาน ผ้าสาฎกคู่ ๑ ๆ เขา ได้ถวายผ้าสาฎกคู่ ๑ แม้นั้น
แต่พระตถาคตนั้นแล ๆ พระราชา จึงทรงรับสั่งให้พระราชทานให้ทวีคูณขึ้นอีก

๑๑๒

คือ ๒ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ ๑๖ คู่ ๆ เขาได้ถวายคู่ผ้าสาฎกแม่เหล่านั่นแค่พระตถาคต
เช่นเดียวกัน ๆ ครั้นต่อมา พระราชาทรงรับสั่งให้พระราชทาน ผ้าสาฎก ๓๒ คู่
แก่เขา ๆ พราหมณ์ เพื่อจะเปลื้องวาทะว่า พราหมณ์ไม่ถือเอาเพื่อตน สละผ้าที่
ได้แล้ว ๆ เสียสิ้น จึงถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ จากผ้า ๓๒ คู่ นั้น คือ เพื่อตนคู่ ๑
เพื่อนางพราหมณีคู่ ๑ ได้ถวายผ้าสาฎก ๓๐ คู่ แค่พระตถาคตเช่นเดียวกัน ๆ
ฝ่ายพระราชา เมื่อพราหมณ์นั้น ถวายถึง ๓ ครั้ง ได้ทรงมีพระราชประสงค์
จะพระราชทานอีกเที่ยว ๆ ในกาลก่อน พราหมณ์ซื้อหาเอกสาฎก ได้ถือเอาผ้า
สาฎก ๒ คู่ ในจำนวนผ้าสาฎก ๖๔ คู่ ๆ ส่วน พราหมณ์ซื้อจุเพกสาฎกนี้
ได้ถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ ในเวลาที่ตนได้ผ้าสาฎก ๓๒ คู่ ๆ พระราชาทรงบังคับ
พวกราชบุรุษ ว่า พนาย พราหมณ์ทำสิ่งที่ผู้คนทำได้ยาก ท่านทั้งหลายพึงให้นำ
เอาผ้ากัมพล ๒ ผืน ภายในวังของเรามา ๆ พวกราชบุรุษ ได้กระทำตาม
รับสั่งนั้น ๆ

พระธรรมรัตนดิลก จิตคุตุโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓
สัมพันธไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑

สตถา อปวิสิตวาว อานนทตถุเร โอโลเกสิ ฯ เถโร โอโลเกิตสณฺญาเยว
วตฺถานํ อนกฺกมนภาวํ ฌตฺวา สํหฺร ราชกุมารํ ทฺวสฺสานิ น ภควา เจลปฏิกํ
อกฺกมิตฺตํ ปจฺจิมํ ชนตํ ตถาคโต โอโลเกตฺติ ทฺวสฺสานิ สํหฺราเปสิ ฯ โส
ทฺวสฺสานิ สํหฺริตฺวา สตฺถารํ อนฺโต ปเวเสตฺวา ยาคฺชชฺชเกน สนฺตปฺเปตฺวา
เอกมนฺตํ นิสินฺโน วนฺทิตฺวา อาห อหํ ภนฺเต ตุมหากํ อุปฺนฺชาโก ติกฺขตฺตํ
สรณํ คโต กุญฺจิกโต จ กิรมฺหิ เอกวารํ สรณํ คโต ทฺวติยมฺปิ ตรุณทารกกาเล
ตติยมฺปิ วิญฺญาวํ ปตฺตกาเล ตสฺส เม กสฺมา เจลปฏิกํ น อกฺกมิตฺถาติ ฯ
ก็ ปน ตฺวํ กุมาร จินฺเตตฺวา เจลปฏิกํ อตฺถริติ ฯ สเจ ปฺตฺตํ วา ชีตฺรํ วา
ลจฺจามิ สตฺถา เม เจลปฏิกํ อกฺกมิตฺตํ อิทํ จินฺเตตฺวา ภนฺเตติ ฯ เตนาหํ
กุมาร น อกฺกมิตฺติ ฯ ก็ ปนาหํ ภนฺเต ปฺตฺตํ วา ชีตฺรํ วา เนว ลจฺจามิติ ฯ
อาม กุมาราคิ ฯ ก็การณา ภนฺเตติ ฯ ปุริมตฺตภาเว ชายาย สทฺธิ ปมาทํ
อาปนฺนตฺตาติ ฯ กิสมิ กาลे ภนฺเตติ ฯ อตฺสฺส สตฺถา อตฺตํ อาหริตฺวา ทสฺเสสิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธ์ไทย

สถธา สยกตฺตา ใน โอโลเกสิ ๑ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก อปฺปวิสิตฺวา
ปฺพุพกาลกิริยา ใน โอโลเกสิ ๖ ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ อปฺปวิสิตฺวา
อานนฺตเถโร อวุตฺตกมฺม ใน โอโลเกสิ ๑ เถโร เหตุกตฺตา ใน สํหฺราเปสิ
ราชกุมารํ การิตกมฺม ใน สํหฺราเปสิ ๑ อาขยาตบถ เหตุกตฺตฺวาจก
โอโลกิตสณฺณาย กรณ ใน ฌตฺวา เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ โอโลกิตสณฺณาย
วตฺถานํ ฌฏฺฐิกมฺม ใน อนกฺกมณ- อนกฺกมณภาวํ อวุตฺตกมฺม ใน ฌตฺวา ๑
ปฺพุพกาลกิริยา ใน สํหฺราเปสิ ราชกุมาร อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา ใน สํหฺร ๑
อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ทุสฺसानิ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน สํหฺร ภควา สยกตฺตา ใน
อกฺกมิสฺสติ น ศัพท์ ปฏฺฐิเสธ ใน อกฺกมิสฺสติ ๑ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก เจลปฏฺฐิกํ
อวุตฺตกมฺม ใน อกฺกมิสฺสติ ตถาคโต สยกตฺตา ใน โอโลเกติ ๑ อาขยาตบถ
กตฺตฺวาจก ปจฺฉิมํ วิเสสน ของ ชนตํ ๑ อวุตฺตกมฺม ใน โอโลเกติ อิติ ศัพท์
สรูป ใน วจเนน ๑ กรณ ใน สํหฺราเปสิ ทุสฺसानิ อวุตฺตกมฺม ใน สํหฺราเปสิ ๑

โส วิเสสน ของ ราชกุมารโ ๑ สยกตฺตา ใน อาห ๑ อาขยาตบถ
กตฺตฺวาจก ทุสฺसानิ อวุตฺตกมฺม ใน สํหฺริตฺวา ๑ ปฺพุพกาลกิริยา ใน ปเวเสตฺวา
สตฺถารํ การิตกมฺม ใน ปเวเสตฺวา อนฺโต อาธาร ใน ปเวเสตฺวา ๑ ปฺพุพกาลกิริยา
ใน สนฺตปฺเปตฺวา ยาคฺชชฺชเคน กรณ ใน สนฺตปฺเปตฺวา ๑ ปฺพุพกาลกิริยา
ใน นิสินฺโน เอกมฺนตํ อาธาร (หรือ กิริยาวิเสสน) ใน นิสินฺโน ๑ วิเสสน
ของ ราชกุมารโ วนฺทิตฺวา ปฺพุพกาลกิริยา ใน อาห ภาณเต อาลปน อหํ
สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๑ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ตุมฺหากํ สามีสมฺพนฺธ ใน
อุปฺปจฺจาโก ๑ กิตฺติ คโต กิตฺติ วิกตฺติกตฺตา ใน อมฺหิ ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสน ใน

๑๑๕

คโธ ตุมเห อวุตตกมฺม ใน คโธ สรณํ สมุททวณ ใน คโธ จ ศัพทํ
วากุขารมฺภ กิร ศัพทํ อนุสฺสวณฺตถ อหํ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขุยาตบถ
กตฺตฺวาจก กุจฺฉิคคโธ วิเสสน ของ อหํ เอกวารํ กาลสฺสคฺตมฺหิ (หรือ กิริยาวิเสสน)
ใน คโธ ตุมเห อวุตตกมฺม ใน คโธ สรณํ สมุททวณ ใน คโธ ๆ วิกตฺติกตฺตา
ใน อมฺหิ อหํ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก พุตฺติยํ วิเสสน
ของ วารํ ปี ศัพทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากัปป พุตฺติยํ วารํ กาลสฺสคฺตมฺหิ ใน คโธ
(หรือ พุตฺติยํ กิริยาวิเสสน ใน คโธ) ตฺรณทวารกกาเล กาลสฺสคฺตมฺหิ ใน คโธ
ตุมเห อวุตตกมฺม ใน คโธ สรณํ สมุททวณ ใน คโธ ๆ วิกตฺติกตฺตา ใน อมฺหิ
อหํ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก ตฺตฺติยํ วิเสสน ของ วารํ ปี
ศัพทํ อเปกฺขตฺถ เข้ากัปป ตฺตฺติยํ วารํ กาลสฺสคฺตมฺหิ ใน คโธ (หรือ ตฺตฺติยํ
กิริยาวิเสสน ใน คโธ) วิญญูภาวํ อวุตตกมฺม ใน ปตฺต- ปตฺตกาเล กาลสฺสคฺตมฺหิ
ใน คโธ ตุมเห อวุตตกมฺม ใน คโธ สรณํ สมุททวณ ใน คโธ ๆ วิกตฺติกตฺตา
ใน อมฺหิ ตุมเห สยกตฺตา ใน อกฺกมิตฺถ น ศัพทํ ปฏฺธิเสช ใน อกฺกมิตฺถ ๆ
อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ เม ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน เจลปฏฺธิกํ
กสฺมา เหตุ ใน อกฺกมิตฺถ เจลปฏฺธิกํ อวุตตกมฺม ใน อกฺกมิตฺถ อิติ ศัพทํ อาการ
ใน อาห ๆ

สตุถา สยกตฺตา ใน ปุจฺฉิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก กุมาร อาลปน ปน
ศัพทํ วากุขารมฺภ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อตฺถริ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก ก็ ศัพทํ
ปุจฺฉนฺตถ จินฺเตตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน อตฺถริ เจลปฏฺธิกํ อวุตตกมฺม ใน อตฺถริ
อิติ ศัพทํ อาการ ใน ปุจฺฉิ ๆ ราชกุมารํ สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขุยาตบถ
กตฺตฺวาจก ฆนฺเต อาลปน อหํ สยกตฺตา ใน อตฺถริ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก
สเจ ศัพทํ ปริกปฺปตฺถ อหํ สยกตฺตา ใน ลจฺฉามิ ๆ อาขุยาตบถ กตฺตฺวาจก
ปฺปตฺถํ กิตฺติ ธีตฺรํ กิตฺติ อวุตตกมฺม ใน ลจฺฉามิ วา สองศัพทํ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากัปป

ปุตต์ และ ธีตร สตุลา สยกตุตา ใน อุกกมิสฺสติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
เม สามีสมนุช ใน เจลปฏิกั ๆ อวุตตกมฺม ใน อุกกมิสฺสติ อิติ ศัพท์ สรูป
ใน อิห การณ อิห วิเสสน ของ การณ ๆ อวุตตกมฺม ใน จินเตควา ๆ
ปฺพพกาลกิริยา ใน อตฺถรี อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาห ๆ

สตุลา สยกตุตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก กุมาร อาลปน
อห สยกตุตา ใน อุกกมิ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน อุกกมิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก
เตน วิเสสน ของ การณ ๆ เหตุ ใน อุกกมิ อิติ ศัพท์ อาการ ใน อาห ๆ
ราชกุมาร สยกตุตา ใน ปุจฺฉิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ฆนฺเต อาลปน ปน
ศัพท์ วากฺยารมฺภ อห สยกตุตา ใน ลจฺฉามิ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน ลจฺฉามิ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ก็ ศัพท์ ปุจฺฉนฺตล ปุตต์ กิตฺติ ธีตร กิตฺติ อวุตตกมฺม
ใน ลจฺฉามิ วา สองศัพท์ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ ปุตต์ และ ธีตร เอว ศัพท์
อวธารณ เข้ากับ น อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺฉิ ๆ สตุลา สยกตุตา ใน อาห ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก กุมาร อาลปน อาม ศัพท์ สมฺปฏฺธิจฺฉนฺตล เอว
สจฺจวาทกฺลิ่งกตฺถ (หรือ อาม ศัพท์ สมฺปฏฺธิจฺฉนฺตล ตฺว สยกตุตา ใน ลจฺฉลฺลิตฺติ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปุตต์ กิตฺติ ธีตร กิตฺติ อวุตตกมฺม ใน ลจฺฉลฺลิตฺติ วา สองศัพท์
ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ ปุตต์ และ ธีตร เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ น) อิติ
ศัพท์ อาการ ใน อาห ๆ

ราชกุมาร สยกตุตา ใน ปุจฺฉิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ฆนฺเต
อาลปน อห สยกตุตา ใน ลจฺฉามิ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน ลจฺฉามิ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจก ก็การณ เหตุ ใน ลจฺฉามิ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺฉิ ๆ สตุลา
สยกตุตา ใน อาห ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตฺว สยกตุตา ใน ลจฺฉลฺลิตฺติ (ลภิสฺสฺสตี)
น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน ลจฺฉลฺลิตฺติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปุริมตฺตภาเว

กาลสตุตมี (หรือ อาธาร) ใน อาปนฺน- ชายาย สหตุตตติยา ใน สทุธิ ๑ ศัพท
กิริยาสมวาย เข้ากับ อาปนฺน- (หรือ ทพฺพสมวาย เข้ากับ อตุตโน) ปมาท
อวุตตกมฺม ใน อาปนฺน- อาปนฺนตุตา เหตุ ใน ลจฺฉสิ อิติ ศัพท อาการ ใน
อาห ๑ ราชกุมารโ สยกตุตา ใน ปุจฺฉิ ๑ อาชฺยาคบท กตุตฺวาจก ฆนฺเต อาลปน
อห สยกตุตา ใน อโหสิ ๑ อาชฺยาคบท กตุตฺวาจก กิสุมี วิเสสน ของ กาล
กาลสตุตมี ใน อโหสิ ปมาท อวุตตกมฺม ใน อาปนฺโน ๑ วิกติกตุตา
ใน อโหสิ (หรือ ฆนฺเต อาลปน อห สยกตุตา ใน อโหสิ ๑ อาชฺยาคบท
กตุตฺวาจก กิสุมี วิเสสน ของ กาล ๑ กาลสตุตมี ใน อโหสิ ตถา
กิริยาวิเสสน ใน อโหสิ หรือ อห สยกตุตา ใน อาปนฺโน ๑ กิตฺตท กตุตฺวาจก
กิสุมี วิเสสน ของ กาล ๑ กาลสตุตมี ใน อาปนฺโน ปมาท อวุตตกมฺม ใน
อาปนฺโน) อิติ ศัพท อาการ ใน ปุจฺฉิ ๑ อถ กาลสตุตมี ใน ทสฺเสสิ สตุตา
สยกตุตา ใน ทสฺเสสิ ๑ อาชฺยาคบท กตุตฺวาจก อสฺส วิเสสน ของ
ราชกุมารสฺส ๑ สมฺปทาน ใน ทสฺเสสิ อตีต อวุตตกมฺม ใน อาหริตฺวา ๑
ปฺพทกกาลกิริยา ใน ทสฺเสสิ ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ. นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้อย่างไร ฯ
๒. วิกิการสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงวิกิการในเบื้องต้นได้ ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ฯ
 - ข. สุขาย มีวิธีทำตัวอย่างไร ฯ
 - ค. ปกติสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ฯ
 - ฅ. ตุมห ศัพท์ ในศัพท์พนาม สำหรับใช้อย่างไร ฯ
 - ง. อิธ อชช ลงในปัจจัยอะไรในอักษยศัพท์ ฯ
๔. อาคมในอาขยาตมีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ นิยมลงในที่เช่นไร ฯ
๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ฯ
๖. อะไรชื่อว่าวันทวสมาส ฯ ในวันทวสมาสนี้ สมาหาโร กับ อสมาหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร ฯ
๗. อี ปัจจัย มีในศัพท์ใดหนบ้าง ฯ และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ศ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการประกอบพยัญชนะสังโยคได้ออย่างนี้ คือ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ด้วยยกเสียแต่ตัว ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเอง ไม่ได้ ฯ
๒. วิการสระสนธิ ในที่เช่นนี้จึงวิการในเบื้องต้นได้ คือ เมื่อลบสระเบื้องต้นไปแล้ว เอาสระเบื้องต้น คือ อิ เป็น เอ เอา อุ เป็น โอ ฯ ยกตัวอย่างประกอบ เช่น มุณี - อาลโย เป็น มุเนลโย, สุ - อดุติ เป็น โสตุติ ฯ
๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้เป็น
ก. นามที่ทั่วไปแก่คน สัตว์ที่อื่นได้ เหมือนคำว่า มนุสฺโส มนุษย์ ตริจฺฉาโน สัตว์ตริจฺฉาน นคร เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณนาม ฯ
ข. สุขาย ทำตัวอย่างนี้ คือ เอา อ กับ ส จตุตถีวิภक्तिเป็นอายุ สำเร็จรูปเป็น สุขาย ฯ
ค. ปกติสังขยามีวิธีใช้อย่างนี้คือ สำหรับนับนามนามโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เพื่อให้รู้ว่ามีความเท่าใด เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า คนผู้หนึ่ง ถือสมุด ๒ เล่ม ดินสอขาว ๓ แท่ง ดินสอฝรั่ง ๔ แท่ง กระดาษ ๕ แผ่น เดินไป เป็นต้น ฯ

ฅ. ตุมหัทธัพ ในสัตพนาม สำหรับใช่ออกชื่อคนที่ผู้พูด พูดกับคนใด สำหรับออกชื่อนั้น เช่น คำในภาษาของเราว่า เจ้า, ท่าน, สุ, เอง, มึง ตามคำสูงและต่ำ แต่ในภาษาบาลีไม่มีคำสูงคำต่ำอย่างนี้ ใช้ ตุมหัทธัพอย่างเดียว ฯ

ง. อิธ ลง ธ ปัจจัย ในอพยยศัพท์ ส่วน อหฺ ลง ชฺ ปัจจัย ในอพยยศัพท์ ฯ

๔. อากมในอาขยาด มี ๕ ตัว ฯ คือ อ อิ ส ห อ ฯ นิยมลงได้ในที่เช่นนี้ คือ

อ อากม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด หิยัตตนิ อชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อากม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด อชัตตนิ ภาวิสันติ และกาลาติปัตติ

ส อากม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวดอชัตตนิ ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อากม นิยมลงท้าย จา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภัติ

นิคคหิต อากม นิยมลงกับธาตุหมวดรุชฺ ธาตุแล้วอาเทศเป็นพยัญชนะ ที่สุดวรรค ฯ

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลอย่างนี้ คือ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่...” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรํ ปารุปนํติ เอตุถาติ จีวรปารุปนํ (จานน์) ฯ ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา...” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรํ ปารุปีติ เอตุถาติ จีวรปารุปนํ (จานน์) ฯ

๑๒๑

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกันชื่อว่าวันทวสมาส ฯ
ในวันทวสมาสนี้ สมหาโร กับ อสมหาโร มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ
วันทวสมาสที่รวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูพจน์จะทำให้เป็นเอกพจน์
นปุงสกลิงค์ ชื่อว่าสมหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ วิปัสสนา จ
สมณวิปัสสนํ เป็นต้น ส่วนวันทวสมาสที่ท่านไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อว่า
อสมหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ พุราหุณโณ จ สมณพุราหุณณา เป็นต้น ฯ
๗. อี ปัจจัยมีใน ๒ ตัทธิธ คือ ตทสสัตถัตถิ และปุณณัตถิ ฯ ใช้ต่างกัน
อย่างนี้ คือ อี ปัจจัย ในตทสสัตถัตถิ ใช้ลงท้ายศัพท์นามนาม ทำศัพท์
นามนามให้เป็นคุณนาม ส่วน อี ปัจจัย ในปุณณัตถิ ใช้ลงท้ายปกติสังขยา
ตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น ถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็นอิติลึงค์ ทำปกติสังขยา
ให้เป็นปุณณสังขยา ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตุถา กุยาณปาปกาณํ กมฺมานํ วิปាកวเสนว เสฏฺฐิณฺเจว
เทวตตฺถจ โวทนฺโต อิทฺ คหปติ ปาปปฺปฺกฺคโลปี ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ตาว
ภทฺธานิ ปสฺสตี ยทา ปนสฺส ปาปํ ปจฺจติ ตทา ปาปเมว ปสฺสตี
ภทฺรปฺปฺกฺคโลปี ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ ตาว ปาปานิ ปสฺสตี ยทา ปนสฺส
ภทฺรํ ปจฺจติ ตทา ภทฺรเมว ปสฺสตีติ วตฺวา อนุสนฺธิํ จมฺเฏตฺวา รมฺมํ
เทเสนฺโต อีมา คธา อภาสิ

ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ อตฺ(ปาโป) ปาปานิ ปสฺสตี
ภทฺโรปี ปสฺสตี ปาปํ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ภทฺรํ อตฺ(ภทฺโร) ภทฺธานิ ปสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ ปาโปติ กายทฺวจริตาทินา ปาปกมฺเมน ยุตฺตปฺปฺกฺคโล ฯ โสปี หิ
ปฺริมฺสฺสจริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ สฺขํ อนุภวมาโน ภทฺรํปี ปสฺสตี ฯ ยาว ปาปํ
น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ปาปกมฺมํ ทิฏฺฐจรมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ
น เทติ ฯ ยทา ปนสฺส ตํ ทิฏฺฐจรมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ เทติ อตฺ
ทิฏฺฐจรมฺเม วิวิธา กมฺมกรณา สมฺปฺราเย จ อปายทฺทุกฺขํ อนุโณนฺโต โส
ปาโป ปาปานิเยว ปสฺสตี ฯ

ทุตฺติยคาลาย ฯ กายสฺสจริตาทินา ภทฺรกมฺเมน ยุตฺโต ภทฺโร ฯ โสปี
ปฺริมฺสฺสจริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ ทฺทุกฺขํ อนุภวมาโน ปาปํ ปสฺสตี ฯ ยาว ภทฺรํ
น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ภทฺรกมฺมํ ทิฏฺฐจรมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น
เทติ ฯ ยทา ปน ตํ วิปากํ เทติ อตฺ ทิฏฺฐจรมฺเม ลาภสฺสทฺทุกฺการาทิสฺสํ สมฺปฺราเย
จ ทิพฺพสมฺปตฺติสฺสํ อนุภวมาโน โส ภทฺโร ภทฺธานิเยว ปสฺสตีติ ฯ

๑๔๔

แปล โดยอรรถ

๒. กตมํ ตถาคตสฺส ยมกปฺปาฎิหาริเย ฌาณํ อิธ ตถาคโต
 ยมกปฺปาฎิหาริยํ กโรติ อสาศารณํ สวาทะเกหิ อูปริมกายโต อคฺคิกุขนุโ
 ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อุททธารา ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อคฺคิกุขนุโ
 ปวตฺตติ อูปริมกายโต อุททธารา ปวตฺตติ ปุรตฺถิมกายโต ปจฺฉิมกายโต
 ปจฺฉิมกายโต ปุรตฺถิมกายโต ทกฺขิมกฺขิโต วามกฺขิโต วามกฺขิโต ทกฺขิมกฺขิโต
 ๕เปฯ ทกฺขิมปสฺสโต วามปสฺสโต วามปสฺสโต ทกฺขิมปสฺสโต ทกฺขิมปาทโต
 วามปาทโต วามปาทโต ทกฺขิมปาทโต องฺคุลีหิ องฺคุลนฺตริกาหิ องฺคุลนฺตริกาหิ
 องฺคุลีหิ เอเกกโถมกฺกูปโต อคฺคิกุขนุโ ปวตฺตติ เอเกกโถมโต อุททธารา
 ปวตฺตติ เอเกกโถมโต อคฺคิกุขนุโ ปวตฺตติ เอเกกโถมกฺกูปโต อุททธารา
 ปวตฺตติ ฉนฺนํ วนฺณํ นีลํ ปิตกํ โลหิตกํ โอทาตํ มณฺเชฏฺฐจํ
 ปภสฺสรํ ภควา จงฺกมฺติ นิมฺมิโต ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ
 ๕เปฯ นิมฺมิโต เสยฺยํ กปฺเปติ ภควา จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา
 อิํ ตถาคตสฺส ยมกปฺปาฎิหาริเย ฌาณนฺติ ๕

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคอเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา เมื่อทรงกล่าวสอนซึ่งเสฐริด้วยนันทเทียว ซึ่งเทวดาด้วย
ด้วยสามารถแห่งวิบากแห่งกรรม ท. ทั้งดีทั้งชั่วนันทเทียว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนคฤหบดี
แม่ อ. บุคคลผู้ลามก ในโลกนี้ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ
อ. กรรมอันลามก ย่อมไม่ผลัดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันลามกของ
บุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมผลัดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมเห็น ซึ่งกรรม
อันลามก ว่าเป็นกรรมอันลามกนั้นเทียว ในกาลนั้น แม่ อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น
ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันลามก อ. กรรมอันเจริญ ย่อมไม่ผลัดผล เพียงใด
เพียงนั้น แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญ ของบุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมผลัดผล ในกาลใด
อ. บุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันเจริญ นั้นเทียว
ในกาลนั้น ดังนี้ เมื่อทรงสืบท่อซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว
ซึ่งพระศาสดา ท. เหล่านี้ ว่า

แม่ อ. บุคคลผู้ลามก ย่อมเห็นซึ่งกรรมอันลามก
ว่าเป็นกรรมอันเจริญ อ. กรรมอันลามก ย่อมไม่
ผลัดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันลามก
ย่อมผลัดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกย่อมเห็น
ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันลามกในกาลนั้น
แม่ อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ
ว่าเป็นกรรมอันลามก อ. กรรมอันเจริญ ย่อมไม่
ผลัดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญ
ย่อมผลัดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น
ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ในกาลนั้น
ดังนี้ ฯ

๑๔๖

อ. บุคคลผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันลามก มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่า ผู้ลามก ในพระคานานี้ ๑ ก็ อ. บุคคลผู้ลามก แม้นั้น เสวยอยู่ ซึ่งสุข อันบังเกิดแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตอันมีในก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก แม้ว่าเป็นกรรม อันเจริญ ๑ อ. ธรรมดาว่า อ. กรรมอันลามกนั้น ของบุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมไม่ให้ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม เพียงใด ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ดังนี้ ๑ อ.^๑ อธิบายว่า แต่ว่า อ. กรรมอันลามกนั้น ของบุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมให้ ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกนั้น เสวยอยู่ ซึ่งกรรมกรรม ท. อันมีอย่างต่าง ๆ ในธรรม อันสัตว์เห็นแล้วด้วย ซึ่งทุกข์ในอบาย ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมด้วย ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันลามกนั้นเทียวในกาลนั้น ดังนี้ ๑

อ. อธิบาย ในพระคาถาที่สอง อันบัณฑิต พึงทราบ ๑ อ. บุคคล ผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันเจริญ มีกายสุจริตเป็นต้น ชื่อว่าผู้เจริญ อ. บุคคลผู้เจริญ แม้นั้น เสวยอยู่ซึ่งทุกข์ อันบังเกิดแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตอันมีในก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันลามก ๑ อ. ธรรมดาว่า อ. กรรมอันเจริญนั้นของบุคคล ผู้เจริญนั้น ย่อมไม่ให้ ซึ่งผล ในธรรม อันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม เพียงใด ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า ยาว ภทฺทํ น ปจฺจติ ดังนี้ ๑ อ.^๒ อธิบายว่า แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญนั้น ย่อมให้ ซึ่งผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้เจริญนั้น เมื่อเสวย ซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้น ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วด้วย ซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากสมบัติอันเป็นทิพย์ ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมด้วย ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั้นเทียว ในกาลนั้น ดังนี้ ๑

^{๑-๒} ไม่เพิ่ม อคฺโค อ. อธิบาย ว่า.... ก็ได้

๑๔๗

แปลโดยอรรถ

๒. ญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคตเป็นไฉน ? ในญาณนี้ พระตถาคตทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ซึ่งไม่ทั่วไปด้วยพระสาวกทั้งหลาย คือ ท่อไฟ พวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องบน สายน้ำพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องล่าง ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องล่าง สายน้ำพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องบน ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหน้า สายน้ำพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหลัง ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหลัง สายน้ำพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหน้า ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องขวา สายน้ำพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องขวา ฯลฯ ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องขวา สายน้ำพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องขวา ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องขวา สายน้ำพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องขวา ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระองค์ลี สายน้ำพุ่งออกแต่ช่องพระองค์ลี ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่ช่องพระองค์ลี สายน้ำพุ่งออกแต่พระองค์ลี ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่ขุมพระโลมาแต่ละขุม สายน้ำพุ่งออกแต่พระโลมาแต่ละเส้น ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระโลมาแต่ละเส้น สายน้ำพุ่งออกแต่ขุมพระโลมาแต่ละขุม รัศมีทั้งหลาย ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งสี ๖ สี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีหงสบาท สีปักษี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรม พระพุทธรูปนิมิตยืนหรือนั่งหรือสำเร็จการนอน ฯลฯ พระพุทธรูปนิมิตสำเร็จการนอน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรม ประทับยืนหรือประทับนั่ง นี่เป็นญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต ดังนี้แล ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เจलय
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓
สัมพันธไทย
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

น เตน โหติ รมมฏโจ เยนตุถิ สหสา นเย
โย จ อตุถิ อนุตถญจ อุโก นิจุเจยย ปณฺทิตโต
อสาหเสน รมเมน สเมน นยติ ปเร
รมมสฺส กุตุโต เมธาวิ รมมฏโจติ ปวฺจจติติ ฯ

ตตุถ เตนาคี เอตุตถเณว การณน ฯ รมมฏโจติ ราฐหิ อตุตนา
กตุตพุเพ วินิจฺจยรมเม จิตโต รมมฏโจ นาม น โหติ ฯ เยนาคี เยน
การณน ฯ อตุตถนฺติ โอติณฺณํ วินิจฺจิตพุพฺ อตุถิ ฯ สหสา นเยติ จนนฺทาทิสฺ
ปติฏฺจโต สาหเสน มุสสาเวทน วินิจฺเจยย ฯ โย หิ จนนฺท ปติฏฺจาย
อตุตโน ฌาตี วา มิตฺตํ วา มุสสาเวทํ วตฺวา อสฺสํมิกเมว สํมิกํ
กโรติ โทเส ปติฏฺจาย อตุตโน เวริณํ มุสา วตฺวา สํมิกเมว อสฺสํมิกํ
กโรติ โมเห ปติฏฺจาย ลยจํ คเหตฺวา วินิจฺจยกาเล อญฺญาวีหิตฺว วิย อิตฺโต
จิตฺโต จ โอโลเกนฺโต มุสา วตฺวา อิมินา ชิตํ อยํ ปราษิตฺติ ปรี นีหริ
ภเย ปติฏฺจาย กสฺสจเทว อิสฺสรชาติกสฺส ปราษยํ ปาปฺพนนฺตสฺสาปิ ชยํ
อาโรเปสี อยํ สาหเสน อตุถิ เนติ นาม ฯ โส รมมฏโจ นาม น โหติติ
อตุถิ ฯ โย จ อตุถิ อนุตถญจจติ ญตถญจ อญตถญจ การณํ ฯ อุโก
นิจุเจยยาคี โย ปน ปณฺทิตโต อุโก อตุตถานตฺเถ วินิจฺจินิตฺวา วทติ ฯ
อสาหเสนาคี อมุสสาเวทน ฯ รมเมนาคี วินิจฺจยรมเมน น จนนฺทาทิวเสน ฯ
สเมนาคี อปฺราษานูรูเปเนว ปเร นยติ ชยํ วา ปราษยํ วา ปาเปติ ฯ
รมมสฺส กุตุโตติ โส รมมกุตุโต รมมรกฺขิตโต รมมโมชปฺลญาย
สมนฺนาคโต เมธาวิ วินิจฺจยรมเม จิตตฺตา รมมฏโจติ ปวฺจจติติ อตุถิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธไทย

สตฺถา สยกตฺตา ใน อภาสี ๆ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก อีมา วิเสสน
ของ คาลา ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อภาสี

ปฺกฺคโล สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก น ศัพฺพ^๑
ปฏฺิเสชนฺตฺถ เตน วิเสสน ของ การณฺน ๆ เหตุ ใน โหติ
ธมฺมญฺโฆ วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ ปฺกฺคโล สยกตฺตา ใน นเย ๆ
อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก เยน วิเสสน ของ การณฺน ๆ เหตุ
ใน นเย อตฺถํ อวุตฺตกมฺม ใน นเย สหสา ตติยาวิเสสน (หรือ
กิริยาวิเสสน) ใน นเย จ ศัพฺพ ปกฺขนฺตรโชตก โย วิเสสน
ของ ปฺกฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน นิจฺเจยฺย และ นยฺติ กิริยาสองบพ
อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก อตฺถํ กิํดี อนตฺถํ กิํดี สรฺูป ใน อุโ
สภาเว จ สองศัพฺพ ปทสมฺมจฺยตฺถ เข้ากับ อตฺถํ และ อนตฺถํ
อุโ วิเสสน ของ สภาเว ๆ อวุตฺตกมฺม ใน นิจฺเจยฺย ปณฺทิตฺโต
วิเสสน ของ ปฺกฺคโล อสาหเสน กิํดี ธมฺเมน กิํดี สเมน กิํดี
ตติยาวิเสสน ใน นยฺติ ปเร วิเสสน ของ ปฺกฺคเล ๆ อวุตฺตกมฺม
ใน นยฺติ โส วิเสสน ของ ปฺกฺคโล ๆ อวุตฺตกมฺม ใน ปวฺจจติ
มยา อนภิตฺตกตฺตา ใน ปวฺจจติ ๆ อาขยาตบพ กมฺมวาจก
ธมฺมสฺส ญฺญจฺฉอนภิตฺตกตฺตา ใน คฺคฺตฺโต ๆ กิํดี เมธาวิ กิํดี วิเสสน
ของ ปฺกฺคโล ธมฺมญฺโฆ สรฺูป ใน อิติ ๆ ศัพฺพ อาการ ใน
ปวฺจจติ อิติ ศัพฺพ สรฺูป ใน อีมา คาลา ๆ

ตตฺถ วิเสสน ของ ปเทสฺส ๆ นิทฺธารณฺ ใน ปทสฺส เตน สรฺูป ใน
อิติ ๆ ศัพฺพ สรฺูป ใน ปทสฺส ๆ นิทฺธารณฺย และ สามิสฺมพฺพนฺ ใน อตฺถโ

^๑ น ศัพฺพในคาลา สัมพันธตามรูปพระพุทธพจน์ น ศัพฺพในอรรถกถา สัมพันธ
ตามรูปอรรถกถา จึงเรียกต่างกัน

เอตตเคน วิเสสน ของ การณเณ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ เอตตเคน การณเณ
เหตุ ใน โหติ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ ลิงคตถ ฯ

ธมฺมญฺโ จ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ
ใน อตุโล ปุคฺคโล สยกตฺตา ใน โหติ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน โหติ ฯ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก ราฐฺหิ อนภินิหิตกตฺตา ใน กตฺตพฺเพ อตฺตนา กรณ ใน กตฺตพฺเพ ฯ
วิเสสน ของ วิณิจฺจยธมฺเม ฯ อาธาร ใน จิตฺโต ฯ วิเสสน ของ ปุคฺคโล ธมฺมญฺโ
วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ นาม ศัพท์ สยฺฆาโชตก เข้ากับ ธมฺมญฺโ อิติ ศัพท์
สรูป ใน อตุโล ๆ ลิงคตถ ฯ

เยน สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน
อตุโล เยน วิเสสน ของ การณเณ ฯ เหตุ ใน นเย อิติ ศัพท์ สรูป ใน
อตุโล ๆ ลิงคตถ ฯ

อตุถํ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน
อตุโล โอตฺถณฺณํ กิตฺติ วิณิจฺจิตพฺพํ กิตฺติ วิเสสน ของ อตุถํ โอตฺถณฺณํ วิวริย ใน
วิณิจฺจิตพฺพํ ฯ วิวรณ อตุถํ อวฺตุตฺตกมฺม ใน นเย อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ
ลิงคตถ ฯ

สหาสา นเย สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปททฺวยสฺส ฯ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโล ปุคฺคโล สยกตฺตา ใน วิณิจฺเจยฺย ฯ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก จนนฺทาทิสฺส วิเสสน ของ อคตฺตีสฺส ฯ อาธาร ใน ปตฺติญฺจิโต ฯ วิเสสน
ของ ปุคฺคโล สหาเสณ กิตฺติ มุสฺสาวาเทน กิตฺติ ตตฺติยาวิเสสน ใน วิณิจฺเจยฺย
สหาเสณ วิวริย ใน มุสฺสาวาเทน ฯ วิวรณ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ ลิงคตถ ฯ

หิ ศัพท์ ทพฺพหิกรณโชตก โย วิเสสน ของ ปุคฺคโล ฯ สยกตฺตา
ใน กโรติ สองบพ นิหรติ และ อาโรเปสิ กิริยาสํบพ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก
จนนฺเท อาธาร ใน ปตฺติญฺจาย ฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา อตฺตโน สามีสมฺพนฺธ
ใน ฌาตฺติ และ มิตฺตํ ฌาตฺติ กิตฺติ มิตฺตํ กิตฺติ อวฺตุตฺตกมฺม ใน กโรติ วา สองศัพท์
ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ ฌาตฺติ และ มิตฺตํ มุสฺสาวาทํ กิริยาวิเสสน ใน วตฺวา ฯ
ปุพฺพกาลกิริยา ใน กโรติ อสฺสามิกํ วิเสสน ของ ฌาตฺติ และ มิตฺตํ เอว ศัพท์

๑๕๑

อวธารณ เข้ากับ อสุสามิก สามีก วิคติคมม ใน กโรติ

โทเส อาธาร ใน ปติฏจาย ๆ ปุพพกาลกิริยา ใน วตฺวา อุตฺตโน^๒
สมปทาน ใน เวรินิ ๆ อวุตฺตคมม ใน กโรติ มุสา กิริยาวิเสสน ใน วตฺวา ๆ
ปุพพกาลกิริยา ใน กโรติ สามีก วิเสสน ของ เวรินิ เอว ศัพฺพ อวธารณ
เข้ากับ สามีก อสุสามิก วิคติคมม ใน กโรติ

โมเห อาธาร ใน ปติฏจาย ๆ ปุพพกาลกิริยา ใน คเหตุวา ลญฺ
อวุตฺตคมม ใน คเหตุวา ๆ ปุพพกาลกิริยา ใน โอโลเกนฺโต วิณฺญายกาเล
กาลสตุตฺตมิ ใน โอโลเกนฺโต อญฺญาวิหิตฺโต อุปมาวิคติกตฺตา ใน หุตฺวา วิย ศัพฺพ
อุปมาโชตก เข้ากับ อญฺญาวิหิตฺโต หุตฺวา สมานกาลกิริยา ใน โอโลเกนฺโต อิตฺ
สองบท วิเสสน ของ ปสฺสโต จ สองศัพฺพ ปทสมุจฺจยตฺถ เข้ากับ อิตฺ และ อิตฺ
ปสฺสโต ตติยาวิเสสน ใน โอโลเกนฺโต ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ของ ปุคฺคโล มุสา
กิริยาวิเสสน ใน วตฺวา ๆ ปุพพกาลกิริยา ใน นีหฺรติ อิมินา วิเสสน ของ
ปุคฺคเลน ๆ อนภินิตกตฺตา ใน ชิตฺ ๆ กิตฺตท ภาววาทก อัย วิเสสน ของ
ปุคฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน ปราชิตฺ ๆ กิตฺตท กตฺตฺวาจก อิติ ศัพฺพ สรูป ใน
วจเนน ๆ กรณ ใน นีหฺรติ ปรี วิเสสน ของ ปุคฺคลํ ๆ อวุตฺตคมม ใน นีหฺรติ

ภย อาธาร ใน ปติฏจาย ๆ ปุพพกาลกิริยา ใน อาโรเปสิ กสฺสจิ กิตฺติ
อิสฺสรชาติกสฺส กิตฺติ ปาปฺพนนฺตสฺส กิตฺติ วิเสสน ของ ปุคฺคลสฺส ๆ สมปทาน ใน
อาโรเปสิ เอว ศัพฺพ อวธารณ เข้ากับ กสฺสจิ ปราชยฺ อวุตฺตคมม ใน
ปาปฺพนนฺตสฺส อปี ศัพฺพ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ปาปฺพนนฺตสฺส ชยฺ อวุตฺตคมม ใน
อาโรเปสิ อัย วิเสสน ของ ปุคฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน เนติ ๆ อาชฺยาตฺตท
กตฺตฺวาจก สาหเสน ตติยาวิเสสน ใน เนติ อตฺถํ อวุตฺตคมม ใน เนติ นาม
ศัพฺพ สลฺยาโชตก เข้ากับ เนติ ๆ โส วิเสสน ของ ปุคฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน
โหติ ๆ อาชฺยาตฺตท กตฺตฺวาจก รมฺมญฺโจ วิคติกตฺตา ใน โหติ นาม
ศัพฺพ สลฺยาโชตก เข้ากับ รมฺมญฺโจ น ศัพฺพ ปฏฺติเสช ใน โหติ อิติ ศัพฺพ

^๒ อุตฺตโน สามีสมนุช ใน เวรินิ ก็ได้ เหมือนกับประโยค อุตฺตโน ภาวตี วา มิตฺถํ วา

๑๕๒

สรูป ใน อตุโธ ๆ วุตตกมม ใน เวทิตพโพ ปนฺนติเตน อนนฺนิตกตฺตา ใน เวทิตพโพ ๆ กิตฺตท กมฺมวาทก ฯ

โย จ อตุถํ อนตฺตณฺจ สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน คาถาปาทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ ภูตํ กิํดี อภูตํ กิํดี วิเสสน ของ การณํ จ สองศัพท์ ปทสมฺมจฺยตฺถ เข้ากับ ภูตํ และ อภูตํ การณํ สรูป ใน อุโภ สภาเว อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

อุโภ นิจฺเจยฺย สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน ปททวยสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ ปน ศัพท์ ปกฺขนฺตรโหตฺก โย กิํดี ปณฺนติโต กิํดี วิเสสน ของ ปุคฺคโล ฯ สยกตฺตา ใน วทฺติ ฯ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก อุโภ วิเสสน ของ อตฺถนตฺถเอ ฯ อวุตตกมฺม ใน วินิจฺฉินิตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วทฺติ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

อสาหเสน สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ อมฺสาวาเทน ตติยาวิเสสน ใน นยฺติ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

ธมฺเมน สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ วินิจฺฉยธมฺเมน กิํดี ฉนฺนทาทิวเสน กิํดี ตติยาวิเสสน ใน นยฺติ วินิจฺฉยธมฺเมน วิวริย ใน น ฉนฺนทาทิวเสน ฯ วิวรณฺ น ศัพท์ ปฏฺิเสธ ใน ฉนฺนทาทิวเสน อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

สเมน สรูป ใน อิติ ฯ สรูป ใน ปทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ^๗ อปรานฺธุรูปเณ ตติยาวิเสสน ใน นยฺติ และ ปาเปติ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ อปรานฺธุรูปเณ ปเร วิเสสน ของ ปุคฺคเล ฯ อวุตตกมฺม ใน นยฺติ และ การิตกมฺม ใน ปาเปติ นยฺติ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ของ ปุคฺคโล ปาเปติ อาชฺยาตบฺท เหตุกตฺตฺวาจก ของ ปุคฺคโล นยฺติ วิวริย ใน ชยํ วา ปราชยํ วา ปาเปติ ฯ วิวรณฺ ชยํ กิํดี ปราชยํ กิํดี อวุตตกมฺม ใน ปาเปติ วา สองศัพท์ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ ชยํ และ ปราชยํ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

^๗ ประโยคนี้ จะขึ้นประธานมาก็ได้

๑๕๓

ธมฺมสฺส คฺคฺโต สฺรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ อาทยคฺถ และ สฺรูป
ใน ปททวยสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน อคฺโธ โส วิเสสฺน ของ ปุคฺคโล ๑
วุตฺตกมฺม ใน ปวฺจจติ สดฺธารา อนภิตกตฺตา ใน ปวฺจจติ ๑ อาขยตบฺท
กมฺมวาทก ธมฺมคฺคฺโต กิตฺติ ธมฺมรฺกฺขิตฺโต กิตฺติ สมนฺนาคโต กิตฺติ เมธาวิ กิตฺติ
วิเสสฺน ของ ปุคฺคโล ธมฺมคฺคฺโต วิวริย ใน ธมฺมรฺกฺขิตฺโต ๑ วิวณ
ธมฺโมชปณฺณาย กรณ ใน สมนฺนาคโต ธมฺโมชปณฺณาย สมนฺนาคโต
สณฺณิ เมธาวิ สณฺณา วินิจฺจธมฺเม อาธาร ใน จิต- จิตตฺตา เหตุ ใน ปวฺจจติ
ธมฺมภูโจ สฺรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ อาการ ใน ปวฺจจติ อิติ ศัพท์
สฺรูป ใน อคฺโธ ๑ ลิงคตฺถ ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ร. ๓

บรรพภาค

สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ด่วนที่สุด ที่ วร ๐๓๐๓/๓๖๓๑ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เขต
บางพลัด กทม. ๑๐๓๐๐ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๙ เรื่อง ขอร่างทนายประมุขเตรียม
การจัดทำวาระแห่งชาติ: ยกระดับคุณธรรมจริยธรรมคนในชาติตามรอยพระยุคลบาท
โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติ นมัสการ
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.สำเนาหนังสือกระทรวงวัฒนธรรมที่ วร
๐๓๐๓/๑๘๓๓ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๙ ๒.ระเบียบวาระการประชุมฯ จำนวน
๑ฉบับ ๓.แบบตอบรับการเข้าประชุมฯจำนวน๑ฉบับ ด้วยกรมการศาสนาได้เสนอ
เรื่องขอความเห็นชอบคณะรัฐมนตรี โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต
คนในชาติฯลฯ ให้เป็นวาระแห่งชาติ: ยกระดับคุณธรรมจริยธรรมคนในชาติตามรอย
พระยุคลบาท จำนวน ๓ กลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นองค์รวมของการพัฒนาให้บังเกิดผล
อย่างเป็นรูปธรรม คือ ๑)กลุ่มเด็กและเยาวชน ๒)กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและ ๓) กลุ่ม
ประชาชนและในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรี
ได้ให้ความเห็นชอบหลักการโครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนใน
ชาติ เป็นวาระแห่งชาติ ตามที่กรมการศาสนาเสนอโดยให้จัดทำแนวทางสายระเอียด
การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนี้เพื่อให้เป็นไปตามมติคณะ
รัฐมนตรีจึงขอกล่าวาราทนายประมุขเจ้าหรือผู้แทนเข้าร่วมประชุมฯ เตรียมการ
จัดทำวาระแห่งชาติในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๙ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ห้องประชุม
กระทรวงวัฒนธรรมชั้น๑๕ ตามระเบียบวาระที่ส่งมาพร้อมหนังสือนี้ จึงน้อมศการมา
เพื่อโปรดเข้าร่วมประชุมตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าวขอกราบขอบพระคุณเป็น
อย่างยิ่งมาโอกาสนี้ ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง ปรีชา กันธิยะ
(นายปรีชา กันธิยะ) อธิบดีกรมการศาสนา สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโทร.
๐๒๔๒๒๒๒๘๘๑๖ โทรสาร ๐๒๔๒๒๘๘๑๒

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดีย์ ประโยค ป.ร. ๓

บรรพภาค

ควานที่สุค

ที่ วรร ๐๓๐๓/๓๖๓๑

กรมการศาสนา

กระทรวงวัฒนธรรม

เขตบางพลัด กทม. ๑๐๗๐๐

๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอร้องการประชุมเตรียมการจัดทำวาระแห่งชาติ : ยกระดับคุณธรรม
จริยธรรมคนในชาติตามรอยพระยุคลบาทโครงการเสริมสร้างคุณธรรม
และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติ

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาหนังสือกระทรวงวัฒนธรรมที่ วรร ๐๓๐๓/๑๘๓๓

ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๕

๒. ระเบียบวาระการประชุมฯ จำนวน ๑ ฉบับ

๓. แบบตอบรับการเข้าประชุมฯ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยกรมการศาสนาได้เสนอเรื่องขอความเห็นชอบคณะรัฐมนตรี
โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติฯ ให้เป็นวาระ
แห่งชาติ : ยกระดับคุณธรรมจริยธรรมคนในชาติตามรอยพระยุคลบาท จำนวน
๓ กลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นองค์รวมของการพัฒนาให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม คือ
๑) กลุ่มเด็กและเยาวชน ๒) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ ๓) กลุ่มประชาชน และ
ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๕ คณะรัฐมนตรีได้
ให้ความเห็นชอบหลักการโครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต
คนในชาติ เป็นวาระแห่งชาติตามที่กรมการศาสนาเสนอ โดยให้จัดทำแนวทาง
รายละเอียดการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๕๖

ในการนี้ เพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี จึงขอกราบอาราธนา
พระคุณเจ้าหรือผู้แทนเข้าร่วมประชุมฯ เตรียมการจัดทำวาระแห่งชาติในวันที่
๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๙ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ห้องประชุมกระทรวงวัฒนธรรม
ชั้น ๑๕ ตามระเบียบวาระที่ส่งมาพร้อมหนังสือนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดเข้าร่วมประชุมตามวัน เวลา และสถานที่
ดังกล่าว ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

ปรีชา กันธิยะ

(นายปรีชา กันธิยะ)

อธิบดีกรมการศาสนา

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

โทร. ๐ ๒๔๒๒๒ ๒๘๘๑๖

โทรสาร ๐ ๒๔๒๒ ๘๘๑๒

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

๑. คำต่อไปนี้ คือ ปุพฺผ, วฺโส, สทฺโต, นคฺขมตฺติ, วุฏฺโฏ ประกอบสํโยคผิด
จงแก้ไขถูกต้อง ฯ
๒. สนธิ คืออะไร ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ตตุรากริทธิมิญเญย เป็นสนธิ
อะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. อะไรเรียกว่าการันต์ ฯ
 - ข. ภิกฺขโว, โจเร เป็นวิภตติอะไรได้บ้าง ฯ
 - ค. ตั้งแต่ เอกุณวิสติ จนถึง อฏฺฐนวุติ เป็นวจนะและลิงค์อะไร ฯ
 - ฌ. เอกจุจ, เอต ศัพท์ เป็นวิเศษนสัพพนามชนิดไหน ฯ
 - ง. ปัจจยในอภยศัพท์นั้นลงที่ไหน เป็นเครื่องหมายอะไร ฯ
๔. การแยกวิภตติอาขยาตออกเป็น ปรัสนบพ และอัตตโนบพนั้น
เพื่อประสงค์อะไร ฯ อานยิสฺส และ วุจฺจเร ในคำว่า "เทวธมฺมาตฺติ วุจฺจเร"
ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ
๕. สาธนะ คืออะไร ฯ อฏฺฐจฺาน ในคำว่า "อฏฺฐจฺานกาเล" และ อฏฺฐจฺานวิริย-
วณฺตสฺส" ลงปัจจยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ฯ
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าตปฺปรัสสมาส ฯ และตปฺปรัสสมาสนั้น มีเท่าไร ฯ
อะไรบ้าง ฯ คโยชนวตฺถุ, ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้ง
วิเคราะห์หามาตามลำดับ ฯ
๗. ปุณณตฺททิต มีปัจจยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ เตปิฏฺกา (ภิกฺขุ), จตุทฺธา, ยสฺวา
ลงปัจจยอะไร ฯ ในตฺททิตไหน ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ได้แก้คำที่ประกอบสังโยคผิดให้ถูกต้องดังนี้ คือ

บุพผ	แก้ให้ถูกเป็น	บุปผ
วสุโส	แก้ให้ถูกเป็น	วโส
สทุโต	แก้ให้ถูกเป็น	สตุโต
นกุขมติ	แก้ให้ถูกเป็น	นกุขมติ
วุฒโต	แก้ให้ถูกเป็น	วุฑฺโต ๑

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และให้คำพูดสละสลวย ๑ มี ๓ ตามความเป็นประธานก่อน ๑ คือ สระสนธิ ต่อสระ ๑ พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ ๑ นิคคหิตสนธิ ต่อนิคคหิต ๑ ๑

ตตุราภริติมิจุเจยฺย เป็นโลปสระสนธิและอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น
ตตุร - อภริตี - อิจฺเจยฺย

ระหว่าง ตตุร - อภริตี ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ เป็น
อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัวเมื่อลบตัวใดตัวหนึ่งแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้ลบ
ด้วยทิมสระสนธิ ต่อเป็น ตตุราภริตี

ระหว่าง ตตุราภริตี - อิจฺเจยฺย นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย
แปลงนิคคหิต เป็น ม ต่อเป็น ตตุราภริติมิจุเจยฺย ๑

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้เป็น

ก. สระที่สุดแห่งศัพท์ เรียกว่าการันต์ ๑

ข. ภิกฺขโว เป็นได้ ๓ วิภัติ คือ ปฐมาวิภัติ พุติยาวิภัติ
และอาลปนวิภัติ

โจเร เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ พุติยาวิภัติ และสัทตมีวิภัติ ๑

๑๕๙

ก. ตั้งแต่ เฏญวิสติ ถึง อฏฺจนวุติ เป็นเอกวณะและอิตถิลิณค้อย่างเดียวฯ
ฃ. เอกจุจ ศัพทํ เป็นอนิยมิวิเสสนสัพพนาม เอต ศัพทํ เป็น
นิยมิวิเสสนสัพพนาม ฯ
ง. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้น ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัติบัง
ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมายกิริยาบัง ฯ

๔. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาก เพราะปรัสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยา
ที่เป็นกัตตุวาก ส่วนอัตตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวากและ
ภาววากแต่จะนิยมลงเป็นแนที่เดียวกันไม่ได้ บางคราวปรัสสบทเป็นกัมมวาก
และภาววากก็มี เหมือนคำบาลีว่า สทิส เม น วิชฺชติ คนเช่นกับด้วยเรา
(อันใครๆ) ย่อมหาไม่ได้ บางคราว อัตตโนบทเป็นกัตตุวากก็มี เหมือนคำบาลี
ว่า ปิยโต ชายเต โลโก ความโสภย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น คำที่กล่าว
ข้างคั่นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว
ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ฯ

อานยิสฺส ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อา บทหน้า นิ ธาตุ ในความนำไป
ลง อ ปัจจัย อุ วิภัติหิมวคธัซซัตตนิ แปลง อี ที่ นิ ธาตุ เป็น อย แปลง
อุ เป็น อีสฺส สำเร็จรูปเป็น อานยิสฺส ฯ

วฺจุจเร ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วฺจ ธาตุ ในความกล่าว ลง ย ปัจจัย
ลง อนฺติ วิภัติหิมวคธัซซัตตนิ แปลง ว เป็น วฺ หรือเอา อ ที่ ว
เป็น อุ แปลง ย กับ จ ที่สุดธาตุเป็น จฺจ แปลง อนฺติ เป็น เร สำเร็จรูป
เป็น วฺจุจเร ฯ

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ฯ

อฏฺฐาน ในคำว่า อฏฺฐานกาเล ลง ยุ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป
อิทธิณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อฏฺฐาติ เอตุลาติ อฏฺฐาโน (กาล) ฯ

๑๖๐

อุฏฐาน ในคำว่า อุฏฐานวิริยนุตตสฺส ลง ยุ ปัจจย เป็น กัตตุรูป
กรรมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุฏฐาติ เตนาคิ อุฏฐานํ (วิริย) ฯ

๖. นามศัพท์มี อ วิภคติเป็นต้น ในที่สุดท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อว่า
ตปปริสสมาส ฯ มี ๖ อย่าง ฯ คือ ทุติยาตปปริโส, ตติยาตปปริโส,
จตุตถิตปปริโส, ปณจมีตปปริโส, ฉฏฐิตปปริโส, สप्तตมีตปปริโส ฯ

ตโยชนวตฺถุ เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีอสมหารทิกุสสมาสเป็นภายใน
ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกฺ.วิ. ตโย ชนา ตโยชนา

ฉ.ตป.วิ. ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนวตฺถุ ฯ

ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นตติยาพหุพหิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า
ปุริตา ปารมี เยน โส ปุริตปารมี (สตุโต) ฯ

๗. ปุณณคัทธิต มีปัจจย ๕ ตัว ฯ คือ ดิย ถ จ ม อี ฯ

เตปิฏกา(ภิกฺขุ) ลง ณ ปัจจย ในราชาทิตัทธิต ฯ

จตุทฺธา ลง ธา ปัจจย ในวิภาคัทธิต ฯ

ยสฺวา ลง วณฺตุ ปัจจย ในตทัสสัถิตัทธิต ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ปีตา ปณฺสสา (กุมาริกาย) ตณฺตสาถํ คจฺจนฺโต อาห อมฺม
ปรสฺนตโก เม สาธุโก อาโรปิโต ตสฺส วิทฺถิมิตฺตํ อนิฏฺฐิตํ ตํ อชฺช
นิฏฺฐาเปสฺสามิ สีนํ เม ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา อาหเรยฺยาสีติ ฯ สา จินฺตสฺสึ อหํ
สตฺถุ รมํ โสตุกามา ปีตา จ มํ เอวมาห กิํ นุ โข สตฺถุ รมํ สุณามิ
อฺุทาหุ ปีตุ ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา หรามิติ ฯ อถสฺสา เอตทโหสิ ปีตา มํ
ตสเร อนาหริยมาเน โปถะยฺปิ ปหเรยฺปิ ตสฺมา ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา ตสฺส
ทตฺวา ปจฺณา รมํ โสสฺสามิติ ปีจเก นิสิตฺติวฺวา ตสฺรํ วฏฺเฏสฺสิ ฯ
อาพวิวาสิโนปิ สตฺถารํ ปรีวีสิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อนฺุโมทนตฺถาย อญฺฺจสฺสุ ฯ
สตฺถา ยมํ กุลธีตรํ นิสฺสาย ตีสโยชนมคฺคํ อากโต สา อชฺชาปิ โโอกาสํ
น ลภติ ตาย โโอกาส ลทฺธะ อนฺุโมทนํ กริสฺสามิติ ตฺถุหิฏฺโถ นิสิตฺติ ฯ
เอวํ ตฺถุหิฏฺโถ ปน สตฺถารํ สเทวเก โลเก โกจิ กิณฺจิ วตฺถุํ น วิสฺหติ ฯ
สาปิ โข กุมาริกา ตสฺรํ วฏฺเฏตฺวา ปจฺณิยํ จเปตฺวา ปีตุ สฺนฺติกํ คจฺจมานา
ปรีสปรียนฺตํ ปตฺวา สตฺถารํ โอลอยมานาว อคฺมาสิ ฯ สตฺถาปิ กิํ
อฺุจฺจิปิตฺวา ตํ โอลอยสฺสิ ฯ สาปิ โอลอยิตากาเรเนว อญฺญาสิ สตฺถา
เอวรูปาย ปรีสาย มชฺเฒ นิสิตฺติวฺวา มํ โอลอยเณฺโต มมาคมํ ปจฺจาสิสฺสติ
อตฺตโน สฺนฺติกํ อากมนเมว ปจฺจาสิสฺสติติ ฯ สา ตสฺรปจฺณี จเปตฺวา สตฺถุ
สฺนฺติกํ อคฺมาสิ ฯ กสฺมา ปน ตํ สตฺถา โอลอยสฺสติ ฯ เอวํ กริสฺส
อโหสิ เอสา เอตฺโต ว คจฺจมานา ปุณฺชชนกาลกิริยํ กตฺวา อนิยตคตฺติกา
ภวิสฺสตี มม สฺนฺติกํ อากนฺตฺวา คจฺจมานา ปน โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา
นิยตคตฺติกา หุตฺวา ตฺถุสตีวมาเน นิพฺพตฺติสฺสตีติ ฯ ตสฺสา กิรํ ตํทิวสํ มรณโต

๑๐๘

มุตติ นาม นตฺติ ฯ สา โอลกิตสณฺณวณฺณว สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา
จพฺพณฺณรํสีนํ อนฺตรํ ปวิสิตฺวา วณฺทิตฺวา เอกมณฺตํ อญฺจาสี ฯ ตถารูปาย
ปรีสาย มชฺฌเม นิสิตฺวา ตฺถนํหิฏฺฐํ สตฺถารํ วณฺทิตฺวา จิตฺกฺขณฺณเยวํ ตํ
สตุถา อาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สาปี ตสฺรปจฺฉิ คเหตฺวา ปีตุ สนฺตีกํ อคฺมาสี ฯ โสปี
นินฺนุโนโกว นินฺทายี ฯ ตสฺสา อสฺสลฺลกฺเขตฺวา ตสฺรปจฺฉิ อุปนาเมนฺติยา
ตสฺรปจฺฉิ เวมโกฏฺฐิ ปฏฺิหณฺณิตฺวา สทฺทํ กุรฺมานา ปติ ฯ โส ปพฺพชฺฌิตฺวา
คหิตนํมิตฺเตนฺว เวมโกฏฺฐิ กทฺถมิ ฯ เวมโกฏฺฐิ คนฺตฺวา ตํ กุมาริกํ อูเร ปหริ ฯ
สา ตตฺถเวว กาลํ กตฺวา ตฺถสิตฺถวเน นินฺพตฺติ ฯ อถสฺสา ปีตา ตํ
โอลเกนฺโต สกฺลสรฺเรเน โลหิตมกฺขิตฺเตน ปติตฺวา มตํ อทฺทส ฯ อถสฺส
มหาโสโก อุปปชฺชิ ฯ โส น เม โสํกํ อญฺโโล นินฺพพาเปตฺุ สกฺขิสฺสตีติ
โรทฺหนฺโต สตุถุ สนฺตีกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา ฆนฺเต โสํกํ เม
นินฺพพาเปถาติ อาห ฯ สตุถา ตํ สมสฺสาเสตฺวา มา โสจิ อนมตฺคคฺคสมิํ หิ
สํสาเร ตว เอวเมว ธีตุ มรณฺกาลे ปคฺขมริตอสฺสุ จตฺตุนํ มหาสมุทฺทาทนํ
อุทกโต อธิกตฺรณฺติ วตฺวา อนมตฺคคฺคสฺสตํ กเถสิ ฯ โส ตนฺนุฏฺโธโสโก สตฺถารํ
ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ลทฺฐูปสมฺปโท น จิสฺเสว อรหตฺตํ ปาปฺณิตี ฯ

แปลการตีความตถุ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เจดย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ส่วนว่า อ. บิดา ของนางกุมาริกานั้น เมื่อไปสู่โรงแห่งหูก
กล่าวแล้วว่า ลูกก่อนแม่ อ. ผ้าสาฎก อันเป็นของมียู่ของบุคคลอื่น อันเรา
ยกขึ้นแล้ว อ. ผ้าอันมีคืบหนึ่งเป็นประมาณ แห่งผ้าสาฎกนั้น ไม่สำเร็จแล้ว
อ. เรา ยังผ้าสาฎกนั้น จักให้สำเร็จ ในวันนี้ อ. เจ้า กรอแล้วซึ่งหลอด ฟังนำมา
แก่เราเร็ว ดังนี้ ฯ อ. นางกุมาริกานั้น คิดแล้วว่า อ. เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันฟัง
ซึ่งธรรม ของพระศาสดา ย่อมเป็น ส่วนว่า อ. บิดา กล่าวแล้ว อย่างนี้ กะเรา
อ. เรา จะฟัง ซึ่งธรรมของพระศาสดา หรือหนอแล หรือว่า อ. เรา กรอแล้ว
ซึ่งหลอด จะนำไปเพื่อบิดา ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. อันคิดนี้ ว่า อ. บิดา ครั้นเมื่อ
หลอด อันเราไม่นำมาอยู่ ฟังโอบย้าง ฟังประหารบ้าง ซึ่งเรา เพราะเหตุนั้น
อ. เรา กรอแล้ว ซึ่งหลอด ให้แล้ว แก่บิดานั้น จักฟัง ซึ่งธรรม ในภายหลัง
ดังนี้ ได้มีแล้วแก่นางกุมาริกานั้น อ. นางกุมาริกานั้น นั่งแล้ว บนตั่งน้อย
กรอแล้วซึ่งหลอด ฯ อ. ชน ท. แม้ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าอาฬวีโดยปกติ
อังกาสแล้วซึ่งพระศาสดา รับแล้วซึ่งบาตร ได้ยืนอยู่แล้ว เพื่อประโยชน์
แก่การอนุโมทนา ฯ อ. พระศาสดา ทรงดำริแล้วว่า อ. เรา อาศัยแล้ว ซึ่งนาง
กุลธิดาใดมาแล้ว สิ้นหนทางมีโยชน์สามสิบเป็นประมาณ อ. นางกุลธิดานั้น
ย่อมไม่ได้ซึ่งโอกาส แม้ในวันนี้ ครั้นเมื่อโอกาส อันนางกุลธิดานั้น ได้แล้ว
อ. เรา จักกระทำ ซึ่งการอนุโมทนา ดังนี้ ทรงเป็นผู้นั่งเป็นแล้ว เป็น
ประทับนั่งแล้ว ฯ ก็ อ. ใคร ๆ ในโลก อันเป็นไปกับด้วยเทวโลก ย่อมไม่อาจ
เพื่ออันกราบทูล ซึ่งคำอะไร ๆ กะพระศาสดา ผู้เป็นผู้นั่ง เป็นแล้วอย่างนี้ ฯ
อ. นางกุมาริกาเมื่อนั้นแล กรอแล้วซึ่งหลอด วางไว้แล้ว ในกระเช้า ไปอยู่
สู่สำนัก ของบิดา ถึงแล้วซึ่งที่สุตฺรรอบแห่งบริษัท แลดูอยู่ ซึ่งพระศาสดาเทียว

ได้ไปแล้ว ๑ แม่ อ. พระศาสดา ทรงยกขึ้นแล้วซึ่งพระศอ ทรงแลดูแล้ว
ซึ่งนางกุมาริกานั้น ๑ อ. นางกุมาริกาแม้นั้น ได้รู้แล้วว่า อ. พระศาสดา
ประทับนั่งแล้วในท่ามกลางแห่งบริษัท ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ทรงแลดูอยู่ซึ่งเรา
ย่อมทรงหวังเฉพาะซึ่งการมาแห่งเรา ย่อมทรงหวังเฉพาะซึ่งการมาสู่สำนักของ
พระองค์นั้นเทียว ดังนี้ ด้วยอาการอันพระศาสดาทรงแลดูแล้วนั้นเทียว ๑
อ. นางกุมาริกานั้น วางไว้แล้วซึ่งกระเช้าแห่งหลอด ได้ไปแล้วสู่สำนัก
ของพระศาสดา ๑ อ. อันถามว่า ก็ อ. พระศาสดา ทรงแลดูแล้ว
ซึ่งนางกุมาริกานั้น เพราะเหตุไร ดังนี้ ๑ อ. อันวิสันนาว่า ได้ยินว่า
อ. อันพระดำริอย่างนี้ว่า อ. นางกุมาริกานี้ ไปอยู่จากที่นี้เทียว กระทำแล้ว
ซึ่งกาลกิริยาแห่งปลุชน จักเป็นผู้มีคติไม่แน่นอนแล้ว จักเป็น แต่ว่า
อ. นางกุมาริกานี้ มาแล้วสู่สำนักของเรา ไปอยู่ บรรลุแล้วซึ่งโศดาปัตติผล
เป็นผู้มีคติแน่นอนแล้ว เป็น จักบังเกิดในวิมานชื่อว่าดุสิต ดังนี้ ได้มีแล้ว
แก่พระศาสดาพระองค์นั้น ดังนี้ ๑ ได้ยินว่า ชื่อ อ. ความพ้น จากความตาย
ย่อมไม่มีแก่นางกุมาริกานั้น ในวันนั้น ๑ อ. นางกุมาริกานั้น เข้าไปเฝ้าแล้ว
ซึ่งพระศาสดา ด้วยสัญญาอันพระศาสดาทรงแลดูแล้วนั้นเทียว เข้าไปแล้ว
สู่ระหว่างแห่งรัศมี อันมีวรรณะหก ท. ถวายบังคมแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ๑ อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว กะนางกุมาริกานั้น ในขณะที่นาง
กุมาริกานั้น ถวายบังคม ซึ่งพระศาสดา ผู้เป็นผู้ประทับนั่งนิ่งเป็นแล้ว ในท่า
กลางแห่งบริษัท ผู้มีอย่างนั้นเป็นรูป แล้วจึงยืนอยู่แล้ว นั้นเทียว ๑

แปล โดยอรรถ

๒. แม้นางกุมาริกานั้น ได้ถือกระเช้าหลอดไปสู่สำนักของบิดาแล้ว ๑
ฝ่ายบิดานั้นก็นั่งหลับแล้ว ๑ เมื่อนางไม่กำหนดแล้ว น้อมกระเช้าหลอดเข้าไป
กระเช้าหลอดกระทบที่ปลายพื้ม ทำเสียงตกไป ๑ บิดานั้น ตื่นขึ้นแล้ว
ลุกที่ปลายพื้มไปด้วยนิมิตที่ตนจับแล้วนั่นเอง ๑ ปลายพื้มไปกระแทกนางกุมาริกา

๑๑๑

นั่นที่อก ๆ นางทำกาละ ณ ที่นั้นนั่นเอง บังเกิดแล้วในภพดุสิต ๆ ลำดับนั้น
บิดาของนางเมื่อแลดูนาง ได้เห็นนางมีสรีระทั้งตัวเปื้อนโลหิตล้นลงตายแล้ว ๆ
ครั้งนั้น บิดาแห่งนางกุมาริกานั้นได้เกิดความโศกใหญ่ ๆ เขาร้องให้อยู่ด้วยคิด
ว่า บุคคลอื่น จักไม่สามารถเพื่อยังความโศกของเราให้ดับได้ จึงไปสู่สำนัก
ของพระบรมศาสดา กราบทูลเนื้อความนั้นแล้ว กราบทูลว่า พระเจ้าข้า
ขอพระองค์จงยังความโศกของข้าพระองค์ให้ดับ ๆ พระบรมศาสดา ทรงปลอบ
เขาแล้ว ตรัสว่า ท่านอย่าได้โศก เพราะว่าน้ำตาของท่านที่ไหลออกใน
มรณกาลแห่งธิดาของท่าน ด้วยอาการอย่างนี้นั้นแล ในสงสารมีที่สุดที่เบื้องต้น
ที่ใคร ๆ ไม่รู้แล้ว เป็นของที่ยิ่งกว่าน้ำแห่งมหาสมุทรทั้ง ๔ ดังนี้แล้ว จึงตรัส
อนมตคคสูตร ๆ เขามีความโศกเบาบาง ทูลขอบรรพชาจะพระบรมศาสดา
ได้อุปสมบทแล้ว ต่อกาลไม่นานนั้นแหละ ก็ได้บรรลुพระอรหัต ดังนี้แล ๆ

เรื่องธิดาของนายช่างหูก จบ ๆ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตุโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๕๐

คำ สุตฺวา เสฏฺฐิ จินฺตลฺลิตฺติ อหํ อสุเกน นาม อจฺจราย คณฺหิตฺวา
ตณฺหฺลลาทีนํ ทินฺนํ นํมํ นามํ คหิตฺมตฺเต อิมํ มาเรสุสํมิตฺติ อากโต
อยมฺปนํ สพฺพสงฺกาหิํ กตฺวา เยหิปี นาฬิกาทิหิ มินิตฺวา ทินฺนํ เยหิปี
อจฺจราย คเหตุวา ทินฺนํ สพฺพเพสํ มหปฺพลํ โหตุติ วทติ สจฺหา เอวรูปํ น
ขมาเปสฺสํมิตฺติ เทวทณฺโฑ เม มตฺถเก ปติสฺสตีติ ฯ โส ตสฺส ปาทมูลํ นิปฺชชิตฺวา
ขมาหิ เม สํมิตฺติ อหํ กิมิทนฺติ จ เตนํ ปุณฺโณ สพฺพนฺตํ ปวตฺตี อโรเจสิ ฯ
คำ กิริยํ ทิสฺวา สตฺถา กิมิทนฺติ ทานเวยฺยาววฺกํ ปุณฺณํ ฯ โส อตฺตทิวสโต
ปุณฺณาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อโรเจสิ ฯ อถ นํ สตฺถา เอวํ กิร เสฏฺฐิตฺติ ปุณฺณิตฺวา
อาม ภาณเตติ วุตฺเต อฺปาสกํ ปุณฺณํ นาม อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ
มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ
ปณฺทิตปฺริสา หิ ปุณฺณํ กโรนฺตา วิวญฺญูขภาชนํ วิย อุตฺเทน อนุกฺกเมน
ปุณฺณเณ ปุณฺณติเยวติ วตฺวา อนุสนฺธิ ฆณฺเฏวรา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาลมาห
มามณฺณเณ ปุณฺณสฺส น มตฺตํ อากมิตฺตติ
อุทฺทินฺนุทฺติปาเตน อุทฺทุมฺโหปี ปุรติ
ปุรติ ธีโร ปุณฺณสฺส โลกํ โลกํปี อจฺจินฺนติ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

สัมพันธไทย

เสฏฐิ สยกตฺตา ใน จินฺตลฺลิตฺติ อายฺยาตบถ กตฺตฺวาจก ตํ วิเสสน ของ วจฺณํ อวุตฺตกมฺม ใน สุตฺวา อปฺพุพฺพกาลกิริยา ใน จินฺตลฺลิตฺติ อหํ สยกตฺตา ใน อากโต กิตฺตบถ กตฺตฺวาจก อหํ เหตุกตฺตา ใน มารสฺสสามิ อายฺยาตบถ เหตุกตฺตฺวาจก ตณฺหุลลาทีนํ วิเสสน ของ วตฺถุณี อวุตฺตกมฺม ใน ทินฺนํ นานํ อสุเกน วิเสสน ของ เสฏฺฐิ นาม ศัพท์ สลฺยาโชตก เข้ากับ อสุเกน เสฏฺฐิ อนภิตกตฺตา ใน ทินฺนํ กิตฺตบถ กมฺมวาทก อจฺจราย กรณ ใน คณฺหิตฺวา อปฺพุพฺพกาลกิริยา ใน ทินฺนํ อิติ ศัพท์ สรุปร ใน วจฺเนน กรณ ใน คหิต- นาม ลกฺขณ ใน สนฺเต ลกฺขณกิริยา มม สามีสมฺพนฺธ ใน นาม คหิตมตฺเต* วิกตีกตฺตา ใน สนฺเต อิมํ วิเสสน ของ ปุริสํ การิตกมฺม ใน มารสฺสสามิ อิติ ศัพท์ สรุปร ใน จินฺตเนน กรณ ใน อากโต

ปน ศัพท์ ปกฺขนฺตรโชตก อัย วิเสสน ของ ปุริสํ สยกตฺตา ใน วทฺติ อายฺยาตบถ กตฺตฺวาจก สพฺพสงฺกาทิกํ วิกตีกมฺม ใน กตฺวา อปฺพุพฺพกาลกิริยา ใน วทฺติ ทานํ อวุตฺตกมฺม ใน ทินฺนํ เยหิ วิเสสน ของ มนุสฺสเสหิ ปิ ศัพท์ อเปกฺขตฺเต เข้ากับ เยหิ มนุสฺสเสหิ อนภิตกตฺตา ใน ทินฺนํ กิตฺตบถ กมฺมวาทก นาทิกาทิ วิเสสน ของ วตฺถุณี กรณ ใน มินฺตฺวา อปฺพุพฺพกาลกิริยา ใน ทินฺนํ ทานํ อวุตฺตกมฺม ใน ทินฺนํ เยหิ วิเสสน ของ มนุสฺสเสหิ ปิ ศัพท์ อเปกฺขตฺเต เข้ากับ เยหิ มนุสฺสเสหิ อนภิตกตฺตา ใน ทินฺนํ กิตฺตบถ กมฺมวาทก อจฺจราย กรณ ใน คเหตุวาท อปฺพุพฺพกาลกิริยา ใน ทินฺนํ มหปฺพลํ สยกตฺตา ใน โหตุ อายฺยาตบถ กตฺตฺวาจก เตสํ กิตฺติ สพฺพเสสํ กิตฺติ วิเสสน ของ มนุสฺสสานํ สมฺปทาน ใน โหตุ อิติ ศัพท์ อาการ ใน วทฺติ

* คหิตมตฺเต จะสัมพันธเป็นวิเสสนของ นาม ก็ได้

สเจ ศัพท์ ปริกปตุด อหฺ เหตุคตฺตา ใน ขมาเปสฺสามิ น ศัพท์
ปฏิสฺส ใน ขมาเปสฺสามิ ฯ อาขยาตบท เหตุคตฺตฺวาจก เหวรูป วิเสสน ของ
ปฺริสฺ ๑ การิตกมฺม ใน ขมาเปสฺสามิ เทวทณฺโท สยกตฺตา ใน ปติสฺสติ ๑
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เม สามีสมฺพนฺธ ใน มตฺถเก ๑ อุปสิเลสิกาธาร
ใน ปติสฺสติ อิติ ศัพท์ อาการ ใน จินฺเตสิ ๑

โส วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ๑ สยกตฺตา ใน อาห ๑ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสน ของ ปฺริสฺสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน ปาท- ปาทมฺเ
สมิปาทฺร ใน นิปฺชชิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อาห สามิ อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา
ใน ขมาหิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก เม สมฺปทาน ใน ขมาหิ อิติ ศัพท์ อาการ
ใน อาห จ ศัพท์ สมฺปิณฺชนตฺถ โส วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ๑ สยกตฺตา ใน
อาโรเจสิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ก็ ก็ดี อิทํ ก็ดี วิเสสน ของ การณํ ๑ ลิงฺคตฺถ
อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุญฺโจ เตน วิเสสน ของ ปฺริเสน ๑ อนภิหิตกตฺตา ใน
ปุญฺโจ ๑ วิเสสน ของ เสฏฺฐิ สพฺพํ ก็ดี ตํ ก็ดี วิเสสน ของ ปวตฺติ ๑ อวฺตตฺกมฺม
ใน อาโรเจสิ ๑

สตฺถา สยกตฺตา ใน ปุจฺฉิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตํ วิเสสน ของ
กิริยํ ๑ อวฺตตฺกมฺม ใน ทิสฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปุจฺฉิ ก็ ก็ดี อิทํ ก็ดี วิเสสน
ของ การณํ ๑ ลิงฺคตฺถ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺฉิ ทานเวยฺยาวกฺกํ วิเสสน
ของ ปฺริสฺ ๑ อวฺตตฺกมฺม ใน ปุจฺฉิ ๑ โส วิเสสน ของ ปฺริโส ๑ สยกตฺตา ใน
อาโรเจสิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อตฺตทิวสโต อปาทาน ใน ปุญฺจาย ๑
กิริยาวิเสสน ใน อาโรเจสิ สพฺพํ ก็ดี ตํ ก็ดี วิเสสน ของ ปวตฺติ ๑ อวฺตตฺกมฺม
ใน อาโรเจสิ ๑

อถ กาลสฺตฺตฺมี ใน อาห สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๑ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจก นํ วิเสสน ของ เสฏฺฐิ ๑ อวฺตตฺกมฺม ใน ปุจฺฉิตฺวา เสฏฺฐิ อาลปน
กิริ ศัพท์ อนุสฺสฺวนตฺถ เหวํ สจฺจวาลลิงฺคตฺถ อิติ ศัพท์ อาการ ใน ปุจฺฉิตฺวา ๑
ปุพฺพกาลกิริยา ใน วตฺวา

๑๑๕

ภนฺเต อาลปน อาม ศัพท์ สมฺปฏิจฺจนตฺถ เหวํ สจฺจวาทกฺลิ่งคตฺถ
 อิติ ศัพท์ สรูป ใน วาเน ๆ ลกฺขณ ใน วุตฺเต เสฏฺฐิณา อนภิตฺตคตฺตา
 ใน วุตฺเต ๆ ลกฺขณกิริยา อุปาสก อาลปน ปุณฺณ วุตฺตกมฺม ใน อวมณฺณิตพฺพ
 นาม ศัพท์ สณฺหาโชตก เข้ากับ ปุณฺณ น ศัพท์ ปฏฺฐิเสธ ใน อวมณฺณิตพฺพ
 เกนจิ อนภิตฺตคตฺตา ใน อวมณฺณิตพฺพ ๆ กิตฺตท กมฺมวาทก อุปปํก สรูป
 ใน อิติ ๆ ศัพท์ อาการ ใน อวมณฺณิตพฺพ ปุณฺณ วุตฺตกมฺม ใน อวมณฺณิตพฺพ
 น ศัพท์ ปฏฺฐิเสธ ใน อวมณฺณิตพฺพ ปุคฺคเลน อนภิตฺตคตฺตา ใน อวมณฺณิตพฺพ ๆ
 กิตฺตท กมฺมวาทก มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส วิเสสน ของ ภิกฺขุสงฺฆมฺสส ๆ สมฺปทาน
 ใน ทตฺวา ทานํ อวุตฺตกมฺม ใน ทตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อวมณฺณิตพฺพ
 อุปปํก สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ อาการ ใน อวมณฺณิตพฺพ

หิ ศัพท์ ผลโชตก ปณฺทิตปฺริสา สยคตฺตา ใน ปุรนฺติ ๆ อาชฺยาตบท
 กตฺตวาทก ปุณฺณ อวุตฺตกมฺม ใน กโรนฺดา ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ของ ปณฺทิตปฺริสา
 วิวณฺมุขภาชนํ อุปมาลิ่งคตฺถ อุตฺเทน กรณ ใน ปุรนฺติ ๆ วิเสสน ของ
 วิวณฺมุขภาชนํ วิย ศัพท์ อุปมาโชตก เข้ากับ วิวณฺมุขภาชนํ อุตฺเทน
 ปุรนฺติ อนุกฺกเมน ตติยาวิเสสน ใน ปุรนฺติ ปุณฺณเลน กรณ ใน ปุรนฺติ เหว
 ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ ปุรนฺติ อิติ ศัพท์ อาการ ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน เทเสนฺโต อนุสนฺธิ อวุตฺตกมฺม ใน ฆณฺเฏว ๆ สมานกาลกิริยา ใน เทเสนฺโต
 รมฺมํ อวุตฺตกมฺม ใน เทเสนฺโต ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ของ สตฺถา อิมํ วิเสสน
 ของ คาลํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อาห

ปุคฺคโล สยคตฺตา ใน อวมณฺณเณ มา ศัพท์
 ปฏฺฐิเสธ ใน อวมณฺณเณ ๆ อาชฺยาตบท
 กตฺตวาทก ปุณฺณสฺส จฏฺฐิกมฺม ใน อวมณฺณเณ
 ปุณฺณ สยคตฺตา ใน อาคมิสฺสติ น ศัพท์ ปฏฺฐิเสธ
 ใน อาคมิสฺสติ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตวาทก มตฺถํ

๑๑๖

วิเสสน ของ ปุณณ อิติ ศัพท อาการ ใน
อวมลเถธ อุทกมโภ สยกตฺตา ใน ปุรติ ๑
อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก ปี ศัพท อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
อุทกมโภ ยถา ศัพท อุปมาโชตก อุทพินฺทุนิปาเตน
กรณ ใน ปุรติ ธีโร สยกตฺตา ใน ปุรติ ๑
อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก เอว ศัพท อุปเมยฺยโชตก
ปุณณสฺส นฏฺฐิกรณ ใน ปุรติ โลกํ สองบท
กิริยาวิเสสน ใน อาจิณฺ ปิ ศัพท อเปกฺขตฺถ
เข้ากับ โลกํ ปุณณ อวฺตุตกมฺม ใน อาจิณฺ ๑
อพฺพนฺตรกิริยา ของ ธีโร อิติ ศัพท สรูป ใน
อิมํ คาลํ ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร ๑ อะไบบ้าง ๑ อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้ ๑
๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ๑ สาลมิโวตถตัม เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. สังขยาคืออะไร ๑ มีกี่ชนิด ๑ อะไบบ้าง ๑ ตั้งแต่ไหนถึงไหน เป็นนามอะไร ๑ สังขยานาม กับ สังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร ๑
๔. วาจกคืออะไร ๑ ท่านจัดไว้เท่าไร ๑ อะไบบ้าง ๑ วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้น ต้องอาศัยอะไร ๑
๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกริยาภิกตัก แบ่งเป็นกี่หมวด ๑ แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไบบ้าง ๑ ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร ๑
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าทวันทวสมาส ๑ มีเท่าไร ๑ อะไบบ้าง ๑ วิชาจรณสมบุโน (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ๑ อะไบบ้าง ๑ มททว, ปญจกัม ลงปัจจัยอะไร ๑ ในตัทธิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามี ๓๓ ตัว ๆ คือ

ก ข ค ฅ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฏ ฐ ฒ ณ

ด ถ ท ธ น

ป ผ พ ภ ม

ย ร ล ว ส ห พ อ ๑

อาศัยสระจึงออกเสียงได้ ๑

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่อง
ถึงกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท
และให้คำพูดสละสลวย ๑

तालमिवोत्तम् เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ
ตัดเป็น **ताल-อิ-ओत्तम्**

ระหว่าง **ताल-อิ** ถ้าสระอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า แปลงนิกคหิต
เป็น **ม** ต่อเป็น **तालमिव**

ระหว่าง **तालमिव - ओत्तम्** สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้า
พยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นทีฆะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือ **ลป อ**
ในที่สุดแห่ง **तालमिव** ต่อเป็น **तालमिवोत्तम्** ๑

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องกำหนดนับนามนาม ๑ มี ๒ ชนิด ๑
คือ ปกติสังख्याอย่าง ๑ ปุณฺณสังख्याอย่าง ๑ ๑

๑๑๙

ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นสัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฐนวุติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุณสตํ ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วนปุณณสังขยาเป็นคุณนามแท้ ๆ

ใช้ต่างกันดังนี้ คือ สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อใช้นับจำนวนนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น

ส่วนสังขยาคุณใช้เช่นเดียวกับคุณนาม คือ เมื่อใช้นับนามนามบทใด ให้เรียงไว้หน้านามนามบทนั้น ๆ

๔. วาจกคือกิริยาศัพท์ที่กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๆ ท่านจัดไว้ ๕ อย่าง ๆ คือ กัตตุวาจก ๑ กัมมวาจก ๑ ภาววาจก ๑ เหตุกัตตุวาจก ๑ เหตุกัมมวาจก ๑ วิธีที่จะกำหนดได้แม่นยำต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ ๆ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยาภิกตํ แบ่งเป็น ๓ หมวด ๆ แต่ละหมวดมีปัจจัย ดังนี้

กิตปัจจัย มีปัจจัย ๓ ตัว คือ อนุต ตวนตุ ตาวิ

กิจปัจจัย มีปัจจัย ๒ ตัว คือ อนีย ตพฺพ

กิตกิจปัจจัย มีปัจจัย ๕ ตัว คือ มาน ต ตุน ตฺวา ตฺวาน ๆ

ปัจจัยทั้ง ๓ หมวดนั้นบอกกาล ดังนี้

อนุต มาน ปัจจัย บอกปัจจุบันนกาล

ตวนตุ ตาวิ ต ตุน ตฺวา ตฺวาน บอกอดีตกาล

อนีย ตพฺพ ปัจจัย บอกความจำเป็น ๆ

๖. สมาสที่มีนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกันชื่อว่าวันทวสมาส ๆ มี ๒ อย่าง ๆ คือ สมหารวันทวสมาส ๑ อสมหารวันทวสมาส ๑ ๆ

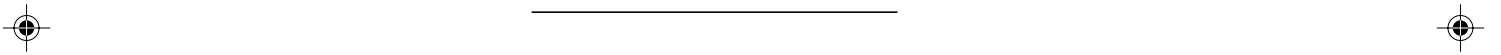
วิชาจรณสมุปนโน (ภควา) เป็นตติยาตปปริสสมาส
มีสมาหารวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ส.ทวัน.วิ. วิชา จ จรณ จ วิชาจรณ

ต.ตป.วิ. วิชาจรณน สมุปนโน วิชาจรณสมุปนโน (ภควา) ฯ

๗. ภาวตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว ฯ คือ ตุต ฌย ตุตน ตา ฌ กณ ฯ

มพุทธวล ฌ ปัจจัย ในภาวตัทธิต วิเคราะห์ว่า มุทโน ภาโว มพุทธวล
ปญจกัม ลง ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต วิเคราะห์ว่า ปญจ ปริมาณานิ
อสุตาติ ปญจกัม ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เจलय
ตรวจแก้.

๑๔๑

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สา (อิติ) เอกทิวส์ ปาโต ว ภูตตปาตราสา อุโปสถ์ สมาทิตวา
อมม สาธุกั อัยยั ปริวิเสยยาสิติ ธีตรึ อาณาเปตวา วิหาริ อคมาสิ ฯ
ธิดาปัสสา ตั (ภิกขุ) อาคตกาเล สมมา ปริวิสิตวา กหิ มหาอุปาสิกาทิ
วุตตะ ฐมมสุตวนาย วิหาริ คตาทิ อาห ฯ โส ตั สุตฺวา ว ภูจฺฉิยั อุจฺฉิเตน
ทาเหน สนฺตปฺปมาโน อิทานิ สา มยิ ภินฺนาติ เวเคน คนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเก
ธมฺมํ สุณฺณมานํ ทิสฺวา สตฺถารํ อาห ภนฺเต อัยยั อิติ ทัณฑา สุจฺฉมํ ฐมฺมกถํ
น ชานาติ อิมิสฺสา ขนฺธาภิปฺปฏิสฺสยฺสํ สุจฺฉมํ ฐมฺมกถํ อเกตฺวา ทานกถํ วา
สิลกถํ วา กเถตุ วัฏฺฐตฺติ ฯ สตฺถา ตสฺส อหฺมาสยํ วิทิตฺวา ตฺวํ พุปฺพลฺโล
ปาปิกํ ทิฏฺฐิ นิสฺสาย พุทฺธานํ สาสนํ ปฏฺธิโกสฺสี อตฺตมาตาเยว วายมสฺสิ
วตฺวา อิมํ คาทมาห

โยสาสนํ อรหตํ	อริยานํ ฐมฺมชีวินํ
ปฏฺธิโกสฺติ พุเมโธ	ทิฏฺฐิ นิสฺสาย ปาปิกํ
ผลานิ กณฺณกฺสฺเสว	อตฺตมณฺณาย ผลตฺติติ ฯ

ตสฺสตฺถโธ โย พุเมโธ ปุคฺคโธ อตฺตโน สกฺการหานิภเยน ปาปิกํ
ทิฏฺฐิ นิสฺสาย ฐมฺมํ วา โสสุสาม ทานํ วา ทสฺสามาติ วทนฺเต ปฏฺธิโกสนฺโต
อรหตํ อริยานํ ฐมฺมชีวินํ พุทฺธานํ สาสนํ ปฏฺธิโกสฺติ ฯ ตสฺส ตํ ปฏฺธิโกสนํ
สา จ ปาปิกา ทิฏฺฐิ เวฬุสงฺขาตสฺส กณฺณกฺสฺส ผลานิ วีย โหติ ตสฺมา ยถา
กณฺณโก ผลานิ กณฺหนฺโต อตฺตมณฺณาย ผลตฺติ อตฺตโน ฆาตฺตฺถเมว ผลตฺติ
เอวํ โสปิ อตฺตโน ฆาตฺตฺถาย ผลตฺติติ ฯ

๑๔๒

แปล โดยอรรถ

๒. ปเสนทิโกสลโล กิร มหาปวารณาย สพุพารณปฏิมณฺฑิโต
 คนฺธาทีนํ อาทาย วิหารํ อคฺมาสี ฯ ตสฺมี ขณฺเณ กาพุททายิตฺเถโร ฌานํ
 สมาปชฺชิตฺวา ปรีสปรียนฺเต นิสินฺโน โหติ ฯ นามเมว ปนฺสเสตํ สรีรํ
 สุวณฺณวณฺณํ ตสฺมี ปน ขณฺเณ จนฺโท อุคฺคจฺจนฺติ สุริโย อญฺจเมติ ฯ อานนฺทเถโร
 อญฺจเมตฺตสฺส สุริยสฺส อุคฺคจฺจนฺตสฺส จ จนฺทสฺส โอภาสํ โอโลเกตฺวา
 รณฺโณ สรีโรภาสํ เณรสฺส สรีโรภาสํ ตถาคตสฺส จ สรีโรภาสํ โอโลเกติ ฯ
 ตตฺถ สพุโพภาเส อติกฺกมิตฺวา สตฺถา วิโรจติ ฯ เถโร สตฺถารํ วนฺทิตฺวา
 ภาณฺเต อชฺช มม อิมํ โอภาเส โอโลเกนฺตสฺส ตุมฺหากเมว โอภาโส รุจฺจติ
 ตุมฺหากํ หิ สรีรํ สพุโพภาเส อติกฺกมิตฺวา วิโรจตีติ อาห ฯ อถ นํ สตฺถา
 อานนฺท สุริโย นาม ทิวา วิโรจติ จนฺโท รตฺตี ราชา อลงฺกตกาเลเยว
 วิโรจติ จิณฺหาสโว คณฺสงฺกณฺกํ ปหาย อนฺโตสฺมาปตฺติยฺเยว วิโรจติ พุทฺโธ ปน
 รตฺตีปี ทิวาปี ปญฺจวิเชน เตเชน วิโรจตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทิวา ตปฺติ อาทิจฺโจ	รตฺติมาภาติ จนฺทิม่า
สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตปฺติ	ฌายี ตปฺติ พุราหฺมโณ
อถ สพุพมโหรรตฺตี	พุทฺโธ ตปฺติ เตชสาติ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๔๓

เจดย ประโยค ป.ธ.๓

แปล มครเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. หญินัน ผู้มีอาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้าอันบริโภคนแล้ว
แต่เช้าเทียว สมาทานแล้ว ซึ่งอุโบสถ บังคับแล้ว ซึ่งธิดา ด้วยคำว่า คุณก่อนแม่
อ. เธอ พิงอังคาส ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า กระทำให้ดี ดังนี้ ได้ไปแล้ว สู่พระวิหาร
ในวันหนึ่ง ฯ แม่ อ. ธิดา ของหญินัน อังคาสแล้ว ซึ่งภิกษุ นั้น โดยชอบ
ในกาลแห่งภิกษุนั้นมาแล้ว ผู้อันภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า อ. มหาอุบาสกา ไปแล้ว
ณ ที่ไหน ดังนี้ กล่าวแล้วว่า อ. มหาอุบาสกา ไปแล้ว สู่พระวิหาร เพื่ออันฟัง
ซึ่งธรรม ดังนี้ ฯ อ. พระภิกษุนั้น ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้นเทียว เตือคร้อนอยู่
เพราะความเร่าร้อน อันตั้งขึ้นแล้ว ในท้อง คิดแล้วว่า อ. หญินัน แดกแล้ว
ในเรา ในกาลนี้ ดังนี้ ไปแล้ว โดยเร็ว เห็นแล้ว ซึ่งมหาอุบาสกานั้น ผู้ฟังอยู่
ซึ่งธรรม ในสำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อ. หญินี้ เป็นคนเขลา เป็น ย่อมไม่รู้ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม
อันละเอียด อ. อันอันพระองค์ไม่ตรัส ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม
อันละเอียด อันประกอบพร้อมเฉพาะแล้วด้วยสภาวะธรรมมีขั้นเป็นต้นแล้ว
จึงตรัส ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทานหรือ หรือว่า ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว
ซึ่งศีล แก่หญินี้ ย่อมควร ดังนี้ กะพระศาสดา ฯ อ. พระศาสดาทรงทราบแล้ว
ซึ่งอรรถาัย ของพระภิกษุนั้น ตรัสแล้วว่า อ. เธอ เป็นผู้มิปัญญาอันโทษ
ประทุษร้ายแล้ว เป็น อาศัยแล้ว ซึ่งทัญญูอันชั่ว ย่อมคัดค้าน ซึ่งคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้า ท. อ. เธอ ย่อมพยายาม เพื่ออันมาซึ่งตนนั้นเทียว ดังนี้
ตรัสแล้ว ซึ่งพระศาสดานี้ว่า

๑๔๔

อ. บุคคลใด ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว
อาศัยแล้ว ซึ่งทฤษฏีอันชั่ว ย่อมคัดค้านซึ่งคำสั่งสอน
ของพระอริยะเจ้า ท. ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้เป็นอยู่
โดยธรรมโดยปกติ อ. บุคคลนั้น ย่อมเกิดเพื่ออันมา
ซึ่งตน เพียงดัง อ. ขุย ท. ของไม้มีหนาม (ต้นไผ่)
เกิดอยู่ เพื่ออันมาซึ่งตน ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความว่า อ. บุคคลใด ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว
อาศัยแล้ว ซึ่งทฤษฏีอันชั่ว คัดค้านอยู่ ซึ่งชน ท. ผู้กล่าวอยู่ว่า อ. เรา ท. จักฟัง
ซึ่งธรรมหรือ หรือว่า อ. เรา ท. จักถวาย ซึ่งทาน ดังนี้ เพราะความกลัว
แต่ความเสื่อมแห่งสักการะ ของตน ชื่อว่า ย่อมคัดค้าน ซึ่งคำสั่งสอน
ของพระอริยะเจ้า ท. ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้เป็นอยู่โดยธรรมโดยปกติ
คือว่า ของพระพุทธเจ้า ท. ฯ อ. การคัดค้านนั้นด้วย อ. ทฤษฏีอันชั่วนั้นด้วย
แห่งบุคคลนั้น ย่อมเป็น ราวกะ อ. ขุย ท. ของไม้มีหนาม อันอันบัณฑิตนับ
พร้อมแล้วว่าไม้ไผ่ เพราะเหตุนี้ อ. ไม้มีหนาม ถือเอาอยู่ ซึ่งขุย ท. ชื่อว่า
ย่อมเกิดเพื่ออันมา ซึ่งตน คือว่า ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์แก่อนันมาซึ่งตนนั้นเกี่ยว
กันใด อ. บุคคลผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้วเมื่อนั้น ย่อมเกิด เพื่ออันมา
ซึ่งตน ฉะนั้น ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่า ในวันมหาปวารณาพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงประดับด้วย
เครื่องอาภรณ์พร้อมสรรพ ทรงถือเอาวัตถุมีของหอมเป็นต้น ได้เสด็จไปยัง
พระวิหารแล้ว ฯ

ในขณะนั้น พระกาฬทายีเถระ นั่งเข้ามานอยู่ที่ท้ายบริษัท ฯ
ก็คำว่า “กาฬทายีเถระ” นั้น เป็นชื่อของท่านอย่างนี้ (เพราะ) สรีระ (ของท่าน)
มีสีเหมือนทอง ฯ ก็ในขณะนั้น พระจันทร์กำลังขึ้น พระอาทิตย์กำลังอัสดงคต ฯ

๑๔๕

พระอานนทเถระ แลดูรัศมีของพระอาทิตย์ที่กำลังอัสดงคตและรัศมี
ของพระจันทร์ที่กำลังขึ้น แล้วมองดูพระศรีโรภาสของพระราชา สรีโรภาส
ของพระเถระ และพระศรีโรภาสของพระตถาคต ฯ บรรดาท่านเหล่านั้น
พระศาสดา ย่อมไฟโรจน์ล่งรัศมีทั้งปวง ฯ พระเถระถวายบังคมพระศาสดาแล้ว
กราบทูลว่า พระเจ้าข้า ในวันนี้ เมื่อข้าพระองค์แลดูรัศมีเหล่านี้อยู่ พระรัศมี
ของพระองค์เท่านั้น ข้าพระองค์ชอบใจ เพราะว่า พระสรีระของพระองค์
ย่อมไฟโรจน์ล่งรัศมีทั้งปวง ฯ

ลำดับนั้น พระศาสดา ตรัสกะท่านว่า ดูกรอานนท ธรรมดาพระอาทิตย์
ย่อมรุ่งเรืองในกลางวัน พระจันทร์ย่อมรุ่งเรืองในกลางคืน พระราชา
ย่อมรุ่งเรืองในเวลาที่ยังทรงประดับแล้วเท่านั้น พระขีณาสพ ละความระคนด้วย
หมู่แล้ว ย่อมรุ่งเรืองภายในสมบัติเท่านั้น ส่วนพระพุทธรเจ้า ย่อมรุ่งเรือง
ด้วยเดช* ๕ อย่าง ทั้งในกลางคืนทั้งในกลางวัน ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

พระอาทิตย์ย่อมรุ่งเรืองในกลางวัน พระจันทร์
ย่อมรุ่งเรืองในกลางคืน กษัตริย์ทรงเครื่อง
รบแล้ว ย่อมรุ่งเรือง พราหมณ์ผู้มีความเพ่ง
ย่อมรุ่งเรือง ส่วนพระพุทธรเจ้า ย่อมรุ่งเรือง
ด้วยเดช ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตุโต วัคสุทฺถสเนทพวราวม
สนามหลวงแผนกบาลี

เจलय
ตรวจแก้.

* เดชแห่งศีล เดชแห่งคุณ เดชแห่งปัญญา เดชแห่งบุญ เดชแห่งธรรม

๑๔๗

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธไทย

สตุตา สยกตุตา ใน อภาสี ๆ อาขยาตบพ กตตุวาจก อีมา วิเสสน ของ
คาถา ๆ อวุตตกมม ใน อภาสี

ราคาทิฏกิลเสชาตํ วุตตกมม ใน อวชยติ เตน
วิเสสน ของ สมมาสมพุทเธน ๆ อนภิตกตุตา
ใน อวชยติ น ศัพทํ ปฏิเสธ ใน อวชยติ ๆ
อาขยาตบพ กมมวาจก ยสฺส วิเสสน ของ
สมมาสมพุทเธน ๆ ญจ็อนภิตกตุตาใน ชิตํ
วิเสสน ของ ราคาทิฏกิลเสชาตํ กิลโส สยกตุตา
ใน อวชยติ น^๑ ศัพทํ ปฏิเสธ ใน อวชยติ ๆ
อาขยาตบพ กตตุวาจก ชิตํ วิเสสน ของ กิลเสชาตํ ๆ
อวุตตกมม ใน อวชยติ อสฺส^๒ วิเสสน ของ
สมมาสมพุทเธน ๆ ญจ็อนภิตกตุตา ใน ชิตํ
โกจิ วิเสสน ของ กิลโส โลเก ภินนาร ใน
กิลโส ตุมเห สยกตุตา ใน เนสฺสธ ๆ อาขยาตบพ
กตตุวาจก ตํ กัถ็อนนตโคจรั กัถ็อปทํ กัถ็ วิเสสน

^๑ บท สยกตุตา หรือบทที่ลงวิภัตติอื่น เข้าในบทกิริยาที่มี น ปฏิเสธ เช่น สยกตุตา ใน
น อวชยติ เรียกว่า อุตตสมพฺพน (สัมพันธตามแปล) ถ้าออกสัมพันธว่า สยกตุตา ใน
อวชยติ ไม่มี น เช่นนี้เรียกว่า ปทสมพฺพน (สัมพันธตามหลักไวยากรณ์) แม้บทวิภัตติอื่น
กัถ็นี้ มีให้ข้อผิดข้อถูก ป็นี่สนามหลวงวางบรรทัดฐานให้ใช้แบบ ปทสมพฺพน ๆ

^๒ พุทธทณิกาย ธรรมปทาปาลิ ข้อ ๑๗๕ หน้า ๔๐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ เป็น ชิตํ ยสฺส
ซึ่งตรงกับอรรถกถา ท่านแก้ว่า ยสฺส ชิตํ กิลเสชาตํ ๆ

ของ พุทธ ๆ อวตตกมม ใน เนสฺสธ เกณ วิเสสน
ของ ปเทน ๆ กรณ ใน เนสฺสธ ตณฺหา สยกตฺตา
ใน นตฺถิ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ยสฺส วิเสสน
ของ พุทฺธสฺส ๆ สมฺปทาน ใน นตฺถิ ชาลินี กิ์ดี
วิสตฺติกา กิ์ดี วิเสสน ของ ตณฺหา กุหิณฺจ วิเสสน
ของ ภาเว ๆ วิสยาธาร ใน เนตฺเว ๆ ตุมตฺตสมฺปทาน
ใน นตฺถิ ตุมเห สยกตฺตา ใน เนสฺสธ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตํ กิ์ดี อนนฺตโคจร กิ์ดี
อปทํ กิ์ดี วิเสสน ของ พุทฺธ ๆ อวตตกมม ใน
เนสฺสธ เกณ วิเสสน ของ ปเทน ๆ กรณ ใน
เนสฺสธ อิติ ศัพฺพํ สฺรูป ใน อิมา คาลา ฯ

ตตฺถ วิเสสน ของ ปเทสฺส ๆ นิทฺธารณ ใน คาลาปาทสฺส ยสฺส ชิตฺ
นาวชียติ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺพํ สฺรูป ใน คาลาปาทสฺส ๆ นิทฺธารณีย และ
สามิสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ราคาทิกฺกิลเสชาตํ วุตตกมม ใน อวชียติ และ สยกตฺตา
ใน โหติ เตน วิเสสน ของ สมฺมาสมฺพุทฺธเรน ๆ อนภินิทฺตกตฺตา ใน อวชียติ น
สองศัพฺพํ ปฏฺฐิเสธ ใน อวชียติ และ โหติ อวชียติ อาขยาตบท กมฺมวาทก
โหติ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ยสฺส วิเสสน ของ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ๆ
ฉนฺทจฺฉิณภินิทฺตกตฺตา ใน ชิตฺ เตน สองบท วิเสสน ของ มกุเคน ๆ กรณ ใน
ชิตฺ ๆ วิเสสน ของ ราคาทิกฺกิลเสชาตํ ปุณ ภิรียาวิเสสน ใน อสมฺมาจรรณโต ๆ
เหตุ ใน อวชียติ และ โหติ พุชฺชชิตํ วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ นาม ศัพฺพํ
สณฺญาโชตก เข้ากับ พุชฺชชิตํ นาวชียติ วิวริย ใน พุชฺชชิตํ นาม น โหติ ๆ วิวรรณ
อิติ ศัพฺพํ สฺรูป ใน อตฺโถ ๆ ลิงฺกตฺถ ฯ

ปทฺจเจโท วุตตกมม ใน เวทิตพฺโพ ปณฺชติเตน อนภินิทฺตกตฺตา ใน
เวทิตพฺโพ ๆ กิตฺตบท กมฺมวาทก โนยาติ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺพํ สฺรูป ปทฺสฺส ๆ
ภาวาทิสมฺพนฺธ ใน ปทฺจเจโท น อุกฺกยาติ สฺรูป ใน อิติ ๆ ศัพฺพํ สฺรูป ใน
ปทฺจเจโท เอกกฺกิลโส สยกตฺตา ใน โหติ และ อนฺุพนฺธติ น สองศัพฺพํ

๑๔๙

ปฏิเสฐ ใน โหติ และ อนุพันธติ กิริยาสองบท อาชยาตบถ กตตุวาจก ยสฺส
วิเสสน ของ สมมาสมพุทฺธสฺส ฯ ฌฏฺฐิอนภินิหิตกตฺตา ใน ชิตฺ ํ วิเสสน
ของ กิเลสชาติ ํ อวุตฺตกมฺม ใน อนุพันธติ ราคาทีสุ วิเสสน ของ กิเลสสุ ํ
นิทฺธารณ ใน โกจิ เอกกฺกิลโสปี ํ นิทฺธารณีย โกจิ วิเสสน ของ เอกกฺกิลโส
ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ เอกกฺกิลโส โลเก ภินนาธาร ใน เอกกฺกิลโส
ปจฺจโต ตติยาวิเสสน ใน นีวตฺติ ํ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ นาม ศัพท์
สณฺหาโชตก เข้ากับ นีวตฺติ ปจฺจโต นีวตฺติ นาม น โหติ วิวริย ใน
นानุพันธติ ํ วิวณณ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ํ ลิงฺคตฺถ ํ

อนนฺตโคจรํ สรูป ใน อิติ ํ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ํ สามีสมฺพนฺธ
ใน อตุโธ อนนฺตารมณณสฺส วิเสสน ของ สพฺพณฺณตฺถณณณสฺส ํ สามีสมฺพนฺธ
ใน วเสน ํ กรณ ใน อปรินนฺตโคจรํ ํ วิเสสน ของ พุทฺธํ อิติ ศัพท์ สรูป
ใน อตุโธ ํ ลิงฺคตฺถ ํ

เกณ ปเทณ สรูป ใน อิติ ํ ศัพท์ อาทยตฺถ และ สรูป ใน ปทพฺพยสฺส ํ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ เอกปทํ สยกตฺตา ใน นตฺถิ ํ อาชยาตบถ กตตุวาจก
ยสฺส วิเสสน ของ พุทฺธสฺส ํ สมปทาน ใน นตฺถิ ราคาปทาทีสุ วิเสสน ของ
ปเทสุ ํ นิทฺธารณ ใน เอกปทํปี ํ นิทฺธารณีย ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
เอกปทํ ตุมฺเห สยกตฺตา ใน เนสฺสธ ํ อาชยาตบถ กตตุวาจก ตํ วิเสสน ของ
พุทฺธํ ํ อวุตฺตกมฺม ใน เนสฺสธ เกณ วิเสสน ของ ปเทณ ํ กรณ ใน เนสฺสธ
ปน ศัพท์ สมฺปิณฺณนตฺถ เอกปทํ สยกตฺตา ใน นตฺถิ ํ อาชยาตบถ กตตุวาจก
พุทฺธสฺส สมปทาน ใน นตฺถิ ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ เอกปทํ ตุมฺเห
สยกตฺตา ใน เนสฺสธ ํ อาชยาตบถ กตตุวาจก ตํ กิตฺติ ํ อปทํ กิตฺติ วิเสสน ของ
พุทฺธํ ํ อวุตฺตกมฺม ใน เนสฺสธ เกณ วิเสสน ของ ปเทณ ํ กรณ ใน เนสฺสธ
อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ํ ลิงฺคตฺถ ํ

วินิจฺจโย วุตฺตกมฺม ใน เวทิตพฺโพ ปณฺชติเตน อนภินิหิตกตฺตา ใน
เวทิตพฺโพ ํ กิตฺตบถ กมฺมวาทก พุตฺติยคาถายํ ภินนาธาร ใน วินิจฺจโย ตณฺหา
สยกตฺตา ใน โหติ ํ อาชยาตบถ กตตุวาจก นาม ศัพท์ สณฺหาโชตก

เข้ากับ ตมฺหา เอสา วิเสสน ของ ตมฺหา สัมพัตปริสัพัตปริโยนทุคฺเคน
เหตุ ใน ชาลีนี ชาลํ สยกคฺตา ใน อตฺถิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อสฺสา
วิเสสน ของ ตมฺหา ๑ สามีสมนุช ใน ชาลํ อิติ ศัพฺพํ สรฺูป ใน วิคฺคเหฺน ๑
เหตุ ใน ชาลีนี ตมฺหา สยกคฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ชาลการิกา
วิกตีกคฺตา ใน โหติ อิติ ศัพฺพํ สรฺูป ใน วิคฺคเหฺน ๑ เหตุ ใน ชาลีนี ตมฺหา
สยกคฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ชาลุปมา วิกตีกคฺตา ใน โหติ
อิติ ศัพฺพํ สรฺูป ใน วิคฺคเหฺน ๑ เหตุ ใน ชาลีนี ปี^๗ สามศัพฺพํ ปทสมุจฺจยคฺค
เข้ากับ ชาลมสฺสา อตฺถิตฺติ วิคฺคเหฺน, ชาลการิกาติ วิคฺคเหฺน และ ชาลุปมาติ
วิกคฺคเหฺน ชาลีนี วิกตีกคฺตา ใน โหติ ฐาปาทิสฺส วิเสสน ของ อารมฺมณฺส ๑
อาธาร ใน วิสตุต- วิสตุตตาย กิตฺติ วิสาหารตาย กิตฺติ วิสบุปฺผตาย กิตฺติ วิสผลตาย
กิตฺติ วิสปริภอคตาย กิตฺติ เหตุ ใน วิสตุตฺติกา ๑ วิกตีกคฺตา ใน โหติ ตมฺหา
สยกคฺตา ใน นตฺถิ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก สภา กิตฺติ เอวรฺูปา กิตฺติ วิเสสน ของ
ตมฺหา ยสฺส วิเสสน ของ พุทฺธสฺส ๑ สมฺปทาน ใน นตฺถิ กุหิณฺจ วิเสสน ของ
ภเว ๑ วิสยาธาร ใน เนคฺค ๑ ตุมคฺคสมฺปทาน ใน นตฺถิ ตุมเห สยกคฺตา ใน
เนสฺสธ ๑ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ตํ กิตฺติ อปทํ กิตฺติ วิเสสน ของ พุทฺธ ๑
อวุตฺตกมฺม ใน เนสฺสธ เกน วิเสสน ของ ปเทน ๑ กรณ ใน เนสฺสธ อิติ ศัพฺพํ
สรฺูป ใน อตฺถิ ๑ ลิงฺคคฺค ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
ตรวจแก้.

^๗ ปี ศัพฺพ ในที่นี้ มีอรรถสมุจฺจยะ (รวบรวมข้อความที่กล่าวไว้โดยตรงและ
ที่กล่าวไว้โดยอ้อม) คัมภีร์คันถาภรณ์ คานา ๕๕ แสดงอรรถของ ปี, อปี ไว้ ๔ อรรถ คือ
สมุจฺจยะ อเปกขะ สัมภาวณะ และ ครหะ ๑

๑๕๑

ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพาภค

สอบ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่พศ๐๐๐๓/๔๒ กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อำเภอ
พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๓๐ ๕ มกราคม ๒๕๕๕ เรื่องการขอยก
วัดราชขึ้นเป็นพระอารามหลวง นมัสสถานเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ด้วยในคราว
ประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่๒๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๔ ได้มีมติ
ให้ความเห็นชอบในการพิจารณาจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองศิริราชสมบัติครบ
๖๐ ปี พ.ศ.๒๕๕๕ ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายพิธีและ
การจัดกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมคือการขอยกวัดราชขึ้นเป็น
พระอารามหลวง จำนวน ๕ วัด เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการขอยกวัดราช
ขึ้นเป็นพระอารามหลวงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วยิ่งขึ้น กองพุทธ
ศาสนสถานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงขอให้พระคุณเจ้าพิจารณาคัด
เลือกวัดราชที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือวัดที่มีความเหมาะสมร่วมงาน
ฉลองศิริราชสมบัติ ๖๐ ปี เพื่อนำเสนอคณะกรรมการพิจารณาการขอยกวัดราช
ขึ้นเป็นพระอารามหลวงต่อไป จึงนมัสสถานมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการ เพื่อ
กองพุทธศาสนสถานจะได้ดำเนินการต่อไป. ขอนมัสสถานด้วยความเคารพอย่างย้ง
นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์ (นายพนรัตน์ เบญจวัฒนานันท์)ผู้อำนวยการกองพุทธ
ศาสนสถาน กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการพิจารณาการยกวัดราชขึ้นเป็น
พระอารามหลวง ฝ่ายศาสนสถานและควบคุมทะเบียนวัด โทร.๐๒๔๔๑๔๕๓๗-
๘ โทรสาร ๐๒๔๔๑๔๕๓๖

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๕๒

เจดีย์ ประโยค ป.ร. ๓

บรรพภาค

ที่ พศ ๐๐๐๓/๔๒

กองพุทธศาสนสถาน
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

๕ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง การขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

นมัสการ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

ด้วยในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๔ ได้มีมติให้ความเห็นชอบในการพิจารณา จัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายพิธีและการจัดกิจกรรมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมคือการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง จำนวน ๕ วัด

เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงเป็นไป ด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วยิ่งขึ้น กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ จึงขอให้พระคุณเจ้าพิจารณาคัดเลือกวัดราษฎร์ ที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ หรือวัดที่มีความเหมาะสมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติ ๖๐ ปี เพื่อนำเสนอคณะกรรมการ พิจารณาการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวงต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการ เพื่อกองพุทธศาสนสถานจะได้ดำเนินการ ต่อไป.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์
(นาย นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์)

ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ

พิจารณาการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

ฝ่ายศาสนสถานและควบคุมทะเบียนวัด

โทร. ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๓๗-๘

โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๓๖

๑๕๓

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. อะไรชื่อว่าอักษร ๑ และอักษรนั้นแปลว่าอะไร ๑ อักษรที่ใช้ในบาลีภาษามีเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑
๒. สนธิกริโยปกรณ์ มีเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ ชีวิตลิจิทำ เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ๑
 - ข. สุขาย, เทวตยา เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ๑
 - ค. เอกนวิสติ กับ เอกนวิสติโม ต่างกันอย่างไร ๑
 - ฌ. อณฺณ, ตุมฺห, ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ๑
 - ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้ลงที่ไหน ๑
๔. วิภัติอาขยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้อะไรบ้าง ๑ จัดเป็นกี่หมวด ๑ กิณฑิ กับ กิษุติ แปลว่าอะไร ๑ ลงปัจจัยอะไร ๑ ในธาตุหมวดไหน ๑
๕. กิตกัณนั้น เป็นชื่อของอะไร ๑ แบ่งเป็นเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ มนาปทาธิ และสมปทา ในคำว่า "สีเลน โภคสมปทา" ลงปัจจัยอะไร ๑ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑
๖. น บุปพบท กัมมธารยสมาส กับ น บุปพบท พหุพพิหีสมาส ต่างกันอย่างไร ๑ สัพพโรควินิมุตโต (ปริโส), นิพุกยา (ชนา) เป็นสมาสอะไรบ้าง ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. ปัจจัยในสมุหัตถิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง ๑ สำเร็จแล้วเป็นลึงค์อะไร ๑ พาหุสจฺจ, พลวา, ปณฺณรสี ลงปัจจัยอะไร ๑ ในตัทธิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

๑๕๔

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. เสียงกීติ ตัวหนังสือกิตี ชื่อว่าอักษร ๑ อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสั้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็งอย่าง ๑ ๑ อักษรที่ใช้ในบาลีภาษามี ๔๑ ตัว ๑ คือ
- อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๘ ตัวนี้ชื่อสระ ๑
- ก ข ค ฌ ง
- จ ฉ ช ฌ ญ
- ฎ ฏ ท ฒ ณ
- ด ฒ ท ฐ น
- ป ผ พ ภ ม
- ย ร ล ว ส ห พ อ ๓๓ ตัวนี้ชื่อพยัญชนะ ๑
๒. สนธิกริโยปกรณ มี ๘ อย่าง ๑ คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อากโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทีโม ทำให้ยาว ๑ รสฺส ทำให้สั้น ๑ สณฺโณโค ช้อนตัว ๑ ๑
- ชีวิตฺยจิทํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น ชีวิต - จ - อิทํ ระหว่าง ชีวิต - จ ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรรรคได้ คือ แปลงนิกคหิตที่ ชีวิต เป็น ณ ต่อเป็น ชีวิตฺยจ ระหว่าง ชีวิตฺยจ - อิทํ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง ลบสระหน้า คือ อ ที่ ชีวิตฺยจ ต่อเป็น ชีวิตฺยจิทํ ๑
๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้คือ
- ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยลิงค์ วจนะ วิภัติ ๑

๑๕๕

- ข. สุขาย เป็น จตุตถีวิภัติ ส่วน เทวตายเป็นได้ ๕ วิภัติ คือ ตติยวิภัติ จตุตถีวิภัติ ปัญจวิภัติ ฉกฺขวิภัติ และสัทตมวิภัติฯ
- ค. ต่างกันอย่างนี้ คือ **เอณวิสติ** เป็น ปกติสังขยา ส่วน **เอณวิสติโม** เป็นปุณณสังขยาฯ
- ฅ. **อณฺณ** ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดอนิยมวิเสสนศัพท์นาม ส่วน **คฺคฺ** ศัพท์ เป็นศัพท์นามชนิดปฐิศัพท์นามฯ
- ง. นิบาต นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกอาตปนะ กาลที่ปริเทท อุปไมยปฏิเสศความได้ยื่นเล่าลือ ความปริกัป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้นฯ

๔. วิภัติอาขยาตเป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วจนะ บุรุษฯ จัดเป็น ๘ หมวดฯ **ภินฺทติ** แปลว่า ย่อมต่อ, ย่อมทำลาย ลง อ ปัจจยฯ ในหมวด **รฐ** ธาตุฯ **ภิชฺชติ** แปลว่า ย่อมแตกฯ ลง ย ปัจจยฯ ในหมวด ทิว ธาตุฯ

๕. กิตกัณนั้น เป็นชื่อของศัพท์ที่ทานประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์ และกริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน, เหมือนนามศัพท์ที่เอามาใช้ในภาษาของเรามีทาน เป็นต้น ย่อมมีเนื้อความต่าง ๆ กัน ทานนั้น เป็นชื่อของสิ่งของที่พึงสละก็มีเหมือนคำว่า คนมีให้ทาน คนจรับทาน เป็นต้น, เป็นชื่อของการให้ก็มี เหมือนคำว่า ผู้ยื่นดีในทาน เป็นต้น, เป็นชื่อของเจตนาที่มี เหมือนคำว่า ทานมัยกุศล เป็นต้น, เป็นชื่อของที่ก็มี เหมือนคำว่า ไร้อทาน เป็นต้น ส่วนกริยาศัพท์ มีคำว่า ทำเป็นต้น ก็มีเนื้อความต่างกัน, เป็นกัตตุจาก บอกผู้ทำก็มี เหมือนคำว่า นายช่างทำงานจริง เป็นต้น, เป็นกัมมจาก บอกสิ่งที่เขาทำก็มี เหมือนคำว่า เรือนนี้ทำงานจริง เป็นต้น ศัพท์เหล่านี้ในภาษามคธ ล้วนหมายด้วยปัจจัยทั้งสิ้นฯ

๑๕๖

กิตกัณัน แบ่งเป็น ๒ อย่าง ๑ คือ เป็นนามศัพท์ (นามกิตกั) อย่าง ๑
เป็นกิริยาศัพท์ (กิริยากิตกั) อย่าง ๑ ๑

มณฑปท่ายี ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
มณฑป เทติติ มณฑปท่ายี หรือกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ
ตั้งวิเคราะห์ว่า มณฑป เทติ สีนนาติ มณฑปท่ายี หรือสมาสรูป ตัสสึละสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า มณฑป ทาตุ สีนมสุธาติ มณฑปท่ายี ๑

สมบุททา ในคำว่า “สีนม โภคสมบุททา” ลง อ ปัจจัย เป็น ภาวรูป
ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สมบุททชนํ สมบุททา ๑

๖. ต่างกันดังนี้ คือ น บุปพบท กัมมธารยสมาส ใช้ปฏิเสธนามศัพท์ ซึ่งแปลว่า
สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งนั้น เช่น อนสุโส สัตว์นี้ไม่ใช่หมา ส่วน น บุปพบท
พหุพพิหสมาส ใช้ปฏิเสธคุณศัพท์และกิริยาศัพท์ ซึ่งแปลว่า มี...หาบได้
หรือ ไม่มีเช่น อุปตุตโก บุคคลมีบุตรหาบได้ หรือ บุคคลไม่มีบุตร

สพฺพโรควินิมุตฺโต(ปฺริโส) เป็นปัญจมีตปฺริสสมาส มีวิเสสนบุพพบท
กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

วิ.บุพ.วิ. สพฺเพ โรคา สพฺพโรคา

ปัญจ.ตป.วิ. สพฺพโรเคหิ วินิมุตฺโต สพฺพโรควินิมุตฺโต (ปฺริโส) ๑

นิพฺภยา (ชนา) เป็นปัญจมีตฺลาธิกรณพหุพพิหสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า
นิคฺคตํ ภยํ เยหิ เต นิพฺภยา (ชนา) ๑

๗. ปัจจัยในสมุหัตถธิต ลงแทน สมุห ศัพท์ ๑ สำเร็จแล้ว ที่ลง กณฺ และ ณ ปัจจัย
เป็นปฺลงฺลิกํ ส่วนที่ลง ตา ปัจจัยเป็นอิตถิลิงค์ ๑

พาหุสจฺจํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวตถธิต มีนํฐฐิตฺตฺลาธิกรณพหุพพิห-
สมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ.ตฺล.พหุ.วิ. พหุํ สุตํ ยสฺส โส พหุสฺสุตํ

ณฺยปัจจัยวิ. พหุสฺสุตสฺส ภาโว พาหุสจฺจํ ๑

๑๕๗

พลวา ลง วนตุ ปัจจย ในคทสัตติคัททิต ตังวิเคราะหว่า พล อสุต
อตุถิตี พลวา ฯ

ปณณรสี ลงอี ปัจจย ในปฐมคัททิต ตังวิเคราะหว่า ปณณรสนนุ ปฐณ
ปณณรสี ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้.

๑๑๐

ให้เที่ยวไปแล้ว มีอันให้รู้ว่า อ. ชน ท. ทั้งปวง จงประชุมกัน ดังนี้ เป็นเหตุ
อ.ชน ท. ผู้เหลือ เว้นซึ่งพระราชและมหาอำมาตย์ ท. ย่อมประชุมกัน ฉนั้นใด
ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า อ. สัตว์ ท. ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
แม้ตรัสแล้ว อ. สัตว์ ท. ผู้เหลือลง เว้นซึ่งสัตว์และบุคคลผู้วิเศษ ท. ๔ เหล่านี้ คือ
อ. ช้างผู้อาชาไนย อ. ม้าผู้อาชาไนย อ. โคผู้อาชาไนย อ. พระจันตาสพ อันบัณฑิต
พึงทราบว่าย่อมสะดุ้ง ดังนี้ ฉนั้นนั้นนั้นเที่ยว ๆ จริงอยู่ อ. - ในสัตว์และบุคคลผู้
วิเศษ ท. เหล่านี้หนา - พระจันตาสพ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้จะไม่ตาย ชื่อว่า
ย่อมไม่กลัว เพราะความที่แห่งสักกายทิฏฐิ เป็นธรรมชาติอันตนละได้แล้ว
อ. สัตว์ผู้วิเศษ ท. ๓ นอกนี้ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้เป็นข้าศึก ต่อตน เป็นแล้ว
เพราะความที่แห่งสักกายทิฏฐิเป็นธรรมชาติมีกำลัง ชื่อว่าย่อมไม่กลัว ๆ
อ. อรรถว่า อ. บุคคล รู้แล้วว่า อ. เรา ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญา ย่อมกลัว ต่อความตาย
ฉนั้นใด อ. สัตว์ ท. แม้เหล่าอื่น ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญา ย่อมกลัว ต่อความตาย
ฉนั้นนั้น ดังนี้ ไม่พึงฆ่า ไม่พึง ยังบุคคลอื่นให้ฆ่า ซึ่งสัตว์อื่น ดังนี้
แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า น หนญฺย น มาตเย ดังนี้ ๆ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้นสามณเณรนั้นเจริญวัย มีอินทรีย์แก่กล้า ถูกความไม่ยินดียิ่งบีบคั้น
เมื่อไม่อาจจะบรรเทาความไม่ยินดียิ่งลงได้ จึงปล่อยผมรุ่มร่ามและเล็บไว้ยาว
มีผ้าถุงและผ้าห่มเศร้าหมอง ไม่บอกแก่ใคร ๆ ถือบาตรจีวร เพียงรูปเดียว ได้ไป
เรือนของโยมมารดาแล้ว ๆ อุบาสิกาเห็นบุตรแล้วไหว้ กล่าวว่า พ่อ แต่ก่อน
พ่อมาในที่นี้พร้อมกับอาจารย์และอุปัชฌาย์ หรือพร้อมกับภิกษุหนุ่ม
และสามเณร เพราะเหตุไร ในวันนี้พ่อจึงมาเพียงรูปเดียวเล่า ๆ เธอบอก
ถึงความเบื่อหน่ายแล้ว ๆ อุบาสิกาผู้มีศรัทธา แม้แสดงโทษในฆราวาสโดยประการ
ต่าง ๆ ตักเตือนบุตรอยู่ ก็ไม่อาจให้เธอยินยอมได้ (แต่) ก็ไม่เสือกไล่ไปเสีย

๑๑๑

ด้วยคิดว่า ถึงอย่างไร เธอพึงกำหนดได้แม้ตามธรรมดาของตน กล่าวว่า พ่อ
โปรดรออยู่จนกว่าฉันจะจัดยาและภัตเพื่อพ่อเสร็จ ฉันจักนำผ้าที่ขอบใจมาถวาย
แก่พ่อผู้ดื่มยาจนกระทั่งถึงแล้ว แล้วได้ปูลาดอาสนะถวาย ฯ สามเณรนั่งแล้ว ฯ
อุบาสิกจัดแจงยาและของขบฉันเสร็จโดยรู้เดียงเท่านั้น ได้ถวายแล้ว ฯ
ลำดับนั้น อุบาสิกนั้นคิดว่า เราจักจัดแจงภัต นั่งลงในที่ไม่ไกล ชาวข้าวอยู่ ฯ
สมัยนั้น นางยักษิณนั้นใคร่ครวญอยู่ว่า สามเณรอยู่ไหนหนอแล เธอได้
ภิกษาหาร หรือยังไม่ได้ ทราบว่าเขอนั่งอยู่แล้ว เพราะความเป็นผู้ใคร่จะเสี
จึงคิดว่า ก็เธออย่าพึงยังความละเอียดให้เกิดขึ้นแก่เรา ในระหว่างเวลา
ทั้งหลายเลย เราจะไป จักกระทำอันตรายในการเสีของเขาดังนี้แล้ว
จึงมาเข้าถึงในสระของสามเณรนั้น บิดคอให้ล้มลงเหนือแผ่นดิน ฯ เธอมีตา
เหลือก มีน้ำลายไหล คือนอยู่ที่แผ่นดินแล้ว ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตตคุตโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้

๑๑๒

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๕

ปณฺฑุปลาโสว ทานิสี
ยมปริสาปี จ เต อุปฺภูจिता
อุยฺโยคมฺเข ปติฏฺฐสี
ปาเถยฺยปี จ เต น วิชฺชติ
โส กโรหิ ทิปมตฺตโน
จิปปี วายม ปณฺฑิตो ภว
นิทฺธนฺตมโล อนนฺจโก
ทิพฺพํ อริยภูมิมหิสฺสตี ฯ

ตตฺถ ปณฺฑุปลาโสวทานิสฺสิตี อุปาสก ตฺวํ อิทานิ นิชฺชิตฺวา ภูมียํ
ปตนปณฺฑุปลาโส วิย อโหสิ ฯ ยมปริสาติ ยมทูตา วุจฺจนติ ฯ อิทํ ปน มรณเมว
สนฺธาย วุตฺตํ ฯ มรณนฺเต ปจฺจุปฺภุจิตฺตฺนํ อตฺถโ ๑ อุยฺโยคมฺเขติ ปรีหานิมฺเข
อวฺชฺฌนิมฺเข จ จิตฺตีสฺสิตี อตฺถโ ๑ ปาเถยฺยนฺติ คมิกสฺส ตณฺฑุลาทิปาเถยฺย
วีย ปโรลกํ คจฺจนตฺสฺส ตว กุสฺสลาเถยฺยมฺปิ นตฺถิตี อตฺถโ ๑ โส กโรหิตี
โส ตฺวํ สมฺมุตฺเต นาวาย ภินฺนํ ทิปสฺงฺขาตํ ปติฏฺฐํ วิย อตฺตโน กุสฺสลิปติฏฺฐํ
กโรหิ กโรนฺโต จ จิปปี วายม สีนํ สีนํ วิริยํ อารภ อตฺตโน กุสฺสลมม-
ปติฏฺฐาจรณํ ปณฺฑิตो ภว ฯ โย หิ มรณมฺหํ อปฺตฺวา กาคฺ์ สมตฺถกาเลยว
กุสฺสํ กโรติ เอส ปณฺฑิตो นาม ฯ ตาทิโส ภว มา อนฺธพาโลติ อตฺถโ ๑
ทิพฺพํ อริยภูมินฺติ เอวํ วิริยํ กโรนฺโต ราคาทินํ มลนํ นีหฺนฺตฺวา นิทฺธนฺตมโล
องฺคณาภาเวน อนนฺจโก นิภิกฺกเลโส หุตฺวาปญฺจวิธํ สุทฺธาวาสภูมึ ปาปณฺนิสฺสตี
อตฺถโ ๑

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๑๓

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธไทย

สตถา สยกตฺตา ใน อภาสี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อีมา วิเสสน
ของ คาลา ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อภาสี

ตฺวํ สยกตฺตาใน อสี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปณฺฑุปลาโส
อุปมาวิกตีกตฺตา ใน อสี อีว ศัพท์ อุปมาโชตก เข้ากับ
ปณฺฑุปลาโส อิทานิ กาลสตฺตมฺมี ในอสี ยมฺปฺริสา สยกตฺตา
ใน อุปฏฺฐิตา ๆ กิตบท กตฺตฺวาจก ปี ศัพท์ อเพกฺขตฺถ
เข้ากับ ยมฺปฺริสา เต สมฺปทาน ใน อุปฏฺฐิตา ตฺวํ สยกตฺตา ใน
ปติฏฺฐสฺสี ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก อุยฺโยคมฺเข สมฺปาราร
ใน ปติฏฺฐสฺสี ปาเลยฺยํ สยกตฺตา ใน วิชฺชติ น ศัพท์ ปฏฺฐิสฺส
ใน วิชฺชติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ปี ศัพท์ อเพกฺขตฺถ
เข้ากับ ปาเลยฺยํ เต สามิสฺสมฺพนฺธ ใน ปาเลยฺยํ จ สํศัพท์
วากฺยสมฺมจฺจยตฺถ เข้ากับ ปณฺฑุปลาโสว ทานิสฺสี ยมฺปฺริสาปี
เต อุปฏฺฐิตา อุยฺโยคมฺเข ปติฏฺฐสฺสี และ ปาเลยฺยํปี เต น
วิชฺชติ โส วิเสสน ของ ตฺวํ ๆ สยกตฺตา ใน กโรหิ วายม ภา
และ เอหิสฺสี ๆ กิริยาสํบท อาขยาตบท กตฺตฺวาจก ทิปฺปี อวุตฺตกมฺม
ใน กโรหิ อุตฺตโน สมฺปทาน ใน กโรหิ จิปฺปํ กิริยาวิเสสน
ใน วายม ปณฺฑุโธ วิกตีกตฺตา ใน ภา นิทฺธนฺตมฺโล กิดฺดี
อนฺจฺฉณ กิดฺดี วิกตีกตฺตา ใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน
เอหิสฺสี ทิพฺพํ วิเสสน ของ อริยญฺมฺม ๆ อวุตฺตกมฺม ใน เอหิสฺสี
อิดิ ศัพท์ สรรูป ใน อีมา คาลา ๆ

ตตถ วิเสสน ของ ปเทสุ ๆ นิทธารณ ใน คาลาปาตสฺส ปณฺฑุปลาโส
ทานิสิ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน คาลาปาตสฺส ๆ นิทธารณีย และ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโถ

อุปาสก อาลปน ตฺวํ สยกตฺตา ใน อโหสิ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก
อิทานิ กาลสฺตตฺถิ ใน อโหสิ นิชฺชิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปตน- ภูมียํ
อุปกิเลสิกาธาร ใน ปตน- ปตนปณฺฑุปลาโส อุปมาวิกติกตฺตา ใน อโหสิ
วีย ศัพท์ อุปมาโชตก เข้ากับ นิชฺชิตฺวา ภูมียํ ปตนปณฺฑุปลาโส อิติ ศัพท์
สรูป ใน อตุโถ ๆ ลิงฺคตฺถ

ยมทฺฐา วุตฺตกมฺม ใน วุจฺจนฺติ สตุถารา อนภินิทฺตกตฺตา ใน วุจฺจนฺติ ๆ
อาชฺยาตบท กมฺมวาทก ยมปฺริสา สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ อาการ ใน วุจฺจนฺติ ๆ
ปน ศัพท์ วิเสสโชตก อิํ วิเสสน ของ วณฺํ วุตฺตกมฺม ใน วุตฺตํ สตุถารา
อนภินิทฺตกตฺตา ใน วุตฺตํ ๆ กิตฺตบท กมฺมวาทก มรณํ อวุตฺตกมฺม ใน สนฺธาย
เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ มรณํ สนฺธาย กิริยาวิเสสน ใน วุตฺตํ ๆ มรณํ
สยกตฺตา ใน ปจฺจุปฺปจฺจิตํ ๆ กิตฺตบท กตฺตฺวาจก เต สมฺปทาน ใน ปจฺจุปฺปจฺจิตํ
อิตฺติศัพท์ สรูป ใน อตุโถ ๆ ลิงฺคตฺถ (หรือเติม ปณฺฑิตฺเตน เวทิตฺตพฺโพ) ๆ

อุยฺโยคฺมุขํ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ
ใน อตุโถ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก ปรีหานิมฺมุขํ กิตฺติ
อวฺจฺจณฺนิมุขํ กิตฺติ สมิปาธาร ใน จิโต ปรีหานิมฺมุขํ วิวริย ใน อวฺจฺจณฺนิมุขํ ๆ วิวริณ
จิโต วิกติกตฺตา ใน อสิ จ ศัพท์ วากฺยสมฺมจฺจยตฺถ เข้ากับ ปรีหานิมฺมุข
อวฺจฺจณฺนิมุขํ จิโตสิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโถ ๆ ลิงฺคตฺถ

ปาเถยฺยํ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ
ใน อตุโถ กุสฺลปาเถยฺยํ สยกตฺตา ใน นตฺถิ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก คมิกสฺส
วิเสสน ของ ปุคฺคสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน ตณฺฑุลาทิปาเถยฺยํ อสนฺตํ วิเสสน
ของ ตณฺฑุลาทิปาเถยฺยํ ๆ อุปมาลิงฺคตฺถ วีย ศัพท์ อุปมาโชตก เข้ากับ
คมิกสฺส ตณฺฑุลาทิปาเถยฺยํ อสนฺตํ ปรโลกํ สมฺปาปฺณียกมฺม ใน คจฺจนฺตสฺส ๆ
วิเสสน ของ ตว ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน กุสฺลปาเถยฺยํ ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ
กุสฺลปาเถยฺยํ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโถ ๆ ลิงฺคตฺถ

๑๑๕

โส กรโหิ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทพยสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ
ใน อตุโล ตฺวํ สยกตฺตา ใน กรโหิ ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก โส วิเสสน ของ
ตฺวํ นาวาย ลกฺขณ ใน ภินฺนายนํ ลกฺขณกิริยา สมฺมุตฺเต อาธาร ใน ภินฺนายน
ทปฺปสฺสชาติ วิเสสน ของ ปตฺติจฺจํ ๆ อวฺตตกมฺม ใน กรโณโต ๆ วิเสสน ของ
ปฺกฺคโล ๆ อุปฺมาลึงฺกตฺถ วิย ศัพท์ อุปฺมาโชตก เข้ากับ สมฺมุตฺเต นาวาย ภินฺนายน
ทปฺปสฺสชาติ ปตฺติจฺจํ กรโณโต ปฺกฺคโล อตฺตโน สมฺปทาน ใน กรโหิ กุสลปตฺติจฺจํ
อวฺตตกมฺม ใน กรโหิ

จ ศัพท์ สมฺปญฺชานตฺถ ตฺวํ สยกตฺตา ใน วายม อารภ และ ภว ๆ
กิริยาสามบฺท อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก กรโณโต อพฺพนฺตรกิริยา ของ ตฺวํ
จิปฺปํ กิริยาวิเสสน ใน วายม จิปฺปํ วายม วิวริย ใน สีนํ สีนํ อารภ ๆ วิวรม
สีนํ สองบฺท กิริยาวิเสสน ใน อารภ วิวริย อวฺตตกมฺม ใน อารภ อตฺตโน
สมฺปทาน ใน กุสลกมฺมปตฺติจฺจากรณฺณ ๆ กรณ ใน ภว ปณฺชติโต วิกตฺติกตฺตา
ใน ภว ๆ

หิ ศัพท์ เหตุโชตก โย วิเสสน ของ ปฺกฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน กรโหติ ๆ
อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก มรณฺมุขํ อวฺตตกมฺม ใน อุปฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน
กรโหติ กาคฺคํ ตุมฺมตฺตสมฺปทาน ใน สมฺมุตฺต- สมฺมุตฺตกาเล กาลสฺสตฺตมฺม ใน กรโหติ
เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ สมฺมุตฺตกาเล กุสฺลํ อวฺตตกมฺม ใน กรโหติ เอโส
วิเสสน ของ ปฺกฺคโล ๆ สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ปณฺชติโต
วิกตฺติกตฺตา ใน โหติ นาม ศัพท์ สณฺณวโชตก เข้ากับ ปณฺชติโต อิติ ศัพท์ สรูป
ใน อตุโล ๆ ลึงฺกตฺถ ฯ

ตฺวํ สยกตฺตา ใน ภว ๒ บฺท มาศัพท์ ปฏฺธิสฺส ใน ภว บฺทหลัง ภว
สองบฺท อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก ตาติโส วิกตฺติกตฺตา ใน ภว อนฺธพาลो
วิกตฺติกตฺตา ใน ภว อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ ลึงฺกตฺถ (หรือเดิม ปณฺชติเตน
เวทิตฺตฺวํ) ฯ

ทิพฺพํ อริยญฺมํ สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน ปทพยสฺส ๆ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโล ตฺวํ สยกตฺตา ใน ปาปฺณิสฺสสฺสํ ๆ อาชฺยาตบฺท กตฺตฺวาจก

๑๑๖

เอวํ กิริยาวิเสสน ใน กโรนโต วิริยํ อวุตตกมฺม ใน กโรนโต ๑ อพฺพนตรกิริยา
ของ ตุํวํ ราคาที่นํ วิเสสน ของ มลานํ ๑ ภาวาทิสมฺพนฺธ ใน นิหฺนฺตตาย ๑
เหตุ ใน นิทฺฐนฺตมโล ๑ กัฏฺฐิ อนํจฺโณ กัฏฺฐิ นิกฺกิลโส กัฏฺฐิ วิกตฺกตฺตา ใน
หฺตฺวา อํจฺณภาเวน เหตุ ใน อนํจฺโณ และ นิกฺกิลโส อนํจฺโณ วิวริย ใน
นิกฺกิลโส ๑ วิวณฺ หฺตฺวา สมานกาลกิริยา ใน ปาปฺณิสฺสสฺสึ ปณฺจวิธํ วิเสสน
ของ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ๑ อวุตตกมฺม ใน ปาปฺณิสฺสสฺสึ อิติ ศัพฺทํ สฺสรูป ใน อตฺโถ ๑
ลึงฺกตฺถ ๑

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้

๑๑๗

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่นอย่างไร ฯ และ
เพราะเหตุไร จึงจัดเป็นสังยุตตสระด้วย ฯ
๒. ในพยัญชนะสนธิ สัญญโค มีวิธีซ้อนก้อง่าง ฯ อะไรบ้าง ฯ นกขมติ
จัดเข้าในอย่างไหน ฯ อิธวเมโส เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. สัพพนามคืออะไร ฯ แบ่งเป็นเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ จงบอกคำที่ขีดเส้นใต้
ในประโยคต่อไปนี้ว่า เป็นสัพพนามชนิดไหน "อิ^๑หิ^๒ ม^๓ยา^๔ เว^๕ช^๖ช^๗ก^๘ม^๙ม^{๑๐} ก^{๑๑}ต^{๑๒}ว^{๑๓}
ล^{๑๔}ท^{๑๕}ฐ^{๑๖}, ต^{๑๗}ม^{๑๘}ห^{๑๙} อ^{๒๐}ณ^{๒๑}ต^{๒๒}ต^{๒๓} อ^{๒๔}ว^{๒๕}ร^{๒๖}ู^{๒๗}ป^{๒๘} โภ^{๒๙}ชน^{๓๐} น^{๓๑} ล^{๓๒}ภ^{๓๓}ิส^{๓๔}ส^{๓๕}ถ^{๓๖}, ต^{๓๗}ุ^{๓๘} ภ^{๓๙}ุ^{๔๐}ณ^{๔๑}ช^{๔๒}ด^{๔๓}" ฯ
๔. ในอาขยาต วิภัติใดหน มัธยมบุรุษมีที่ใช้น้อย แต่ใช้ปฐมบุรุษแทน
เป็นส่วนมาก ฯ
๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ฯ
๖. สมาส ว่าโดยกิจและโดยชื่อ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ
๗. อะไรเรียกว่าตัทธิต ฯ โดยสังเขปแบ่งเป็นเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ร. ๓
ปัญหาบาลีไวยากรณ์

๑. เอ กับ โส กระทบ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐตาดุโข โส เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโฐฏฺฐโข ฯ เพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัวเป็นเสียงเดียวกัน คือ อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ, อ กับ อุ ผสมกันเป็น โส ฉะนั้น จึงจัดเป็นสังยุคตสระด้วย ฯ

๒. ในพยัญชนะสนธิ สัตยฺโยโค มีวิธีซ้อน ๒ อย่าง ฯ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน อย่าง ๑ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่าง ๑ ฯ

นกฎมติ จัดเข้าในวิธีซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ฯ

อิชฺเฌมโส เป็นโลปสระสนธิและนิคคหิตสนธิตัดเป็น อิช-เอว-เอโส

ระหว่าง อิช - เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคัน ในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ อิช ต่อเป็น อิเชว

ระหว่าง อิเชว - เอโส นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อิเชวมโส ฯ

๓. สัพพนาม คือศัพท์สำหรับใช้แทนนามนาม ที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้นเพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะเหตุ ฯ แบ่งเป็น ๒ อย่าง ฯ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเสสนสัพพนาม ๑ ฯ ได้ตอบคำที่ขีดเส้นใต้ในประโยคต่อไปนี้ คือ “อิทํ มยา เวชชกมฺมํ กตฺวา ลทฺธํ, ตุมฺहे อญฺญตฺตฺว เหวรูปํ โภชนํ น ลภิสฺสฺส, ตํ ญฺญชฺช ” ดังนี้

อิทํ เป็น วิเสสนสัพพนาม

มยา เป็น ปุริสสัพพนาม

ตุมฺहे เป็น ปุริสสัพพนาม

ตํ เป็น วิเสสนสัพพนาม หรือ ปุริสสัพพนาม ฯ

๑๑๙

๔. ในอาชยาศมี โ อ วิภคคิ มัธมมบุรุษ ในหมวดหิยคตนิและอหุชคตนิ เอกวงนะ มีที่ใช้น้อย ใช้ปฐมบุรุษแทนเป็นส่วนมาก ฯ
๕. ปัจจยในนามกิตกั กับกิริยากิตกั เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้ เหมือนกัน คือ แบ่งเป็น ๓ พวก ได้แก่ กิตปัจจย ๑ กิจจปัจจย ๑ กิตกิจจปัจจย ๑ และใช้ ประกอบกับธาตุ เป็นที่ตั้งทั้งสิ้น ฯ ต่างกัน คือปัจจยในนามกิตกั ทำธาตุที่ ประกอบนั้นให้เป็นสาธนะนั้น ฯ และใช้ในปฐมาวิภคคิและจตุตถวิภคคิ ได้บ้าง เช่น กรณิ ทายโก กาคุ เป็นต้น ส่วนปัจจยในกิริยากิตกันั้น ทำธาตุที่ ประกอบให้เป็นกิริยา และเป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวางกได้เช่น **กนฺตฺวา** **คจฺจนฺโต** **นิหริยมาโน** **กรณียิ** **กนฺตพฺพ** เป็นต้น ฯ
๖. สมาส ว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือ สมาสที่ทํานลบวิภคคิเสียแล้ว เรียกว่า **ลุตฺตสมาส**, สมาส ที่ทํานยังมิได้ลบวิภคคิ เรียกว่า **อลุตฺตสมาส** ฯ ว่าโดยชื่อ มี ๖ อย่าง คือ **กมฺมธารโย**, **ทิกฺ**, **ตปฺปรีโส**, **ทวนฺตฺโว**, **อพฺยยิภาโว**, **พหุพฺพทิกิ** ฯ
๗. ปัจจยหมู่หนึ่งเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อ สำหรับใช้แทนศัพท์ ย่อคำพูดลงให้สั้น เรียกว่า ย่อ ๆ เหมือนคำว่า **สุยาม** **ชาโต** เกิดในสยาม ลงปัจจยแทน **ชาต** เอาไว้แต่ **สุยาม** เป็น **สุยามิโก** เรียกว่า **ตฺทริต** ฯ โดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ อย่าง ฯ คือ **สามณฺยตฺทริต**, **ภาวตฺทริต**, **อพฺยยตฺทริต** ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เจดีย์
ตรวจแก้

๑๓๗

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตั สุตฺวา สตฺตา อาม ภิกฺขเว มม ปฺตุโต สํสฺสเก สติ อจฺจริยสฺส
สนฺติกํ คโต อิทานิ ปนฺตฺส สํสฺสโก จินฺโน อตฺตนา ว อตฺตนา นิสฺเสตฺวา
อรหตฺตํ ปตฺโตติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสี

หิริ นิสฺสโร ปฺริโส โกจิ โลกสฺมี วิชฺชติ
โย นิทฺทํ อปฺโปเชติ อสฺโส ภทฺโร กสามิว
อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโฐ
อาตาปีโน สํเวคิโน ภวถ
สทฺธาย สีเลน จ วีริเยน จ
สมาธิना ธมฺมวินิจฺจนเณน จ
สมฺปนฺนวิชาจรณา ปฏิสฺสตา
ปหสฺสธ ทฺถุขมิทํ อนุปฺปกนฺติ ฯ

ตตฺถ อนฺโต อุปฺปนฺนํ อกุสลวิตกฺกํ หิริยา นิสฺเสตฺตีติ หิริ นิสฺสโร ฯ
โกจิ โลกสฺมินฺติ เหวรุโป ปุคฺคโล ทฺลลโก โกจิเทว โลกสฺมี วิชฺชติ ฯ โย
นิทฺทนฺติ โย อุปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ กโรนฺโต อตฺตโน อุปฺปนฺนํ นิทฺทํ
อปฺพรนฺโต พุชฺฌตฺตีติ อปฺโปเชติ ฯ กสามิวาติ ยถา ภทฺโร อสฺโส อตฺตนิ
ปตฺมานํ กสํ อปฺพรติ อตฺตนิ ปตฺติํ น เทติ โย เอวํ นิทฺทํ อปฺโปเชติ โส
ทฺลลโกติ อตฺโต ฯ

๑๓๘

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺมี ขณฺเณ คณฺฐมาทณปพฺพเต เอโก ปจฺเจกพฺพุโธ สฺมาปตฺติโต
วฺภูจฺหิ ฯ อนฺโตสฺมาปตฺติโย กิร สฺมาปตฺติफलํ ชิมนฺจนา น พารตฺติ สฺมาปตฺติ-
วฺภูจฺจิตานํ ปน พลวตฺติ หุตฺวา อฺทรปฺภุตํ ทฺพนฺติ วีย อฺปฺปชฺชตฺติ ตสฺมา
เต ลภณฺญจนาํ โอโลเกตฺวา คจฺจนฺติ ฯ ตํ ทิวสฺสจฺเจตฺสํ ทานํ ทตฺวา เสนา
ปตฺติจฺจานาํทิสฺส อลฺยตฺรํ สฺมปตฺติํ ลภณฺติ ตสฺมา โสปี ทิพฺเพน จกฺขุณา
โอโลเกนฺโต สกฺลชฺมพฺพิเป ฉาตกฺกโย อฺปฺปนฺนํ เสฏฺฐิเคเห จ ปณฺจณฺนํ
ชนานํ นาฬิโกทโนว ปกฺโก สทฺธา นฺโฆ เอเต สกฺขิสฺสสนฺติ วา มม สจฺคหํ
กาตฺนฺติ เตสํ สทฺธภาวณฺจ สจฺคหํ กาคฺคํ สมตฺตภาวณฺจ ทิสฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย
คณฺฐวา เสฏฺฐิสฺส ปฺรโต ทฺวาเร จิตฺเมว อตฺตานํ ทสฺเสสฺสิ ฯ โส ตํ ทิสฺวา
ปสฺนณฺจิตฺโต ปุพฺเพปิ มยา ทานสฺส อทินฺนตฺตา เอวรูปํ ฉาตกํ ทิฏฺฐํ อิทํ โข
ปน ภาตฺตํ มํ เอกทิวสฺสญฺเวย รกฺขเยยฺย อยฺยสฺส ปน ทินฺนํ อนเภาสุ กปฺปโกฏฺฐิสฺส
มม หิตาวหํ ภวิสฺสตีติ ตํ ภาตฺตปาตี อปเนตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธํ อฺปสฺงกมิตฺวา
ปณฺจปตฺติจฺเจเตน วณฺทิตฺวา เคหํ ปเวเสตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส ปาเท โรจิตฺวา
สุวณฺณปี้เช จเปตฺวา ตํ ภาตฺตปาตี อาทาย ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ปตฺเต โอกิริ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๓๙

เจตย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. เออ
อ. บุตรของเรา ครั้นเมื่อความเกี่ยวข้อง มีอยู่ ไปแล้วสู่สำนักของอาจารย์
แต่ว่า อ. ความเกี่ยวข้อง อันบุตรของเรานั้นตัดแล้ว ในกาลนี้ อ. บุตรของเรานั้น
ห้ามแล้ว ซึ่งตน ด้วยตนเทียว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว
ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

อ. บุรุษ ผู้ห้ามซึ่งอกุศลวิตกด้วยหิริ บางคน
จะมีในโลก อ. บุคคลใด นำไปปราศ ซึ่งความหลับ
ตื่นอยู่ เพียงดัง อ. ม้าตัวเจริญ หลบอยู่ซึ่งแสง
อ. บุคคลนั้นเป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น
อ. ม้าตัวเจริญ ตัวอันนายสารถิหวดแล้วด้วยแล้ว
ย่อมกระทำซึ่งความเพียร จันใด อ. เธอ ท.
จงเป็นผู้มีความเพียร เป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อนทั่ว
จงเป็นผู้มีความสด จงเป็น จันนั้น อ. เธอ ท.
เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยศรัทธาด้วย
ด้วยศีลด้วย ด้วยวิริยะด้วย ด้วยสมาธิด้วย
ด้วยการวินิจัยซึ่งธรรมด้วย เป็น เป็นผู้มืวิชา
และจรณะถึงพร้อมแล้ว เป็นผู้มืสติเฉพาะ เป็น
จักละ ซึ่งทุกข์ อันไม่น้อยนี้ ดังนี้ ฯ

อ. วิเคราะห์ว่า อ. บุคคลใด ย่อมห้ามซึ่งอกุศลวิตก อันเกิดขึ้นแล้ว
ในภายใน ด้วยหิริ เพราะเหตุนี้ อ. บุคคลนั้น ชื่อว่า หิรินิเสธ ดังนี้ ใน
พระคาถานั้น อันบัณฑิต พึงกระทำ ฯ

๑๔๐

อ. อรรถว่า อ. บุคคล ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ชื่อว่าบางคน นั้นเทียว จะมีในโลก ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า โภจิ โลกสุมี ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ. บุคคลใด ผู้ไม่ประมาทแล้ว กระทำอยู่ซึ่งสมณธรรม นำไปปราศอยู่ซึ่งความหลับ อันเกิดขึ้นแล้วแก่ตน ตื่นอยู่ เพราะเหตุนั้น อ. บุคคลนั้น ชื่อว่า นำไปปราศซึ่งความหลับตื่นอยู่ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า โย นิพุทฺธ ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ. ม้า ตัวเจริญ หลบหลีกอยู่ซึ่งเส้า อันตกไปอยู่ที่ตน ก็ว่าย่อมไม่ให้เพื่ออันตกไปที่ตน จันใด อ. บุคคล ใด นำไปปราศ ซึ่งความหลับตื่นอยู่ จันนั้น อ. บุคคลนั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งบทว่า กถามิว ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

ในขณะนั้น ที่ภูเขาคันธมาถน์ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ออกจากสมาบัติแล้ว ฯ ทราบว่า ในภายในสมาบัติ ความหิวย่อมไม่เบียดเบียนเพราะผลแห่งสมาบัติ แต่ว่าสำหรับพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ออกจากสมาบัติแล้ว ความหิวมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ คล้ายเผาะกระเพาะอาหาร เพราะเหตุนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ตรวจดูฐานะที่จะได้ (อาหาร) แล้วจึงไป ฯ ก็ในวันนั้น ชนทั้งหลายถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้ว ย่อมได้สมบัติ อย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาสมบัติมีตำแหน่งเสนาบดี เป็นต้น เพราะฉะนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ตรวจดูอยู่ด้วยทิพยจักขุ ดำริว่า ฉลาดภัย เกิดขึ้นแล้ว ในชมพูทวีปทั้งสิ้น และในเรือนเศรษฐี เขาหุงข้าวสุกอันสำเร็จด้วยข้าวสาร หนานหนึ่งเท่านั้นเพื่อคน ๕ คน ชนเหล่านั้นจักมีศรัทธา หรือหนอ หรือ จักอาจเพื่อจะทำความสงเคราะห์เรา ? เห็นว่าชนเหล่านั้นเป็นผู้มีศรัทธา

๑๔๑

และสามารถเพื่อจะทำความสงเคราะห์ จึงถือเอาบาตรและจีวรไปแสดงตน
ที่ประตูข้างหน้าของเศรษฐีนั้นแลฯ เศรษฐีนั้น พอเห็นท่านเข้า ก็มีจิตเลื่อมใส
คิดว่า เราประสบผดกภัยเห็นปานนี้ เพราะเราไม่ได้ให้ทานแม่ในกาลก่อน
ก็เล ภัตนี้พึงรักษาเราได้วันเดียวเท่านั้น ส่วนภัตที่เราถวายแล้วแก่พระผู้เป็นเจ้า
จักนำประโยชน์เกื้อกูลมาให้เราหลายโกฏิกัปปี จึงนำถาดภัตนั้นออก เข้าไปหา
พระปัจเจกพุทธเจ้า ให้อาหารด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นิมนต์ให้เข้าไปสู่เรือน ล้างเท้า
ของท่านผู้นั่งบนอาสนะแล้ว วางไว้บนตั่งทองแล้ว ถือเอาถาดภัตนั้น มาเกลี่ย
ลงในบาตร ของพระปัจเจกพุทธเจ้า ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตตคุตุโต วัดสุทัศนเทพวราราม
สนามหลวงแผนกบาลี

เจดย
ตรวจแก้

๑๔๒

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธไทย
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๘

อุปนิทวโยว ทานิส
สมปยาโตสิ ยมสุส สนฺติกั
วาโสปี จ เต นตฺถิ อนฺตรา
ปาเถยฺยปี จ เตน วิชฺชติ ฯ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
จิปปํ วายม ปณฺหิโต ภว
นิพฺพณฺตมโถ อนฺจโกณ
น ปฺน ชาตฺตริ อฺเปหิสฺสิตฺติ ฯ

ตตฺถ อุปนิทวโยติ อุปาติ นิปาตมตฺตํ ฯ นีทวโย คตวโย อตฺถิกนฺทวโย ฯ
ตฺวมสฺส อิทานิ ตโย วเย อตฺถิกมิตฺวา มรณฺมุเข จิตฺติ อตฺถโ ๑ สมปยาโตสิ
ยมสุส สนฺติกนฺติ มรณฺมุขํ กนฺตุํ สขฺโข หุตฺวา จิตฺตีสฺสิตฺติ อตฺถโ ๑ วาโสปี
จ เต นตฺถิ อนฺตราติ ยถา มคฺคํ คจฺจนฺตา ตานิ ตานิ กิจฺจานิ กโรนฺตา
อนฺตรามคฺเค วสนฺติ น เอวํ ปฺรโลกํ คจฺจนฺตา ฯ น หิ สกฺกา ปฺรโลกํ
คจฺจนฺเตน อธิวาเสถ กติปาหํ ทานํ ตาว เทมิ ฐมฺมํ ตาว สุณฺณามิตฺถาทีนิ
วตฺตุํ ๑ อิตฺ ปน จวิตฺวา ปฺรโลเก นิพฺพตฺโตว โหติ ฯ อิมมตฺถํ สนฺธาเยตฺ
วตฺตุํ ๑ ปาเถยฺยนฺติ อิทํ กิจฺจาปี เหาจฺจา วตฺตเมว อุปาสกสฺส ปน ปฺนปฺปนํ
ทพฺพหิกรณตฺถํ อิทาปี สตฺถารา คหิตํ ๑ ชาตฺตริณฺติ เอตฺถ พุยาธิมรณานิปี
คหิตาเนว โหนฺติ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

*

๑๔๓

เจดีย์ ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธไทย

สตฺถา สยกตฺตา ใน อภาสี ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก อีมา กัฏฺฐิ เทว กัฏฺฐิ
วิเสสน ของคาถา ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อภาสี

ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสี ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก
อุปนีตฺวโย วิกตฺติกตฺตา ใน อสี ว ศัพท์ อวธารณ
เข้ากับ อุปนีตฺวโย อิทานิ กาลสตฺตฺมึ ใน อสี
ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสี ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก
สมฺปยาโต วิกตฺติกตฺตา ใน อสี ยมสฺส สามีสมฺพนฺธ
ใน สนฺติกํ ๆ สมฺปาปฺญณิกมฺม ใน สมฺปยาโต
วาโส สยกตฺตา ใน นตฺถิ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก
ปิ ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ วาโส เต สามีสมฺพนฺธ
ใน วาโส อนฺตรรา ภิณฺนาธาร ใน วาโส ปาเลยฺย
สยกตฺตา ใน น วิชฺชติ น ศัพท์ ปฏฺิเสธ ใน
วิชฺชติ ๆ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก ปิ ศัพท์
อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ปาเลยฺย เต สามีสมฺพนฺธ ใน
ปาเลยฺย จ ลีศัพท์ วากฺยสมฺมจฺยตฺถ เข้ากับ
อุปนีตฺวโยว ทานิสฺส, สมฺปยาโตลิสฺส ยมสฺส
สนฺติกํ, วาโสปี เต นตฺถิ อนฺตรรา และ ปาเลยฺยปี
เต น วิชฺชติ โส วิเสสน ของ ตฺวํ ๆ สยกตฺตา
ใน กโรหิ วายม ภว และ น อุเปหิสฺส น ศัพท์
ปฏฺิเสธ ใน อุเปหิสฺส กิริยาสึบท อาชฺยาตบท

* สมฺปยาโต : ส + ป + ยา + ต = พร้อมจะไปแล้ว, เกือบจะถึงแล้ว, ย่างเข้าใกล้แล้ว

๑๔๔

กตฺตฺวาจก ทิปฺ อวฺตฺตกมฺม ใน กโรหิ อตฺตโน
สมฺปทาน ใน กโรหิ จิปฺปํ กิริยาวิเสสน ใน
วายม ปณฺหิโต วิกตฺกตฺตา ใน ภว นินฺทฺนฺตมฺโล
กิตฺติ อนฺจโนกิตฺติ วิกตฺกตฺตา ใน หุตฺวา ๑
สมานกาลกิริยา ใน อุเปหิสิ ปฺน กิริยาวิเสสน
ใน อุเปหิสิ ชาติขริ อวฺตฺตกมฺม ใน น อุเปหิสิ
อิตฺติ ศัพท์ สรูป ใน อิมมา เทว คาลา ๑

สทฺทชาตฺ (ปทฺ หรือ วจฺน์* กิตฺติ) สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก ตตฺถ วิเสสน ของ ปจฺมคาลายํ ๑ ภินฺนาธาร ใน ปเท (หรือ ตตฺถ
วิเสสน ของ ปเทสุ ๑ นินฺทฺนฺตมฺม ใน ปเท ๑ นินฺทฺนฺตมฺม) อุปนิทฺวโย สรูป ใน
อิตฺติ ๑ ศัพท์ สรูป ใน ปเท ๑ ภินฺนาธาร ใน สทฺทชาตฺ อุป สรูป ใน อิตฺติ ๑ ศัพท์
สรูป ใน สทฺทชาตฺ นิปาตมคฺตฺ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ ๑

ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๑ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก นิตฺวโย กิตฺติ คตฺวโย กิตฺติ
อติกฺกนฺตฺวโย กิตฺติ วิกตฺกตฺตา ใน อสิ นิตฺวโย วิวริย ใน คตฺวโย ๑ วิวริย และ วิวริย
ใน อติกฺกนฺตฺวโย ๑ วิวริย ๑ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๑ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก
อิทานิ กาลสคฺตฺมฺม ใน อสิ ตโย วิเสสน ของ วเย ๑ อวฺตฺตกมฺม ใน อติกฺกมิตฺวา ๑
ปฺพพกาลกิริยา ใน จิโต มรณฺมุข สมฺปทาธาร ใน จิโต ๑ วิกตฺกตฺตา ใน อสิ อิตฺติ
ศัพท์ สรูป ใน อตฺโถ ๑ ลิงคตฺถ ๑

สมฺปยาโตสิ ยมฺสฺส สนฺติกํ สรูป ใน อิตฺติ ๑ ศัพท์ สรูป ใน คาลา-
ปาทสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๑ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก

* คัมภีร์ปทฺรูปสัทธิตฺถิก (อธิบายสูตร ๖๐) และ คัมภีร์สุโฆลาถการุณิก (อธิบายคาลา ๑๗) ได้ประพันธ์คาลาไว้ว่า

ปทฺ จตฺตฺพิริ วุตฺตํ	นามาขยาโตปสคฺคิกํ
นิปาตกณฺจ วิญญฺหิ	อสุโส ขลฺวาภิชาวติ ๑

๑๔๕

มรณมุขํ สมปาปญญิกมม ใน คนตํ ๆ ตุมตถสมปทาน ใน สขฺโข วิกตีกตฺตา
ใน หุตฺวา ๑ สมานกาลกิริยา ใน จิตฺ ๑ วิกตีกตฺตา ใน อสิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน
อตุโธ ๑ ลิงฺกตฺถ ๑

วาโสปี จ เต นตฺถิ อนฺตรา สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ สรูป ใน คาธา-
ปาทสฺส ๑ สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโธ ปุคฺคลา สยกตฺตา ใน วสนฺติ ๑ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก ยถา ศัพท์ อุปมาโชตก มคฺคํ สมปาปญญิกมม ใน คจฺจนฺตา ๑ วิเสสน
ของ ปุคฺคลา ตานิ สองบพ วิเสสน ของ กิจฺจานิ ๑ อวฺตตกมม ใน กโรนฺตา ๑
อพฺนฺตรกิริยา ใน วสนฺติ อนฺตรามคฺเค อาธาร ใน วสนฺติ ปุคฺคลา สยกตฺตา
ใน วสนฺติ ๑ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก น ศัพท์ ปฏฺิเสสนตฺถ เหวํ ศัพท์
อุปเมยฺยโชตก ปรโลกํ สมปาปญญิกมม ใน คจฺจนฺตา ๑ วิเสสน ของ ปุคฺคลา
อนฺตรามคฺเค อาธาร ใน วสนฺติ ๑

หิ ศัพท์ เหตุโชตก ปุคฺคลเณ อนภฺิหิตกตฺตา ใน น สกฺกา น ศัพท์ ปฏฺิเส
ใน สกฺกา ๑ กิริยาบพ ภาววาทก ปรโลกํ สมปาปญญิกมม ใน คจฺจนฺเตน ๑
วิเสสน ของ ปุคฺคลเณ ตุมฺเห เหตุกตฺตา ใน อธิวเสถ ๑ อาขยาตบพ เหตุกตฺ-
วาทก กติปาหํ การิตกมม ใน อธิวเสถ อหํ สยกตฺตา ใน เทมิ และ สฺณามิ
กิริยาสองบพ อาขยาตบพ กตฺตฺวาจก ทานํ อวฺตตกมม ใน เทมิ ตาว กิริยาวิเสสน
ใน เทมิ ฌมฺมํ อวฺตตกมม ใน สฺณามิ ตาว กิริยาวิเสสน ใน สฺณามิ อิติ ศัพท์ สรูป
ใน อาทีนํ วจนานํ อาทีนํ วิเสสน ของ วจนานํ (หรือ อธิวเสถ ๑ เป ๑
สฺณามิติอาทีนํ วิเสสน ของ วจนานํ) ๑ อวฺตตกมม ใน วตฺตํ ๑ ตุมตถสมปทาน
ใน น สกฺกา ๑

ปน ศัพท์ วาทุยารมฺภโชตก ปุคฺคลโล สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาขยาตบพ
กตฺตฺวาจก อิตฺ วิเสสน ของ โลกิตฺ ๑ อปาทาน ใน จวิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยา
ใน นิพฺพตฺโต ปรโลเก อาธาร ใน นิพฺพตฺโต ๑ วิกตีกตฺตา ใน โหติ ๑ ศัพท์
อวธารณ เข้ากับ นิพฺพตฺโต ๑ เอตํ วิเสสน ของ วจฺนํ ๑ วุตฺตกมม ใน วุตฺตํ
สตุธรา อนภฺิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ๑ กิตบพ กมฺมวาทก (วาโสปี จ เต อนฺตรา
สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ สรูป ใน เอตํ วจฺนํ) อิมํ วิเสสน ของ อตฺถํ ๑ อวฺตตกมม

๑๔๖

ใน สุนทราย ๆ กิริยาวิเสสน ใน วุตต์ อิติ ศัพท สรุปร ใน อตุโธ ๆ ลิงคตถ ฯ

อิท วิเสสน ของ ปท ๆ วุตตกมม ใน วุตต์ สตถารา อนภิตกตถตา ใน
วุตต์ ๆ กิตบถ กมมวาก ปาถะย สรุปร ใน อิติ ๆ ศัพท อาทยตถ ใน อิท ปท
กิตจาปี ศัพท อนุคคหตถ เหฏฐา อาธาร ใน วุตต์ เอว ศัพท อวธารณ เข้ากับ
วุตต์ ปน ศัพท อรุจิฐจนตถ อิท วิเสสน ของ ปท ๆ วุตตกมม ใน
คหิต สตถารา อนภิตกตถตา ใน คหิต ๆ กิตบถ กมมวาก อุปาสกสส
สมปทาน ใน ทพหิกรรมตถ ปนปปณ กิริยาวิเสสน ใน ทพหิกรรมตถ ๆ
สมปทาน ใน คหิต อิธ วิเสสน ของ คากาย อปี ศัพท อเปกขตถ เข้ากับ
อิธ คากาย อาธาร ใน คหิต ฯ

พยาธิมรณานิ สยกตถา ใน โหนติ ๆ อาขยาตบถ กตตุวาก ชาติขร
สรุปร ใน อิติ ๆ ศัพท สรุปร ใน เอตถ ปเท เอตถ วิเสสน ของ ปเท ๆ
อาธาร ใน คหิตานิ ปี ศัพท อเปกขตถ เข้ากับ พยาธิมรณานิ คหิตานิ
วิกตีกตถา ใน โหนติ เอว ศัพท อวธารณ เข้ากับ คหิตานิ ฯ

พระราชปรีดีโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ
ตรวจแก้

๑๔๗

ประโยค ป.ร. ๓
บูรพภาค
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๘

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ด่วนที่สุด ที่พศ๐๐๐๖/๒๒๘๘๘ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๗ เรื่องการดำเนินการกรณีธรณีพิบัติในจังหวัดภาคใต้ นมัสการเจ้าคณะภาค/รองเจ้าคณะภาคทุกภาค สิ่งที่มาด้วย สัมเนาหนังสือสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่นร๐๕๐๔/ว๒๖๘ ลงวันที่๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗ ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับหนังสือจากสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรีว่าตามที่ได้เกิดเหตุการณ์พิบัติในจังหวัดภาคใต้ ทำให้ประชาชนชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเสียชีวิตและบาดเจ็บรวมทั้งทรัพย์สินและสภาพแวดล้อมเสียหายเป็นจำนวนมาก ในเบื้องต้นคณะรัฐมนตรีจึงขอให้ส่วนราชการถือปฏิบัติรวม ๔ข้อ โดยในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้ขอความร่วมมือให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้เสียชีวิต เพื่อแสดงการไว้อาลัยตามความเหมาะสม ตามสัมเนาหนังสือสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรีที่แนบถวายมาพร้อมกันนี้ ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีหนังสือนมัสการเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อแจ้งวัดทุกวัดสวดพระพุทธมนต์และบำเพ็ญกุศลตามสมควร พร้อมกับรัฐบาล ซึ่งกำหนดจัดพิธีแสดงความไว้อาลัยในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๕.๐๐ น. หรือตามวันที่เห็นสมควร จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง จุฬารัตน์ บุญยากร (นางจุฬารัตน์ บุญยากร) ผู้อำนวยการสำนักเรขาธิการมหาเถรสมาคม ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเรขาธิการมหาเถรสมาคม โทร./โทรสาร ๐๒๔๔๑๔๕๔๔

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๔๘

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

บุรพภาค

ค่วนที่สุด

ที่ พศ ๐๐๐๖/๒๒๘๘๘

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อำเภอพุทธมณฑล

จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๓๐

๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๖

เรื่อง การดำเนินการกรณีพิธีพิบัติในภาคใต้

นมัสการ เจ้าคณะภาค/รองเจ้าคณะภาคทุกภาค

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ค่วนที่สุด

ที่ นร ๐๕๐๔/ว ๒๖๘ ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๖

ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รับหนังสือจากสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า ตามที่ได้เกิดเหตุการณ์พิธีพิบัติในจังหวัดภาคใต้ ทำให้ประชาชนชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเสียชีวิตและบาดเจ็บ รวมทั้งทรัพย์สินและสภาพแวดล้อมเสียหายเป็นจำนวนมาก ในเบื้องต้นคณะรัฐมนตรีจึงขอให้ส่วนราชการถือปฏิบัติรวม ๔ ข้อ โดยในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้ขอความร่วมมือให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้เสียชีวิต เพื่อแสดงการไว้อาลัยตามความเหมาะสม ตามสำเนาหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่แนบถวายมาพร้อมกันนี้

ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีหนังสือณมนัสการเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อแจ้งวัดทุกวัดสวดพระพุทธมนต์และบำเพ็ญกุศลตามสมควร พร้อมกับรัฐบาลซึ่งกำหนดจัดพิธีแสดงความไว้อาลัย ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๖ เวลา ๑๕.๐๐ น. หรือตามวันที่เห็นสมควร

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

จุฬารัตน์ บุญยากร

(นางจุฬารัตน์ บุญยากร)

ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๔๔

๑๔๙

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มีหลัก
อย่างไร ๑ อหิงสา, อุพฺปาเทสิ, ฐฏโธ, เอกกุตตา, ปนฺณายิ ประกอบสังโยค
ถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก ๑
๒. โลกนิคคหิตสนธิ ในที่เช่นไร จึงลบนิคคหิตได้ ๑ จงตอบพร้อมทั้ง
ยกตัวอย่างประกอบ ๑ สมฺปทเมเวตํ เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดไหน ๑
 - ข. ศัพท์มนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ๑
 - ค. อายสฺมโต เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ๑
 - ฌ. อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ๑
 - ง. โต ตฺถ ปิจจย เป็นเครื่องหมายวิภัติอะไร ๑
๔. ในอาขยาต แบ่งธาตุเป็นกี่ชนิด ๑ ชนิดไหนเป็นได้กั๊วจาก ๑ อุทฺปาทิ และ
วิโสธเย ในคำว่า “ตสฺมา สิลฺล วิโสธเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๑
๕. ปิจจยนามกิตกั แบ่งเป็นกี่พวก ๑ และใช้ต่างกันอย่างไร ๑ จีวรปารุปนํ
(จานํ), โคโป, ทูลฺลโธ ลงปิจจยอะไร ๑ เป็นรูปและสาธนะอะไร
จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ๑
๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่ากัมมธรรยสมาส ๑ มีเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ เทวมนุสฺสปุชฺโติ
(สตฺถา), อนฺโตเคหิ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ๑
๗. เสฏฐัตถิต มีปิจจยเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ อรหตฺตํ, เหรณฺณณิก, อญฺจโม
ลงปิจจยอะไร ๑ ในตัทธิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ๑

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ร. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มีหลักอย่างนี้ คือ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้, พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้, พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียวมิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ๆ

อหิงสา	ประกอบสังโยคผิด	แก้ไขให้ถูกเป็น	อหิสา
อุพฺพาเทสิ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ไขให้ถูกเป็น	อุปฺพาเทสิ
วฏฺโฒ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ไขให้ถูกเป็น	วฏฺโฏ
เอกกฺกตา	ประกอบสังโยคผิด	แก้ไขให้ถูกเป็น	เอกกฺกตา
ปณฺณายิ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ไขให้ถูกเป็น	ปณฺณายิ ฯ

๒. ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ๆ ตัวอย่างที่มีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น ตาสฺ-อหฺ เป็น ตาสาหฺ, วิทฺ-อคุคฺ เป็น วิทฺนคุคฺ, ตัวอย่างที่มีพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง เช่น อริยสจฺจํ-ทสฺสํ เป็น อริยสจฺจํทสฺสํ, พุทฺธานํ-สาสนํ เป็น พุทฺธานสาสนํ ฯ

- สมฺปทเมเวตฺ เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น
 สมฺปทํ-เอว-เอตฺ
 ระหว่าง สมฺปทํ-เอว นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย
 แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สมฺปทเมว
 ระหว่าง สมฺปทเมว-เอตฺ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่น
 ในระหว่างลบสระหน้า คือ อ ที่ สมฺปทเมว ต่อเป็น สมฺปทเมเวตฺ ฯ

๑๕๑

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้เป็น

ก. ราชคหิ เป็นนามนามชนิดอสาธณนาม ฯ

ข. ศัพท์โนคณะ เข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของตนเป็น
โอ ได้เหมือนคำว่า มโนคโณ หมูแห่งมนะ อโยมยิ ของบุคคล
ทำด้วยเหล็กเป็นต้น เว้น จจ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอา
สระที่สุดของตนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิกมมู วจิทวาริ ฉะนั้น ฯ

ค. อายสุมโต เป็นได้ ๒ วิภัติ คือ จตุตถีวิภัติและฉกฺฐีวิภัติ ฯ

ฌ. อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปฺริสสัพพนาม ฯ

ง. โต ปัจจย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัติและปัญจมีวิภัติ ส่วน ตฺถ
ปัจจยเป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติ ฯ

๔. ในอาขยาตแบ่งธาตุเป็น ๒ ชนิด ฯ สกัมมธาตุเป็นได้ ๔ วาจก คือ กัตตุวาจก
กัมมวาจก เหตุกัตตุวาจก และเหตุกัมมวาจก ส่วนอกัมมธาตุ เป็นได้ ๓ วาจก
คือ กัตตุวาจก ภาววาจก และเหตุกัตตุวาจก ฯ

- อุทปาติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อุ บทหน้า ปท ธาตุลง อ ปัจจย
แปลงอี วิภัติหมวดอชฺชัตตนิ เป็นอี แล้วลง ออาคม หน้าธาตุได้รูป
เป็น อุ-อปาติ แล้วลง ท อาคม สำเร็จรูปเป็น อุทปาติ ฯ

- วิโสธเย ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิ บทหน้า สุธ ธาตุ ลง ฌย
ปัจจย ปัจจยที่เนื่องด้วย ฌ พฤทธิ อุ ที่ สุธ ธาตุ เป็น โอ ลง เอยฺย
วิภัติหมวดสัตตมีวิภัติ ลบ ยุย คงไว้แต่ เอ สำเร็จรูปเป็น วิโสธเย ฯ

๕. ปัจจยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก ฯ และใช้ต่างกันดังนี้ คือ

- กิตปัจจย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

- กิจจปัจจย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป

- กิตกิจจปัจจย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่า คือ กัตตุรูป
กัมมรูป และภาวรูป ฯ

๑๕๒

- จีวรปารุปน (จวน) ลง ยู ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ
ตั้งวิเคราะห์ว่า จีวร ปารุปนติ เอตุธาติ จีวรปารุปน (จวน) ฯ
- โคโป ลง กวิ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
คาโว ปาเลตติ โคโป ฯ
หรือลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
คาโว ปาตติ โคโป ฯ
หรือลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
โคเปตติ โคโป ฯ
- ทุลลโก ลง ข ปัจจัย เป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
ทูลุเขน ลพุกตติ ทุลลโก ฯ

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธานคือ
เป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเศษนะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท
มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ทำนย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่ากัมมธรรยสมาส ฯ
มี ๖ อย่าง คือ

วิเศษนปุพฺพปโท

วิเศษนุตฺตรปโท

วิเศษโนภยปโท

วิเศษโนปมปโท

สมุทฺถวณปุพฺพปโท

อวธรรณปุพฺพปโท ฯ

- เทวมนุสฺสปุชฺชิต (สตฺถา) เป็นตติยาตปฺปรีสสมาส มือสมาหาร
ทวันทวสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทวัน.วิ. เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมนุสฺสา

หรือ วิ. เทโว จ มนุสฺโส จ เทวมนุสฺสา

ต.ตป. วิ. เทวมนุสฺสเสหิ ปุชฺชิต เทวมนุสฺสปุชฺชิต (สตฺถา) ฯ

- อนฺโตเคหํ เป็นนิปาตปุพฺพกอภยยิภาวสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า
เคหสฺส อนฺโต อนฺโตเคหํ ฯ

๑๕๓

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว ๆ คือ ทร, ตม, อียิสฺสก, อีย, อิกฺข ฯ

อรหตุตํ ลง ตุต ปัจจัย ในภาวตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า อรหโตภาโวอรหตุตํ ฯ

- เหรณฺณโก ลง ฦก ปัจจัย ในตรตยาตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า หิรณฺณสฺส นียตุโต เหรณฺณโก ฯ

- อฏฺฐโม ลง ม ปัจจัย ในปุรณตถิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า อฏฺฐนฺนํ ปุรโณ อฏฺฐโม ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย
ตรวจแก้

๑๒๑

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคอเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นํ สตุถา กิมิทํ มหาราชาติ ฯ อหํ ฆนเต ตุมหาติสสสุ
พุทฺธสฺส สวโก หุตฺวา วิสตีวสฺสสหาสนานิ สมณธมฺมํ อกาลํ โสปี มํ
สมณธมฺโม นิตฺตาเรตุํ นาสกฺขิ อปฺปมตฺตํ เอรกปตฺตจฺฉินฺทนมตฺตํ นิสฺสาย อเหตุ
กปฺปปฏิสนฺธิํ คเหตุวา อุเรน ปริสทกนญฺจानเ นินฺพุตโตมฺหิ เอกํ
พุทฺธนฺตรํ เนว มนุสฺสตฺตํ ลภามิ น สทฺธมฺมสฺสวณํ น ตุมหาติสสสุ พุทฺธสฺส ท
สฺสสนฺนติ ฯ สตุถา ตสฺส ถถํ สุตฺวา มหาราช มนุสฺสตฺตํ นาม พุทฺธลภเว ตถา สทฺธ
มฺมสฺสวณํ ตถา พุทฺธูปฺปาโท อิทฺถหิ กิจฺเชน กสิเรน ลพฺภตีติ วตฺวา
ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

กัจจโณ มนุสฺสปปปฏิลาโก

กัจจณํ สทฺธมฺมสฺสวณํ

กัจจณํ มจฺจาชีวิตํ

กัจจโณ พุทฺธานมฺปปาโทติ ฯ

ตสฺสตุโถ มหฺนฺเตน หิ วายาเมน มหฺนฺเตน กุสเลน ลทฺธตุตา
มนุสฺสปปปฏิลาโก นาม กัจจโณ พุทฺธโก นีรณฺตรํ กสิกมฺมาทีนํ กตฺวา ชีวิตฺตฺตํ ฆณ
โตปี ปริตฺตตายปี มจฺจานํ ชีวิตํปี กัจจณํ อนนฺเกสุปี กปฺเปสุ ธมฺมเทสกสฺส
ปฺกุกฺคสฺส พุทฺธลภตฺวา สทฺธมฺมสฺสวณํปี กัจจณํ มหฺนฺเตน ปน วายาเมน อภินิหารสฺส
สมิขฺชนโต สมิทฺธาภินิหารสฺส จ อนนฺเกหิปี กปฺโปโกฏิสหสฺเสหิ พุทฺธมฺมูปปาโต
พุทฺธานํ อูปปาโทปี กัจจโณเยว อติวีย พุทฺธโกติ ฯ

๑๒๒

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นั มลลิกา เทวี อุปสงกมิตฺวา กสฺมา มหาราช เอิว นินฺโนสิ เกน
เต อินฺทริยานิ กิลนฺตานิ วียาติ ปุจฺฉิ ฯ ราชฯ อาห นทานิ ตฺวํ เทวี
ชานาสีติ ฯ น ชานามิ เทวาทิ ฯ โส ตสฺสา ตมตฺถํ อโรเจสิ ฯ อถ นั มลลิกา อาห
เทว มา จินฺตยิ กหํ ตยา ปจฺวิสฺสโร ราชฯ นาคเรหิ ปราชัยมาโน
ทิจฺจปฺพุโป วา สุตฺปฺพุโป วา อหนฺเต ทานํ สํวิทฺธิสฺสามีติ ฯ อติสฺส สฯ อสทิส
ทานํ สํวิทฺธิตูกามตาย เอิว วตฺวา มหาราช สาลกฺลฺยาณิปทเรหิ
ปณฺจนํ ภิกฺขุสฺตานํ อนฺโต อวฏฺฏฺเณ นิสิตฺนมณฺทปํ กาทเรหิ เสสา พหิอวฏฺฏ
นิสิตฺสฺสนฺติ ปณฺจ เสตจฺจตฺตสฺตานิ กาทเรหิ ตานิ คเหตุวฯ ปณฺจสฺตา หตฺถิ
ปณฺจนํ ภิกฺขุสฺตานํ มตฺถเก ธารยมานา จสฺสฺสนฺติ อฏฺฐ วา ทส วา
รตฺตสฺวณฺณนาวยาโย กาทเรหิ ตา มณฺทปมฺขณฺเณ ภวิสฺสฺสนฺติ ทฺวินํ ทฺวินํ ภิกฺขุณํ อ
นฺตเร เอเกกา ขตฺติยธิตฺตา นิสิตฺติวฯ คนฺธํ ปีสิตฺสฺสตี เอเกกา ขตฺติยธิตฺตา วิษนํ อาทาย
เทว เทว ภิกฺขุ วิชยมานา จสฺสฺสตี เสสา ขตฺติยธิตฺโร ปิฏฺฐปิฏฺฐเจ คนฺธํ อาทริตฺวา
สฺวณฺณนาवासฺส ปกฺขิปีสฺสฺสนฺติ ตาสฺส เอกจฺจา ขตฺติยธิตฺโร นีลุปฺปลกฺลาเป คเหตุวฯ
สฺวณฺณนาवासฺส ปกฺขิตฺตคนฺธํ อาโลเพตฺวา วาสํ กาทาเปสฺสฺสนฺติ นาครานํ หิ
เนว ขตฺติยธิตฺโร อตฺถิ น เสตจฺจตฺตสฺตานิ น หตฺถิโน อิมหิ การณฺเหหิ นาครา
ปราชิสฺสฺสนฺติ เอิว กาทเรหิ มหาราชฯติ ฯ ราชฯ สาธุ เทวี กฺลฺยาณนฺเต กถิตฺนฺติ
ตาย กถิตนฺิยาเมเนว สพุพฺพ กาทเรหิ ฯ

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๒๓

เจดีย์ ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ. เหตุนี้
อะไร ดังนี้ กะนาคราชนั้น ๆ อ. นาคราชนั้น กราบพูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้เช่นกับด้วยพระองค์ เป็น
ได้กระทำแล้ว ซึ่งสมณธรรมตลอดพันแห่งปี ๒๐ ท. อ. สมณธรรม แม่นั้น ไม่ได้
อาจแล้ว เพื่ออันรื้อถอน ซึ่งข้าพระองค์ อ. ข้าพระองค์ ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิ
แห่งสัตว์ผู้หาเหตุมิได้ เป็นผู้บังเกิดแล้ว ในที่เป็นที่กระเสือกกระสนไปด้วยอก
เพราะอาศัย ซึ่งเหตุสักว่าการเค็ดซึ่งใบแห่งตะไคร้น้ำ อันมีประมาณน้อย ย่อมเป็น
อ. ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้มันเกี่ยว ซึ่งความเป็นแห่งมนุษย์ อ. ข้าพระองค์ ย่อมไม่
ได้ ซึ่งการฟังซึ่งพระสัทธรรม อ. ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้ ซึ่งการเห็น ซึ่งพระ
พุทธเจ้า ผู้เช่นกับด้วยพระองค์ ตลอดพุทธันดรหนึ่ง ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดาทรงสดับ
แล้ว ซึ่งวาทเป็นเครื่องกล่าวของนาคราชนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร ชื่อ
อ. ความเป็นแห่งมนุษย์ เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยากนั้น เทียบย่อมเป็น อ.
เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ. อันฟังซึ่งพระสัทธรรม เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดย
ยากย่อมเป็น อ. เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ. ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เป็น
คุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก ย่อมเป็นจริงอยู่ อ. คุณชาตมีอย่าง ๓ นี้ อันบุคคล
ย่อมได้ โดยยาก โดยฝืดเคือง ดังนี้ เมื่อทรงแสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระ
ศาสดาเห็นว่า

^๓ อ. อันฟังซึ่งพระสัทธรรม เหมือนอย่างนั้น คือว่า เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยาก
ย่อมเป็น ฯ

อ. ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เหมือนอย่างนั้น คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้
โดยยาก ย่อมเป็น ฯ ก็ใช้ได้

๑๒๔

อ. การได้เฉพาะซึ่งความเป็นมนุษย์ เป็นคุณยาก
ย่อมเป็น อ. อันเป็นอยู่แห่งสัตว์ผู้มีอันจะพึงตาย
เป็นสภาพ ท. เป็นคุณชาตยาก ย่อมเป็น อ. อันพึง
ซึ่งพระสัทธรรม เป็นคุณชาตยาก ย่อมเป็น
อ. ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้า ท. เป็นคุณยาก
ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความว่า ก็ ชื่อว่า อ. การได้เฉพาะซึ่งความเป็นมนุษย์ ชื่อว่าเป็น
คุณยาก คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก เพราะความที่แห่งการได้เฉพาะ
ซึ่งความเป็นมนุษย์นั้น เป็นคุณอันบุคคลได้แล้ว ด้วยความพยายาม
อันใหญ่ ด้วยกุศล อันใหญ่ ย่อมเป็น แม้ อ. อันเป็นอยู่แห่งสัตว์ผู้มีอันจะ
พึงตายเป็นสภาพ ท. ชื่อว่าเป็นคุณชาตยาก เพราะอันกระทำ ซึ่งกรรม ท. มี
กสิกรรมเป็นต้น สืบต่อซึ่งความเป็นไปแห่งชีวิต สิ้นกาลมีระหว่างออกแล้วบ้าง
เพราะความที่แห่งอันเป็นอยู่นั้น เป็นคุณชาตนิคหน้อยบ้าง ย่อมเป็น แม้
อ. อันพึงซึ่งพระสัทธรรม ชื่อว่าเป็นคุณชาตยาก เพราะความที่แห่งบุคคลผู้แสดง
ซึ่งพระสัทธรรมเป็นผู้อันบุคคลพึงได้โดยยาก ในกัปปี ท. แม้มิใช่หนึ่ง ย่อม
เป็น อนึ่ง แม้ อ. ความเกิดขึ้น แห่งพระพุทธรเจ้า ท. ชื่อว่าเป็นคุณยาก
นั้นเทียว คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก อย่างยิ่ง เพราะอันสำเร็จ
แห่งอภินิหาร ด้วยความพยายาม อันใหญ่ด้วย เพราะความเกิดขึ้นแห่ง
พระพุทธรเจ้า ผู้มีอภินิหารอันสำเร็จแล้ว เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก โดย
พ้นแห่งโกฏีแห่งกัปปี ท. แม้มิใช่หนึ่งด้วย ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งคำอันเป็น
พระภาณานั้น อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ

แปล โดยอรธ

๒. ลำดับนั้น พระนางมัลลิกาเทวี เสด็จเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น
ทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า เพราะเหตุไร พระองค์จึงบรรทมอย่างนี้
เพราะเหตุไร อินทริย์ของพระองค์ จึงเป็นดุจอดโรยแล้ว ฯ พระราชาตรัสว่า

๑๒๕

พระเทวี บัดนี้ เรายังไม่ทราบหรือ๑ พระเทวีทูลว่าหม่อมฉัน ยังไม่ทราบ เพคะ๑ ท้าว
เธอจึงตรัสบอกเนื้อความนั้น แก่พระนางแล้ว๑ ลำดับนั้น พระนางมัลลิกา
กราบทูลท้าวเธอว่า ข้าแต่สมมติเทพ อย่าทรงคิดมากไปเลย พระราชาผู้เป็นใหญ่
ในแผ่นดิน อันชาวพระนครทั้งหลายให้พ่ายแพ้อยู่ พระองค์เคยเห็นหรือเคยได้
ยินแล้วที่ไหน หม่อมฉันจักจัดแจงทานเพื่อพระองค์ ๑ พระนาง
กราบทูลแต่ท้าวเธออย่างนี้ เพราะความที่พระนางประสงค์จะจัดแจงอสทิสทาน
เพื่อท้าวเธอแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ขอพระองค์จงรับสั่งให้นาย
ช่างสร้างมณฑปเป็นที่นั่งของภิกษุ ๕๐๐ รูปภายในวงกลม ด้วยแผ่นกระดานไม้
สาละและไม้ขนาง พวกภิกษุที่เหลือจักนั่งภายนอกวงกลม ขอจงรับสั่งให้ทำ
เสวตฉัตร ๕๐๐ ช้างประมาณ ๕๐๐ จักจับเสวตฉัตรเหล่านั้น ยืนกันอยู่เบื้องบน
แห่งภิกษุ ๕๐๐ รูป ขอจงรับสั่งให้ทำเรือทองที่สุกปลั่ง ๘ หรือ ๑๐ ลำ เรือเหล่านี้นักอยู่กลางมณฑป ในระหว่างภิกษุ ๒ รูปเจ้าหญิงแต่ละองค์ จักนั่งบดของ
หอม เจ้าหญิงแต่ละองค์ จักยืนถือวิชนีพัดภิกษุองค์ละ ๒ รูป เจ้าหญิงที่เหลือ
จักนำของหอมที่บดแล้ว ๆ มาใส่ในเรือทองคำทั้งหลาย บรรดาเจ้าหญิงเหล่านั้น เจ้าหญิงบางพวกจักถือกำดอบบัวเขียว คลุกเคล้าของหอมที่ใส่ไว้ในเรือทองคำ
แล้ว จักให้ภิกษุรับเอากลิ่นอบ เพราะว่าชาวพระนครไม่มีเจ้าหญิง ไม่มีเสวตฉัตร
ไม่มีช้างเลย ก็จักพ่ายแพ้ด้วยเหตุเหล่านี้ ขอพระองค์จงรับสั่งให้ทำอย่างนี้เถิด
พระมหาราชเจ้า ดังนี้ ด้วยประการฉะนี้ ๑ พระราชาทรงรับว่า ดีละ พระเทวี
เธอพูดดีแล้ว จึงรับสั่งให้ทำกิจทุกอย่างตามที่พระนางกราบทูลแล้วนั้นแล ๑

พระเทพวิมลโมลี จิตตคุตุโต
สนามหลวงแผนกบาลี

วัดสุทัศนเทพวราราม

เฉลย

ตรวจแก้.

^๔ โสตจตุตตตานี

๑๒๖

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

ทูลปพิพัชร์ ทูกริรม	ทูลาวาสา ฌรา ทุกุขา
ทูกุโข สมานส่วาโส	ทูกุขานุปติตทูลุ
ตสุมา น จทูลุ สียา	น จ ทูกุขานุปติโต สียาติ ๑

ตตุถ ทูลปพิพัชร์นติ ๑ปปี วา มหนต์ วา โภคกษนธ์ เจว ฌาติ-
ปวิญญจ ปหาย อิมสมิ์ สาสเน อูร์ ทตวา ปพิพัชร์ นาม ทูกุข ๑ ทูกริรมนติ
เอว ปพิพัชร์เตนาปี ภิกขาจริยา ยชีวิตวุตตี ฌญนเตน ๑ปริมาณสีกกษนธ์-
โคปนธมมานธมมปฏิปติปุณณวเสน อภิรมิตุ์ ทูกุข ๑ ทูลาวาสาติ ยสุม่า ปน ฌร
อาวสนเตน ราชูน ราชกิจจ อีสสราน อีสสรกิจจ วหิตพพิ ปริขนา เจว
ธมมิกา จ สมณพราหมณา สงคหิตพพา เอว สนเตปี ฌราวาโส จิตุทหมญ วิย
มหาสมุทโท วิย จ ทูลปโร ตสุมา ฌรา นามเต ทูลาวาสา ทูกุขา อาวสิดุ์
เตเนว การณน ทูกุขาติ อตุโ ๑ ทูกุโข สมานส่วาโสติ คิหิโน หิ เย ชาติ-โค
ตตุถลโกเคหิ ปพิพัชร์ตา วา สีสจารพาหุสจจาทีหิ สมานาปี หุตวา โกสิ ตว โก อ
หนติอาทีน วตวา อธิกรณปสุตา โหนติ เต อสมานา นาม เตหิ สทุธิ์ ส่วาโส
นาม ทูกุโขติ อตุโ ๑ ทูกุขานุปติตทูลุติ เย วญญสงฆาต์ อทธาน ๑ปฏินนตดา
อทูลุ เต ทูกุเขน ๑นุปติตา ว ๑ ตสุมา น จทูลุติ ยสุม่า
ทูกุขานุปติตาโวปี ทูกุโข อทูลุภาโวปี ทูกุโข ตสุมา วญญสงฆาต์ อทธาน คมน
ตาย อทูลุปี น ภเวยย วุตตปกาเรน ทูกุเขน ๑นุปติโตปี น ภเวยยาติ อตุโ ๑

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๒๗

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ สัมพันธไทย

สตฺถา สยกตฺตา ใน อาห ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจาก อิมํ วิเสสน ของ
กาลํ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อาห

ทุปฺปพฺพชฺช^๓ ก็ดี ทฺรภริมํ ก็ดี ลิงฺกตฺถ ฆฺรา
สยกตฺตา ใน โหนฺติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจาก
ทฺราวาสา วิเสสน ของ ฆฺรา ทุกฺขา วิกตฺติกตฺตา
ใน โหนฺติ อสมานสํวาโส^๕ สยกตฺตา ใน
โหนฺติ ๆ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจาก ทุกฺโข วิตกตฺตา

^๓ ทุปฺปพฺพชฺช = ฌย ปิจจัย ลงในอรรถภาวสาธนะ ระบุถึงกิริยาทั่วไป ใช้เป็น
ปู้. และ นปู้. สทฺทศุณฺณทจินฺดา ข้อ ๓๔๘ หน้า ๕๕๔ ๑

^๔ ฆฺรา = เป็น นปู้. ลง โย ลบ โย ทีฆะ อ เป็น อา ปทฺรฺปฺลิตฺติ สุตฺรที่ ๖๕
สทฺทพฺโยนินฺมาเอ แต่ในคานานี้ น่าจะเป็นการเปลี่ยน หรือ (ใช้สลับลิงค์) เพราะ
ในอรรถกถา ท่านใช้เป็นรูป ฆฺรา นามเต เหมือนอุทาหรณ์ในธรรมบทภาค ๓
หน้า ๑๒๕ ว่า ยสฺส เอตา ธนา อตฺถิ ดังนี้ ๑

^๕ สมานสํวาโส = สันนิษฐานว่า ๑. น่าจะเป็นศัพท์สนธิ ว่า ทุกฺโขสมานสํวาโส
เหมือนบาทต่อมาว่า ทุกฺขานุปตฺติทฺถ ๒. ลบ อ ด้วยอำนาจฉันท เพราะเกิน ๘
พยางค์ ๑ ๓. เป็น สมานสํวาโส นั้นเอง โดยอธิบายว่า การอยู่ร่วมกันอย่าง
เสมอกัน ไม่มีผู้น้อยผู้ใหญ่ขาดความเคารพยำเกรงกัน มีทิวฐิมานะเข้าหากัน
ก็คืออยู่อย่างไม่เสมอกัน มีแต่ก่อให้เกิดทุกข์ สำหรับนักศึกษาในคานานี้จะใช้
ตามรูปพระบาลีว่า สมานสํวาโส หรือ ตามนัยอรรถกถาว่า อสมานสํวาโส ก็ได้ ๑

ใน โหติ อทุคฺค สยกตฺตา ใน โหณฺติฯ
 อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ทุกฺขานุปฺติตา วิกตฺกตฺตา
 ใน โหณฺติ ปุคฺคโล สยกตฺตา ใน น สฺยา สองบถ
 น สองสัพฺพ ปฏฺฐิเสธ ใน สฺยา สองบถ กิริยา
 สองบถ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก ตสฺมา เหตุ ใน
 น สฺยา สองบถ จ สองสัพฺพ วาญฺยสมุจฺยตฺถ
 เข้ากับ น อทุคฺค สฺยา และ น ทุกฺขานุปฺติโต
 สฺยา อทุคฺค วิกตฺกตฺตา ใน สฺยา ทุกฺขานุปฺติโต
 วิกตฺกตฺตา ใน สฺยาอิตฺติ สัพฺพ สฺรูป ใน อิมํ คาลํ ฯ

ตตฺถ วิเสสน ของ ปเทสุฯ นิทฺธารณ ใน ปทสฺส ทุปฺปพฺพชฺช สฺรูป
 ใน อิตฺติฯ สัพฺพ สฺรูป ใน ปทสฺสฯ นิทฺธารณีย และ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ป
 พฺพชฺช สยกตฺตา ใน โหติฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก อปฺปํ กิตฺติ มหนฺตํ กิตฺติ
 วิเสสน ของ โภคกฺขณฺธฺวํ สองสัพฺพ ปทวิกปฺปตฺถ เข้ากับ อปฺปํ และ
 มหนฺตํ โภคกฺขณฺธฺวํ กิตฺติ ฌาติปริวณฺณํ กิตฺติ อวุตฺตกมฺม ใน ปหาย จ สองสัพฺพ ปทส
 มุจฺยตฺถ เข้ากับ อปฺปํ วา มหนฺตํ วา โภคกฺขณฺธฺวํ และ ฌาติปริวณฺณํ
 เอว สัพฺพ อวธารณ เข้ากับ จ สัพฺพหน้า ปหาย ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปพฺพชฺช อิม
 สฺมี วิเสสน ของ สาสเนฯ ภินฺนาธาร ใน ปพฺพชฺช อูรี อวุตฺตกมฺม ใน
 ทตฺวาฯ กิริยาวิเสสน ใน ปพฺพชฺช นาม สัพฺพ สลฺยาโชตก เข้ากับ ปพฺพชฺช ท
 กฺขํ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ อิตฺติ สัพฺพ สฺรูป ใน อตฺโถฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

ทฺวาริรมํ สฺรูป ใน อิตฺติฯ สัพฺพ สฺรูป ใน ปทสฺสฯ สามีสมฺพนฺธ ใน
 อตฺโถ อภิรมิตฺตํ ตุมตฺถกตฺตา ใน โหติฯ อาขยาตบถ กตฺตฺวาจก เอว
 กิริยาวิเสสน ใน ปพฺพชฺชิตนฯ กิตฺติ ฌณฺนเตน กิตฺติ วิเสสน ของ กุลปฺตฺเตนฯ
 อนภิตกตฺตา ใน อภิรมิตฺตํ อปิ สัพฺพ สมภาวนตฺถ (หรือ อเปกฺขตฺถ) เข้ากับ ปพฺพ
 ชิตน ภิกฺขาจาริยา ย กรณ ใน ฌณฺนเตน จีวิตฺตฺวตฺติ อวุตฺตกมฺม ใน
 ฌณฺนเตน อปริมาณสึลฺกขณฺธโคปนธฺมมานธฺมมฺปฏฺธิปฺตฺติปุณฺณวเสน กรณ ใน อภิ
 รมิตฺตํ ทกฺขํ วิกตฺกตฺตา ใน โหติ อิตฺติ สัพฺพ สฺรูป ใน อตฺโถฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

ทรวาสา สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ อาทยตฺถ ใน ปทสฺส ๑ สามีสมพฺนฺธ ใน
อตุโธ ปน ศัพท์ วากยารมภโฆตก ราชกิจจํ ก็ดี อิศฺสรกิจจํ ก็ดี วุตฺตกมฺม ใน วหิต
พฺพํ ปุคฺคเลน อนภิตฺตกตฺตา ใน วหิตพฺพํ ๑ กิตฺตบท กมฺมวาทก ยสฺมา
กิริยาปฺรามาส ฃรํ อวุตฺตกมฺม ใน อวสนฺเตน ๑ วิเสสน ของ ปุคฺคเลน ราชฺนํ สามี
สมพฺนฺธ ใน ราชกิจจํ อิศฺสรานํ สามีสมพฺนฺธ ใน อิศฺสรกิจจํ ปรีชนา ก็ดี สมณ
พฺราหฺมณา ก็ดี วุตฺตกมฺม ใน สงฺกหิตพฺพา ปุคฺคเลน อนภิตฺตกตฺตา ใน
สงฺกหิตพฺพา ๑ กิตฺตบท กมฺมวาทก จ สองศัพท์ ปทสมฺมจฺยตฺถ เข้ากับ ปรีชนา และ
ธมฺมิกา สมณพฺราหฺมณา เอวํ วิเสสน ของ ภาเว ๑ ลกฺขณวณฺต
ใน สนฺเต ๑ ลกฺขณวณฺตกิริยา (หรือ เอวํ ลกฺขณวณฺต ใน สนฺเต ๑ ลกฺขณวณฺต-
กิริยา) ปี ศัพท์ อปฺเภยตฺถ เข้ากับ สนฺเต ฃรวาโส สยกตฺตา ใน โหติ ๑
อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก ฉิทฺทฆฺโณ ก็ดี มหาสมฺมทฺโท ก็ดี อุปฺมาลิจฺจตฺถ วย สองศัพท์
อุปฺมาโชตก เข้ากับ ฉิทฺทฆฺโณ และ มหาสมฺมทฺโท จ สองศัพท์ ปทสมฺมจฺยตฺถ เข้า
กับ ฉิทฺทฆฺโณ วย และ มหาสมฺมทฺโท วย ทฺวปฺปุโร วิคิตฺกตฺตา ใน โหติ ฃรฯ สยก
ตฺตา ใน โหติ สองบท ๑ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก ตสฺมา เหตุ ใน โหติ สองบท
นาม ศัพท์ สลฺยาโชตก เข้ากับ ฃรฯ เอเต ก็ดี ทรวาสา ก็ดี วิเสสน ของ
ฃรฯ ทฺวฯ วิคิตฺกตฺตา ใน โหติ ทฺวฯ โหติ วิวริย ใน อวสฺติเตเนว การณ
ทฺวฯ โหติ ๑ วิวณฺ อวสฺติเตนํ ตมฺมตฺถ-สมปฺทาน ใน โหติ เตน วิเสสน
ของ การณ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ เตน การณ เหตุ ใน โหติ
ทฺวฯ วิคิตฺกตฺตา ใน โหติ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตุโธ ๑ ลิงฺคตฺถ ๑

ทฺวฯ โข สมานสํวาโส สรูป ใน อิติ ๑ ศัพท์ สรูป ใน คาถาปาทสฺส ๑
สามีสมพฺนฺธ ใน อตุโธ หิ ศัพท์ ทพฺพหิกรณโชตก เย วิเสสน ของ ปุคฺคลา ๑
สยกตฺตา ใน โหติ ๑ อาชฺยาตบท กตฺตฺวาจก คิหิโน วิเสสน ของ ปุคฺคลา
ชาติโกตฺตกุลโกเคหิ ตติยาวิเสสน ใน สมานา ๑ วิคิตฺกตฺตา ใน หุตฺวา ปี ศัพท์

๖ ประโยคนี้ ถ้าใช้ โหติ บทเดียว อวสฺติเตนํ และ การณ ต้องสัมพันธ์ เข้ากับ
ทฺวฯ บทหลัง

๗ ประเภท ยุตฺติทพฺพหิกรณ

อเปกขตุล เข้ากับ สมานา ปพพชิตา วิเสสน ของ ปุคฺคลา วา สองคัพท์
ปทวิกปฺปตฺต เข้ากับ คิหิโน ชาติโคตตกุลโกเลหิ สมานาปี และ ปพพชิตา
สีลาจารพาหุสจจาทีหิ สมานาปี สีลาจารพาหุสจจาทีหิ วิเสสน ของ คุณฺเฑหิ ๆ
ตติยาวิเสสน ใน สมานา ๆ วิกติกตฺตา ใน หุตฺวา ปี คัพท์ อเปกขตุล เข้ากับ
สมานา หุตฺวา สมานกาลกิริยา ใน วตฺวา ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจาก โก วิกติกตฺตา ใน อสิ อหํ สยกตฺตา ใน อมฺหิ ๆ อาขยาตบท
กตฺตฺวาจาก โก วิกติกตฺตา ใน อมฺหิ โกสิ ตฺวํ โก อหนฺตฺวาทีหิ วิเสสน ของ วจนา
นิ (หรือ อิติ คัพท์ สรูป ใน อาทีหิ วจนานิ อาทีหิ วิเสสน ของ
วจนานิ) ๆ อวุตฺตกมฺม ใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน โหนฺติ อธิกรณปฺปสุตา วิก
ติกตฺตา ใน โหนฺติ เต วิเสสน ของ ปุคฺคลา ๆ สยกตฺตา ใน โหนฺติ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก อสมานา วิกติกตฺตา ใน โหนฺติ นาม คัพท์ สลฺยาไซตฺก
เข้ากับ อสมานา สํวโส สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก เตหิ วิเสสน
ของ อสมานปุคฺคเลหิ ๆ สหตฺถตติยา ใน สทฺธิ ๆ คัพท์
ทพฺพสมวาย เข้ากับ สํวโส นาม คัพท์ สลฺยาไซตฺก เข้ากับ สํวโส ทุกฺโข วิก
ติกตฺตา ใน โหติ อิติ คัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ ลิงฺคตฺถ ฯ

ทุกฺขานุปตฺติทฺธฺธ สรูป ใน อิติ ๆ คัพท์ สรูป ใน คาลาปาทสฺส ฯ
สามีสมฺพนฺธ ใน อตุโล เย วิเสสน ของ ปุคฺคลา ๆ สยกตฺตา ใน โหนฺติ ๆ
อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก วกฺกฺขสงฺขาตํ วิเสสน ของ อทฺธานํ ฯ สมฺปาปฺมณิกมฺม
ใน ปฏฺธิปฺนฺน- ปฏฺธิปฺนฺนตฺตา เหตุ ใน อทฺธฺธฺธ ๆ วิกติกตฺตา ใน โหนฺติ เต
วิเสสน ของ ปุคฺคลา ๆ สยกตฺตา ใน โหนฺติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก ทุกฺเคน
อนภิตฺตกตฺตา ใน อนุปตฺติตา ๆ วิกติกตฺตา ใน โหนฺติ ว คัพท์ อวธารณ เข้ากับ
อนุปตฺติตา อิติ คัพท์ สรูป ใน อตุโล ๆ ลิงฺคตฺถ ฯ

ตสฺมา น จทฺธฺธ สรูป ใน อิติ ๆ คัพท์ อาทยตฺถ ใน ปททฺวยสฺส ฯ สามี
สมฺพนฺธ ใน อตุโล ทุกฺขานุปตฺติภาโว สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท กตฺตฺวาจาก
ยสฺมา กิริยาปฺรามาส ปี คัพท์ อเปกขตุล เข้ากับ ทุกฺขานุปตฺติภาโว ทุกฺโข วิกติก
ตฺตา ใน โหติ อทฺธฺธฺธภาโว สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขยาตบท

๑๓๑

กตฺตฺวจาก ปี ศัพฺท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากัฏ อทฺธคฺคาโว ทุกฺโข วิกตฺติกตฺตา ใน
โหติ ปุคฺคโล สยกตฺตา ใน น ภเวยฺย สอฺงบท น สอฺงศัพฺท์ ปฏฺิเสธ ใน
ภเวยฺย สอฺงบท กิริยา สอฺงบท อาขยาตบท กตฺตฺวจาก ตสฺมา เหตุ ใน น
ภเวยฺย สอฺงบท วฏฺฏสงฺขาตฺ วิเสสน ของ อทฺธานํฯ สมปาปฺณิกมฺม ใน คมน-
คมนตฺยา เหตุ ใน อทฺธคฺคา ปี สอฺงศัพฺท์ วาทยสมฺมจฺยตฺถ เข้ากัฏ
วฏฺฏสงฺขาตฺ อทฺธานํ คมนตฺยา อทฺธคฺคา น ภเวยฺย และ วุตตปฺปการณ ทุกฺเคน อนุ-
ปติโต น ภเวยฺย อทฺธคฺคา วิกตฺติกตฺตา ใน ภเวยฺย วุตตปฺปการณ วิเสสน
ของ ทุกฺเคนฯ อนภฺิหิตกตฺตา ใน อนุปติโตฯ วิกตฺติกตฺตา ใน ภเวยฺย อติ-
ศัพฺท์ สรฺูป ใน อตฺโถฯ ลิงฺกตฺถ ฯ

พระศรีวิราภรณ์ เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม
สนามหลวงแผนกบาลี

สัมพันธ์
ตรวจแก้.

๑๓๒

ประโยค ป.ธ. ๓

บูรพาภค

สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ที่ทบ.๔/๒๕๔๗ สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญกทม. ๘
มกราคม ๒๕๔๗ เรื่องการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี(ศ.๒)
พ.ศ.๒๕๔๗ ไม่ถูกต้องตามลักษณะที่กำหนดไว้ เรียนเจ้าสำนักเรียนส่วนกลาง/เจ้าสำนัก
เรียนคณะจังหวัดส่วนภูมิภาคตามที่สำนักเรียน/สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนั้น ได้จัดส่งบัน
ชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี(ศ.๒)ในชั้นประโยคนั้นๆ มายังสนามแผนก
บาลีเพื่อสมัครสอบบาลีสนามหลวงประจำปี อันเป็นงานประจำที่พึงปฏิบัติเป็นลำดับมา เมื่อ
ถึงฤดูการแห่งงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในการสมัครสอบบาลีสนามหลวง
ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ ปรากฏว่า สำนักเรียน/สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนั้น ได้จัดทำบัญชีผู้ขอ
เข้าสอบความรู้ประโยคบาลี(ศ.๒)มีขนาดกระดาษที่ใช้เล็กเกินไป ไม่ได้ขนาดมาต
ตรฐาน ตามที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดคือกำหนดให้ใช้กระดาษ a๓ ในการจัดทำบัน
ชีต่างๆเกี่ยวกับการสอบซึ่งได้แจ้งไว้แล้วในหนังสือเรื่องสอบบาลีประจำปี ดังนั้นจึงขอแจ้ง
ให้สำนักเรียน/สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนั้นจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยค
บาลี(ศ.๒)ใหม่แล้วส่งมายังกองบาลีสนามหลวงภายในวันที่ ๒๑ เดือนมกราคม พ.ศ.
๒๕๔๗นี้และในบัญชีที่จัดทำใหม่นั้น ห้ามจัดพิมพ์รายชื่อผู้ขอเข้าสอบเพิ่มเติมจากจำนวน
ที่มีอยู่เดิม และในการจัดทำบันชีเรียกชื่อนักเรียนเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี(ศ.๓)ขอได้
ปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนดและระเบียบที่วางไว้ด้วยเพื่อความสะดวกในการ
ปฏิบัติงานศาสนศึกษาาร่วมกัน.เรียนมาด้วยความนับถือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) แม่กองบาลีสนามหลวง สำนักงานโทร.๐-๒๖๖๕-
๐๔๘๕, ๐-๒๖๖๕-๐๔๘๗ โทรสาร. ๐-๒๖๖๕-๐๔๘๔

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

๑๓๓

นิตย ประโยค ป.ธ. ๓

บรรพภาค

ที่ กบ. ๔/๒๕๔๗

สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง
วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กทม.

๘ มกราคม ๒๕๔๗

เรื่อง การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี (ศ. ๒) พ.ศ. ๒๕๔๗
ไม่ถูกต้องตามลักษณะที่กำหนดไว้

เรียน เจ้าสำนักเรียนส่วนกลาง/เจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัดในส่วนภูมิภาค

ตามที่สำนักเรียน/สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนี้ ได้จัดส่งบัญชีรายชื่อผู้ขอเข้า
สอบความรู้ประโยคบาลี (ศ. ๒) ในชั้นประโยคนั้น ๆ มายังสนามหลวงแผนกบาลี เพื่อ
สมัครสอบบาลีสนามหลวงประจำปี อันเป็นงานประจำที่พึงปฏิบัติเป็นลำดับมา เมื่อถึงฤดู
กาลแห่งงานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในการสมัครสอบบาลีสนามหลวงปี พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ ปรากฏว่าสำนักเรียน/
สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนี้ ได้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี (ศ. ๒)
มีขนาดกระดาษที่ใช้เล็กเกินไป ไม่ได้ขนาดมาตรฐานตามที่กองบาลีสนามหลวงกำหนดคือ
กำหนดให้ใช้กระดาษ a๓ ในการจัดทำบัญชีต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอบ ซึ่งได้แจ้งไว้แล้วใน
หนังสือเรื่องสอบบาลีประจำปี

ดังนั้น จึงขอแจ้งให้สำนักเรียน/สำนักเรียนคณะจังหวัดแห่งนี้จัดทำบัญชี
รายชื่อผู้ขอเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี (ศ. ๒) ใหม่ แล้วรีบส่งมายังกองบาลี
สนามหลวงภายในวันที่ ๒๑ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้และในบัญชีที่จัดทำใหม่นั้น
ห้ามจัดพิมพ์รายชื่อผู้ขอเข้าสอบเพิ่มเติมจากจำนวนที่มีอยู่เดิม และในการจัดทำบัญชีเรียก
ชื่อนักเรียนเข้าสอบความรู้ประโยคบาลี (ศ. ๓) ขอได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนด
และระเบียบที่วางไว้ด้วย เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานศาสนศึกษาาร่วมกัน.

เรียนมาด้วยความนับถือ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์
(สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์)
แม่กองบาลีสนามหลวง

สำนักงาน ฯ

โทร. ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๕, ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๗

โทรสาร ๐-๒๘๖๕-๐๔๘๔

๑๓๔

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

๑. อักษรพวกไหน ชื่อว่า นิสสัยฯ พวกไหน ชื่อว่า นิสลิตฯ เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น ๆ
๒. ในสระสนธิการ แบ่งเป็นกี่อย่าง ๆ อะไรบ้าง ๆ ยโทยเก จัดเข้าในอย่างไหน ๆ เกวลญจสุสาห์ เป็นสนธิอะไร ๆ ตัดและต่ออย่างไร ๆ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. เพราะเหตุไร คุณนาม จึงเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ๆ
 - ข. ในอิติลึงค์ มีการันต์อะไรบ้าง ๆ
 - ค. ภควนโต เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ๆ
 - ฅ. เอต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ๆ
 - ง. อุปสัค มีวิธีใช้อย่างไร ๆ
๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาได้ทั่วไป หรือมีจำกัดอย่างไร ๆ อวมญญเอต ในคำว่า “มามญญเอต ปาปสุส” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๆ
๕. ในสาธนะทั้ง ๓ นั้น สาธนะไหน เป็นได้กิริรูปฯ อะไรบ้าง ๆ รโฆหรณ (วตุถ์), ฐมฺมชีวี ลงปัจจัยอะไร ๆ เป็นรูปและสาธนะอะไร ๆ จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ๆ
๖. สมาส ว่าโดยกิจ มีเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ แต่ละอย่างต่างกันอย่างไร ๆ มรณภยภีโต (ปฺริโส), อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ๆ
๗. ปฺรณตฺตทิต มีปัจจัยเท่าไร ๆ อะไรบ้าง ๆ ปณฺณรสี, พาลุยฺ, โสภินี (ปชา) ลงปัจจัยอะไร ๆ ในตฺตทิตไหน ๆ จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ๆ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

๑๓๕

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. อักษร ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อักษรออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ชื่อว่านิสสัย เพราะเป็นที่อาศัยของ พยัญชนะ

อักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะ แปลว่าทำเนื่อความให้ปรากฏ ชื่อว่า นิสิต เพราะต้องอาศัยสระ จึงออกเสียงได้

๒. ในสระสนธิ วิการ แบ่งเป็น ๒ อย่าง ๑ คือ วิการในเบื้องต้น ๑ วิการในเบื้องปลาย ๑ ยโถทก จัดเป็นวิการในเบื้องปลาย

เกวลญจสุสาห์ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัดเป็น เกวล - จ - อสุส - อห

ระหว่าง เกวล - จ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้าแปลง นิคคหิตเป็นพยัญชนะสุวรรคได้ทั้ง ๕ ตามสมควร ในที่นี้ แปลงนิคคหิต เป็น ฌ ต่อเป็น เกวลญจ

ระหว่าง เกวลญจ - อสุส ถ้าสระทั้ง ๒ มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระเบื้องต้น คือ อ ในที่สุดแห่งศัพท์ เกวลญจ เสีย ต่อเป็น เกวลญจสุส

ระหว่าง เกวลญจสุส - อห ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือเป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้ลบด้วย ที่สนธิต่อเป็น เกวลญจสุสาห์

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. เพราะคุณนามเป็นนามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่ำนามนามนั้น ดีหรือชั่ว เป็นต้น เมื่อนามนามเป็นได้ ๓ ลิงค์ คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนามก็ย่อมเป็นได้ ๓ ลิงค์เหมือนกัน

- ข. ในอิตถิลิงค์มีการันต์ ๕ คือ อา อิ อี อุ อู
- ค. ภควนุโต เป็นได้ ๓ วิภัติ คือ ปฐมาวิภัติ ทุตยาวิภัติ และอาลปนวิภัติ ฝ่ายพหูวนะ
- ฌ. เอกศัพท์ เป็นนิยมนิเสสนศัพท์นาม
- ง. อุปสัค มีวิธีใช้นำนามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ
๔. ใช้ประกอบกับกริยาได้ไม่ทั่วไป มีจำกัดดังนี้ คือ
- อ อาคม ใช้ประกอบกับกริยา วิภัติหมวด หียตฺตนี อชฺชตฺตนี และกาลาติปตฺติ
- อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยา วิภัติหมวด อชฺชตฺตนี ภวิสฺสนฺติ และกาลาติปตฺติ ในหมวดธาตุทั้งปวง
- อวมฺญฺเณล ประกอบด้วย อว บทหน้า มน ธาตุ ลง ย ปัจจัยแปลง ย กับที่สุทธธาตุ คือ น เป็น ญฺล ลง เณ วิภัติหมวดสัตตมี สำเร็จรูปเป็นอวมฺญฺเณล
๕. ในสาธนะทั้ง ๗ กัตตุสาธนะ และอปทานสาธนะ เป็นกัตตุรูปอย่างเดียวกัน ๆ กัมมสาธนะ กรณสาธนะ สัมปทานสาธนะ และอิกรณสาธนะ เป็นได้ทั้งกัตตุรูปและกัมมรูป ๆ ส่วนภาวสาธนะ เป็นภาวรูปอย่างเดียวกัน
- รโฆรณํ (วตุถ์) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า รหฺ ทรตฺติ รโฆรณํ (วตุถ์)
- หรือเป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า รหฺ ทรตฺ เตนาคิ รโฆรณํ (วตุถ์)
- ธมฺมชีวี ลง ฌี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะลงในอรรณแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวติ สึเณนาคิ ธมฺมชีวี
- หรือสมาสรูป ตัสสึลสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวํ สึลมฺสุสาติ ธมฺมชีวี

๑๓๗

๖. สมมติว่าโดยกิจ มี ๒ อย่าง คือ ลุตตสมาส ๑ อลุตตสมาส ๑
ต่างกันอย่างนี้ คือ ลุตตสมาส ได้แก่ สมาสที่ท่านลบบัณฑิตของศัพท์
หน้าเสียแล้วย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน เช่น กจินสุส พุสสุส กจินพุสสุส
ผ้าเพื่อกฐิน เป็นต้น อลุตตสมาส ได้แก่ สมาสที่ท่านมิได้ลบบัณฑิต
ของศัพท์หน้าคงไว้ตามเดิม เช่น พุเร นิทาน พุเรนินทาน วัตถุมินิทาน
ในที่ไกล เป็นต้น

มรณภยภีโต (ปุริโส) เป็นปัญญาที่มีอุปนิสัยสมาส มีอรรถาณูปพพบท
กัมมธรรยสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.บพ.กัม. วิ. มรณ เอว ภย มรณภย

ปัญญา.ตป. วิ. มรณภยสุมา ภีโต มรณภยภีโต (ปุริโส) ฯ

อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นปัญญาที่มีพหุพพิหิตสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า

อเปต วิญญาณ ยสุมา โส อเปตวิญญาโณ (กาโย) ฯ

๗. ในปฐมตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ดิย ธ ฐ ม อ

ปณฺณรสี ลง อี ปัจจัย ในปฐมตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ปณฺณรสนุน
ปุณฺณิ ปณฺณรสี ฯ

พาลุญฺ ลง ญฺ ปัจจัย ในภาวตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า พาลุสสุ ภาโว
พาลุญฺ ฯ โสภินี (ปชา) ลง อี ปัจจัย ในตัทธิตตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า
โสโก อสุสา อตฺถิติ โสภินี (ปชา) (ที่เป็น โสภินี ลง อีนี้ เครื่องหมาย
อิตถิลิงค์) ฯ

พระราชปริยัติเวที เขมจารี วัดทองนพคุณ
สนามหลวงแผนกบาลี

เจดย
ตรวจแก้.